

Antenne 2003

Trends in alcohol,
tabak en drugs
bij jonge Amsterdammers

with English summary

Dirk J. Korf • Ton Nabben • Annemieke Benschop

ANTENNE 2003

ANTENNE 2003

TRENDS IN ALCOHOL, TABAK EN DRUGS BIJ JONGE AMSTERDAMMERS

Dirk J. Korf - Ton Nabben - Annemieke Benschop
m.m.v. Jaap Jamin, Vivian Schipper en Marije Wouters

Antenne 2003 (Jellinek Reeks, nr. 14) is uitgevoerd door Criminologisch Instituut Bonger, Universiteit van Amsterdam, in opdracht van Jellinek Preventie.

Universiteit van Amsterdam
Criminologisch Instituut Bonger
Oudemanhuispoort 4-6
Postbus 1030
1000 BA Amsterdam
Tel : (+31) 020 525 3918
Fax : (+31) 020 525 3943
E-mail : d.j.korf@uva.nl of a.l.w.m.nabben@uva.nl

Jellinek Preventie
Overschiestraat 65
Postbus 3907
1001 AS Amsterdam
Tel : (+31) 020 408 77 75
Fax : (+31) 020 408 77 76
E-mail : preventie@jellinek.nl

Uitgave: Rozenberg Publishers
Omslagontwerp: Anne Toledo
Engelse vertaling samenvatting: Michael Dallas

Korf DJ, Nabben T, Benschop A (2004) *Antenne 2003. Trends in alcohol, tabak en drugs bij jonge Amsterdammers*. Amsterdam: Rozenberg Publishers.

ISBN 90 5170 810 6 / NUR 740

Trefwoorden: alcohol, tabak, drugs, uitgaan, trends, preventie

© 2004, de auteurs.

INHOUD

voorwoord.....	9
I intro.....	11
II panel.....	27
III clubbezoekers.....	95
IV gebruik clubbezoekers.....	101
V meervoudig gebruik.....	123
VI uitgaan.....	137
VII trends in gebruik en markt.....	151
VIII preventie indicatoren.....	165
IX samenvatting.....	189
X summary.....	201
bijlagen.....	213
literatuur.....	293
acties en verantwoording • Jellinek Preventie.....	297

VOORWOORD

De Antenne 2003 is af. In deze Antenne vindt men de neerslag van nauwgezet wetenschappelijk onderzoek naar het gebruik van legale en illegale genotsmiddelen onder jonge Amsterdammers. Een van de belangrijkste beelden die uit deze elfde editie naar voren komt, is dat het er op lijkt dat de onderzochte groep steeds verstandiger omgaat met deze genotsmiddelen. Misschien kan hier uit geconcludeerd worden dat de kennis van de middelen steeds verder toeneemt. Betekent dit dat de complicaties rond genotsmiddelen zijn opgelost en er tevreden achterover geleund kan worden? Nee, niet wat de BVD betreft. De BVD, een vorig jaar opgerichte landelijke Belangen Vereniging voor de Dance, heeft als een van de speerpunten ingezet op de vergroting van de veiligheid en gezondheid tijdens het uitgaan. Een incident dat hier rechtstreeks mee te maken had, was zelfs de directe aanleiding voor de oprichting van de vereniging.

De BVD concentreert zich op een aantal punten. Een van die punten is bijvoorbeeld het vaststellen van de verantwoordelijkheid van de organisator. Het gebeurt namelijk nog maar al te vaak dat de organisatie van een evenement volledig aansprakelijk wordt gesteld voor het gedrag van haar bezoekers. Onze leden willen niet wegduiken voor de verantwoordelijkheid voor haar gasten maar wensen wel graag helder te krijgen wat deze dan precies inhoudt. De bezoeker draagt tenslotte ook zelf verantwoordelijkheid voor zijn of haar gedrag. En deze duidelijkheid, bijvoorbeeld in de vorm van regelgeving of het opstellen van richtlijnen, werkt in beider voordeel. Zo weet iedereen weer waar die aan toe is. Ook het gezondheids- en veiligheidsaspect is een belangrijk item. Hierbij moet gedacht worden aan voorlichting over genotmiddelen maar ook aan de mogelijke terugkeer van een testservice op de dansvloer. Dit zijn maar enkele van de zaken die wij op de agenda van de politiek en het bestuur proberen te krijgen. De BVD realiseert zich terdege dat ze deze zaken nooit alleen kan verwezenlijken. Samenwerking is essentieel. Daarom zijn we erg verheugd over het aangaan van een partnership met Jellinek en daaraan verbonden peerprojecten als Unity, die voorlichting op de dansvloer voor haar rekening neemt. Het is een schoolvoorbeeld van samenwerking die nodig is tussen overheid en de organisatoren om tot een beter, veiliger en gezonder uitgaansklimaat te komen. Want uitgaan gaat ten slotte over plezier hebben.

Jurriaan Bakker
Voorzitter Belangen Vereniging Dance

I INTRO

I.1	de elfde Antenne Amsterdam	13
I.2	een gecombineerde monitor.....	13
I.3	Amsterdamse scholieren.....	15
	scholieren van 2002 spijbelopvang	
I.4	andere Amsterdamse gegevens	17
	middelengebruik in de algemene bevolking methadonverstrekking	
	arrestaties ongevallen	
I.5	Amsterdamse situatie samengevat.....	22
I.6	de volgende hoofdstukken	24
I.7	begrippen en definities.....	25

I.1 • de elfde Antenne Amsterdam •

Antenne is een methode om ontwikkelingen op de drugsmarkt en in middelengebruik zo goed en snel mogelijk te kunnen volgen. Dit is alweer de elfde Antenne Amsterdam. De eerste dateert van 1993. In de tussenliggende periode hebben we in Amsterdam de explosieve groei en de daarop volgende stabilisering van ecstasy en paddo's op de voet gevolgd. De laatste jaren zagen we een opvallende revival van cocaine. Ook constateerden we een duidelijke toename in combigebruik, het gelijktijdig of kort na elkaar nemen van verschillende middelen. En we zagen drastische veranderingen in het aanbod en de consumptie van alcohol. Champagne boemde, ingedutte drankjes als rosé werden trendy en allerlei mixdranken wisten de jongerenmarkt te veroveren. In 2002 leek de beurt aan de bierversnellers. In de Antenne Amsterdam over 2003 kunnen wat hiervan terecht is gekomen.

In deze elfde Antenne Amsterdam over trends in alcohol, tabak en drugs onder jonge Amsterdammers hebben we, naast de vaste onderdelen van Antenne Amsterdam, voor de derde keer onderzoek gedaan onder (trendy) clubbezoekers. Voorheen onderzochten we die tezamen met partybezoekers, maar vanwege de grote veranderingen die zich in inmiddels in het partywezen hebben voorgedaan, richtten we ons in 2003 uitsluitend op clubbezoekers.

I.2 • een gecombineerde monitor •

De clubbezoekers vormen één van de speciale groepen die we regelmatig in het kader van Antenne Amsterdam onderzoeken. In voorgaande jaren zijn bijvoorbeeld ook coffeeshopbezoekers, jonge cafébezoekers en scholieren onderzocht. Kern Antenne vormt de zogeheten panelstudie. Hierin richten we ons vooral op het uitgaansleven. Daarbij ligt de nadruk op trendsetters, degenen die voor het eerst met nieuwe middelen experimenteren, af waar 'oude' middelen voor het eerst weer in zwang raken. Trendsetters zijn ook degenen waar zich het eerst een dalende populariteit van een bepaald middel of een bepaalde manier van gebruik aandient. Parallel hieraan kondigt zich doorgaans binnen deze groep weer een 'nieuw' middel of de revival van een 'oud' middel aan. Daarnaast richt de panelstudie zich op buurt- en probleemjongeren. Hier verlopen ontwikkelingen anders en gaat het ook om andere middelen. In plaats van 'party drugs' gaat het bij deze jongeren vooral om cannabis en om 'straatdrugs' (zoals gekookte coke of crack).

De panelstudie levert geen precieze cijfers op over middelengebruik. Het is een kwalitatieve methode die vooral de aard en de manier van verspreiding van

drugs boven tafel haalt, alsmede de context waarbinnen dit gebeurt. De panelstudie geeft inzicht in het waarom van verspreiding – de status van een middel, de waardering van de effecten, de beschikbaarheid. Maar ook al levert de panelstudie geen precieze cijfers op, het tempo en de breedte van de verspreiding geeft wel indicaties van de omvang van het gebruik een middel.

Om meer inzicht in trends in de omvang van middelengebruik te krijgen, houden we elk jaar een enquête onder een speciale populatie. Door bezoekers van trendy clubs te ondervragen gaan we na of het gebruik van bepaalde middelen zich beperkt tot (een kleine groep van) trendsetters, of dat het zich ook verspreidt onder trendvolgers. Met een survey onder bijvoorbeeld jonge cafébezoekers krijgen we daarnaast ook zicht op het middelengebruik bij mainstream-jongeren. En met een enquête onder bijvoorbeeld coffeeshopbezoekers bereiken we daarnaast de buurtjongeren.

De kwantitatieve gegevens uit zulke surveys leggen we vervolgens naast andere cijfermatige gegevens: de zogeheten Preventie Indicatoren (cijfers afkomstig van Jellinek Preventie). Tevens kijken we naar cijfers over middelengebruik onder de Amsterdamse bevolking en cijfers van de drugshulpverlening en de politie.

Model voor de algemene verspreiding van (uitgaans)drugs

FASE	ANTENNE ONDERDEEL
1. Trendsetters. Introductie van nieuwe middelen of manieren van gebruik en revival van oude middelen of manieren van gebruik.	Panel studie
2. Trendvolgers. Verspreiding van middelen in subculturele settingen (vaak met muziek als dragende/bindende kracht).	Survey uitgaanders en coffeeshopbezoekers. Preventie indicatoren
3. Mainstream. Verdere verspreiding onder een breder publiek van jongeren en jongvolwassenen.	Survey scholieren, cafébezoekers en coffeeshopbezoekers. Preventie indicatoren.
4. Dalende populariteit onder trendsetters.	Panelstudie

De ervaringen met Antenne hebben een model voor de algemene verspreiding van (uitgaans)drugs opgeleverd. In het voorgaande schema onderscheiden we vier elkaar opeenvolgende fasen. De vierde fase kan, na kortere of langere tijd, weer gevolgd worden door een herhaling van de cyclus. Per fase is aangegeven welk onderdeel van Antenne de meest relevante informatie oplevert.

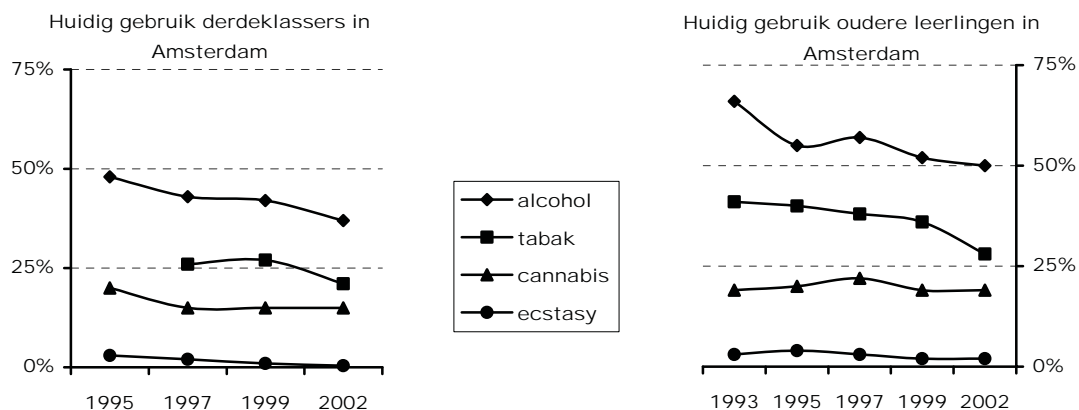
1.3 • Amsterdamse scholieren •

In 2002 zijn in het kader van Antenne voor de vijfde keer scholieren uit het voortgezet onderwijs in Amsterdam onderzocht.¹ Daarbij wordt een onderscheid gemaakt tussen de leerlingen in de derde klas van vmbo, havo en vwo (derdeklassers; gemiddeld 14.6 jaar) en 'oudere leerlingen' (voorlaatste klas mavo, havo en vwo, plus eerste klas mbo; gemiddeld 16.6 jaar).

Eerst vatten we de belangrijkste trends en patronen in het gebruik bij deze leerlingen samen, daarna maken we een vergelijking met leeftijdsgenoten in de 'spijbelopvang'.

•• scholieren van 2002 ••

Het gebruik van de derdeklassers ligt in het algemeen lager dan dat van de oudere leerlingen – dit is vooral een kwestie van leeftijd. Van de oudere leerlingen heeft bijna driekwart wel eens alcohol gedronken, ruim de helft gerookt, ruim een derde geblowd en 7% wel eens XTC gebruikt. Voor alle andere middelen ligt het ooit-gebruik lager. Over het algemeen is het gebruik de afgelopen jaren **gedaald** – meestal zowel het ooit-gebruik als het recente en het huidige gebruik. Het gebruik van cannabis is sinds 1993 echter nauwelijks veranderd. Van de oudere leerlingen behoort volgens de gegevens van 2002 nog bijna tweederde tot de huidige drinkers, ruim een kwart tot de huidige rokers, één op de vijf tot de huidige blowers en 2% tot de huidige ecstasygebruikers.

De belangrijkste reden voor de daling in middelengebruik in de afgelopen jaren is zeer waarschijnlijk het groeiend aandeel niet-westerse leerlingen, met name leer-

¹ Korf, Nabben & Benschop (2003).

lingen waarvan ten minste één ouder in Marokko, Turkije of Suriname of is geboren.

Etniciteit hangt duidelijk samen met drinken, roken, blowen en het gebruik van 'partydrugs'. Uit de cijfers uit de Antenne school surveys van 1997, 1999 en 2002 blijkt dat - rekening houdend met eventuele verschillen in leeftijd, geslacht en schooltype - het middelengebruik van deze allochtone leerlingen (veel) lager ligt dan bij autochtone leerlingen in Amsterdam. Het middelengebruik ligt het hoogst bij de autochtone Nederlanders; het laagst bij Marokkanen. Leerlingen van Surinaamse afkomst komen het dichtst in de buurt van de autochtone leerlingen. Turkse leerlingen lijken in hun middelengebruik het sterkst op Marokkaanse leerlingen, behalve bij tabak.

Kijken we naar **geslacht**, dan blijkt het gebruik voor de meeste middelen hoger te liggen bij de jongens dan bij de meisjes. Tabak vormt hierop de belangrijkste uitzondering: meisjes zijn vaker huidige rokers dan jongens (van dezelfde leeftijd). Daarbij zijn er soms duidelijke verschillen tussen etnische groepen. Terwijl Nederlandse en Surinaamse jongens en meisjes ongeveer even vaak roken en drinken, ligt het gebruik van tabak en alcohol bij Turkse en Marokkaanse meisjes veel lager dan bij jongens. Turkse jongens roken echter ongeveer even vaak als autochtone jongens.

De **startleeftijd** van middelengebruik ligt bij de leerlingen lager dan in het onderzoek onder de algemene bevolking zoals we straks zullen zien. Bij de oudere leerlingen die de betreffende middelen wel eens hebben gebruikt, zijn de startleeftijden als volgt: alcohol 12 jaar, tabak 13 jaar, cannabis 14 jaar en ecstasy 15 jaar. Dat de startleeftijd bij de leerlingen lager ligt dan in de algemene bevolking komt simpelweg doordat een deel van de leerlingen naar verwachting op een later tijdstip voor het eerst zal gaan gebruiken.

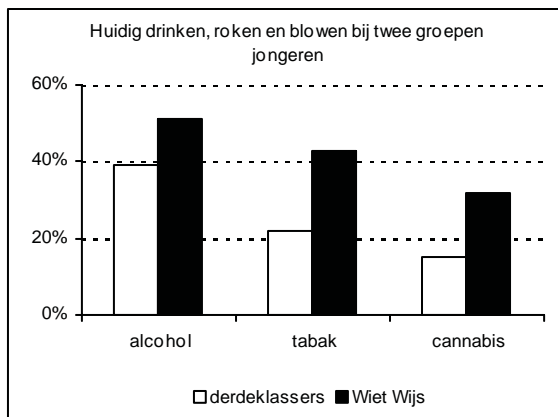
•• spijbelopvang ••

In Amsterdam voert Jellinek Preventie sinds begin 2002 een project uit onder de naam 'Wiet Wijs'. Dit project richt zich op jongeren die (voorlopig) uitgevallen zijn bij het voortgezet onderwijs en ondergebracht zijn bij een ander onderwijsprogramma. Voor het gemak noemen we dit 'spijbelopvang', hoewel niet voor alle leerlingen geldt dat zij vanwege spijbelen in zo'n ander onderwijsprogramma terecht zijn gekomen. In 2003 zijn 280 van deze jongeren onderzocht.² Zij zijn ongeveer even oud (gemiddeld 14.7 jaar) als de eerder genoemde derdeklassers, maar vaker allochtoon en er zijn wat meer jongens. Net als in landelijk onderzoek onder soortgelijke groepen³ ligt hun middelengebruik hoger dan bij hun leeftijdsgenoten. Zij zijn vaker huidige drinkers en behoren twee keer zo vaak tot de hui-

---

² Wouters & Korf (2004).

³ Voor een overzicht: zie NDM (2003; pp. 34-35).

dige rokers en blowers. Ook het gebruik van andere illegale drugs ligt hoger dan bij hun leeftijdsgenoten, hoewel de overgrote meerderheid zulke middelen nooit heeft gebruikt en slechts een zeer klein deel tot de huidige gebruikers behoort. Zo heeft 9% van de Wiet Wijs jongeren wel eens XTC gebruikt en is 1% een huidige gebruiker, tegenover respectievelijk 1% en minder dan 0.5% van de derdeklassers.

I.4 • andere Amsterdamse gegevens •

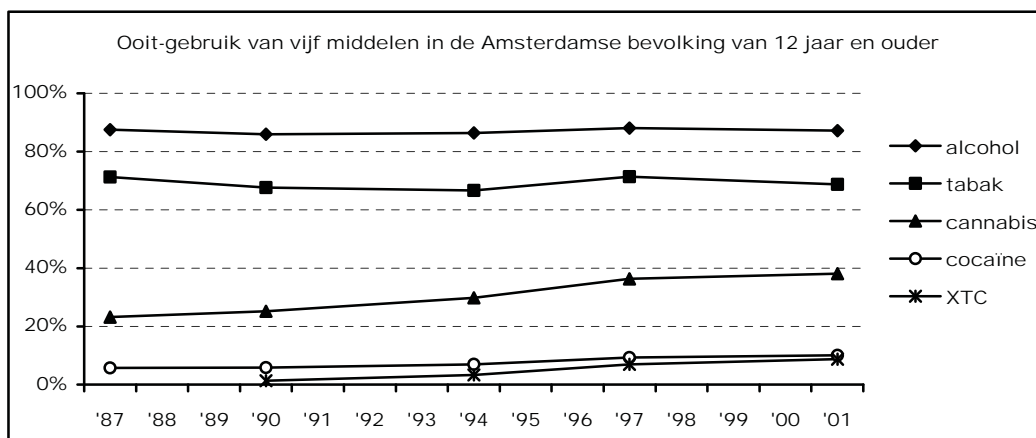
Toen we in 1993 met Antenne Amsterdam begonnen, kozen we er bewust voor om ons vooral te richten op ontwikkelingen in het gebruik van alcohol, tabak, drugs en gokken van jonge Amsterdammers. De belangrijkste reden om ons tot de jongere bevolking te beperken, was gelegen in het feit, dat we hier de meeste nieuwe ontwikkelingen verwachtten en bovendien zicht kregen op de belangrijkste doelgroep voor preventie. Een bijkomende reden was dat aangenomen mocht worden dat de drugshulpverlening over voldoende informatie beschikte over de ontwikkelingen binnen de verslaafdenpopulatie.

Hieronder geven we eerst een overzicht van middelengebruik in Amsterdam volgens onderzoek onder de algemene bevolking. Daarna bespreken we cijfers over de methadonverstrekking, cijfers over arrestaties voor overtreding van de Opiumwet en gegevens over drugserelateerde ongevallen.

•• middelengebruik in de algemene bevolking ••

Regelmatig onderzoekt het Centrum voor Drugsonderzoek (Cedro) van de Universiteit van Amsterdam het gebruik van legale en illegale drugs bij grote, representatieve steekproeven van de Amsterdamse bevolking van 12 jaar en ouder. De laatste keer gebeurde dat in 2001.⁴

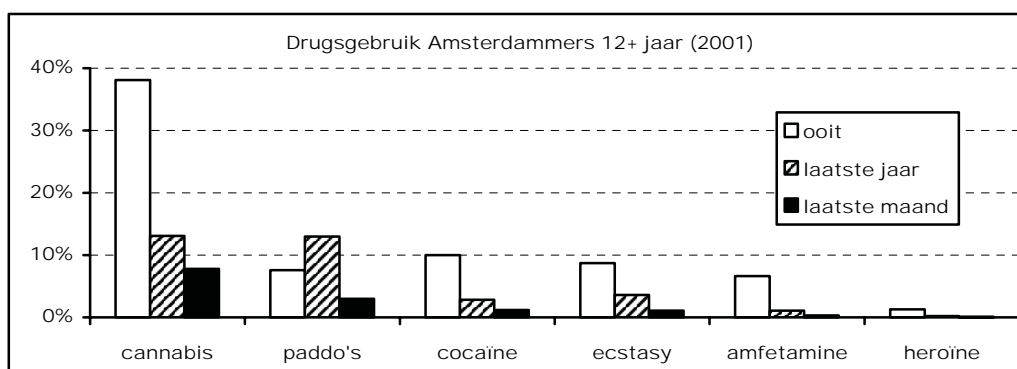
⁴ Sandwijk, Westerterp & Musterd (1988), Sandwijk, Cohen & Musterd (1991), Sandwijk et al. (1995), Abraham et al (1998), Abraham et al (1999), Abraham, Kaal & Cohen (2002). Over de trends in Amsterdam verscheen onlangs een afzonderlijk rapport (Abraham, Kaal & Cohen, 2003).

Het **ooit-gebruik** van alcohol en tabak is vrij stabiel. Voor 2001 waren de cijfers als volgt. Bijna negen op de tien Amsterdammers vanaf 12 jaar hebben wel eens **alcohol** gedronken en ruim tweederde heeft wel eens **tabak** gerookt.

Daarentegen is het ooit-gebruik van **cannabis, cocaine en XTC** in de loop der jaren toegenomen.⁵ Voor 2001 zijn de cijfers als volgt. Ruim éénderde (38%) heeft wel eens **hasj of wiet** gebruikt. Voor **cocaine** is dat 10% en voor **XTC** bijna 9%.

De toename in het ooit-gebruik van drugs als cannabis, cocaine en XTC is vooral te verklaren door een zogenaamd generatie-effect: steeds meer Amsterdammers zijn opgegroeid in een tijd dat deze middelen beschikbaar zijn. Een stijging in het ooit-gebruik betekent dus niet automatisch dat tegenwoordig ook steeds meer jongeren en jongvolwassenen met deze drugs experimenteren.

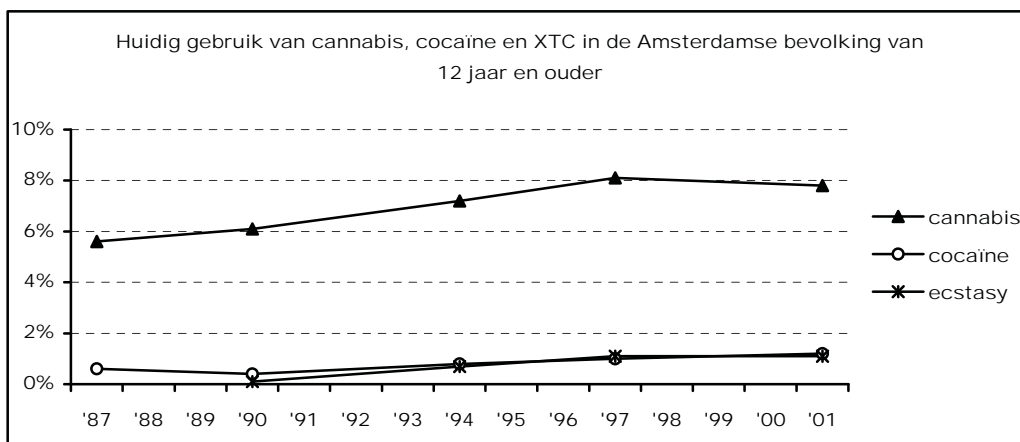

Niet iedereen die wel eens een bepaalde drug gebruikt, gaat daar ook mee door. Vooral bij de illegale drugs is het ooit-gebruik hoger dan dat in het laatste jaar (**recent** gebruik) en dat ligt weer hoger dan het gebruik in de laatste maand (**huidig** gebruik).

⁵ XTC werd in deze onderzoeken voor het eerst gemeten in 1990.

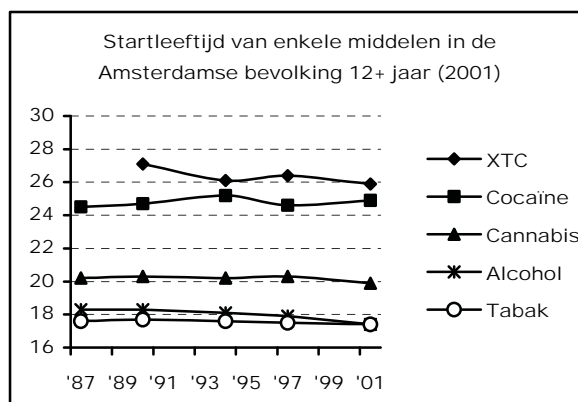
Sinds 1987 is het percentage huidige drinkers vrij stabiel gebleven (ruim 70%), maar het aandeel huidige rokers daalt (van 46% in 1987, via 42% in 1997 naar 37% in 2001).

Daarentegen zijn er in de loop der jaren steeds meer huidige blowers – er is dus meer aan de hand dan alleen een generatie-effect. Er lijkt echter ook sprake van een kentering, want de toename in het huidig gebruik van cannabis zet in 2001 niet door. Ook voor ecstasy en, iets later, voor cocaïne stijgt het huidig gebruik in de loop van de jaren negentig. Bij ecstasy lijkt de kentering iets eerder in te zetten. Het gaat hier echter om een zeer klein deel van de Amsterdamse bevolking, waardoor trends lastig te constateren zijn.

De cijfers van het Cedro laten zien dat het middelengebruik in het algemeen hoger ligt bij **mannen** dan bij **vrouwen** (behalve slaap- en kalmeringsmiddelen). Terwijl in 2001 van de mannen 79% tot de huidige drinkers behoort, geldt dit voor 68% van de vrouwen. Van de mannen is 40% een huidige roker, van de vrouwen 34%. Het aandeel huidig gebruikers van cannabis, cocaïne en ecstasy is ongeveer twee keer zo hoog bij de mannen als de vrouwen.

Cijfers over middelengebruik hangen sterk samen met de leeftijd van de onderzochte personen. De leeftijd bij het eerste gebruik – de **startleeftijd** – is volgens de Cedro studies het laagst voor alcohol en tabak. Die ligt voor beide middelen rond de 17½ jaar. Bij alcohol is de startleeftijd tussen 1987 en 2001 met bijna een jaar gedaald. Amsterdam-

mers beginnen dus vroeger te drinken. Maar bij roken zien we zo'n daling niet en ook niet bij de illegale middelen. De Amsterdammers die wel eens hasj of wiet hebben gebruikt, deden dit gemiddeld voor het eerst toen zij rond de 20 jaar waren. Voor cocaïne ligt dit rond de 25 jaar en voor ecstasy rond de 26 jaar. Gemiddeld is de leeftijd bij het eerste gebruik van 'harddrugs' (los van het soort middel) rond de 23 jaar; ook dit is sinds 1987 niet veranderd.⁶

Hoe zit het met de **leeftijd** van de **huidige gebruikers**? De huidige drinkers in Amsterdam zijn gemiddeld ongeveer 42 jaar, de rokers 40 jaar. Bij blowers is dit tegenwoordig 31 jaar. Dat is zo'n vier jaar ouder dan in 1987. Het hoogste percentage huidige blowers zien we echter nog steeds bij de 20-24 jarigen. Omdat de startleeftijd sinds 1987 vrijwel gelijk gebleven is, betekent dit dat Amsterdammers die doorgaan met blowen gemiddeld ook steeds langer cannabis blijven gebruiken. De huidige gebruikers van 'harddrugs' blijven gemiddeld net boven de 30 jaar.⁷

In 1999/2000 heeft de GG&GD onderzoek gedaan naar het gebruik van alcohol en tabak onder de Amsterdamse bevolking van 16 jaar en ouder, met speciale aandacht voor **Turken en Marokkanen**.⁸ Zij drinken veel minder alcohol dan autochtone Amsterdammers. Marokkaanse en Turkse vrouwen drinken nauwelijks of geen alcohol. Opvallend is dat als Marokkaanse en Turkse mannen alcohol drinken, zij dit relatief vaak overmatig doen; binnen de groep overmatige drinkers vormen zij echter een kleine minderheid. Roken scoort het hoogst bij Turkse mannen, hoger dan bij autochtone mannen en ruim twee keer zo hoog als bij Marokkaanse mannen. Bij de vrouwen staan de autochtonen aan top, daarna volgen Turkse vrouwen, terwijl Marokkaanse vrouwen zelden roken.

•• methadonverstrekking ••

Over de populatie drugsverslaafden publiceert de GG&GD regelmatig cijfers die gebaseerd zijn op de zogenoemde Centrale Methadon Registratie (CMR). De laatste schatting is van het jaar 2002 en komt die neer op ongeveer 4700 op jaarbasis (en rond de 4000 per kwartaal).⁹ Deze schattingen zijn de afgelopen jaren vrij stabiel en beduidend lager dan tien jaar geleden. Tegenover de daling in het aantal methadoncliënten staat een duidelijke stijging in de leeftijd: van gemiddeld 28 jaar in 1985 naar 43 jaar in 2002. Het aandeel vrouwen is in de loop der

---

⁶ Abraham, Kaal & Cohen (2003).

⁷ In de Cedro onderzoeken wordt gesproken van 'difficult drugs'. Hieronder worden verstaan: cocaïne, amfetamine, ecstasy, hallucinogenen (inclusief paddo's) en heroïne. Er zijn geen cijfers over de gemiddelde leeftijd van de huidige gebruikers voor de afzonderlijke middelen (Abraham, Kaal & Cohen, 2003).

⁸ Dijkshoorn (2002).

⁹ Van Brussel & Buster (2002). Zie ook: Buster (2003), NDM (2003).

jaren gedaald van ruim een kwart naar minder dan één op de vijf. Van de methadoncliënten van 2002 was 42% in Nederland geboren, 25% in Suriname, de Nederlandse Antillen, Marokko of Turkije; en 33% elders. Omdat alleen gegevens bekend zijn over het geboorteland van de cliënten zelf, kan geen precies onderscheid gemaakt worden naar etniciteit, want van degenen die in Nederland geboren zijn, zal een deel tot de allochtonen van de tweede generatie behoren. Maar wel kan op basis van de cijfers van de GG&GD geconcludeerd worden er vergeleken met de Amsterdamse bevolking verhoudingsgewijs veel allochtone verslaafden. Er zijn vooral veel Surinaamse verslaafden van de eerste generatie. (Deze oververtegenwoordiging van Surinamers zien we ook bij de zogeheten 'dijkverboden'.¹⁰)

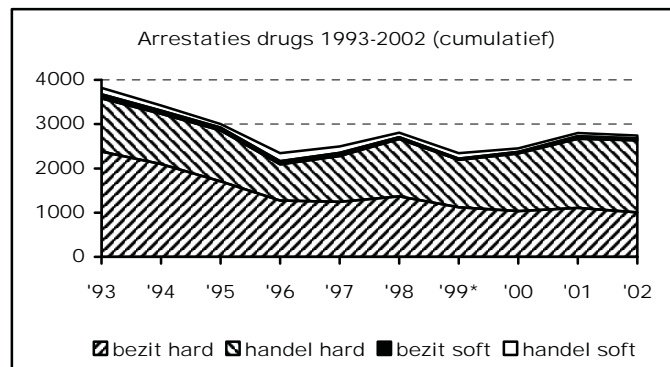
•• arrestaties ••

In 2002 werden in de regio Amsterdam-Amstelland ruim **2.700 arrestaties** verricht in verband met drugs (overtreding Opiumwet).¹¹ Deze cijfers gaan over het aantal aanhoudingen, niet over unieke personen! Bovendien betreft het alleen Opiumwetzaken en bijvoorbeeld geen drugs-

gerelateerde vermogensdelicten. Ruim de helft van deze arrestaties vond plaats in de binnenstad van Amsterdam (District 3), op forse afstand gevolgd door Zuidoost (District 7).

In 1993 werden er nog bijna 4.000 van dit soort arrestaties verricht. Tot 1996 was er sprake van een daling, die vooral kwam door minder arrestaties wegens het bezit van harddrugs. Daarna schommelde het aantal arrestaties rond 2.500 per jaar en de afgelopen jaren was er weer een stijging, maar die lijkt nu te zijn gestopt.

De nadruk bij de politie blijft overigens al die jaren liggen op harddrugs (in de praktijk vooral heroïne en cocaïne/crack); dit komt duidelijk tot uiting in de cijfers. Deze politiecijfers zeggen dan ook meer over het gevoerde beleid, met name de bestrijding van overlast, dan over omvang van gebruik en handel. Het aantal arrestaties voor bezit van of handel in softdrugs ligt, met als voorgaande jaren, net boven de honderd.

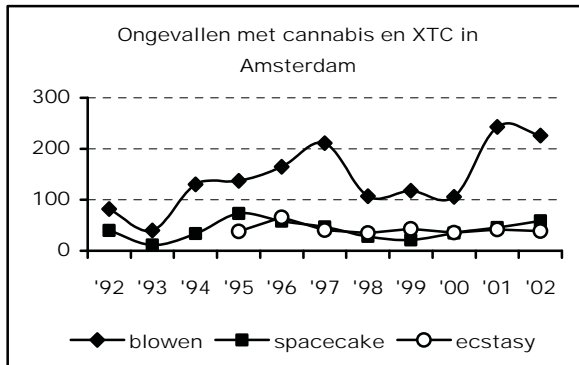

¹⁰ Kaal & Korf (2003).

¹¹ O+S (2003) en eerdere versies. Let op: voor 1999 t/m medio november!

•• ongevallen ••

De GG&GD rapporteert ook cijfers over drugsgelateerde ongevallen, afkomstig van de Centrale Post Ambulance Vervoer (CPA).¹² In de meeste gevallen gaat het om **alcohol**, op de tweede plaats staan '**recreatieve drugs**' (cannabis, ecstasy, amfetamine, paddo's, GHB en LSD) en daarna '**roesmiddelen**' (heroïne, cocaïne en met roesmiddelen geassocieerde pillen).

In 2002 waren er 485 meldingen in verband met 'recreatieve drugs'. Daarvan hadden er onder andere 285 betrekking op cannabis (226 na het roken van cannabis en 59 na het eten van spacecake), 39 op ecstasy en 5 op amfetamine. Opvallend is vooral het grillige verloop bij ongevallen na het roken van cannabis, met pieken en dalen. Een heldere relatie met de

toegenomen sterke van cannabis valt hier niet direct uit te constateren.

Ten slotte zijn er cijfers over zogenoemde '**drugsdoden**', dat wil zeggen personen die overleden na druggebruik in Amsterdam. In 2002 ging het om **29** sterfgevallen na overdosis, een aantal dat niet wezenlijk afwijkt van voorgaande jaren (32 in 2001).¹³

1.5 • Amsterdamse situatie samengevat •

Aan de hand van de cijfers van de algemene bevolking van 12 jaar en ouder uit 2001 kan het volgende beeld worden geschetst van middelengebruik in Amsterdam.

Amsterdam kent bijna een half miljoen huidige drinkers, ongeveer een kwart miljoen huidige rokers en rond de 50.000 huidige blowers en rond de 15.000 inwoners zijn huidige gebruikers van 'harddrugs' (uiteenlopend van paddo's, via ecstasy tot en met heroïne).

¹² De meest recente cijfers die ten tijde van het schrijven van dit rapport voorhanden waren, betreffen 2001 (Van Brussel & Buster, 2002). In dat jaar kwamen in totaal 1.876 meldingen binnen van aan drugs of alcohol gerelateerde ongevallen: 1173 x alcohol, 495 x 'recreatieve drugs' (495) en 208 x 'roesmiddelen'. De cijfers over 2002 zijn afkomstig van NDM (2003).

¹³ Van Brussel & Buster (2002), NDM (2003). In 2002 overleden daarnaast 96 druggebruikers – personen die ooit als opiaatgebruiker geregistreerd zijn bij de GG&GD - aan andere doodsoorzaken (zoals endocarditis, sepsis, longaandoeningen, levercirrose, zelfdoding, ongevallen, geweld, aids).

Schattingen aantal gebruikers (2001)¹⁴

Middel	Ooit gebruikers	Huidige gebruikers	Percentage (tijdelijke) stoppers
Alcohol	555.900	468.700	16%
Tabak	438.800	233.800	47%
Cannabis	243.100	50.000	79%
Cocaine	64.000	7.600	88%
Ecstasy	55.500	7.100	87%
Amfetamine	42.100	1.600	96%
Paddo's	48.700	1.900	96%
'Harddrugs' totaal	107.900	14.500	86%

Bij deze schattingen hoort een, soms forse, marge. Het aantal huidige blowers bijvoorbeeld ligt volgens de officiële cijfers tussen 44.900 en 55.600. En voor cocaïne tussen 5.700 en 10.100.¹⁵ In werkelijkheid ligt de schattingen voor sommige middelen wellicht nog hoger dan de officiële bovengrens, omdat de groep gebruikers van deze middelen minder goed bereikt worden met algemene bevolkingsenquête. Heroïne is hiervan een duidelijk voorbeeld. Volgens het algemene bevolkingsonderzoek waren er in 2001 tussen de 200 en 1.600 huidige heroïnegebruikers, terwijl het er volgens de schattingen van de GG&GD ongeveer 4.000 zouden moeten zijn.

Ondanks deze kritische kanttekening kunnen we uit bovenstaande cijfers, tezamen met die uit andere in dit hoofdstuk besproken bronnen, wel een algemeen beeld afleiden.

1. **Alcohol** is duidelijk de meest gebruikte psychotrope stof. Men begint er vaak in de puberteit mee en doet dat tegenwoordig ook wat vroeger dan enkele jaren geleden. De meesten gaan er ook lang mee door. Steeds minder jongeren drinken alcohol en dat komt vooral door het groeiend aantal Marokkanen en Turken.
2. **Tabak** staat op de tweede plaats. Ook met roken begint men meestal in de puberteit. Ongeveer de helft is inmiddels, al dan niet tijdelijk, gestopt. Steeds minder jongeren roken. Dit komt vooral doordat Marokkaanse en Turkse meisjes weinig roken – net als hun moeders.
3. **Cannabis** is de meest gebruikte illegale drug. Gemiddeld begint men met blowen rond het 20^e jaar. Ruim driekwart is inmiddels, al dan niet tijdelijk, gestopt. Het aantal huidige blowers stabiliseert, maar degenen die nog steeds blowen doen dit gemiddeld langer dan enkele jaren geleden. Allochtone

¹⁴ Abraham, Kaal & Cohen (2003).

¹⁵ 95% betrouwbaarheidsintervallen. Zie Abraham, Kaal & Cohen (2003: 48).

leerlingen in het voortgezet onderwijs, vooral de meisjes, blowen minder dan hun autochtone leeftijdsgenoten.

4. **Cocaine** staat op de vierde plaats, overigens op flinke afstand na cannabis. Als 'partydrug' komt cocaine steeds dichterbij de buurt van ecstasy. Deze gebruikers beginnen ermee rond het 25^e jaar en over het algemeen is het gebruik van voorbijgaande aard. Daarnaast roken veel (heroïne)verslaafden gekookte coke (basecoke, crack) en zij gaan er veel langer mee door.
5. **Ecstasy** staat op de vijfde plaats. Anders dan cocaine is het overwegend een 'partydrug'. Deze gebruikers beginnen ermee rond het 26^e jaar en over het algemeen is het gebruik van voorbijgaande aard.
6. Met **amfetamine** wordt wat vroeger begonnen (gemiddeld rond het 23^e jaar). Gebruikers gaan er nog minder mee door dan met ecstasy. Kennelijk gaat het bij amfetamine overwegend om incidenteel gebruik.
7. Hetzelfde geldt voor **paddo's**. Het eerste gebruik vindt gemiddeld rond het 25^e jaar plaats en er zijn verhoudingsgewijs weinig huidige gebruikers. Deze gebruikers beginnen ermee rond het 25^e jaar en over het algemeen is het gebruik van voorbijgaande aard.
8. **Heroïne** is een middel waarmee slechts op zeer kleine schaal geëxperimenteerd wordt. Bij scholieren en onder uitgaanders komt men de drug niet of nauwelijks tegen. Het aantal huidige gebruikers is, na een forse daling, tegenwoordig vrij stabiel en de gebruikers worden steeds ouder.
9. **Meisjes en vrouwen** gebruiken minder drugs dan mannen, maar roken doen meisjes even vaak als jongens. De verschillen zijn het grootst bij Marokkanen en Turken. Met name bij de Marokkanen roken de meisjes en vrouwen ook veel minder dan de jongens en mannen.
10. **Allochtonen** experimenteren minder met legale en illegale drugs. Maar bij risicogroepen en onder problematische gebruikers zijn zij oververtegenwoordigd. Daarbij gaat het overwegend om jongens en mannen. Met name Surinaamse mannen zijn verhoudingsgewijs nog steeds het sterkst vertegenwoordigd binnen de populatie van problematische harddruggebruikers.

1.6 • de volgende hoofdstukken •

Antenne is een monitorsysteem waarmee ontwikkelingen op de drugsmarkt in kaart worden gebracht en gevolgd. Elk jaar heeft Antenne een paar vaste onderdelen en daarnaast minstens één wisselend onderdeel. Eén van de vaste onderdelen is de panelstudie. Dit is een kwalitatieve methode, waarbij we insiders uit verschillende scènes tweemaal per jaar interviewen over druggebruik door jongeren en jongvolwassenen in het uitgaansleven en door buurt- en probleemjongeren. De resultaten van de panelstudie staan uitgebreid beschreven in **hoofdstuk II**.

In de volgende vier hoofdstukken rapporteren we de resultaten van een survey die we in de nazomer van 2003 hielden onder bezoekers van (trendy) clubs in Amsterdam. Deze populatie onderzochten we voor de derde keer. In **hoofdstuk III** beschrijven we hoe het onderzoek werd uitgevoerd en welke aantallen bezoekers dit opleverde. De daaropvolgende hoofdstukken gaan in op het middelengebruik van de clubbezoekers: **hoofdstuk IV** beschrijft het gebruik van afzonderlijke middelen en **hoofdstuk V** bespreken we het uitgaansgedrag van de clubbezoekers, inclusief middelengebruik tijdens het uitgaan en ervaringen van bezoekers met deurbeleid van de clubs. Op basis van de gegevens van 1995, 1998 en 2003 gaan we tot slot in **hoofdstuk VII** in op trends in middelengebruik en markt.

Net als voorgaande jaren bevat Antenne Amsterdam 2003 een analyse van de zogenaamde Preventie Indicatoren. Deze gaan over de telefonische vragen die gebruikers en hun omgeving stellen over legale en illegale drugs en gokken; over de kwaliteit van ecstasypillen die voor onderzoek in het laboratorium worden aangeboden (testservice); en over vragen die mensen via het internet aan Jellinek Preventie stellen. In 2003 zijn hier gegevens over in het uitgaansleven geconfisqueerde drugs uit de zogeheten 'discokluisjes' en cijfers van Unity (een vrijwilligersgroep die zich richt op partybezoekers) bijgekomen. De gegevens over de Preventie Indicatoren komen aan de orde in **hoofdstuk VIII**.

Ten slotte vatten we de belangrijkste bevindingen samen in **hoofdstuk IX**.

I.7 • begrippen en definities •

Dagelijks gebruik	De laatste maand (= afgelopen 30 dagen) elke dag een bepaald middel gebruikt. Wordt alleen gemeten bij alcohol, tabak en cannabis. Dagelijkse gebruikers zijn een subgroep van huidige gebruikers.
Doorsnee	Mediane waarde, oftewel het getal waar de helft van de betreffende respondenten onder en de andere helft boven ligt. Bijvoorbeeld: doorsneeleeftijd en doorsneehoeveelheid.
Gelegenheid	In verband met 'gebruik per gelegenheid'. Bijvoorbeeld het aantal glazen alcohol dat men per gelegenheid drinkt. In onze vragenlijsten hanteren we hiervoor gestandaardiseerde vragen. Ook wel 'per keer'.
Hoeveelheid	Het aantal glazen alcohol, sigaretten, joints, pillen of grammen geconsumeerd per gelegenheid.
Huidig gebruik	In de laatste maand (= afgelopen 30 dagen) een bepaald middel nog gebruikt. Huidige gebruikers vormen een subgroep van de recente gebruikers.

Ooit-gebruik	Minstens eenmaal een bepaald middel wel eens gebruikt.
Recent gebruik	In het laatste jaar (= afgelopen 12 maanden) een bepaald middel nog gebruikt.
Riskant blowen	De afgelopen 30 dagen dagelijks blowen of een paar keer per week meer dan 1 joint per gelegenheid geblowd hebben.
Riskant drinken	<u>Voor jongeren tot 19 jaar:</u> de afgelopen 30 dagen dagelijks drinken of een paar keer per week 4 glazen of meer per gelegenheid hebben gedronken. <u>Vanaf 19 jaar:</u> de afgelopen 30 dagen dagelijks drinken of een paar keer per week 5 glazen of meer per gelegenheid hebben gedronken.
Startleeftijd	Leeftijd waarop ooit-gebruikers een middel voor het eerst gebruikten.
Uitgaanstypen	Indeling van respondenten op grond van het aantal avonden dat zij de afgelopen vier weken zijn uitgegaan, te weten: <u>Thuisblijvers:</u> geen enkele keer uitgegaan in de afgelopen vier weken, <u>Gelegenheidsstappers:</u> 1-3 keer uitgegaan in de afgelopen vier weken, <u>Vaste stappers:</u> 4 keer of vaker uitgegaan in de afgelopen vier weken.

II PANEL

II.1	club- en partycircuit	30
	clubcircuit stoned tijdens politie-inval	
	niet de DJ maar het publiek is de ster!	
	intiem stappen en nostalgische feesten alle opties openhouden!	
	nostalgisch hip luchtkussers luchtige onzin een verrotte kiek	
	plastic en patsers homoscene partycircuit de stijve kakenparade	
	de zevende hemel kleine illegale party's free party for free people!	
II.2	druggebruik in club- en partycircuit	41
	alcohol cannabis ephedrahoudende producten stimulantia ecstasy	
	slikken bij de Shell spacen op r&b	
	overige fenetylamine : 2-CI, 2C-E en 2CB cocaine	
	snuiven aan de salontafel snoevende snuivers eendimensionale cocaine	
	snuiven tijdens Ajax coke is té normaal geworden amfetamine	
	een beetje gerel met en knipoog anaesthetica GHB	
	GHB als seksuele gangmaker seksuele escapades lachgas	
	hippiecrack in noord ketamine tijdscocon hallucinogenen LSD	
	nn-DMT ayahuasca ervaring overige middelen poppers	
	twee maal inhaleren en... gecombineerd druggebruik de combikluts	
II.3	risico's in club- en partycircuit	5
	teveel is niet genoeg leukste feest? ecstasy pillenmoetheid na 10 jaar	
	dinsdagdip acuut stoppen met ecstasy 3 keer 180 mg in één dosis	
	moeilijke doseerbaarheid solidariteit cocaine dagelijks snuiven	
	zucht naar cocaine door alcohol herman brood in het klein	
	geen zelfvertrouwen met cocaine snuiven tijdens het werk	
	opgefokte snuivers echte vrienden en cokevrienden GH	
	net op tijd wakker voor de ambulance slaapstoornis met GHB	
	geen maat weten te houden stoned op GHB autorijden	
	akkevietje met een jongen	
II.4	buurtjongeren	63
	buurtjongeren in Zuid-Oost buurtmeisjes smoven buurtjongeren in Oost	
	de harde kern twee buurtnetwerken legale genotmiddelen	
	40 dagen voor ramadan illegale genotmiddelen	

II.5	probleemjongeren	6
	legale genotmiddelen blowen tijdens de inloop	
	cocaïne, ecstasy en speed verpatste spullen	
II.6	geruchten	69
	intelligence ritaline yaba joyce synthetische mescaline is DOB?	
	chocopaddo	
II.7	signalen	70
	signalen van 2002 geldig in 2003 UITGAANSSIGNALEN 2002 malaise in mokum	
	kleine (buiten) feesten electro hardstyle DRUGSIGNALEN 2002 ecstasy	
	MDMA poeder en kristallen speed makkelijker verkrijgbaar	
	GHB gebruik lijkt over hoogtepunt te zijn spuiten van epo	
	toenemend gebruik van erectogenen	
	gedroogde paddo's geclassificeerd als harddrugs	
	meer interesse in kortwerkende tripmiddelen	
	meer vraag naar slaap- en kalmeringsmiddelen	
	(TMA-2) 'synthetische mescaline' ayahuasca ritaline 2CB	
	nieuwe uitgaanssignalen 2003 "Are you urbanized?"	
	r&b ook op danceparty's geprogrammeerd	
	scheidslijn tussen wit en zwart vervaagt "Do it yourself!"	
	illegaal zomerfeest afgeblazen	
	opkomst van de intieme club met live muziek eclecticische muziek	
	onder het asfalt ligt het strand	
	nieuwe drugsignalen 2003 geen verdere verspreiding van ketamine	
	belangstelling voor GHB verflauwt	
	reserve ten aanzien van ecstasy bij nieuwkomers	
	stappers zie er 'minder naar de klote uit' verliest de witte dame haar glans?	
	cocaïne is een banale drug rehabilitatie van amfetamine? 5-meo AMT	
	de vaporizer shiva bangh uit de handel smartshops noodlijdend?	
	stackers : opkomend afslankproduct en energiepreparaat	
II.	conclusies	
	trends in uitgaan trends in middelengebruik	
II.9	samenvatting	91
	club- en partycircuit alcohol, cannabis en energieproducten	
	stimulantia anaesthetica hallucinogenen en overige middelen	
	buurtjongeren en probleemjongeren	

De kritiek van panelleden over de algehele malaise in het Amsterdamse uitgaansleven loog er in Antenne 2002 niet om. Volgens de critici waren hier verschillende factoren debet aan. Door de recessie en de forse prijsstijgingen in de horeca na de invoering van de euro, moest een deel van de stappers het zuiniger aan doen. De tijd van onbekommerd feesten en consumeren is niet meer. Het uitgaansleven was na de vette jaren verzadigd en lui geworden en "leed aan creatieve bloedarmoede", aldus panelleden die ook mopperden op de gemakzuchtige en fantasieloze clubprogrammering. Geen wonder ook dat Rotterdam, Amsterdam overtroeft met leuke feesten en kwalitatief hoogstaande clubnachten, zo werd geredeneerd. Er werd scherpe kritiek geuit door de feest-elite (die 15 jaar geleden de Roxy en de It als hun hedonistische partytempels beschouwden) op de vertrutting van de binnenstad en de bedilzuchtige beleidsmakers van de stadsdeelraad. Tot slot waren er nog de kenners van het dancecircuit die de slecht gevulde clubs wijten aan de massificatie van de landelijke megaparty's. De toonaangevende DJ Armin van Buuren drukte het zo uit: "Het is nu een trend om een keer in de maand helemaal los te gaan. Mensen betalen een kaartje voor een feest, ze kopen een pilletje, kleden zich mooi aan. Dan heb je nog je vervoer, je garderobe, je drank de hele avond, het eten van te voren, noem maar op. Je bent zo 200 euro kwijt. Nou wat doe je dan de rest van de maand? Dan lig je thuis op de bank een dvd'tje te kijken."¹⁶

Of al deze kritiek ook heeft geleid tot veranderingen en koerswijzigingen is moeilijk te zeggen. Maar opvallend is wel dat de mening van panelleden, die een belangrijke graadmeter is, een stuk milder is over het Amsterdamse uitgaansklimaat; geen van de panelleden heeft het meer over stappen in Rotterdam. Verder is het interessant om te zien dat door samenwerking en bundeling van politieke en culturele krachten, enkele nieuwe initiatieven zijn ontstaan die actie willen ondernemen om het tij te keren. De belangrijkste initiatieven zijn allereerst de opgerichte 'Nachtwacht'¹⁷, die zich zelf ziet als pionier in deze functie. Haar belangrijkste functie is om de kritiek én nieuwe plannen te inventariseren en te verwoorden met het uiteindelijke doel om de stad bij nacht weer bruisend te maken. Zo komt de Nachtwacht na een dik half jaar al met een eerste Amsterdamse Nachtnota¹⁸ waarin allerlei topics (horeca, culinaire en multiculturele locaties, feest- en clubavonden, alcohol en drugs, veiligheid etc.) gebundeld zijn die volgens het collectief belangrijk en essentieel zijn voor het nachtleven.

---

¹⁶ 'Grote feesten gaan ten koste van de clubs'. Uit: Metro 6 november 2003.

¹⁷ Op woensdag 19 februari is 'de Nachtwacht' in Paradiso als collectief door zaal en jury gekozen tot de Nachtburgemeester van Amsterdam. Het collectief bestaat uit acht personen die afkomstig zijn uit culturele, feestelijke en horeca kringen.

¹⁸ Nachtwacht (2003).

Een ander initiatief dat veel publiciteit en aandacht trok was de oprichting van de Belangen Vereniging Dance (BVD)¹⁹ op de nieuwe partyboot de Ocean Diva. In tegenstelling tot de Nachtwacht die primair lokaal is georiënteerd, heeft de BVD een landelijke uitstraling. Aanleiding voor de oprichting was dat de Nederlandse dance-industrie veel hinder ondervindt van onduidelijke regelgeving en een inconsequente opstelling van de kant van de overheid.

II.1 • club- en partycircuit •

•• het clubcircuit ••

Zoals gezegd zien veel panelleden het nachtleven weer wat zonniger tegemoet. Volgens Lizz (72a) worden er weer meer initiatieven genomen. Wellicht hebben uitbaters en organisatoren zich toch een deel van de brede kritiek op het uitgaansleven aangetrokken omdat er nieuwe clubavonden zijn gestart en oude clubformules gerevitaliseerd. We definiëren het clubcircuit overigens heel breed. Behalve clubs en discotheken vallen er ook dans-, (dj)cafés en lounges onder die voornamelijk in het uitgaanscentrum zijn gevestigd.

Er is elk jaar wel een nieuwe hype gaande die de aandacht van bezoekers moet trekken. In 2003 was het de electro muziek die het eerst te horen was in trendsetende (dj)cafés, hippe kapperszaken en kleding- en designwinkels. Niet veel later werd electro ook geprogrammeerd op grotere poppodia en concertzalen, maar al snel bleek het om een vluchtige hype te gaan die voornamelijk leefde onder fashionpunks, maatschappijkritische homo's, hoog opgeleide witte kunststudenten en de laatste rudimenten van de electrogarde uit de jaren tachtig. Electro brak, op enkele kleine concertzalen na, niet door bij een groot publiek, waardoor de grotere concertpodia hun programmering moesten aanpassen omdat de noodzakelijke kritische massa verstek liet gaan. Hetzelfde gebeurde met de korte oprispande belangstelling voor punk.

De club-, techno-, progressieve, hardhouse en tranceavonden blijven veel bezoekers trekken, maar vertonen volgens dancekenners te weinig muzikale progressie om het publiek nog echt te verrassen. Veel bestaande clubformules zijn beproefde 'play-safe' recepten waar door de clubuitbaters niet aan wordt getornd zolang ze publiek weet te trekken.²⁰ Dat geldt in zekere zin ook voor succesvolle programmeringen als Noodlanding en Crossfader waar alternatieve

---

¹⁹ De Branchevereniging van Dance-organisatoren (BVD) is op 1 juli j.l. opgericht. De BVD is binnen Europa de eerste branchevereniging die opkomt voor de belangen van deze onstuimig gegroeide bedrijfstak waar inmiddels zo'n elfduizend mensen werkzaam zijn.

²⁰ Nachtwacht (2003).

pop, reggae en oude jaren '80 hits worden gedraaid voor een publiek dat niet alleen op dance is gericht. Een goede clubnacht hangt van zoveel factoren af dat er niet een speciale formule voor is die altijd tot succes leidt. Het verwende publiek blijft immers onvoorspelbaar en kritisch. Ze is slechts tijdelijk trouw aan een concept en gaat gemakkelijk vreemd als het elders leuker en spannender is. Keuzes worden beïnvloed door de locatie, de "coolness" van het publiek, de mate van drugsgebruik, de dj, de hoogte van de entree, de bejegening door de portiers, etc. Een clubnacht met een discutabele reputatie heeft dus een probleem. De programmering van Urban Vibes bijvoorbeeld werd beëindigd, omdat de portiers grote moeite hadden met een groepje onrustzaaiers die de sfeer constant verziekte. Anderzijds kunnen hardnekkige mythes ook bepalen of een clubnacht succesvol is of niet.²¹

Maar een politie-inval is wel het meest vervelende wat een club kan overkomen. Dit overkwam de Escape op het Rembrandtplein die overigens volgens de gemeente en de exploitant te boek stond als een voorbeeldig horecabedrijf.²²

De inval werd gerechtvaardigd, omdat op grond van vooronderzoek door agenten in burger bleek dat er tijdens de Impact feesten in vergelijking met andere clubs gemiddeld meer in drugs werd gehandeld en gebruikt. Voor het HIT-team (Horeca Interventie Team van de politie) een reden om met zo'n tweehonderd agenten, opsporingsambtenaren en drugshonden rond half twee zondagnacht de discotheek binnen te vallen.

Nigga (60a) die een regelmatige bezoeker van Impact is, typeert de bezoekers als een drankpubliek met een dure smaak. Vrijwel elke zondag bezoekt hij samen met vrienden de clubavond vanwege het familiegevoel en het uiteenlopende publiek dat varieert van directeur tot pooier. Toen Nigga rond half twee in deze ambiance even naar de WC ging om in alle rust twee pillen te slikken, kon hij nog niet vermoeden dat de politie al binnen was. Hier volgt zijn relaas.

stoned tijdens politie-inval

"Toen ik het toilet uitliep werd ik onmiddellijk door een agent aangesproken. Of ik zo vriendelijk wilde zijn om mij bij de anderen te begeven. Ik dacht aanvankelijk dat het om een grap ging. Maar toen de lichten aangingen en de DJ gesommeerd werd te stoppen, drong het pas goed tot mij door dat het ernst was. Dit was een politie-inval! Ik werd met zo'n tweehonderd andere bezoekers bij elkaar gedreven en verzocht om in een rij te staan. Iedereen

---

²¹ Dit overkwam bijvoorbeeld club Panama. Ondanks de hippe en trendsettende uitstraling en redelijke toegangs- en consumptietarieven bleven veel stappers denken dat de consumpties schreeuwend duur zijn en er voornamelijk gearriveerde veertigers de dienst uit maken op de dansvloer.

²² In navolging van de Escape zijn de volgende clubs op last van de Burgemeester eveneens tijdelijk gesloten geweest na een inval van het HIT-team: Dino's (2002), IT (1999) en de Mazzo (1996).

werd één-voor-één gefouilleerd op drug- en wapenbezit. Ik was al goed stoned van de ecstasy toen ik om half vier aan de beurt was. De vier pillen die ik nog bij mij had, heb ik tijdens het wachten in de rij onopvallend uit mijn hand laten glijden. Een vriendin heeft zich weten te ontdoen van 2 gram cocaine, 8 buisjes GHB en ecstasy pillen. (Nigga, clubganger 60a: t19)

De politie heeft tijdens de inval, 569 xtc-pillen, 61 wikkels cocaine, (13 capsules vloeibare cocaine)²³, 49 buisjes en vijf grote potten GHB en 4 bolletjes heroïne in beslag genomen. Als gevolg van de politieactie werd de fouillering in verscheidene clubs verscherpt. Deze maatregelen leidde weer tot kritiek bij een deel van de clubgangers. Vaste bezoekers werden opeens verzocht om ook hun marihuana en hasj bij de voordeur in te leveren. Een panellid klaagde dat de portiers van een club op het Leidseplein wel heel voortvarend te werk gingen. Hij werd vijf minuten lang helemaal van onder tot boven doorgelicht door een onvriendelijk ogende en zeer arglistige portier. Toen hij tot aan zijn geslacht aan toe door de portier werd betast, kreeg hij het gevoel dat hij een gevangenis bezocht. Ook Angel (65a), krijgt van haar vriendenkring de nodige kritiek te horen over het oncontactvolle handelen van sommige portiers. In een club spreken de portiers bezoekers op de dansvloer aan met het verzoek om mee te gaan naar de fouilleerruimte, ook wel de doka genoemd. En in een andere club gaan er verhalen rond dat gebruikers die na GHB-gebruik in slaap dreigen te sukkelen verzocht wordt om de club per direct te verlaten. In het verlengde hiervan kunnen enkele verhalen van panelliden worden geplaatst van bezoekers die door portiers op straat worden gelegd en aan hun lot worden overgelaten.

Portiers en clubmedewerkers daarentegen vinden het noodzakelijk dat na een dergelijke politieactie de regels goed worden nageleefd en zonodig aangescherpt. Vooral omdat sommige portiers wel eens de indruk hebben dat druggebruik de normaalste zaak van de wereld is. Volgens portier Ria (81a), is de hoeveelheid geconsumeerde drugs inherent aan de huidskleur van het publiek en de beats per minuut (BPM): "Hoe sneller de muziek, hoe meer amfetamines. Hoe zwarter het publiek, hoe minder drugs." Henk (56a), portier van een grote club in de binnenstad, merkt aan de reactie van bezoekers die de club moeten verlaten wegens het bezit van cocaine of ecstasy dat ze echt verbaasd reageren: "Ah man, een pakje coke? Je pakt toch ook geen jointje af!" Henk wijst er tevens op dat het 'straatvolk' relatief gezien meer harddrugs mee naar binnen neemt. John (57a), portier van een club in het Wallengebied, vindt dat het publiek ondanks de normalisatie van drugs toch zo discreet mogelijk drugs gebruiken. De WC blijft daarvoor toch de meest geschikte plek in het uitgaansleven. Druggebruikers mo-

---

²³ Navraag bij de politie leerde dat de in de media gemelde capsules vloeibare cocaine onjuist bleken te zijn. Om weke substantie het wel ging was onbekend.

gen soms lastig zijn, de meeste hinder ondervindt hij van bezoekers die door overmatig alcoholgebruik niet meer aanspreekbaar zijn.

••• niet de DJ maar het publiek is de ster! •••

We vroegen aan panelleden welke clubavond zij een verrijking vinden voor het Amsterdamse uitgaansleven? Opvallend veel panelleden noemen de Rush (raw urban sexy house) op donderdagavond in de Escape. Deze mateloos populaire clubavond is elke donderdag met 1400 bezoekers stampvol en steekt zelfs clubavond Chemistry op zaterdagavond naar de kroon. Rush wordt geroemd vanwege het vernieuwende concept, de ongedwongen en gezellige sfeer en het leuke gevarieerde publiek. Reden voor het succes is volgens vaste bezoeker Mark (69b): "een geslaagde melange van een straight en nuchter publiek dat graag danst op sexy house muziek én vakkundig wordt begeleid door de charmante travestiet Nicky Nicole die als host de sfeer verluchtigt." Het publiek vormt een evenwichtige balans tussen man en vrouw en de etnische mix is een verademing vergeleken met het overwegend blanke publiek dat een doorsnee grote clubavond bezoekt. Volgens Nigga (60a) past het succes van Rush uitstekend in de voortschrijdende ontwikkeling van gemixte etniciteit en seksuele voorkeur. De aanwezigheid van Nicky Nicole lokt immers ook een jong homo publiek waardoor het doorgaans separate homo- en hetero circuit wordt opgeheven.

Volgens Vince (76a), vaste dj resident van Rush is het succes mede te verklaren door de juiste timing. Hij werd na een dj-set in de Supperclub door een 'key player' gevraagd of hij interesse had om voor Rush te draaien. Hij was onder de indruk toe hij de club zag: "Het licht was mooi en de locatie ligt midden in het centrum! Er stond een goed team die de behoefte van het publiek goed aanvoelde. Uitgangspunt is dat het publiek weer centraal staat. Zij zijn de sterren!" Tijdens de clubnacht worden foto's gemaakt van clubbers die op het doek worden geprojecteerd. Deze persoonlijke aanpak was een groot succes. Bezoekers waren nieuwsgierig wie de week erna op de foto stond en deden hun best om er zo leuk en origineel mogelijk uit te zien. Vince omschrijft de sfeer als stijlisch, los en sexy. De sfeer is eerder uitbundig dan cool. En het ritme is een melange is van house, Chicago, funky, en progressive. De avond wordt door panelleden als warm, fris en niet als 'druggy' getypeerd.

Volgens dj Spike (77a), kenner van de Amsterdamse urban cultuur, manifesteert hip zwart zich steeds nadrukkelijker in het clubleven. "Ik ken Surinaamse stappers waar je als wannabee echt bij zou willen horen." Spike vindt het opvallend dat ecstasy populair is bij groepjes Surinaamse jongeren. Met blowen zijn ze bekend, maar met pillen? Omdat het gebruik in kleine kring voorkomt wordt het als een uitgaansgeheim gezien omdat ecstasy voor veel zwarte jongeren een taboe is. "Als er op R&B feestjes geslikt wordt dan gebeurt dat zo opvallend mogelijk."

In navolging van Rush verzetten ook andere clubs de bakens. Urban is cool! Urban is hot! Urban is.... Ja, wat is urban eigenlijk? Spike kijkt er een beetje bedenkelijk bij als we hem een definitie proberen te ontlocken. Hij is sceptisch omdat elke nieuwe hype een nieuwe naam moet hebben. En ja, urban bekt natuurlijk wel lekker. Er zijn steeds meer discotheken (de Ministry, O20, Sinners, Powerzone en de IT) in Amsterdam waar R&B (een muziekstroming die onder urban wordt geschaard) wordt gedraaid. De Powerzone organiseert geregeld 'ladies night'²⁴ avonden die R&B zijn georiënteerd. R&B/Hiphop artieste Missy Elliot spreekt daarbij zeer tot de verbeelding omdat ze in haar videoclip heersende taboes (ik dump hem voordat hij mij dump) in de vaak masculiene R&B en Hiphop wereld doorbreekt.

••• intiem stappen en nostalgische feesten •••

Naast de vaste clubavonden komt er ook meer aandacht voor live performance en live acts. Panelleden wijzen op de verschillende sferen die op één avond geprogrammeerd worden. Bitterzoet is een dergelijke nieuwe en intieme locatie waar niet alleen maar dance wordt gedraaid, maar ook hip hop, jazz, latin én vuige en obscure plaatjes van bekende Nederlandse gast dj's als Henk Schiffmacher en Jules Deelder. Andere locaties die positieve reacties ontlocken zijn de Arena en de Zebra lounge. En de oude partygarde die vroeger in het middelpunt van de belangstelling staat, koestert haar nostalgische gevoelens voor de acid house van het eerste uur. Ze bezoekt jaarlijks de prestigieuze Fuque les Balles en het Oud Hollandsch Acidfeest. Beide feesten veroorzaken elk jaar weer een flinke hype want de kaartjes zijn in een mum van tijd uitverkocht. Jorg (58b) die er elk jaar bij is omschrijft een deel van de bezoekers als 'de oude Roxy kliek' die destijds wild feestte toen ecstasy nog the talk of the town was. Maar de onbezonnen stappers van weleer zijn inmiddels gecontroleerde hedonisten geworden die de kinderen af en toe een weekendje naar opa en oma brengen om weer net als vroeger uit hun dak te gaan op een pilletje.

••• alle opties openhouden! •••

Uit de gesprekken met panelleden blijkt dat het rijk geschakeerde clubcircuit eerder als trendsettend wordt gezien dan de mega-party's. Sommige clubs beschouwen het als hun plicht om met een spannende en grensverleggende programmering de aandacht te trekken van de kritische stedelijke stapper met een hoge uitgaansfactor. Zij behoren namelijk tot de groep die hypes en trends kunnen voeden. De huidige stappers kunnen kiezen uit een overweldigend en gevarieerd aanbod. Er is vanaf donderdag zoveel te doen in Amsterdam dat alle op-

---

²⁴ Het ladies night concept is een beproefd concept. Alle vrouwen die voor een bepaalde tijd binnen de club bezoeken mogen gratis naar binnen.

ties vaak tot het allerlaatste moment worden opengehouden. Communicatie is daarbij van essentieel belang. Wie per ongeluk zijn mobiele telefoon vergeet, ervaart dat als een even grote ramp als het vergeten van de portemonnee.

nostalgisch hip

"Ik hou van afwisseling in het uitgaansleven. Ik speel soms de doorbitch, doe promotiewerk op een ex-pornstarfeest of ben host bij een Getaway feest. Na een freefight gala vind ik het leuk om naar het nostalgisch hippe oud Hollandsch acid feest te gaan. De week erna wissel ik dan af met een ordinair fetisj feest. Ik vind het leuk om daar naar toe te gaan omdat de mensen er vaak zo smakeloos gekleed zijn. Dan lig ik echt in een deuk als ik jongens zie lopen in koeleprint jasjes met een cowboyhoed. Maar slecht gekleed of niet: clubmeisjes in het zwart die alleen maar mooi willen zijn, gaat ook vervelen. Net als de fashion victims die op sleeptakjes, met lange oorbellen en opgetist haar a la madonna erbij lopen. Hip staat tegenwoordig gewoon voor niet-hip. De mode is conservatief. Puma's, hakjes, zweetbandjes of sporty: iedereen loopt er nu in rond omdat het de mode is. Maar de mode is niet persé hip. Neem de combatlook bijvoorbeeld. Je ontkomt er gewoon niet aan als je door de Kalverstraat loopt. Nog niet zo lang geleden droeg ik Puma's, maar de markt wordt er nu zo mee overspoeld dat de exclusiviteit massa is geworden. Het blijven overigens leuke schoenen, maar ik ben op zoek naar een nieuw, nog onbekend merk. LA Gear bijvoorbeeld. Toen ik dat laatst tegen iemand zei was de eerste reactie: 'gatverdamme wat zijn dat nou voor schoenen'? Een foute tattoo is ook hip. Nog wel tenminste want de ware aard van de trendsetter is dat hij een feilloos vermogen heeft om latente trends te spotten en te dragen. Hij trekt zich nergens wat van aan want hij proeft zijn eigen smaak." (Ilja, clubprogrammeur: 49a t₁₉)

De panelleden die deel uitmaken van het clubcircuit zijn grofweg ingedeeld in trendy, mainstream en homoscene. We realiseren ons dat deze indeling deels arbitrair is. Het succes van Rush laat dat duidelijk zien. De clubavond, het publiek, de kleding etc. wordt zowel met trendy, mainstream en homo geassocieerd. Kennelijk is het onderscheid niet meer zo helder als eind jaren tachtig toen er slechts twee toonaangevende clubs waren: de Roxy en de iT. Ondanks het diffuser worden van de grenzen maken veel panelleden nog steeds een onderscheid tussen hippe, trendsettende en mainstream feesten waar veel 'boeren uit de provincie' komen. Het omslagpunt van hip en cool naar niet-hip en suf ligt immers dicht bij elkaar. Want toen op de succesvolle Rush nachten het VIP podium zo afgeladen vol stond was de lol er voor sommige 'hippe vippers' snel van af.

••• luchtkussers •••

Roos (78a) vertoeft regelmatig op een hip of vip feest in het trendsettende uitgaansleven. Het is volgens haar vooral de samenstelling van de bezoekers die invloed heeft op hoe hip mensen een feest beleven. Op de feesten waar Roos

komt is het gros van de uitgaanders tussen de 20 en 35 jaar met een gemiddelde leeftijd van 25 jaar. De sekseverhouding is fiftyfifty en bijna geheel wit (95%). Qua inkomen is het publiek modaal, uitschieters daargelaten.

luchtige on in

“Het gebeurt wel eens dat er op sommige feesten een grote concentratie is van kunstenaars, mediabekendheden, artiesten en mensen die werken voor feestorganisaties en lifestyle magazines. Daar zitten veel luchtkussers bij die met veel uiterlijk vertoon hun aanwezigheid kenbaar maken. Het zijn dé feesten waar je bij moet zijn, want ‘iedereen’ is erbij. Iedereen doft zich echt op voor deze feesten. Mensen dragen combinatie van befaamd merken of wisselen het juist af met tweede hands kleding en enkele bijzondere accessoires. Ondanks het dragen van merken als Indian Rose, Replay, Boss, Gucci en Evisu doen ze er zo nonchalant mogelijk over. Ze willen juist geen levensgroot merk op hun shirt. Ze komen in eerste instantie keurig binnen met complimentjes, maar de gesprekken gaan al snel over het werk (als je interessant werk hebt tenminste), muziek, liefdesaffaires, koetjes en kalfjes en vooral over veel luchtige onzin en elkaar in de zeik nemen. Omdat het een professionele incrowd is, zijn ze zich erg bewust van het feit dat ze representatief moeten blijven. Ze gaan dus niet op een pil hun hele levensverhaal vertellen.” (Roos, vipstapper: 78a t₂₀)

Roos vertoeft in een milieu dat sterk gelieerd is aan de dancesector. De feesten die Bibibass (79b) bezoekt vallen eerder in de categorie supervip. Hier ontmoet de jetset uit Hilversum, veel soapies en andere bekende Nederlanders elkaar die wekelijks te zien zijn in showbizzprogramma's. De rijkdom staat al uitgestald op de parkeerplaats van de discotheek: ferrari's, lamborgini's, mazzerati, busjes met TV's in de hoofdsteunen en heel veel cabrio's. Bibibass vindt het een wereld van verschil om tussen de vips in de lounge te vertoeven of tussen het 'pleps' dat de dansvloer bevolkt, bier drinkt en naar vrouwen staart. Maar de club die Bibibass en de supervip elite bezoekt, staat in het milieu van Roos nou niet bepaald te boek als een trendsettende club waar het gebeurt.

Er zijn ook panelleden als Lizz (72a) die eerder geïnteresseerd zijn in de kwaliteit van de muziek. Ze loopt niet bepaald warm voor de hippe hypes. Het tragische van hippe mensen is dat ze altijd net achter de feiten aanlopen en daardoor juist geen trendsetters zijn. “Hip is de mode en die is vaak niet origineel. Het geheim van de trendsetter is juist dat deze meer zijn hart volgt en wars is van de huidige mode die maar even in is.” Als bookingsagente en promotor vindt Lizz het essentieel om op de hoogte te blijven van de nieuwste ontwikkelingen in de Amsterdamse clubs. Nieuwe en onbekende dj's worden gespot, gevolgd en beoordeeld of ze potentieel interessant zijn voor clubs. Het geeft haar een kick als de muziek verrassend klinkt. Locaties als Paradiso, de Melkweg, O20, Arena en Amu-

se bezoekt ze met plezier omdat deze een interessantere programmering hebben dan een doorsnee clubavond waar elke keer dezelfde dj staat te draaien.

••• een verrotte kiek •••

Angel (65a) bezoekt de bovenstaande clubs nooit. Ze kent ze wel maar gaat liever uit naar een vaste clubavond waar het publiek elkaar kent. Naast haar dagelijkse beslommeringen heeft ze zich in het nachtleven weten te ontpoppen als clubfotograaf. Ze hoeft nauwelijks meer aan mensen te vragen of ze een foto mag maken. Het is eerder omgekeerd. Bezoekers benaderen haar telkens voor een kiek. Angel maakt geen foto's meer van bezoekers die te stoned zijn. "Het is niet leuk als ze zichzelf achteraf op internet verrot en naar de kloten terugzien. Ik hou er na twee uur ook meestal mee op." Door haar frequente clubbezoek heeft ze veel contacten opgebouwd met mensen van verschillende pluimage. Ze ontmoet portiers, dj's, barkeepers, maar bovenal stappers. Ondanks dat ze veel foto's maakt weet ze lang niet van iedereen wat ze in het dagelijkse leven doen. Toch is er een grote saamhorigheid tussen de stappers die afkomstig zijn uit heel Nederland. De vrouwelijke clientèle typeert ze als een 'tikkeltje hoerig' en de mannen als 'macho in gladjanus kleding'. Het is precies het type publiek dat Bibass (79b) als pleps omschrijft.

plastic en patsers

We vragen aan Angel wat het verschil is tussen een 'lekker wijf' en een 'mooie vrouw'. Ze moet even nadenken want die termen floepten er zomaar uit toen ze over de vrouwelijke bezoekers praatte. Volgens Angel heeft het allemaal met uitstraling te maken. 'Een lekker wijf is plastic als ze geen inhoud heeft. Ze is nog net niet ordinair, maar is wel fout geblondeerd. Een mooie vrouw is sexy, niets verhullend en toch enigszins mysterieus. Er blijft wat te raden over. Ze straalt kracht en trots uit en is toegankelijk.' Een dergelijke classificatie is er ook voor mannen. Er zijn 'mooie mannen', en 'lekkertjes'. 'Een mooie man is leuk om naar te kijken. Een patser, een spierbundel. Met een lekkertje eet je graag een beschuitje de volgende dag. Het is jammer dat weinig mannen beide kwaliteiten hebben.' (Angel, clubfotograaf:t20)

••• homoscene •••

Het uitgaansleven van de homoscene concentreert zich grotendeels op de Warmoesstraat en de Regulierdwarstraat. Rocky (66a) maakt zijn wekelijkse rondje in beide buurten en gaat naar cafés, clubs en lounges als de April en Soho (waar hij een tijd achter de bar werkte). Een betrekkelijk nieuwe locatie is de Arc, een strak ingericht restaurant annex bar met een homohip imago en een publiek dat gekenmerkt kan worden als: mannen met voldoende liquide middelen. De clientèle werkt niet zelden in de reclame en horeca of is acteur, regisseur of stylist. Uiterlijk is belangrijk en men kleedt zich vaak volgens de laatste mode. Vanwege het succes heeft deze nieuwe locatie een deel van de Soho stamgasten af-

snoept. Als reactie hierop heeft Soho een happy hour (18.00-19.00) ingevoerd. Verschillende panelleden melden dat het homo uitgaansleven lang niet meer zo zinderend is. Amsterdam is als gay capital verbleekt en verliest de homotoeristen aan Berlijn, Parijs en Barcelona.

•• partycircuit ••

In de periferie van Amsterdam vinden elk jaar grote party's plaats in de Rai, Sporthallen Zuid, de Heineken Music Hall, de Arena en het KNSM terrein. In het outdoor seizoen, dat loopt van mei tot en met augustus, komen er nog enkele grote openlucht party's bij als Dance Valley en Mysteryland. Lang niet alle panelleden bezoeken grote party's. Hier geldt de regel: hoe ouder het panellid des te minder animo er is voor een groot feest. Iemand die een club, café of lounge al snel te druk vindt, doe je geen plezier met een grote party. Anderen daarentegen vinden een grote party juist een happening waar je (met vrienden) tenminste een keer in het jaar moet zijn geweest met je vrienden. Een deel van onze panelleden bezoekt elk jaar stevast een of meerdere grote commerciële feesten. Ruim op tijd worden er al kaartjes geregeld voor het festival waar ze sowieso naar toe willen. Mocht er echter nog tijd en geld in de vakantieperiode overblijven, dan kan er altijd op het laatste moment nog worden beslist om naar andere party's te gaan. Uit de verhalen van onze panelleden maken we op dat Mysteryland dit jaar meer tot de verbeelding heeft gesproken dan Dance Valley. Het oude Floriade terrein, dat vele malen groter is dan het terrein in Spaarnwoude waar Dance Valley haar tenten opslaat, wordt als avontuurlijker beoordeeld. Ook de logistiek, wat voor het publiek vaak een bron van ergernis is, wordt van Mysteryland geroemd. Nergens zijn er rijen met wachtenden en er is voldoende loopafstand naar de volgende partytent. Maar bovenal geniet men van het eindeloze partysprookje tot in de late avond.²⁵

••• de stijve kaken parade •••

Zoë (67a) maakte deel uit van een vriendengroepje dat liefhebber is van hardstyle en hardcoremuziek. Feesten als Thunderdome, Hellraiser worden prominent in de feestagenda opgenomen. De feesten kunnen Zoë echter niet meer zo bekoren. "Ga toch mee, dan gaan we met z'n allen", proberen zijn meest fanatieke vrienden nog wel eens. Maar Zoë is uitgekeken op de hardste variant binnen de huidige dance-muziek. Hij heeft geen lust meer om tussen de 'stijve kaken parade' van zijn vrienden in te hangen. Zijn vrienden daarentegen trekken, tiptop gekleed in Lonsdale shirtjes, kistjes en bomberjacks, nog steeds het hele land

---

²⁵ Nederlandse gemeenten zijn zeer huiverig met het afgeven van een vergunning na middernacht. Bijna alle partyvergunningen die worden afgegeven zijn geldig van 11.00 uur 's ochtends tot 23.00 uur 's avonds. Impulz Outdoor in Busloo is de enige dance party met een nachtvergunning.

door. Ze gaan net zo makkelijk naar een feest in Heerenveen of Eindhoven. Vooral 'wrede feesten' als Masters of hardcore en Hardcore intelligence gaan erin als koek. Net als drugs overigens. Cocaine en vooral speed is de favoriete brandstof en af en toe passeert er een 'ploffie'²⁶. Zoë: "Pillen vinden ze niet meer zo leuk. Van vijf tot tien pillen in het weekend worden ze alleen maar chagrijnig en prikkelbaar."

••• de zevende hemel •••

Feesten als Dance Valley en Awakenings kunnen Zoë meer bekoren. Dit jaar ging er een groepje vriendinnen mee die nog nooit eerder ecstasy had gebruikt. Zoë voelde zich haast verplicht om goede kwaliteit ecstasy te regelen. Als de meisjes het dan toch een keer willen proberen moeten ze ook het beste van het beste krijgen, zo redeneerde hij. Zoë wist beslag te leggen op een paar gram ecstasy poeder. Hij heeft een topdag gehad want de meisjes waren er in de zevende hemel van. "Het is erg leuk om te zien als je iemand op zo'n party voor het eerst op de ecstasy ziet genieten. Een meisje riep verrukt uit: Wauw wat geweldig! Dat ik dit nog nooit eerder heb gedaan."

Roos (78b) werkt achter de schermen van een bekende technopromotor die onder kenners zeer wordt gewaardeerd. Het gros van de bezoekers ligt tussen de 16 en 24 jaar. Roos onderscheidt het publiek grofweg in drie categorieën. Allereerst de naar hardstyle neigende ex-gabbers. Deze hebben een militaire haircut en willen vooral niet te hip overkomen. Een spijkerbroek met Nike-air max eronder is hun feesttenu en qua werk schat Roos ze laaggeschoold in. De tweede groep is eerder het wat studentikoze technopubliek. Het zijn It-ers met strakke kantoorbanen, die in hun vrije tijd low profile gekleed gaan. En tot slot zijn er de clubbers, studenten en schoolverlaters die behalve hun liefde voor techno er in hun strakke neonshirts met veel glitters en fancy zonnebrillen gekleurd bij willen lopen. De bezoekers verzamelen zich voor het feest eerst thuis of gaan wat drinken in het café al dan niet vergezeld van een 'weekendsnuif'. Een deel van de bezoekers slikt voor het vertrek al een half pilletje. Op het feest nemen ze de meest gangbare middelen als speed, ecstasy en alcohol en combineren deze niet zelden als en mix.

••• kleine (il)legale party's •••

Behalve grootschalige party's is er ook een levendig circuit van kleinere en deels illegale party's die tussen de grote feesten en het reguliere clubcircuit inzitten. Has (75a) die meer illegale dan legale party's bezoekt, bespeurt na jaren van relatieve rust weer een grotere aantrekkingskracht van illegale feesten. Het afge-

---

²⁶ Een ploffie wordt ook wel een cokejointje genoemd dat gemaakt wordt van rauwe snuifcoke in een sigaret.

lopen jaar heeft hij ongeveer honderd illegale hip-hop-, trance, tekno en hardhouse feesten bezocht. Illegale party's zonder vergunning worden vaak kort van te voren via flyers of internet aangekondigd. Naar schatting wordt drie kwart van de feesten in Amsterdam en omgeving gegeven. Has vermoedt dat er rond de twintig muzieksystemen actief zijn in Amsterdam. Sommige van deze soundcellen zijn heel actief en geven een paar keer per maand een illegaal feest. Andere cellen 'slapen' een jaar waarna ze opeens weer operationeel worden. De berichten voor een geheim feest kunnen plotseling worden doorgegeven. Zo kregen wij bijvoorbeeld op 22 juni 2003 rond 03.55 uur 's nachts een sms van Has met het volgende bericht: "Ximatrix presents Expansion. Outdoor Hardstyle 22.00. 7.00 mc Donalds Diemen. Na mc naar rechts Stamerdijk. Bel 06-privé of volgen A9 onder dan links".

free party for free people

"Ximatrix is een van de muzieksystemen met een hoog hooligan gehalte. Op de Legalize manifestatie trok dit gezelschap veel jongeren uit Amsterdam Noord aan. Flash is een soundcel dat Goa trance muziek maakt. Op Koninginnedag is er, met goedkeuring van een project ontwikkelaar, een feest geweest in de in aanbouw zijnde Piet Heyn tunnel. Robox is een van de meest radicale soundcellen dat tekno georiënteerd is. Dit genootschap heeft een haast anarchistische inslag en wil zo min mogelijk compromissen sluiten met derden. Zij hebben het meest te duchten van de politie. De huidige underground feesten trekken tussen de 100 en 1000 personen. De diversiteit van de locaties is heel spannend. Vaak kom je mensen tegen die met elkaar verbonden zijn via sms berichten die in het weekend worden verstuurd. Het uitgangspunt is simpel. Er wordt een kantoorgebouw gekraakt voor een nacht om er een feest te organiseren. Meestal wordt er bij een potentieel nieuwe locatie allereerst een 'inkijkoperatie' verricht. Er worden niet alleen kantoren gekraakt. Ook tunnels, kraakpanden, loodsen, kantoren, eigenlijk elke leegstaande locatie kan een potentiële feestzone zijn. Onlangs werd de Triangel, een driehoekig kerkgebouw, gekraakt. Maar het huis van Jezus bleek niet bestand tegen de subversieve underground tekno. Na één uur feest vertoonden de vloeren van het gloednieuwe gebouw al scheuren." (Has, partyganger 79a:t19)

Een undergroundfeest zonder vergunning is vaak een aanleiding om de politie te waarschuwen. De politie komt langs omdat ze een melding hebben gekregen van overlast of tijdens een patrouille het feest weten te lokaliseren. Has acht het niet ondenkbeeldig dat ook sms berichten en websites de politie soms op het spoor brengt. Maar lang niet alles wordt onderschept, want sommige feesten gaan een heel weekend door. Soms wordt er entree geheven. Maar dat is nooit meer dan vijf euro entree. Wie meer durft te vragen roept namelijk de verdenking op van een commerciële zakkenvuller. Geld durven vragen voor een feest blijft eigenlijk not done gezien de oergedachte: 'free party for free people!'

Naast alcohol en cannabis wordt er voornamelijk ecstasy, speed en ketamine genomen. De feesten wijken daarmee af van de 'psytrance scene' waar LSD het partysacrament is. LSD gaat volgens Has niet goed samen met de rouwe en minimalistische industriële muziek. Bovendien zijn er ook minder visuals en fluorescerende decors zoals op trance feesten. Wat beide scenes wel gemeen hebben is de aversie jegens cocaïne. Volgens Has leven cocaïne en de teknolifestyle op gespannen voet met elkaar. Cocaïne wordt niet geaccepteerd op underground feesten. Het middel wordt als een egodrug gekarakteriseerd en eigenlijk is Has het daar wel mee eens.

Sander (41a), die onder andere als dj al jarenlang deel uitmaakt van de psytrancescene, merkt sinds enige tijd een mentaliteitsverandering in de scene. Allereerst heeft de zo verfoeide cocaïne de scene sluipenderwijs geïnfilteerd en tot een sfeerverandering binnen de psytrancescene geleid. Niet op 'gezelligheidsniveau' volgens Sander, maar eerder in de sfeer van 'minder zweverig' en strakker in de onderlinge communicatie. Cocaïne wordt door partygangers als probaat middel gezien als men geen zin heeft in een hevige psychedelische trip. Een zo mogelijk nog grotere oorzaak van de huidige crisis in de psytrancescene is dat de ideële festivals overspoeld worden door commerciëlere festivals. Alhoewel er nog wel veel 'free parties' zijn, wordt de ongewilde concurrentie groter. Het is volgens Sander het klassieke dilemma tussen geld verdienen én hippie willen blijven.

II.2 • druggebruik in club- en partycircuit •

Drugs en uitgaan horen bij elkaar. Althans, dat beweren stappers die het de normaalste zaak vinden om genotmiddelen te nuttigen tijdens het uitgaan. De stappers die zich ook zonder drugs vermaken zijn er eveneens legio. Maar daar ligt niet primair onze focus in deze panelstudie. Desalniettemin zijn er panelleden die niet of nauwelijks gebruiken en tevens een goede kijk hebben op milieus waar druggebruik schering en inslag is. Ze werken onder andere in clubs of lounges als portier, glazenophaler of bartender. Samen met de andere panelleden die geïnvolveerd zijn in drugsnetwerken krijgen we een genuanceerder beeld over de betekenis van drugs in uitgaansnetwerken van jongvolwassenen. Tijdens elke nieuwe meting horen we leuke, hilarische, leerzame en trieste verhalen over druggebruikers en de rol die het speelt in hun leven. Gebruikers zijn stappers maar net zo goed ook thuisblijvers, wat tevens ook weer andere mogelijkheden schept om met drugs te experimenteren.

In dit hoofdstuk nemen we het alcohol en druggebruik in de club- en partynetwerken onder de loep. De informatie die we krijgen is soms algemeen als het gaat over het doorsnee druggebruik op een clubavond of in een specifieke sce-

ne. Er zijn ook panelleden die zeer gedetailleerd kunnen vertellen over doseringen, soms tot en met de exacte lengte van een lijn cocaine. We proberen zowel de globale als de gedetailleerde informatie goed tot hun recht te laten komen. We willen vermijden dat we niet te generaliserend zijn, maar ook dat we ons niet verliezen in eindeloze details.

Voordat we dieper ingaan op het gebruik van drugs bespreken we eerst de legaal verkrijgbare genotmiddelen als alcohol, cannabis, ephedra en energiedranken. Vervolgens behandelen we na de stimulantia achtereenvolgens de anaesthetica, de hallucinogenen en de overige middelen.

•• alcohol ••

De tijd dat elke publieksgroep feilloos ingedeeld en getypeerd kan worden op grond van zijn geconsumeerde natje is voorbij. In eerdere Antennes hebben we de opmerkelijke comeback van de oorspronkelijk als suf gekenmerkte rosé beschreven, evenals de popularisering van champagne onder nieuwe doelgroepen. We zien dat er sprake is van een caleidoscopisch smaakpalet dat in elk netwerk geldend is. Toch kunnen we wel enige nuanceringen aanbrengen als het gaat om voorkeuren voor alcohol. Dranken als wodka en wodka-redbull zijn in meerdere scènes populair. Op feesten van 'Lust het leven', dat zo'n 600 bezoekers per keer trekt, is wodka zeer populair. Per editie worden er rond de 80 tot 100 flessen omgezet. De bezoekers ontmoeten elkaar ook weer in trendy cafés in de binnenstad, waar wodka eveneens veel wordt gedronken. De populariteit van breezers daarentegen is op zijn retour. In Antenne 2002 was er al sprake van een kentering. Barmedewerkers zien de omzetten dalen en zo hier en daar zijn de breezers zelfs uit het assortiment gehaald. Volgens Lizz (72a) zijn breezers nu echt passé. De flesjes zijn te zoet en hebben het imago van een scholieren- en huisvrouwendrankje. Verder blijkt dat er op de sjeke, hippe en vipfeesten minder bier en meer cocktails en alcoholmixen zoals gin-tonic, wappelsap (wodka-appelsap) wordt gedronken. Ook het kleine champagneflesje met dito piccolo-rietje heeft inmiddels zijn intrede gedaan op de viptribunes en bij menige galerieopening in de grachtengordel. Op de dansvloer zijn bier, baco en breezers nog steeds in trek. Barmensen merken bijvoorbeeld dat er op een hardhouse avond meer breezers en bier wordt gedronken dan op een urban vibe night waar meer wodka, whisky en champagne wordt besteld. En onder hiphoppers is 'southern comfort' een must. Ook cocktailbars met cocktail jocky's (cj's) worden vaker gesignaleerd in het trendsettende horecasegment. De doorbraak van de CJ zoals we reeds voorspelden in Antenne 2000, lijkt hiermee een feit.

•• cannabis ••

In veel horeca-etablisementen mag niet worden geblowd. Degene die toch wil blowen, kent naast de coffeeshop meestal wel andere locaties waar blowen

wordt getolereerd. Diverse panelleden merken echter dat er nieuwe of aangescherpte regels zijn ten aanzien van blowen in clubs. De regels zijn niet altijd even duidelijk en kunnen elders weer anders zijn. Het is voor Ilja (49a) soms erg verwarrend of er in een club nou wel of niet geblowd mag worden. Ze kent een club waar binnen mag worden geblowd. Maar wie aan de voordeur door een portier wordt betrap op het bezit van een kleine hoeveelheid cannabis, dient dit in te leveren. In een andere club is het weer net andersom. Een kleine hoeveelheid cannabis mag mee naar binnen tenzij je geen joint gaat opsteken. Angel (65a) was dan ook zeer verontwaardigd toen een clubmedewerker haar sommeerde een jointje te doven terwijl ze bij de voordeur de cannabis niet in beslag namen. Angel: "Ik plak bijkans vast aan de vloer van de GHB en mensen staan stijf van de cocaine. En ik mag niet eens een jointje roken?!"

•• ephedrahoudende producten ••

De consumptie van ephedrahoudende producten heeft volgens panelleden nooit een hoge vlucht genomen in hun netwerk. Veel gebruikers hebben er wel ervaring mee, maar zijn er op de langere termijn niet mee doorgeslagen. In enkele party- en clubnetwerken wordt ephedra geslikt ter vervanging van illegale stimulantia. Over de bijwerkingen van ephedra is niet iedereen tevreden. Overigens horen we tegelijkertijd dat gebruikers het vaak niet zo nauw nemen met de productinformatie op de verpakking. De kans op overdosering is de laatste jaren aanzienlijk verkleind toen verschillende groothandels ook mildere soorten als Liquid Ex en Supernova op de markt hebben gebracht. Verontrustender zijn de verhalen die panelleden opvangen uit sportscholen. Met name stackers worden door sommige overijverige trainers aangeboden voor een fitness- of bodyshapetjes. Er wordt weinig kritisch omgegaan met dergelijke supplementen wat de kans op ongelukken vergroot. Panelleden hebben de indruk dat vooral vrouwen vaker stackers nemen omdat deze ook bekend staan als effectief afslankmiddel. Omdat de inhoud niet altijd duidelijk staat vermeld op de verpakking, verkopen lang niet alle smartshops stackers.

•• stimulantia ••

Met stimulantia bedoelen we opwekkende middelen als ecstasy, cocaine en amfetaminen. Ecstasy en cocaine worden in vrijwel alle netwerken genomen. Het verschil tussen ecstasy en cocaine is vooral in het clubcircuit de laatste jaren minder groot geworden. Amfetamine wordt aanzienlijk minder gebruikt, maar zit in sommige netwerken weer in de lift. In ongeveer een derde van alle netwerken wordt amfetamine geslikt of gesnoven.

••• ecstasy •••

Zoals reeds in vorige Antennes is betoogd, is het ecstasygebruik getemperd in het weekend. Op grond van alle verhalen krijgen we de indruk dat het niet meer de normaalste zaak is om ecstasy te slikken als je met je vrienden uitgaat. Vooral onder de 25 plussers wordt er minder frequent gebruikt dan voorheen. De ervaren gebruiker calculeert zijn aanstaande roes vaker in dan vroeger. Wie zaterdag flink gaat stappen op ecstasy weet uit ervaring dat de zondag automatisch oplost in een afterglow. Sommigen vinden het heerlijk maar anderen hebben daar spijt van. Ecstasygebruik blijft in zwang. Zeker op speciale feestjes blijft ecstasy een goede gangmaker. Toch valt er zo hier en daar ook scepsis te horen jegens de entactogene kwaliteiten van ecstasy. In alle netwerken zijn gebruikers vertegenwoordigd die ecstasy slechts nog sporadisch (hooguit een paar keer per jaar) nemen. Het valt sommige panelleden ook op dat een deel van de stappende twintig plussers een grotere voorzichtigheid betracht met ecstasy.

Ecstasy wordt meestal geslikt en soms als poeder opgelost in sap gedronken. In Sunny's (31b) stapmilieu wordt de 'MDMA'-punch' op verschillende manieren bereid. De meest simpele bereiding is het oplossen van MDMA poeder in vruchtensap. Maar er wordt ook geëxperimenteerd met champagne of vers fruit zoals watermeloen. Er wordt een gat in de meloen gemaakt en vervolgens wordt de inhoud met een staafmixer gepureerd. Dan wordt de poeder erin opgelost, goed roeren en voila! Iedereen een glaasje!

De poederpuristen hebben sowieso een voorkeur ontwikkeld voor poeders en kristallen. Zij geloven er heilig in dat dit de beste ecstasy is vergeleken met de inferieure pillen. Bovendien lijken ze steeds kieskeuriger te worden naarmate ze minder frequent gebruiken. Roos vindt deze houding typisch iets voor de gebruikersscene: "de hippe scene heeft niet veel geld over voor ecstasy en andere drugs. Maar ze willen wel top kwaliteit voor een normale prijs."

Vergeleken met het pillenaanbod nemen de poeders maar een bescheiden plaats in. Onder Amsterdamse clubgangers is het lukraak slikken van pillen niet meer in de mode. In de lokaal hippe netwerken merken panelleden dat gebruikers kieskeurigheid prevaleren boven losbandigheid. Het publiek op urban trendy clubavonden heeft eerder een nuchtere attitude. Roos (78a) ziet een grotere terughoudendheid. Stappers beginnen met een halfje voor de 'lichtvoetigheid' en willen controle houden, want 'knuwend door de club gaan' kan echt niet meer. Nemo (64a) ziet eveneens een drastische afname van ecstasygebruik omdat niemand nog onder de indruk van ecstasy is. Het komt ook geregeld voor dat hij jonge uitgaanders ontmoet die nog 'ecstasymaagd' zijn. En Lizz (72a) heeft steeds minder het gevoel dat ze op een echte ecstasyparty is beland.

"Mensen worden kritischer wanneer het om ecstasy gaat. Ze raken er op uitgekoken want het is te zweverig! Ze hebben geen zin meer in dat duffe gedoe."

Van pillen word je spaced en vaag. Er valt ook af en toe cynisme te bespeuren. Ze hebben alle inzichten wel gehad en zijn er klaar mee." (Lizz, clubganger 72a: t20)

Naast de scepsis die panelleden bespeuren, zijn er netwerken waar de liefde voor ecstasy nog onverminderd groot is. Bibibass (79a) trekt veel met vrienden op die in het weekend willen stappen op de drugs. Ecstasy is een populaire drug voor het 'los gaan' en het 'love gevoel'. Bibibass die zowel onder 'normale mensen' als 'geprivilegieerden' vertoeft ziet wel enige verschillen. Ecstasy is populair bij 'normale mensen' vanwege het lekkere effect. VIP's nemen eerder MDMA-poeder dan een pilletje vanwege de status. Volgens Zoë (67a) wil overigens lang niet iedereen poeder hebben ook al kunnen ze het makkelijk krijgen. Hij kent vrienden die zweren bij pillen omdat ze van poeder te sloom worden. Het is heel vervelend als je op een groot dansfestijn last hebt van een zitkick omdat je niet meer op je benen kunt staan van stonedheid.

slikken bij de Shell

De vrienden van Bibibass verzamelen eerst bij iemand thuis voordat ze gaan stappen. In een stoet rijden naar een grote discotheek. Vroeger werden de drugs onderweg bij een Shell tankstation ingenomen, maar de groep is daar van teruggekomen. "Soms werken de drugs zo snel dat ze al stoned in de rij moeten wachten. Om dit te voorkomen worden de drugs net van te voren in de auto ingenomen. Een persoon heeft de taak op zich genomen om groot in te kopen. Aangezien hij goed in de slappe was zit, hoeft hij hiervoor geen geld te hebben. Iedereen neemt wat 'ie wil uit de drugsvoorraad. Meestal is dat zo'n anderhalve capsule met MDMA poeder. Soms wordt er cocaine bij gesnoven. Er gaan ongeveer 6 sleutelpuntjes²⁷ per persoon doorheen." Bibibass vindt het nadeel van cocaine dat het zo snel is uitgewerkt. Wie meer wil moet telkens naar de geparkeerde auto lopen om weer een beetje coke te halen. (Bibibass, clubganger 79a:t19)

••• spacen op R&B •••

Spike (77a) vertegenwoordigd de enigszins atypische 'r&b switchers'. Hij is als dj een protégé van de zwarte cultuur waar bier, alcohol, blowen en eventueel nog wat cocaine wordt genomen tijdens het stappen. Housemuziek vond hij altijd tot de uppers horen. Tot op heden zijn de witte en zwarte, evenals de trendy en mainstream uitgaansculturen redelijk van elkaar gescheiden gebleven. Maar volgens Spike is het slechts een kwestie van tijd dat dit gaat veranderen. De nieuwe urban clubnachten zijn een succes onder zowel witte als zwarte jongeren. Spike is benieuwd of in dit kielzog ook het drugsgebruik begint te verbasteren. Zijn

---

²⁷ Zes sleutelpuntjes komt overeen met ongeveer een kwart gram.

eerste ecstasy ervaring beleefde hij op een 2-step feest toen hij 25 jaar was. Hij nam zijn eerste pil samen met een vriend. Spike was verbijsterd. Hij kon de hele wereld aan en alles wat hij erover had gehoord klopte. "Ik werd er inderdaad knuffelig en kusserig van. Wat mij ook opviel was dat ik daarna als dj de ecstasy roes makkelijker bij mensen ging herkennen. Spacen op R&B is sexy en slow. Je voelt het ritme heel intens. Je lichaam wil sneller dan de muziek en je wordt wat wrevelig van jezelf. De mensen worden gek omdat de beats te langzaam zijn. Ik weet dat nu en als ik voel dat de gangmakers op een pil zitten wissel ik mijn platen af met 'jack swing' muziek zoals Bobby Brown en Lisa Lisa. Daardoorheen mix ik dan dance classics als earth, wind en fire!"

Volgens Spike gaan zwarte jongeren die ecstasy slikken veel discreter met hun roes om dan witte jongeren die het liefst aan iedereen willen laten merken dat ze stoned zijn: "Zwarte jongeren lopen er niet zo mee te koop. Niet iedereen hoeft te weten dat je stoned bent!" Maar als dj kent hij inmiddels een groepje stappers die zich in het weekend onder invloed van ecstasy rond het Rembrandtplein ophouden en verschillende clubs bezoeken.

••• overige fenethylamines: 2-CI, 2C-E en 2CB •••

Naast de dominante ecstasymarkt zien sommige panelleden ook andere middelen die tot dezelfde fenethylaminegroep worden gerekend.²⁸ We hoorden van enkele panelleden dat er op kleine schaal 2-CI en 2C-E samples zijn verspreid. In Sanders (41a) trancenetwerk circuleerden rond de zomer enige 2C-I samples ($\pm$ 15 mg per pil). De roes wordt vergeleken met die van 2CB. Het Engelse dj blad Mix Mag heeft als eerste muziekmagazine aandacht besteed aan 'the super pill 2C-I'.²⁹ Als het aan de redactie ligt 'is this the next E!' Gebruikers die aan het woord komen definiëren de roes die ergens tussen LSD en ecstasy in ligt. Voor de redactie staat een ding al vast: wie na tien jaar uitgekeken is op ecstasy, kan met deze nieuwe en krachtige psychedelische amfetaminepil nog een hoop lol beleven. Of het echter zo'n vaart loopt valt nog te bezien. De eerste gebruikers die met 2C-I hebben geëxperimenteerd waren niet bepaald onder de indruk. Ook 2CB blijft in sommige kringen opduiken. 2CB heeft net als 2-CI en 2C-E hallucinogene eigenschappen.

••• cocaïne •••

In voorgaande panelmetingen constateerden we dat het cocaïne gebruik steeds dominanter werd bij de ervaren stapgeneratie. Cocaïne wordt in veel clubnetwerken verkozen boven ecstasy. Enkele panelleden waaronder Leila (34a) speculeren dat dit mogelijk een van de redenen is geweest waarom de

---

²⁸ Shulgin & Shulgin (1991).

²⁹ Herlihy (2003).

sfeer in clubs de laatste jaren wat killer is geworden. Angel (65a) voegt daar aan toe dat ook dj's hier debet aan zijn. Volgens haar is cocaïne een typische dj drug die past bij het nachtritme. Dat geldt volgens Henk (56a) ook voor veel portiers en barpersoneel in het uitgaansleven. Deze beroepsgroep moet eveneens op arbeidsonaangename uren presteren en wie dubbele diensten moet draaien wil zich nog wel eens op de cocaïne kunnen verlaten. Henk weet dat een deel van het barpersoneel wel eens coke snuift om door te kunnen werken.

snuiven aan de salontafel

"Van de twintig vrienden snuiven er inmiddels zeventien. Gisteren was ik de enige die niet snoof. Iedereen had zijn pakje meegenomen naar een verjaardag. Er liggen dan zo'n 15 pakjes op tafel. Iedereen neemt een paar lijntjes van de cd's die op tafel liggen. Ik lig dan in een deuk als ik zie hoe begerig iedereen er mee om gaat. Er wordt altijd veel alcohol bij gedronken. Ik zag een jongen met een dichte neus waar geen korrel meer in kon. De coke viel als sneeuw uit zijn neus op de salontafel. Een paar gingen daarna nog stappen. Ik zie dat cocaïnegebruik verder toeneemt. Elke gelegenheid wordt aangegrepen: een film, een barbecue, een spelletje... Cocaïne hoort er gewoon bij." (Aziz, clubganger 50a:t₂₀)

snoevende snuivers

In tegenstelling tot Aziz vindt Mark (69a) cocaïne juist een heel sociaal middel. Een huisfeest met coke geeft net die ondeugende gezelligheid en bovendien kun je een hele avond oeverloos over van alles en nog wat praten. Vooral de feestjes in het Gooi zijn berucht volgens Mark. Hij kent rijkelui die zo nu en dan een feest organiseren in een luxe villa als pa en ma op zakenreis zijn of in hun tweede of derde huis uitblazen van het hectische Hollandse leven. Onlangs bezocht hij een feest bij een vriendin waar naast veel drank ook voor een slordige 1000 euro aan cocaïne op de salontafel lag. De snuivers nemen gemiddeld een halve gram per avond. Maar als er veel rond gaat, zoals in de hierboven beschreven uitpatting, is er geen houden meer aan. Het milieu dat Mark beschrijft komt Bibibass (79a) bekend voor als hij samen met zijn gefortuneerde vrienden in een vip-zone van een club belandt. Imago is belangrijk en succes werkt statusverhogend. Volgens Bibibass heerst er een 'kijk mij eens' instelling. 'Snoevende snuivers' kent hij dan ook genoeg. Er wordt niet stiekem over cocaïne gedaan. Tenzij er gesnoeven wordt, want dat gebeurt meestal nog steeds ouderwets op het toilet.

eendimensionale cocaïne

Op grond van de verhalen van de panelleden mogen we concluderen dat cocaïne zich stevig heeft genesteld in netwerken die gelieerd zijn aan het club- en vipcircuit. In veel kringen wordt het als een 'koekje' bij de koffie gezien. En wie in deze hedonistische gezelligheid pardoes een 'nipage' of 'joke' krijgt aangeboden kan haast niet weigeren. Maar cocaïne is ook een eendimensionale drug en

volgens sommigen daarom ook zo verleidelijk. De uitwerking is simpel: je neemt een snuif, voelt kort daarna een helderheid in het hoofd dat verandert in een lichte nerveusheid. Je drinkt alcohol en rookt eventueel een sigaret om dat nerveuze gevoel enigszins te temperen. Vergeleken met ecstasy is cocaïne geen 'eye-opener'. Integendeel, het wordt eerder ervaren als een taaie gewoonte waar je moeilijk van af kunt blijven. Veel cokegebruikers hebben wel eens een ambivalent gevoel over hun snuifgedrag.

Dat is precies de reden waarom Didi (74a) besloten heeft dat cocaïne niet haar middel is. Als jonge telg tussen snuivers die rijk zijn geworden van de cannabis-handel heeft ze altijd gratis mogen mee snuiven met de jongens. Maar op een gegeven moment raakte ze er 'gefucked' van. Bovendien zitten er een paar cocainebasers tussen waar Didi niet vrolijk van wordt. Ze vindt het dan ook vreemd en zelfs verontrustend om te horen dat cocainebasers beweren dat gekookte coke relaxter is dan snuiven.

snuiven tijdens Aja

"Er wordt nu ook meer door de week gebruikt. Een cafébezoek of een wedstrijd van Ajax kan al reden zijn om een paar lijntjes met elkaar te snuiven. Je weet ook dat het bij die eerste nooit blijft. Deze wordt dan ook al snel opgevolgd door een tweede, een derde, een vierde, misschien een vijfde, maar zeker geen zesde hoor! Of toch nog een aller, allerlaatste om het af te leren. Weer een half uur energie. Het is pas half drie woensdag nacht en slapen lukt nu toch niet. Nou vooruit dan. Een laatste lijn. Omdat Ajax heeft gewonnen!" (Zoë, partyganger 67a: t₁₉)

coke is t normaal geworden

Sep (45a) voelt zich er niet meer zo lekker bij met al dat gesnuif in het weekend. Net als sommige andere panelleden voelt hij steeds meer onbehagen tijdens en na het snuiven. "Het is zo gemakkelijk om te snuiven. Dat is juist het vervelende ervan. Het is té normaal geworden." Als Sep cocaïne krijgt aangeboden en er zit nog maar een kwart gram in het pakje dan slaat hij het snuifje af. Hij weet inmiddels uit ervaring dat één lijn naar meer smaakt. Het ergste wat hem kan overkomen is dat hij trek houdt terwijl de cocaïne (bijna) op is. Daarom moet hij voortdurend op zijn hoede blijven. "Ik ben bang voor de versnelling en dat ik daar geen grip meer op heb. Ik ga dan alleen gebruiken zodat ik het gevoel krijg dat het mij isoleert. En dat wil ik juist niet."

••• amfetamine •••

In tegenstelling tot ecstasy en cocaïne speelt amfetamine een ondergeschikte rol in veel netwerken. Al jarenlang gaat speed gebukt onder een negatief imago. Toch lijkt het er op dat gebruikers zich ook gaan realiseren dat het oorspronkelijk negatieve imago van speed deels gestoeld is op verhalen van anderen. Ija (49a) heeft het sowieso altijd al onzin gevonden dat cocaïne zo werd opgehemeld en

speed werd verketterd. Ze was vaak de enige van haar netwerk die zei dat ze kon genieten van speed. Juist van cocaïne wordt ze chagrijnig en moe. "Als ik ergens naar toe ga neem ik hele kleine lijntjes speed. Ik word daar vrolijk en baldadig van. Ik pas wel op dat ze niet te groot zijn want dan ga je die malende kaken zo zien." Net als Ija en Sep waardeert ook Lizz (72a) de kwaliteiten van speed.

een beetje gerel met een knipoog

"Speed is lekker om te snuiven en geeft direct effect. De dosering per persoon is ongeveer een kwart pakje. Er was aanvankelijk een vooroordeel tegen speed, maar tegenwoordig staat speed voor ongecompliceerd uit je dak gaan. Meer mensen hebben speed leren waarderen. Je wordt er niet zo zweverig van als ecstasy en het duurt niet zo kort als cocaïne. Een snuif in de vier uur is genoeg. Op speed kan je tenminste nog een after bouwen als de clubs dicht zijn. Speed zorgt voor heftige communicatie en gekke dingen doen op straat of in het park. Soms ontaardt het in hilarische verkleedpartijen en baldadig gedrag. Als het een gave avond is haal ik 7 pakjes speed voor ons allen. De kater is minder opvallend dan ecstasy, maar op de derde dag val je alsnog in een gat. Ai... Geen afterglow! Dan lig ik op de bank en voel ik me zwaar kut (lachend). Speed is heel leuk, maar niet te vaak hoor?! We zijn eerder geneigd om speed te plannen. Er is een positieve beleving van het middel. Je blijft toch meer jezelf op de speed dan met ecstasy." (Lizz, clubganger 72a:t20)

Het lijkt erop dat speed weer in de belangstelling staat. De verkrijgbaarheid is volgens panelleden toegenomen en er is meer vraag naar in zowel club- als partynetwerken. Van speed word je 'licht ontvlambaar', baldadig, energiek en vrolijk. Roos (78b) ziet duidelijk dat poederspeed een comeback maakt in jonge netwerken die de grote party's bezoeken. Partygangers willen niet meer helemaal 'aan' zijn op de ecstasy. Ze vermoedt tevens dat de recessie en lage prijs er ook mede oorzaak van zijn dat amfetamine meer gewild is. Bovendien is het goedkoper, 'vriendelijker' en intenser dan cocaïne, dat niet als een echte partydrug wordt gezien. Evenals Roos signaleren ook Sep (45a) en Anders (80a) een toenemend gebruik van 'antigaap' (amfetamine). Speed wordt volgens Anders gereserveerd voor later op de avond: wie inkakt neemt een lijntje. Nadeel blijft dat te veel lijntjes weer leiden tot een verstoorde nachtrust.

•• anaesthetica ••

We rekenen lachgas, ketamine en lachgas tot de anaesthetica. Vanaf 1995 is er een toenemend gebruik van deze narcosemiddelen op de Amsterdamse drugsmarkt. Maar de populariteit verloopt in golfbewegingen.³⁰

---

³⁰ Korf, Nabben & Schreuders (1996).

••• GHB •••

Is sinds het millennium het meest gebruikte narcosemiddel in gebruikersnetwerken. GHB (gamma-hydroxy-boterzuur) dat oorspronkelijk alleen populair was in trendsettende clubnetwerken, duikt tegenwoordig ook op bescheiden schaal op in mainstream disco's. In trendsettende netwerken is de invloed van GHB inmiddels weer tanende.

GHB wordt meestal oraal, als een non-alcoholische shooter gedronken. De zoutpuristen laten de GHB eerst onder de tong via het slijmvlies inweken. Hun devies is: hoe dikker de substantie, des te puurder de GHB. Panelleden zien grote verscheidenheid in gebruik qua dosering en motieven. De dosering schommelt tussen een half buisje en 10 buisjes. Vooral novieten hebben moeite om de juiste dosering en de verwachte effecten goed in te schatten. De een voelt niks van een buisje, terwijl de ander duidelijke effecten voelt en moeite heeft om te blijven staan. In sommige netwerken is de moeilijke dosering van GHB een belangrijke reden om er niet mee door te gaan. Ook Zoës vrienden piekeren er niet over om GHB uit te proberen. Ze geloven dat ze er dood aan kunnen gaan bij te veel gebruik. Bovendien werkt het imago ook niet mee, want wie wil nou een drug waar een gootsteenontstopper in zit?³¹

In andere netwerken blijft GHB echter een welkom alternatief. Gebruikers voelen zich lekker 'mellow' en ondervinden geen naweeën na gebruik. Volgens Angel (65a) voelen ze zich behaaglijk en hoeven ze niet strak te staan van de pillen. Voorafgaand aan het clubbezoek wordt er soms thuis eerst nog een pilletje genomen. In de club komt daar GHB bij, eventueel nog gecombineerd met een tweede pil. Bibibass (79b) vangt wel eens gesprekken op over GHB in de viplounge en op de dansvloer. Hij heeft echter nog nooit gezien dat iemand het in een drankje deed. Maar aan het eind van de avond ziet hij toch de nodige buisjes aan de zijkant van de vloer en tussen de banken in de chill out liggen.

Toch lijkt het erop dat het GHB gebruik over zijn piek is. Sommige fervente stappers als Ija (49a) en Kaya (73a) horen haast niks meer over GHB. Dat was een paar jaar geleden wel anders toen veel stappers het erover hadden. Zelfs in Nigga's (60a) vriendenkring is GHB op zijn retour. Een belangrijke reden is dat de ' geile sfeer' nagenoeg is verdwenen. Alleen in de homonetwerken lijkt GHB nog onverminderd populair. Zowel Jorg (58b) als Rocky (66a) zien, ook getuige de hoeveelheid buisjes die op de grond liggen, dat GHB zowel uit als thuis nog steeds wordt genomen.

Uit de verhalen van panelleden weten we verder dat GHB onder andere ook als slaapmiddel dient. Voor wie niet blowt, of moeilijk aan slaapmiddelen kan komen

---

³¹ NaOH is een bestanddeel dat gemengd wordt met GBL om GHB te maken. NaOH wordt in drogisterijen en bouwmarkten ook verkocht als gootsteenontstopper.

is GHB een prima alternatief om na een portie stimulantia in slaap te soezen. Ook cocaine snuivers vinden GHB na het snuiven een uitstekend middel om in slaap te vallen.

GH als seksuele gangmaker

In sommige clubnetwerken wordt GHB gezien als een seksuele gangmaker. Tijdens feestjes worden er seksuele avances gemaakt. Maar Angel (65a) ziet ook de keerzijde. Omdat clubs minder kieskeurig zijn in tijden van tegenspoed komt er volgens haar ook publiek binnen waar ze geen band mee heeft. "Sommige mannen worden onder invloed van GHB ranzig en zo geil als beren. Ze staan dan schaamteloos tegen een paal op te rijden." Ze is dan ook een stuk voorzichtiger geworden. De leukste GHB sessies zijn bij mensen thuis. Angel laat ons een paar foto's zien van twee half ontblote jongens die onder invloed van GHB liggen te klieren op de sofa. Ook Roos (78a) herkent onder invloed van GHB een bepaalde losheid en geilheid op feestjes. "Zelfs serieuze volwassenen kunnen zich haast kinderlijk gaan gedragen."

seksuele escapades

"Soms besluiten we wel eens om na een feest naar diegene te gaan die thuis nog een GHB fles heeft staan. (Als er bijvoorbeeld alleen maar is gedronken en gesnoven dan is GHB later in de nacht geen optie meer). Er wordt soms een 5 ml spuit (zonder naald) gebruikt waarmee de juiste dosering precies kan worden afgemeten. De groep bestaat uit maximaal tien personen, want anders gaat dit ten koste van de intimiteit. Het gebruik van GHB is soms seksueel geladen. Het vermindert namelijk de seksuele remmingen. Na een tijdje kan het gebeuren dat iedereen (half) bloot door het huis loopt. Paartjes doen aan partnerwisseling als de gelegenheid zich aandient. Voordat je aan een dergelijke seksuele escapade meedoet is het heel belangrijk welke afspraken je van tevoren met je partner maakt. Want 's nachts is het te gek, maar 's ochtends kan het een stuk moeilijker liggen. Iedereen beseft wat er gebeurd is. Sommige betuigen spijt dat ze zich zo hebben laten gaan. De drug krijgt dan de schuld wat soms niet kan voorkomen dat er een relatiecrisis ontstaat." (Joerie, clubganger 26b:t19)

Overigens heeft GHB in lang niet alle netwerken een seksimago. De vrienden van Lizz (72a) zijn er bepaald niet van onder de indruk. Die kunstmatige geilheid is aan hen niet besteed. "Wij gaan lekker voor het banale en de amfetamine. Mensen shockeren in plaats van een avondje geilzwoel op de bank zitten."

••• lachgas •••

Lachgas dat halverwege de jaren negentig een kortstondige hausse beleefde op de Amsterdamse drugsmarkt is bijna geheel van de markt verdwenen. Veel panelleden zeggen dat lachgas weer populair wordt als het er is. En dat komt nog

slechts sporadisch voor. Een enkele ballontapper voorziet het uitgaansvolk in de binnenstad na sluiting van de cafés en clubs. En een van de laatste clubs die het publiek wel eens trakteerde op ballonnen blijkt inmiddels een waarschuwing te hebben gehad van de politie. Ook in privékringen wordt er sporadisch met lachgas geëxperimenteerd.

hippiecrack in Noord

“Op een teknoparty in Amsterdam Noord kwam tegen het einde plotseling de lachgasboer voorbij. Hij had een tank in zijn auto liggen voor de lachgasliefhebbers. Al snel werd er naar hartelust ballonnen getapt voor 2 euro per ballon. Er ontstond grote hilariteit want lachgas is tegenwoordig tamelijk zeldzaam. Op een gegeven moment ontstond er wrevel tussen de barmedewerkers en de lachgasverkoper. Gebruikers van lachgas hebben namelijk de neiging om hun laatste geld aan ballonnen in plaats van alcohol uit te geven. In sommige kringen wordt lachgas hippiecrack genoemd vanwege de gulzigheid die lachgas op kan roepen. Toen de feestende meute aan het gas ging, veranderde de sfeer drastisch. Het feest liep leeg als een ballon.” (Has, partyganger 75a:t20)

••• ketamine •••

In de vorige Antenne³² zagen we dat ketamine geleidelijk aan binnen handbereik kwam van een groter aantal netwerken met als gevolg een toename van experimenteel gebruik. Afgaande op de laatste berichten lijkt het ketamine gebruik te zijn gestabiliseerd. De prijs die tussen de 50 en 70 euro per gram schommelt, is onveranderd gebleven. Volgens gebruikers kunnen er ongeveer 50 lijntjes uit een pakje worden gehaald. Dat is ongeveer tweemaal zoveel als bij een pakje cocaïne van een gram. De verkrijgbaarheid blijft een heikel punt. Drie cocaïne-dealers die ook ketamine verkopen zijn er vanwege aanvoerproblemen mee gestopt. Ilja (49a) vangt geen bloedstollende ‘K verhalen’ meer op omdat de bron voorlopig lijkt opgedroogd.

Ketamine gebruik vindt voornamelijk plaats op kleine intieme feestjes of in besloten privé-settings bij vrienden thuis. In slechts een paar club- en homo netwerken is er enige ervaring met ‘special K’ tijdens het stappen. Gebruikers houden het op kleine snuifjes omdat ze anders last krijgen van te zware benen.

Het snuifritueel doet nog het meest aan cocaïne denken, maar de uitwerking is compleet anders. Gebruikers hebben het over een ‘heftige ervaring’ en een ‘virtuele reis’. Volgens Vince (76a) wordt er voornamelijk thuis gebruikt omdat een clubsetting te chaotisch is.

In het netwerk van Roos (78a) lusten ze wel pap van ketamine. Er wordt inmiddels bijna net zoveel ‘Keta’ genomen als ecstasy. Ook in de psychedelische scene

---

³² Korf, Nabben & Benschop (2003).

bespeurt Sander (41a) een toenemende interesse voor ketamine. Gebruikers vinden het een intrigerend middel vanwege het evenwichtsverlies en de lichamelijke sensaties. Het geeft energie als je niet te veel neemt. En Jesse (48a) hoorde van vrienden dat ze hoopten om de 'K hole'³³ te bereiken.

In de vriendenkring van Jorg (58b) heeft een vijftal vrienden al enige ervaring met 'Super K'. Volgens Jorg raakten ze de controle kwijt: "Het leek wel of ze op de LSD waren. Ze konden de trap niet eens oplopen. Ze waren op een rare manier de weg kwijt."

Maar afgezien van de bovengenoemde ervaringen blijven veel gebruikers ook sceptisch. Ze blijven ketamine als een moeilijk in te schatten middel zien. In het netwerk werk van Lizz (72a) was de eerste ervaring niet bepaald gedenkwaardig. Iemand kwam op de proppen met een flesje ketamine uit Thailand. Het werd gedronken of tot snuifpoeder op een lepel uitgekookt. Niemand was werkelijk enthousiast over de effecten. Ook Roos (78a) blijft sceptisch: "Ketamine is nog betrekkelijk nieuw en spannend voor gebruikers. Maar over GHB waar men destijds erg enthousiast over was hoor ik bijna niemand meer."

tijdscocon

"We gingen na een feest met zijn zevenen nog verder stappen, want iemand wist nog een afterparty. Toen we arriveerden hadden de aanwezigen net het plan opgevat om met zijn dertigen ketamine te gaan snuiven. Op een paar mensen na had iedereen ervaring met ketamine. Er ging een spiegel rond met witte lijnen. De sfeer was intens. Na verloop van tijd leek het wel of iedereen met elkaar versmolt. We bevonden ons in een tijdscocon. Mensen dansten met elkaar, traden uit hun lichaam... Het leek wel alsof er één groepsziel aanwezig was. Iedereen hield van elkaar en was de schaamte voorbij. Een persoon raakte in paniek omdat de desoriëntatie hem te veel werd. ketamine is een beetje eng de eerste keer maar het is een van de interessantste middelen die ik ken. En zeker interessanter dan GHB. (Kaya, hippe hippy's 73a: t₁₉)

Joerie (26b) behoort waarschijnlijk tot de groep gebruikers die het meeste ervaring heeft met ketamine. Hij heeft inmiddels dertig keer ketamine genomen en vindt op grond van de effecten dat het middel eerder tot de trippers dan de narcosemiddelen hoort. "Het is hartstikke leuk als ketamine opeens op tafel wordt gelegd. Meestal gebeurt dat wanneer de cocaïne op is. Het geeft een mooie wending aan de avond: 'and now something completely different!'. Het is niet leuk om door te snuiven op de cocaïne of ketamine. Nee, een paar lijntjes ketamine na coke is prima."

---

³³ De K-hole wordt vergelijkbaar geacht met de sterkte van een anaesthetische dosis, (oraal 500+mg en intramusculair 100-200 mg) waarbij het ego verlies van het individu compleet is. Uit: <http://www.erowid.org/chemicals/ketamine>.

•• hallucinogenen ••

Uit voorgaande Antennes weten we dat hallucinogenen in vergelijking met stimulantia slechts sporadisch in het club- en partycircuit voorkomen. Gebruik van tripmiddelen op feesten vindt eerder plaats in muzieksubculturen of kleine psychonautische netwerken.

••• LSD •••

De psychedelische trancescene waar Sander (41a) in vertoeft is internationaal georiënteerd en kan vanwege de contacten vrij gemakkelijk aan LSD komen. De prijs voor een papertrip is de afgelopen jaren wegens schaarste gestegen naar 5-7 euro. Er was dan ook enige consternatie toen de media berichtten dat er veel LSD in Nederland in omloop zou zijn. Als dat zo was dan had de scene die ook contacten heeft met andere trancescenes in Nederland dat moeten weten. Vloeibare LSD is zo mogelijk nog moeilijker te krijgen. Alleen Kaya en Sander kennen 'druppelaars' die soms vloeibare LSD op een feest uitdelen of verkopen.

••• nn-DMT •••

nn-DMT is de laatste jaren enigszins bekender geworden buiten het traditionele psychonautische circuit. Volgens enkele panelleden is er ook in sommige 'hipvип' kringen al enige ervaring met deze rookbare tryptamine. DMT blijft een 'mindblowing experience' en het is moeilijk te duiden wat er precies gebeurt tijdens de trip die ongeveer 10 minuten duurt. In diverse netwerken is er grote nieuwsgierigheid naar de businessmenstrip zoals DMT ook wel wordt genoemd vanwege de korte roes. Maar DMT is erg prijzig (150-200 euro per gram) en is bovendien moeilijk te krijgen.

Sunny (31b) vertelt dat hij onder begeleiding van een sjamaan, samen in een groep DMT heeft gerookt. "Ik ben niet door de poort gegaan, maar zag wel betoverend mooie arabesken en geometrische figuren. De omgeving zag er helder en vloeibaar uit en alles bestond uit driehoeken." Sunny kon ook aura's waarnemen die uit verschillende lagen bestonden en allen met elkaar waren verbonden.

ayahuasca ervaring

"Ayahuasca³⁴ is mijn ontdekking van 2003. Ik was goed voorbereid want ik had geen alcohol en drugs genomen en rustig aan gedaan. Het ayahuasca ritueel werd door een sjamaan begeleid. Ik had een geweldige ervaring. De enige downside was dat ik niet een connectie had met mijn vriendin. Ik voelde zo'n sterke spirituele eenwording met mezelf dat ik geen contact met haar kon krijgen omdat ik haar ontkende. Het verhaal dat de sjamaan voor de inname ver-

---

³⁴ Ayahuasca is een DMT houdende drank dat in diverse genootschappen in ritueel verband gebruikt wordt.

telde deed denken aan een psychotherapeutisch verhaal wat ik elders in soort gelijke bewoordingen ook wel eens had gehoord. Toen ik de ayahuasca had genomen voelde ik na verloop van tijd dat de energiebanen in mijn lichaam zich op elkaar aan het afstemmen waren. Ik concentreerde mij daarbij op het hart. Het voelde alsof ik een connectie had met gaya, het heelal met de rest van de wereld. Ik had de tip vooraf gekregen dat ik rustig aan moest doen als ik wilde gaan lopen. Het lijkt wel alsof elke waxinelichtje verdubbeld wordt. Alsof ik niet meer goed kon focussen. Er werden van te voren kotszakjes uitgedeeld. Na tien minuten ging iedereen over zijn nek, behalve ik. Het leek wel een echo van kotsgeluiden. Ik had wel hinder van darmkrampen. Ik moest een paar keer naar de WC en scheidt er alles uit. Je gaat ook over relaties denken en hoe je in de wereld staat. Ik voelde mij soms eenzaam en alleen en het volgende moment voelde ik liefde voor iedereen. Ik hoorde van anderen voordat ik het gebruikte dat het heaven en hell is. Maar zoals ik het nu heb beleefd vind ik LSD zelfs gevaarlijker. Van ayahuasca word je niet gek. En de volgende dag is het walking on sunshine! (Sunny, clubganger 31b: t20)

•• overige middelen ••

••• poppers •••

Ondanks het recente verbod op poppers, zien panelleden die in kringen van poppersnuivers vertoeven nog weinig tekens van schaarste. Nigga (60a) kan zijn poppers nog vrij eenvoudig in sommige seksshops en gaywinkels kopen. Het verbaasde hem dat er zelfs op een grote outdoorparty poppers werden verkocht. De prijs van een flesje Rush bedraagt in het zwarte circuit tussen de 5 en 10 euro. De meeste poppers worden onder de toonbank aangeboden. In het smartcircuit daarentegen is het volgens kenners niet of nauwelijks meer mogelijk om poppers te kopen vanwege de extra aandacht en strenge controle op het assortiment. Portier Henk (56a) ziet de poppers nog geregeld voorbijkomen aan de voordeur. De popperflesjes worden sinds enige tijd in beslag genomen om te voorkomen dat personen in een stoned of dronken bui een flesje op de grond kapot laten vallen.

twee maal inhaleren en...

"Als ik gebruik neem ik om het kwartier een snuif poppers. Ik doe mijn ogen altijd dicht en hou mijn neus dan even boven het flesje. Twee maal inhaleren en..... Het werkt 2 a 5 minuten. Ik gebruik ook poppers net voor het seksen omdat ik mij dan meer één voel met mijn partner. Een tijdje geleden leerde ik een jongen kennen die mij wilde neuken. Dat deed erg pijn. Ik kreeg van hem het advies om poppers te nemen voor de ontspanning." (Nigga, clubganger 60a: t20)

•• gecombineerd druggebruik ••

In alle club en party georiënteerde netwerken wordt er al dan niet met drugs en alcohol gecombineerd. Panelleden kennen cocaïnesnuivers, pillenslikkers, blowers GHB- en alcoholdrinkers en geven aan dat er slechts weinigen zijn die zich tot slechts een middel beperken. Zowel ecstasy- als cocaïnegebruikers combineren vaak met andere middelen om een gewenst effect te versterken of te neutraliseren. Dat gaat zowel bewust als onbewust. Hieronder sommen we de meest genoemde combinaties. Opvallend is dat veel combinaties complementair zijn. De tegengestelde stoffen lijken na samenkomst een nieuwe roes te geven die anders is dan de afzonderlijke drugs alleen³⁵

••• de combikluts •••

alcohol GH

Deze combinatie wordt door ervaren gebruikers genuttigd zonder angst om out te gaan. Deze ervaringsdeskundigen laten zich niet afschrikken door de voorlichtingslogan: GHB + alcohol = coma. Het is hen nog nooit overkomen ondanks het gecombineerde gebruik.

GH ecstasy

De meeste ecstasygebruikers combineren niet met GHB. Maar GHB-gebruikers hebben meestal wel ervaring met deze combinatie. De energieke werking van ecstasy wordt gemixt met de tactiele en rustgevende GHB. Deze combinatie is populair in homo- en clubscenes. Volgens veel gebruikers ook geliefd als thuiscombinatie voor het vrijen.

alcohol ecstasy

Gebruikers hebben de neiging minder alcohol te drinken als ze onder invloed zijn van ecstasy. Veel alcohol tempert immers de gewenste ecstasyroes. Overigens geldt in sommige kringen de combinatie champagne en MDMA poeder als een zeer geliefde cocktail: "het is lekker rozig en geeft een sprankelende rush!"

GH cocaïne

Deze combinatie is bij snuivers in zwang geraakt die niet veel alcohol drinken bij hun cocaïnegebruik. Er was aanvankelijk scepsis onder snuivers omdat GHB de oppeppende werking van cocaïne zou temperen, maar dat wordt door anderen juist weer gewaardeerd: 'GHB slijpt de harde kantjes van de cocaïne af'. GHB is ideaal om de stramme en rusteloze cocaïne-roes te verzachten en dient tevens ook als alternatief slaapmiddel om makkelijker in slaap te vallen na cocaïne ge-

---

³⁵ vgl. Nabben & Korf (2000a).

bruik. In noodsituaties wordt bij teveel GHB wel eens cocaïne gebruikt om wakker te blijven.

alcohol cocaïne (cannabis)

Blijft een ijzersterke combinatie onder de 'natte snuivers'. Komt in alle snuifnetwerken voor. Er wordt doorgaans meer alcohol én cocaïne geconsumeerd. Wordt ook cannabis bij gerookt om cocaïneroes te temperen en minder gespannen te worden van de cocaïne.

alcohol amphetamine (speed)

In kringen van speedgebruikers ligt deze combinatie voor de hand. Speed maakt dorstig en moet worden geblust met alcohol.

ecstasy cocaïne

Deze combinatie is lang niet bij iedereen geliefd. Gebruikers zien het vooral als een functionele combinatie. Ondanks de energieke werking van ecstasy hebben gebruikers ook een limiet op het aantal pillen. Voor wie door wil gaan, maar niet meer wil slikken is cocaïne een alternatief. Cocaïne wordt ook gesnoven bij een te stoned werking van ecstasy. 'De sloomheid van ecstasy wordt verdreven door de helderheid van een snuif cocaïne'.

alcohol valium

Wordt in drie netwerken met elkaar gecombineerd voor de kick in het café en op de dansvloer.

alcohol cannabis

Is eerder een gewoontecombi. Gebruikers waarschuwen voor deze combinatie in verband met een plots opkomende stronkenschap (stoned en dronken).

speed ecstasy

'Pretpakket' in kringen van hardcore en techno adepten.

cocaïne ketamine

Deze 'Calvin Klein' combinatie is volgens een DJ razend populair in sommige Londense clubs. De cocaïne en ketamine wordt met elkaar gemixt en tegelijkertijd gesnoven. In Amsterdam wordt het in een netwerk in huiselijke kring met elkaar gecombineerd.

poppers cocaïne

Komt voornamelijk in homokringen voor. De poppers en cocaïne wordt afwisselend met elkaar gecombineerd.

cocaïne   slaapmiddelen

Bij het strak staan van de coke is een slaapmiddel zeer gewenst voor wie niet urenlang wakker wil blijven liggen. In snuifkringen bestaat boven gemiddelde aandacht voor slaapmiddelen.

II.3   • risico's in club en partycircuit •

Het gebruik van drugs brengt altijd een zeker risico met zich mee. Ecstasypillen kunnen sterker zijn dan verwacht en de combinatie van alcohol en een joint kan plotseling leiden tot misselijkheid. Een LSD-trip kan resulteren in een paniekaanval en excessief cocaïnegebruik tot geestelijke afhankelijkheid. De wijze waarop de risico's zich voor kunnen doen zijn zeer uiteenlopend. Op grond van de gesprekken met panelleden kunnen de risico's van druggebruik gereduceerd worden tot: onveilige dosering, toediening en onvoorspelbare effecten. Daarbij valt op dat panelleden onderscheid maken tussen incidenten die zich wel eens voor kunnen doen bij onverstandig druggebruik en het druggebruik van sommige personen die echt problematische vormen aan begint te nemen. Daarbij gaat het onder andere om structureel problematisch gebruik. Zelfs na herhaalde opmerkingen en waarschuwingen van de vriendenkring blijven sommige gebruikers hardleers.

Na een inventarisatie blijkt dat veel problemen ten aanzien van drugs vooral betrekking hebben op ecstasy, cocaïne en GHB. Deze middelen zullen we later apart bespreken. Moeilijker is het als het over meerdere middelen tegelijkertijd gaat. Opvallend is dat het dan om specifieke personen gaat die met geen enkele drug maat kunnen houden.

••• teveel is niet genoeg •••

Dennis (57b) kent een paar mannen die elke keer zoveel drugs nemen dat zelfs teveel nog niet genoeg is. "Ze moeten altijd meer, harder, vaker... Als je het kan bedenken, moet je het ook gaan doen." Sommigen nemen zoveel dat Dennis het onverantwoord vindt.

Ook Nemo (64a) maakt zich zorgen over een aantal mensen die deel uitmaken van zijn scene. Van drie personen (een sportinstructeur en twee salesmanagers) denkt hij dat ze, als ze in dit moordende tempo doorgaan, zeker niet oud gaan worden. "Ze hebben geen grip meer op zichzelf, liegen over hun gebruik, kunnen geen nee zeggen en gebruiken elk weekend drugs en vaak ook nog door de week."

En Henk (56a) stipt als portier een heikel punt aan als het gaat om het drank- en druggebruik van horecapersoneel in Amsterdam. Hij realiseert zich dat het onderwerp gevoelig ligt en dat er een zeker taboe rust op druggebruik tijdens het werk. Maar hij voelt zich moreel verplicht om het toch onder de aandacht te

brengen. Henk weet dat er onderlinge conflicten zijn tussen het horecapersoneel die door drugs worden veroorzaakt. "Er zijn soms ruzies achter de bar omdat mensen door het gebruik van drugs niet meer reëel of té heftig reageren."

leukste feest

"Ik was met een vriendin op Mysteryland dat tot 11 uur 's avonds duurde. Het was geweldig en ik had het erg naar mijn zin tot 19.00 uur ongeveer, want vanaf dat moment weet ik het gewoon niet meer. We hadden toen al zo'n 8 pillen, 2 capsules, 3 buisjes GHB en 2 flessen rosé op met zijn tweeën. Ik kwam op een gegeven moment weer bij in het reuzenrad. Dagen erna heb ik nog flashbacks gehad. Ik doe het nooit meer op deze onverantwoorde manier. Een week lang heb ik nog moeten janken omdat ik hypersensitief en zeer emotioneel was." (Nigga, clubganger 60a: t20)

•• ecstasy ••

De onderstaande korte verhalen zijn ervaringen en verhalen over ecstasygebruik op de korte en lange termijn. We hebben voor deze vorm gekozen omdat het alledaagse voorbeelden schetst waar zowel beginnende als ervaren gebruikers in de praktijk mee geconfronteerd worden. Iedereen gaat er op zijn eigen manier mee om. Sommigen kiezen voor een individuele aanpak terwijl anderen het in groepsverband proberen op te lossen. De problematiek die panelleden schetsen heeft soms ook op hen zelf betrekking. Het riskant gebruik van ecstasy kan breed worden gedefinieerd. Het varieert van vervelende naweëen na een uitspatting in het weekend tot pillenmoeheid na excessief gebruik over een lange periode. Soms zijn er individuele slikkers waar vrienden zich zorgen over maken, maar het kan ook een groepje slikkers betreffen die geen maat weet te houden.

Sep pillenmoeheid na 10 jaar gebruik

Na ongeveer 10 jaar gebruik in Seps vriendenkring is er een pillenmoeheid ontstaan. Zijn vrienden hebben er geen zin meer in. Niemand heeft er moeite mee om in het weekend geen pillen te slikken. Door het beroerde gevoel na 1 á 2 pilletjes is de lol er wel vanaf. Omdat iedereen inmiddels een baan heeft wil niemand meer brak en chagrijnig zijn op maandagochtend. Er wordt hooguit nog een keer in de zes weken ecstasy geslikt. (technonetwerk)

Roos dinsdagdip

Ondanks dat veel slikkers meer verantwoord zijn gaan gebruiken vangt Roos evengoed nog genoeg geluiden op over de vermaledijde dinsdag-dip. De meeste zijn zich daar heel erg van bewust, maar willen niet stoppen. Ecstasy wordt in het haar netwerk niet als verslavend gezien want, zo wordt geredeneerd, je hebt niet de behoefte om het door de week ook te slikken. (vip en clubnetwerk)

Miranda acuuu stoppen met ecstasy

Is acuuu gestopt met ecstasy wegens schokken in haar hoofd waar ze een paar dagen na gebruik last van kreeg. Doordat ze nu vaak nuchter op een feest is ziet ze hele stonedede mensen die amper hun ogen open kunnen houden evengoed nog bijslikken. (clubnetwerk)

o 3 keer 10 mg in n dosis

Verbaasd zich af en toe nog steeds over de onbezonnen acties van gebruikers en kan zich soms zelf ook voor zijn kop slaan. Een voorbeeld. Een jongen met weinig ervaring kreeg van hem drie capsules om te delen met anderen. Hij ging ervan uit dat de jongen begreep dat één capsule meer dan genoeg was. De jongen verkeerde echter in de veronderstelling dat hij ze alle drie tegelijk in één keer moest nemen. Hij kreeg dus 3 keer 180 mg MDMA poeder in een keer naar binnen op een hardcore party. Hij heeft een paar uur tegen de muur geplakt gezeten en z'n wangen helemaal kapot gebeten. (partynetwerk)

esse moeilijke doseerbaarheid

Het enige risico van MDMA poeder is de moeilijke doseerbaarheid. Doordat je met een natte vinger in het zakje zit of telkens een klein bommetje neemt elke drie kwartier, weet je nooit precies hoeveel je binnenkrijgt. Met pillen heeft hij die behoefte helemaal niet. (technonetwerk en clubmedewerker)

ibibass solidariteit

Een paar meiden uit Bibi's uitgaansgroep nemen teveel ecstasy en GHB. Ze nemen soms elke week wel 3 á 4 pillen. Met Bibi's ex (19 jaar) ging het een tijdje helemaal fout. Ze vond feesten zonder ecstasy niet meer leuk. Om haar te helpen heeft de vriendengroep uit solidariteit anderhalve maand niks genomen. De meiden die nu teveel nemen worden door de groep beter in de gaten gehouden. (club- en vipnetwerk)

•• cocaïne ••

Panelleden blijken over het algemeen zeer beducht te zijn voor de gevaren van cocaïnegebruik. Na een toenemend gebruik eind jaren negentig, lijkt nu ook de keerzijde van cocaïne zich duidelijker af te tekenen. Positieve geluiden over gezellig snuiven, de helderheid van de roes en geen katers de volgende dag, lijken langzaam plaats te maken voor enige scepsis, irritaties en bezorgdheid jegens snuivers die moeite hebben met hun snuifgedrag. Minder snuiven is een wens die aan het einde van het jaar bij een deel van de gebruikers tot de goede voornemens is gaan behoren. Uit analyse blijkt dat er in vrijwel elk snuifnetwerk wel een of meer gebruikers zitten waar panelleden en vrienden zich zorgen over maken. De problemen met cocaïne worden doorgaans riskanter ingeschat dan welke andere drug ook. Uit discussies met panelleden blijkt dat cocaïne als een verraderlijker middel wordt gezien dan ecstasy. De problematiek van deze twee stimulanten manifesteert zich voor gebruikers op een andere wijze. Ecstasy wordt

over het algemeen alleen in het weekend gebruikt terwijl cocaïnegebruik zowel in het weekend als daarbuiten plaatsvindt. Er zijn zeker gezien de sociale omgangsvormen meer locaties die zich lenen voor het gebruik van cocaïne. Gebruikers vinden het moeilijker om van cocaïne af te blijven dan ecstasy. De obsessie om te snuiven, en dat desnoods stiekem in je eentje doen, is groter dan bij ecstasy.

Roos dagelijks cocaïne snuiven

Van de meeste drugs zoals GHB, ecstasy en speed vindt Roos dat het een periode van je leven is waar je overheen groeit. Maar met cocaïne is dat volgens haar anders. In haar kring vormt cocaïne het grootste verslavingsrisico, want je kunt het ieder moment van de dag gebruiken. Roos ziet geen vrienden of kennissen die cocaïne spuiten of basen, maar wel een aantal die dagelijks cocaïne snuiven. Ze kent vier mannen en een vrouw die geen nee meer tegen zichzelf kunnen zeggen en er zo aan gehecht zijn dat ze elke dag snuiven. Ze werken allemaal. Drie ervan vindt ze zorgwekkend omdat ze al drie jaar lang snuiven. Eén is er ooit voor bij de drugshulpverlening geweest, maar is onverrichter zake huiswaarts gekeerd, nadat een hulpverlener opmerkte: "Je hebt dus een baan en een relatie. Dan heb je geen echt probleem." (vip en clubnetwerk)

Nigga zucht naar cocaïne door alcohol

"Cocaïne wordt ook door de week gebruikt. Door de alcohol wordt de zucht naar cocaïne aangewakkerd. Soms snuift iemand wel een gram op een avond erdoorheen. Dat vind ik best wel zorgelijk." (clubnetwerk)

Li Herman rood in het klein

"Een vriend van mij is een soort Herman Brood in het klein. We praten er onderling wel over. Iedereen weet van elkaar dat we allemaal zo onze momenten met drugs hebben. Sommigen zeggen: "Jezus het is wel heel bont geweest!" En doen het dan een tijd rustig aan. Anderen gaan een tijdje uit de running. En "Herman? Die houdt er geen rekening mee en gaat als enige gewoon door!" (clubnetwerk)

aya

"Het vervelende van coke is dat je er een 'Colombiaanse verkoudheid' van krijgt". (Hippe hippies)

Didi geen elfvertrouwen met cocaïne

Over cocaïne wordt vaak gezegd dat je er zelfvertrouwen van krijgt. Maar dat ervaar ik zelf totaal niet. Ik lach er niet van, voel me eerder onzeker en mijn stem klopt ook niet. Je ego-entiteit zit in die coke. Het zit mij in de weg omdat ik er onzeker van wordt. Maar het blijft verleidelijk. Het leukste van cocaïne vind ik het moment net voor het snuiven. (trance-netwerk)

Mark snuiven tijdens het werk

Maakt zich zorgen om een vriend van 18 jaar die door zijn excessieve cocaïnegebruik flink de weg is kwijtgeraakt. Hij heeft door zijn werk in de horeca collega's leren kennen waar hij

tijdens en na het werk mee gebruikt. Daar gaat ook veel alcohol bij gepaard, waardoor hij ook vaak dronken is. Het is eerder een uitzondering dan een gewoonte geworden dat hij nuchter thuiskomt. Als gevolg hiervan is ook zijn opleiding in het slop geraakt. (clubnetwerk)

o opgefokte snuivers

Vrienden die doorsnuiven worden opgefokt, gaan te laat naar bed en krijgen katers van de alcohol en cocaïne. Ze gebruiken cocaïne alsof ze een peuk opsteken. (partynetwerk)

Sunny echte vrienden en cokevrienden

Een vriend liet Sunny weten dat hij zijn vrienden scheidt in degene die primair komen voor coke en echte vrienden. Aangezien Sunny ook een tijdje een behoorlijke liefhebber van cocaïne is geweest, was dit voor hem een goede reden om voor echte vriendschap te kiezen en geen cocaïne meer met hem te nemen. Vervolgens vroeg Sunny aan zijn 'familie' (hechte vriendenkring) of ze hem dan ook geen cocaïne meer willen aanbieden tijdens zijn werk. (clubnetwerk)

•• GH ••

Wordt sinds het verschijnen op de Nederlandse drugsmarkt al geassocieerd met ongelukken. Na berichten over coma's, fatale stuipen en out gaan, kreeg GHB ook de weinig vlijende naam van 'rape drug' (een middel om iemand seksueel te misbruiken) en werd het een favoriet gespreksonderwerp in uitgaanskringen. GHB wordt vergeleken met populaire middelen als ecstasy en cocaïne minder gebruikt, maar de ongelukken met het middel zijn er niet minder om. Gebruikers blijven de grootste moeite houden met de juiste dosering. Dit heeft in het uitgaansleven onder andere geleid tot out gaande en omvallende jongeren. Ook de verhalen over aanranding en verkrachting droegen bepaald niet bij tot een positief imago. De negatieve beeldvorming en de verhalen van 'GHB slachtoffers' hebben ertoe geleid dat een deel van de gebruikers niet geïnteresseerd is in GHB.

Ria net op tijd wakker voor de ambulance

"De laatste keer dat een jongen out ging is alweer vier maanden geleden. Hij had een cocktail op van GHB, ecstasy en alcohol. De jongen was totaal verkrampd en reageerde al na een kwartier nergens meer op. Vlak voordat de ambulance in aantocht was werd hij weer wakker. Hij kon zich niks meer van het outgaan herinneren. Enkele dagen later is hij nog langs geweest om zijn excuus aan te bieden". (portier in een grote club)

Roos slaapstoornis met GH

"GHB vormt een verslavingsrisico voor slechts een enkeling. Het fijne is dat je geen last hebt van een dip na GHB, maar je kunt er wel een slaapstoornis aan overhouden. Na vier uur 'outpassen' ben je klaarwakker en heb je een nieuwe dosis GHB nodig om door te kunnen slapen". Roos kent dan ook mensen die het moeilijker vinden om zonder GHB te slapen dan met GHB. (hip en vip netwerk)

Angel geen maat weten te houden

“Op een afterparty bij mij thuis gebeurt het regelmatig dat meerdere gebruikers liggen te soezen op de GHB. Sommigen zijn zo gulzig dat ze veel te veel nemen. In de club houden ze zich in omdat er anders een toegangsverbod dreigt als ze out gaan. Maar zodra ze thuis of bij vrienden zijn weten ze geen maat meer te houden. Er stond een keer een GHB-pompje op mijn salontafel. Ik had mijn kont nog niet gekeerd of die jongens waren al aan het drinken. Eentje had zoveel op dat hij in een stuip schoot. Zijn ogen draaiden alle kanten op en hij werd heel wild en ongecontroleerd. Ik probeerde hem nog op te peppen met cocaïne. Ik riep: “hier is coke! Coke! En nu ga je snuiven! Maar het hielp niet.” Hij had zijn kleren in een dolle bui al uitgetrokken en waggelde piemelnaakt door mijn huis. Ik heb hem nog suikerwater gegeven en veel dubbeldrank. Daarna is hij als een blok in slaap gevallen”. (clubnetwerk)

o stoned op GH autorijden

Ik nam een keer GHB vlak voordat ik weer terug naar huis ging rijden. “Je bent gek”, zeiden ze tegen mij. Maar ik wilde niet luisteren. Ik was prettig aangeschoten en voelde mij lekker en behaaglijk. Toen ik in de auto achter het stuur zat moest ik mij heel erg concentreren om tussen de twee lijntjes te blijven rijden. Pas achteraf realiseerde ik mij hoe stom ik was geweest. (clubnetwerk)

Angel akkevietje met een jongen

“Ik had laatst een akkevietje met een jongen. We zijn een keer na een feestje met een groepje naar iemand zijn huis gegaan. Ik had teveel GHB op. Toen alles begon te draaien ben ik in een kamer gaan liggen waar hij achter de computer zat. Hij zag kennelijk zijn kans schoon toen ik out was en neukte me zonder mijn toestemming. Dat realiseerde ik mij pas toen de kamerdeur opeens openging en iemand in de verte wat riep. Hij was in mij! “Echt, ik dacht dat ze bij was”, zei hij nog tegen z’n vriend. Ik heb geen aangifte gedaan. Later hoorde ik dat hij meer meisjes lastig gevallen heeft, want hij zit momenteel vast wegens ontvoering, drogering en aanranding. Hij heeft wel eens vaker geprobeerd om met mij naar bed te gaan. Ik heb altijd gezegd dat ik daar niet van gediend was. Hij is seksueel gefrustreerd want hij heeft het ook bij een vriendin gedaan. Ik let nu wel beter op wat ik doe. Ik voel nu wanneer ik moet stoppen want dan slaat het op mijn ogen.” (clubnetwerk)

III.4 • buurtjongeren •

De verhalen van club- en partygangers gaan grotendeels over het uitgaansleven en het daarbij horende druggebruik. Een verschil tussen buurtjongeren en de uitgaanders is, dat het accent bij buurtjongeren meer ligt op het dagelijkse leven in de eigen woonomgeving. Alcohol- en druggebruik speelt bij veel jongeren een rol. Panelleden kunnen hier echter minder gedetailleerd over vertellen aangezien ze alleen zicht hebben op de vrije tijdsbesteding in de eigen buurt. Wat jongeren buiten de eigen woonomgeving uitspoken blijft grotendeels buiten het blikveld van de panelleden. In dit hoofdstuk komen drie panelleden van het jongeren- en streetcornerwerk aan het woord die een paar groepen jongeren kennen in Zuid-

Oost en Oost. Ten opzichte van Antenne 2002 zijn twee jongerenwerkers uit Amsterdam Noord en West zijn niet meer vertegenwoordigd in het panel.

••• buurtjongeren in Zuid Oost •••

Yah (82a) heeft contact met een wisselende groep van 125 Surinaamse en Antilliaanse jongeren in Zuidoost (Amsterdamse Poort, Gein en Reigerbos). Ongeveer een kwart daarvan leidt een thuisloos bestaan. De leeftijd schommelt tussen de 16 en 23 jaar en 60% is jongen. Yah kent enkele Afrikaanse jongeren uit Ghana die zijn verstoten uit de Pinkstergemeente. De consequentie hiervan is dat er geen contact meer is met de ouders en familie. Met een derde van de groep heeft Yah regelmatig en intensief contact. Verhoudingsgewijs zijn veel jongeren in deze groep thuisloos, wat inhoudt dat ze niet meer bij hun ouders maar bij kennissen of familie wonen. De helft van de groep is schoolgaand en slechts een klein groepje heeft een bijbaantje in de detailhandel of werkt als telemarketeer. Opvallend is dat relatief veel jongeren hun opleiding niet afmaken. Activiteiten in de criminele sfeer, zoals bolletjes slikken, dealen, bankfraude, diefstal en overvallen, verdienen kennelijk beter. Als je niet gesnapt wordt tenminste, want Yah schat dat ongeveer een derde van hen een taakstraf heeft. Verder kent ze veel jongeren die kampen met financiële schulden.

Veel jongeren willen er ondanks hun persoonlijke problemen goed uitzien. Respect dwing je namelijk niet alleen af door je attitude, maar ook door je uiterlijke voorkomen. Volgens Yah doen jongeren veel inspiratie op bij muzikzenders die hip-hop, R&B en dancehall (versnelde reggae en rap) clips uitzenden. Ondanks dat veel jongeren elkaar uit de buurt kennen is er niet echt sprake van een hechte groepsbinding. Yah: "Ze trekken niet de hele tijd als groep met elkaar op, maar er moet niet iemand (een buitenstaander) aan een van hen komen. Dat zie je aan hun non-verbale lichaamstaal en oogcontact." Een positieve ontwikkeling die Yah in de buurt signaleert is de verbroedering die ontstaat bij het samen spelen in een muziekbond. Antilliaanse en Surinaamse volwassenen kunnen volgens haar nog heel wat leren van jongeren die bij elkaar in bandjes zitten en cawina (traditionele muziekinstrumenten) combineren met Antilliaanse brassmuziek.

buurtmeisjes smoven

"Sommige meisjes uit de buurt willen naar de grote clubs in het centrum. Van sommigen vraag ik mij wel eens af of ze al 18 jaar zijn. De witte jongens schenken niet veel aandacht aan meisjes. Ze trekken het liefst met elkaar op als ze gaan stappen. Maar bij donkere jongens ligt dat wat anders. Het zijn versierders die het leuk vinden om meisjes aandacht te geven en te complimenteren. Ze willen net als de witte jongens geen relatie, maar wel een vriendschappelijk contact of een seksdate! Om contact te leggen met een meisje is het 'smoven' essentieel. Smoven is een manier om er als jongen achter te komen of een meisje al een vriend heeft, waar ze woont en hoe oud ze is. Als je die informatie

van haar krijgt dan heb je haar gesmooed! Voor sommige jongens is alleen al het telefoonnummer een overwinning." (Erik, jongerenwerker 20a:t19)

••• buurtjongeren in Oost •••

De jongerengroep van Fared heeft net als die van Yah een grotendeels homogene samenstelling. Ongeveer 80% van de buurtjeugd waar Fared en zijn collega's contact mee heeft is Marokkaans. De problemen zijn ook vergelijkbaar: een belabberd toekomstperspectief, onafgemaakte opleiding, discriminatie, problemen met ouders, kleine criminaliteit, etc.

Fared heeft veelvuldig contact met ongeveer 50 jongeren tussen de 15 en 25 jaar, waarvan driekwart jongen is. De meesten wonen thuis of zijn bij de familie (broer, zus, oom enz.) ondergebracht. De helft volgt het VMBO of een kortdurende beroepsopleiding (bijvoorbeeld 1 dag naar school en 4 dagen werken). De schoolgaande groep wordt getypeerd als risicjongeren. Ze veroorzaken overlast maar nemen zelden het voortouw. Het zijn eerder meelopers.

de harde kern

"De andere helft vormt de 'harde kern' groep en bezorgt de politie handenvol werk. Wie minstens drie keer in aanraking met de politie is geweest behoort tot deze groep. De harde kern groepjes bestaan uit tien jongens die veelvuldig in de buurt rondhangen en niet naar school gaan. Werken doen ze niet lang omdat ze geregeld worden weggestuurd wegens diefstal of onaangepast gedrag. Elk 'groepje' heeft één of twee leiders. Deze zijn rond de 22 jaar en hebben een grote invloed op de groepsleden. De onderlinge sfeer is prima; er heerst een groot gevoel van solidariteit tussen de jongens. Een jongere had onlangs geen geld en geen onderdak en kreeg toen veel steun van zijn vrienden die geld bij elkaar laptten zodat hij nieuwe kleren kon kopen." (Fared, jongerenwerker 83a: t20)

twee buurtnetwerken

	Housers	Hip-hoppers
Netwerk	12 Nederlandse jongens van 18-20 jaar, egocentrisch naar elkaar en anderen, trekken niet op met allochtone buurtjongeren, behalve als ze iets van ze willen bijv. gestolen merk-kleding van Replay	Hechte vriendengroep (20 jongens), die elkaar uit de buurt kennen, wonen allemaal nog thuis, grote onderlinge solidariteit (Nederlands, Sri Lanka, Turks en Surinaams)
Milieu	Watergraafsmeer en Zeeburg koophuizen, financieel draagkrachtig milieu, krijgen ook meer zakgeld	Watergraafsmeer en Oost, huurhuizen
School	HBO HES: doen het (op een paar na) goed op school. Blazen in de pauzes	MBO onderwijs: handel en administratie

	Housers	Hip-hoppers
erk	Telemarketing, werken in de horeca, hebben meer eigen geld vanwege ouders, door veel contacten meer mogelijkheden om sneller rijk te worden.	Detailhandel, reiniging, heling merkleding (enkelen)
leding	Dragen onopvallende merkkleding	Baggy kleding, streetstyle, replay
Vrije tijd	Naar housefeesten (meisjes mogen niet mee), bezoek smartshops	Zijn cultureel ondernemend, gaan naar Hip hop feesten in Melkweg en Paradiso en Eminem in de Arena
Mobiliteit	Brommers, scooters en soms een auto, Gaan vaker naar de binnenstad, hebben meer geld te besteden	Niemand heeft een auto, op de fiets, met de tram af en toe naar de binnenstad, Vondelpark, Leidse plein
Mu iek	Dance muziek	Hip hop, rap, R&B, salsa en merenge
Alcohol	Af en toe een alcoholbinge	Voornameelijk biertjes en breezers, drinken met mate
Tabak Cannabis	Sigaretten en blowen: wie niet mee betaalt blowt ook niet mee. En een sigaret kun je lenen	Blowen allemaal vanaf hun 13-14 ^e jaar Cannabis: hoge joint frequentie, sommigen worden er apathisch van Joint wordt altijd met elkaar gedeeld
Drugs	In het weekend vnl. ecstasy op party's, testen vinden ze onzin: het is kopen en slikken. Zijn nieuwsgierig naar cocaïne, met LSD hebben enkelen ervaring, Paddo's kauwen ze op straat. DMT gerookt in coffeeshop op de wallen	Geen interesse in ecstasy en cocaine

•• legale genotmiddelen ••

Hasj en wiet zijn volgens Yah (82a), Fared (83a) en Erik (20a) favoriete drugs van Surinaamse en Marokkaanse buurtjongeren. Volgens Yah is blowen echt iets Surinaams. Antilliaanse jongeren zijn ook niet vies van een snuifje cocaïne. Ze blowen minder dan Surinaamse jongeren waar een jonko (joint) meer geaccepteerd is. Omdat er geen coffeeshop in Zuid-Oost is, halen sommigen hun cannabis op niet-gedoogde adressen in de Bijlmer. Anderen gaan naar coffeeshops in Oost. Fared schat dat de helft van de groep elke dag blowt. De startleeftijd ligt op 14 - 15 jaar. Ongeveer twintig jongeren zijn problematische blowers. Ze besteden elke dag minstens 15 euro aan cannabis en sommigen vertonen agressieverschijnselen als gevolg van het veelvuldige wietgebruik. Vooral als er geen geld is om te

kopen zijn ze zeer snel geprikkeld. Fared signaleert in deze groep veel psychosociale problemen die met school, werk of de thuissituatie te maken hebben.

Yah ziet sommige jongeren wiet gebruiken als zelfmedicatie om te proberen de stemmen in het hoofd het zwijgen op te leggen. Maar ze hoort ook verhalen over hallucinaties na het roken van skunk. En wie wil stoppen met blowen komt erachter dat het nog niet zo eenvoudig is. Ze kent een handvol jongens die blowen en drinken om hun problemen te verzachten. 'Het is niet mogelijk om van het ene op het andere moment af te kicken van blowen. Wie veel blowt leeft in zo'n andere wereld, dat de realiteit bij stoppen heel rauw op je dak valt.'

••• 40 dagen voor Ramadan •••

Alcohol- en fruitmixen als redbull en wodka of breezers zijn al jarenlang populair. Yah merkt dat het alcoholgebruik, vooral op zaterdagavond, fors toeneemt onder jongeren in Zuidoost. En wie uitgaat moet zorgen voor voldoende financiën om deze drankjes te bestellen. Tien glazen op een avond zijn geen uitzonderingen meer. Fared ziet dat de Marokkaanse jeugd alleen in het weekend drinkt. Hij weet alleen niet in welke mate. Wat hij wel weet is dat veel jongeren veertig dagen voor de Ramadan stoppen met drinken. Volgens het islamitisch geloof doet alcohol er volgens Fared namelijk 40 dagen over voor het uit je bloed is verdwenen. Hij ziet dat deze norm door de groep stringent wordt nageleefd.

•• illegale genotmiddelen ••

Yah weet uit ervaring dat ze in Zuidoost niet zo van ecstasypillen houden: 'Hollanders houden van slikken en de donkere bevolking houdt van roken en snuiven.' Maar dat neemt niet weg dat sommige jongeren toch geïnvolveerd zijn in de pillen en cocaïnehandel. Ze verkopen het liever aan anderen dan dat ze het zelf gebruiken. Ze kent jongeren die een voorraadjie drugs meenemen naar een feest of club in het centrum om te verkopen. Yah merkt echter dat in de laatste twee jaar de houding van met name oudere jongeren tegenover pillen en cocaïne langzaam aan het veranderen is. Dat komt omdat ze in het uitgaansleven vaker in aanraking met ecstasy en cocaïne komen. Volgens Fared geldt dit ook voor de kleine groep Marokkaanse jongeren die in het weekend gaan stappen. Dat coke snuiven desondanks nog niet is genormaliseerd heeft volgens Yah te maken met de norm die er is onder veel jongeren: 'Hard drugs doe je gewoon niet.'

Sommige jongeren komen toch in de problemen. Yah is op de hoogte van twee jongens die een psychose hebben gekregen na het gebruik van excessief cocaïnegebruik. Een jongen is inmiddels opgenomen omdat hij stemmen in zijn hoofd had. Zorgen maakt ze zich ook over crack gebruik dat vooral hot is in groepjes van voornamelijk oudere jongeren.

II.5 • probleemjongeren •

Lester (19a), collega van ex-panellid Sam, coördineert de inloop van straatjongeren in het Centrum. De groep komt wekelijks douchen, eten (brood), drinken (thee en koffie) en blowen. Hij regelt af en toe een film of gaat met ze naar het Vondelpark. Ook het zoeken en regelen van onderdak hoort tot zijn vaste werkzaamheden.

De Centrumgroep die hij begeleidt bestaat uit ongeveer 60 jongeren tussen de 18 en 23 jaar met een gemiddelde leeftijd van 20 jaar. Een kwart bestaat uit meiden. De helft is Nederlands en de andere helft is een mix van Marokkaanse, Surinaamse en Antilliaanse jongeren. Een derde van de groep ziet hij geregeld. De overige jongeren kent hij oppervlakkig of uit het dossier. Ruim driekwart van zijn cliënten is dakloos. De overige jongeren, merendeels meisjes, zijn 'marginaal gehuisvest', wat wil zeggen dat ze een tijdje bij familie, vrienden of kennissen logeren. Volgens Lester zijn de jongeren in de Centrumgroep doorgewinterde straatjongeren. Hun zwerfcarrière begint meestal al op vroege leeftijd als ze in tehuizen wonen. "Velen zijn gaan zwerven wegens gedragsproblemen en hebben zich door hun heftige straatleefstijl verder vervreemd van de maatschappij." De kledingsmaak vormt een aardige afspiegeling van hun chaotische straatleven. Sommigen dragen dag in dag uit hetzelfde shirt terwijl anderen nog enigszins, voor zover dat binnen hun mogelijkheden ligt, de laatste modetrends proberen bij te houden. De muziek waar ze naar luisteren is over het algemeen hiphop en R&B georiënteerd.

•• legale genotmiddelen ••

Bijna iedereen rookt zware en halfzware shag en blowt wiet of hasj. Alcohol is minder favoriet. Lester vangt wel eens verhalen op dat ze zijn uitgeweest en op een avond zoveel geld hebben uitgegeven aan drank en cannabis dat ze daar normaal een week van kunnen leven. "Wiet heeft een slechte invloed op de groep. Voor hen is het de hele tijd een soort vlucht uit de werkelijkheid. Door het straatleven vervreemden ze zich van de maatschappij, een lekker jointje is heel belangrijk voor ze om hiermee te kunnen omgaan."

lowen tijdens de inloop

"Het eerste jointje wordt in de streetcorner inloop rond 11.00 uur opgestoken. Een tweede joint volgt drie kwartier later. Meestal worden de jointjes gedeeld, al kan iemand die niet goed in de groep ligt, wordt geweigerd. Het beetje geld dat ze hebben wordt aan tabak en cannabis besteed. Voorgedraaide jointjes kosten 3 euro per stuk en een gram wiet kost 7 a 8 euro (hoe sterker hoe duurder). Meer dan de helft van de straatgroep is een stevige blower. Er wordt geblowd om de problemen te vergeten of vooruit te schuiven." (Lester, streetcornerwerker 19a:t20)

•• cocaïne, ecstasy en speed ••

De meeste jongeren ondervinden volgens Lester geen problemen met harddrugs. Een minderheid van de jongeren gebruikt harddrugs en doet dat bovendien niet heel frequent. Ze gebruiken het soms 'thuis' bij vader, moeder of vrienden of gewoon op straat.

verpatste spullen

"Een jongen verpatste de spullen van zijn ouders bij de bank van lening om aan zijn coke (snuiven) te kunnen komen. Maar gelukkig had hij nog een goed netwerk nadat zijn ouders hem hadden betrapt. Nu gaat het weer beter met hem. Over en andere jongen maak ik mij meer zorgen omdat hij zijn cokegebruik bagatelliseert. 'Aaah, het valt wel mee', zegt ie dan, maar ik ben daar niet zo zeker van..." (Lester, streetcornerwerker 19a:t20)

De jongeren komen vrij eenvoudig aan drugs, want door hun straatcontacten valt er altijd wel wat te regelen. Sommigen snuiven wel eens cocaïne die ze via een vriend of oom krijgen aangeboden. Cocaïne basen is voor de meeste uit den boze omdat de handeling hen te veel aan junkies doet denken.

Slechts een paar jongeren hebben ervaring met heroïne en gekookte coke. Uit een bolletje base coke van 10 euro kunnen zeven porties (ploffies) worden gehaald. Een bolletje heroïne kost ook 10 euro.

II.6 • geruchten •

Wij definiëren geruchten als verhalen, die panelleden ter ore zijn gekomen maar die moeilijk te traceren zijn en hierdoor ook niet te controleren zijn op hun waarheidsgehalte.

In 2003 hebben panelleden geruchten en verhalen opgevangen die rondzingen in het uitgaanscircuit. Hierbij gaat het zowel om middelen waarover in het betreffende netwerk weinig bekend is, als over middelen die reeds op de markt zijn.

intelligence

Het zou gaan om pillen met een 'i' logo erin. De i staat voor intelligence. Het is een pil uit fenethylamine reeks waar ook ecstasy (MDMA) toe behoort. De pillen hebben hallucinerende eigenschappen.³⁶ Uit een andere netwerk komen geruchten dat de fenethylamine 2 CI zich in kleine kring aan het verspreiden is.

---

³⁶ Op grond van een reportage uit de Mixmag van november 2003 hebben we het vermoeden dat het hier om 2-CI moet gaan. Op de cover staat de volgende kop: 'Is this the next E? Superdrug 2C-I is here! Daarnaast staat een wit pilletje afgebeeld met een i logo.

ritaline

In twee netwerken zou ritaline worden gebruikt tijdens het uitgaan. In een ervan wordt het gesnoven.

yaba

Thaise benaming voor methamphetamine. Wordt in grote getale in Birma geproduceerd en vindt zijn weg via Thailand naar Europa. Er bestaan geruchten over reizigers die yaba mee terugnemen van vakantie.

joyce

Naam van een inheemse substantie dat lijkt op een combinatie van amfetamine en cocaïne en heeft al eerder als gecirculeerd in drie verschillende netwerken.

synthetische mescaline is DO

In psychonautische kringen gaat het gerucht dat er synthetische mescaline in omloop is. Het zou op groen papier worden aangeboden. Het betreffende panellid heeft het vermoeden dat het om DOB gaat. Een ander panellid heeft gehoord dat er DOB afkomstig uit Rusland is gesignaleerd.

chocopaddo

Uit twee netwerken vingen wij op dat er chocola met psylocibine in omloop is. In een ander netwerk vertelde iemand dat deze paddorepen ook in het Londense uitgaansleven worden gesnoept.

II.7 • signalen •

In tegenstelling tot de zojuist beschreven geruchten, zijn signalen duidelijk waarneembare ontwikkelingen of fenomenen die panelleden daadwerkelijk ook zijn opgevallen. Een vergelijkbaar fenomeen kan zich ook op andere locaties en netwerken voordoen. Daarbij is er (nog) geen sprake van een systematische waarneming in verschillende netwerken en scènes. Als signalen zich slechts in één of een paar netwerken voordoen, beschouwen we deze niet als een trend.

We bespreken eerst nog in het kort de signalen van 2002, alvorens we uitgebreider ingaan op de nieuwe uitgaanssignalen.

•• signalen van 2002 geldig in 2003 ••

Signalen uit de Antenne 2002 kunnen zich in 2003 in versterkte mate doorzetten. Panelleden zien dan een toename of een verbreding van een ontwikkeling binnen het eigen netwerk of op een setting. Een signaal kan resulteren in een hype of een microtrend of een bredere trend worden. Onze focus ligt bij het druggebruik dat ingebed is in de uitgaanscultuur. We belichten dus het aanbod van 'nieuwe' (illegale) genotsmiddelen, een veranderde toedieningswijze of een andere vorm van het middel. Maar het gebruik van genotmiddelen kan ook ingebed zijn in

sterk gedifferentieerde netwerken waar nieuwe gadgets, artefacten en modieuze waren een belangrijk onderdeel vormen van de op dat moment heersende lifestyle. Ontwikkelingen lijken soms ultra snel te gaan, maar kunnen zich ook over een langere periode verder ontwikkelen. Panelleden hebben hier over het algemeen een goed oog voor. Minimale verschillen worden door buitenstaanders misschien niet opgemerkt, maar kunnen voor insiders juist een grote impact hebben. Het is echter aan ons om te beoordelen of het slechts andere woorden zijn voor hetzelfde gevoel dat wordt uitgedrukt. Signalen kunnen ook weer afzakken omdat een ontwikkeling of hype over zijn hoogtepunt is of alleen tot een selecte consumentengroep beperkt blijft.

We bekijken eerst de uitgaans- en drugssignalen uit 2002 en op welke wijze deze zich hebben gecontinueerd. Daarna gaan we verder met de nieuwe signalen van 2003.

UITGAANSSIGNALLEN 2002

malaise in Mokum

Het uitgaansleven in Amsterdam was vorig jaar belabberd. Althans, dat meenden veel panelleden die uiteenlopende kritiek hadden op het uitgaansklimaat in de stad. Er was enerzijds grote ergernis over de voortschrijdende vertrutting en de rigide ambtelijke regelgeving ten aanzien van de horeca. Anderzijds kregen de clubs de nodige kritiek vanwege de fantasieloze programmering. Volgens Leila (34a), dat het uitgaansleven al jaren kritisch op de voet volgt, is de verrassing weg. "Je bent veel euro's kwijt voor een middle of the road aanbod."

Vince (76a) deelt die mening. "Er is een groot aanbod in het clubcircuit, maar ze zitten allemaal in dezelfde vijver te vissen. Het lijkt heel erg op elkaar. Veel clubs zijn zaalverhuurbedrijven geworden en dat gaat ten koste van de creativiteit." Volgens Vince blijft het een vak apart om een uitgebalanceerde formule te vinden die aanslaat. "Het publiek is niet achterlijk als er een succesformule wordt gekopieerd. Het weet origineel en klasse heel goed te onderscheiden van fake."

Vince is echter niet somber gestemd over de toekomst van het Amsterdamse clubleven. De clubs blijven een bakermat voor nieuwe muziekstijlen en concepten en met de Rush is dat goed gelukt.

> Zie verder over Urban bij nieuwe signalen 2003

kleine (buiten) feesten

Er is een toenemende interesse onder Amsterdammers om op feestelijke wijze in de eigen stad te recreëren. In de zomermaanden worden er in de periferie van Amsterdam uiteenlopende activiteiten georganiseerd die een welkome afwisseling zijn van de geijkte badplaatsen en het Vondelpark. Organisaties als 'Lust het leven' en 'All is One' richten zich op Amsterdamse stappers die het hectische

clubleven slechts sporadisch bezoeken, maar nog wel van leuke feestjes houden. Ook in 2003 zijn er weer de nodige intieme buitenfeesten geweest. En met de komst van Blijburg, een stuk kunstmatig opgespoten zand bij IJburg, en het Stenen Hoofd aan het IJ tegenover het oude Silogebouw, is Amsterdam verrijkt met twee nieuwe buitenlocaties.

electro

Electro lijkt een korter leven beschoren dan sommige adepten hadden gehoopt. De programmering van electroavonden is niet altijd even succesvol gebleken. Door het wegblijven van het grote publiek ontpopt electro zich volgens muziekkenners vooral in kleine zaaltjes, podia en lounges. De verwachting is dat electro niet doorgroeit naar het mainstream segment van het uitgaansleven.

hardstyle

De hardstyle van nu is de gabber van toen³⁷. Het snelle en rauwe muziekgenre uit de jaren negentig is spectaculair bezig met een wederopstanding. Professionele dj's als Dano, Pavo en the Prophet maken opnieuw hun comeback als hardstyle-dj op festivals als Mysteryland (Haarlemmermeer 45.000 bezoekers) en Defqon 1 (Almere strand 35.000 bezoekers). Ook in de Heineken Music Hall wordt vrijwel elke maand een groot hardstyle feest voor 7000 jonge bezoekers georganiseerd door de Q-dance organisatie, die hardstyle weer populair heeft gemaakt. DJ Dana is momenteel de ongekroonde 'hardstyle queen'. Of ze in Amsterdam of Drachten draait: overal trekt ze volle zalen. De verwachting is dat hardstyle zelfs nog populairder wordt als trance. Het verschil tussen hardstyle en de gabberfeesten uit de jaren negentig is dat de zware basdreun rond de 150 keer per minuut, een stukje lager ligt dan toen. Ook de traditionele gabberlook (kaal geschoren hoofden, Australian trainingspakken, nike air max schoenen) is verleden tijd: de glimmende trainingspakken zijn verruild voor vrolijk gekleurde T-shirts en spijkerbroek en een kale kop is eerder uitzondering dan regel. Ook de meisjes zijn schaarser gekleed dan op de feesten van destijds. Het huidige druggebruik is volgens organisatoren minder excessief dan tien jaar geleden. Afgezien van deze verschillen en het feit dat de sfeer minder extreem en vriendelijker is, blijven de feesten het zelfde working class imago houden als de gabberfeesten van destijds. Het publiek is nog steeds vrijwel uitsluitend blank.

---

³⁷ Jeroen Junte "Uitpuffen, dansen, uitpuffen, dansen" Volkskrant 18 december 2003.

DRUGSIGNALEN 2002

ecstasy MDMA poeder en kristallen

Zowel MDMA poeder als MDMA kristallen is in veel netwerken nog steeds verkrijgbaar. Het poederimago wordt door de puristen zorgvuldig gecultiveerd en doorgaans positiever beoordeeld dan pillen. Alhoewel het aandeel MDMA poeder vergeleken met de pillenmarkt klein is, lijkt het toch een vaste plek op de markt te hebben veroverd. Panelleden signaleren geen tekenen van schaarste.

speed makkelijker verkrijgbaar

De tijd dat amfetamine slecht verkrijgbaar was lijkt verleden tijd. Ook dit jaar zeggen liefhebbers redelijk eenvoudig aan speed te kunnen komen.

> Zie verder over amfetamine bij nieuwe signalen 2003

GH gebruik lijkt over hoogtepunt heen te zijn

Afgaande op de berichten van panelleden lijkt het GHB gebruik niet verder toe te nemen. In scènes waar GHB niet zijn intrede heeft gedaan wordt ook niet meer verwacht dat dit alsnog gaat gebeuren. En in scènes met een hoog GHB gebruik is de belangstelling aan het verflauwen.

>zie verder over GHB bij nieuwe signalen 2003

spuiten van epo

Over het gebruik van epo dat in een netwerk werd gesignaleerd is niks meer van vernomen.

toenemend gebruik van erectogenen

Sinds de komst van viagra wordt er door consumenten minder smalend gedaan over erectiebevorderende middelen. Pfizer, de fabrikant van viagra, verzekerde toekomstige klanten dat zij als eerste een probaat middel had voor mannen met erectie disfuncties. Al snel na de introductie op de Nederlandse markt gonsden er verhalen over het gebruik van viagra op homo- en fetisjparty's. Ook deden allerlei wilde verhalen de ronde over dj's die zich lieten fluffen (pijpen) tijdens het optreden. Viagra behoorde al snel tot het pakket nieuwe middelen waar de innoverende hedonist van tijd tot tijd mee experimenteerde.

Het smartcircuit had echter voor de introductie van viagra al een keur aan producten in het assortiment die grotendeels gebaseerd waren op het krachtige yohimbe³⁸. In meerdere dubbel blind studies is aangetoond dat yohimbine werkt als

---

³⁸ In farmaceutische preparaten wordt yohimbeextract gebruikt als afrodisiacum en in preparaten tegen impotentie. Alleen yohimbine bevattende geneesmiddelen zijn op recept verkrijgbaar, terwijl producten met yohimbebast zoals sextra vrij verkrijgbaar zijn.

een afrodisiacum en potentieverhogend middel.³⁹ Toen sigra op de markt kwam waren de reacties van gebruikers eveneens lovend. Sigra werd door gebruikers geprezen als de viagra onder de herbals. De consumenten zaten dichterbij de waarheid dan ze vermoedden, want behalve yohimbe bevatte sigra ook sildenafil, het werkzame bestanddeel van viagra. Een reden voor VWS om sigra uit de handel te laten halen. Inmiddels is er een vernieuwde sigra op de markt dat samen met libido forte (45 euro voor 5 pillen) wordt aangeboden in smart- fetisj- en seksshops.

Maar de toekomst laat zich raden wat betreft de markt van erectieverhogende middelen. Cialis dat tot de nieuwe generatie van geavanceerde erectogenen behoort, belooft een langere werking (24 tot 36 uur) dan viagra. De Mr Blue pil, zoals hij op internet al liefkozend wordt genoemd, is op internet ruimschoots verkrijgbaar bij verschillende aanbieders. Vooralsnog moet de seksueel gezonde hedonist zich behelpen met de ouderwetse viagra die hij via het zwarte circuit op internet koopt of bij de vertrouwde ecstasy- of cocaïneddealer die een extra service levert met dit niet-psychoactieve middel. Inmiddels komt portier Henk (56a) steeds vaker blauwe viagra wybertjes tegen bij voornamelijk mannelijke stappers. Het is niet ondenkbaar dat hij over niet al te lange tijd ook zijn eerste cialis strip vindt bij een stapper.

gedroogde paddo's geclassificeerd als harddugs

Sinds de uitspraak van de Hoge Raad in 2002 heeft bepaald dat bewerkte en gedroogde hallucinogene paddestoelen strafbaar zijn en niet meer mogen worden verhandeld in smartshops en overige smartverkooppunten is het rustig geworden rond de paddestoel. Smartshops en andere smartverkooppunten bieden met uitzondering van gedroogde paddo's nog immer verschillende verse Columbianse, Mexicaanse en Hawaïaanse variëteiten aan. Als de dagen weer beginnen te lengen en de zomer zich aandient worden er traditioneel meer paddestoelen verkocht. Terwijl jonge toeristen op de paddo's in Amsterdam vertoeven, kauwen de inwoners het liefst op paddo's in de duinen, aan het strand of in de periferie van de stad zoals Blijburg, Gaasperplas of het Amsterdamse Bos. En voor wie eens wat anders wil dan verse paddos, is er nu ook paddochoco in repen verkrijgbaar. In drie netwerken circuleren inmiddels verhalen over in chocolade repen opgeloste psylocibe. Deze choco-repen zijn niet afkomstig uit de smartwinkels, die geen bewerkte psylocibe producten verkopen. Na een korte ronde langs enkele smartshops blijkt dat er ruim een jaar na het verbod op de gedroogde paddestoelen, nog geen enkele keuring is uitgevoerd die de versheid van paddestoelen controleert.

---

³⁹ Beltman et al. (1999).

meer interesse voor kortwerkende tripmiddelen

De interesse voor kortdurende tripmiddelen zoals DMT (N,N-dimethyltryptamine) is de laatste jaren toegenomen. Gebruikers afkomstig uit het psychonautische en hippe loungemilieu vertellen over hun kortdurende psychedelische trips na het inhaleren van de pijp. De DMT die zowel in organische als synthetische varianten wordt aangeboden is overigens niet eenvoudig verkrijgbaar en is bovendien niet goedkoop: 150 à 200 euro voor een gram. Daar kunnen ongeveer 20 doseringen van 50 mg uit worden gehaald. Als het lukt tenminste, want voor de noviet is het niet eenvoudig om een juiste dosering op de juiste wijze te verhitten. De verwachting is dat rookbare DMT gezien de prijs, het schaarse aanbod en de status van een lastig te gebruiken hallucinoogeen voornamelijk tot kringen van fijnproevers beperkt zal blijven. Ondanks een wat grotere bekendheid van het hallucinoogeen.
>zie verder over DMT (5-meo AMT) bij nieuwe signalen 2003

meer vraag naar slaap- en kalmeringsmiddelen

Jarenlang hadden we weinig zicht op het gebruik van slaap- en kalmeringsmiddelen als valium, temazepam en oxazepam. Het gebruik van deze tranquillizers ontrok zich grotendeels aan de directe waarneming van panelleden. Zij konden doorgaans weinig vertellen over het private gebruik van deze middelen. In de laatste metingen is hier verandering in gekomen. Panelleden horen vaker verhalen over de toepassing van tranquillizers. We hebben enkele mogelijke redenen op een rijtje gezet:

- Enkele nieuwe panelleden (clubgangers, portiers) hebben beter zicht op het gebruik van tranquillizers;
- Portiers vinden wel eens slaapmiddelen bij stappers. Na enige incidenten, vorig jaar in diverse clubs⁴⁰, hebben portiers besloten om ook slaapmiddelen in beslag te nemen.
- Gebruikers stappen makkelijker naar een huisarts om slaap- of kalmeringsmiddelen te vragen. Zij doen dit indirect ook voor hun vrienden.
- Sander (41a) kent een groep van 20 mensen die van de dokter slaap- en kalmeringsmiddelen krijgen. Er wordt om verschillende redenen genomen: om te slapen overdag, na het stoppen van alcohol, cannabis of

---

⁴⁰ Een jongen die deel uitmaakte van een stapgroepje is vorig jaar aangehouden in een club toen hij er van verdacht werd dat hij slaappillen in de vorm van zachte vloeistofcapsules in een drankje van een medewerkster had gedaan. Deze capsules werden tijdens het fouilleren aangetroffen.

GHB, als rustgever tijdens hyperactiviteit of om na een avondje drugs in slaap te vallen.

- Sunny (31a) kent verschillende stappers die valium en temazepam nemen om na het uitgaan te kunnen slapen. Soms nemen ze er dan ook nog alcohol bij, want dat heeft een extra rustgevend en stoned effect. Sunny die zijn slaapmiddelen via de huisarts krijgt geeft een deel daarvan aan zijn vrienden.
- Door de veranderde markt is het makkelijker geworden om ook buiten de voorgeschreven doktersrecepten aan dergelijke middelen te komen. Er is meer sprake van onderlinge ruilhandel en het is eenvoudiger om middelen via internet te bestellen.
- Gebruikers die per vliegtuig reizen nemen vaker valium e.d. mee als ze van vakantie terugkomen uit Azië. Vrienden geven ook bestellingen door voor vertrek.
- Jesse (48a) weet dat het slikken van valium in Thailand erg populair is en dat het vrij eenvoudig is om dit zonder doktersrecept te kopen voor weinig geld. Bovendien is een kennis van Jesse verslaafd geraakt aan valium. Hij begon 'enorm te zeiken' om valium toen hij hoorde dat Jesse naar Thailand zou gaan.
- Het taboe om te vertellen over het gebruik van slaapmiddelen is kleiner geworden in kringen waar stimulantia zoals amfetamine en cocaine wordt genomen. Het slikken van valium en alcohol wordt ook als kick ervaren.
- In Lizz (72a) haar netwerk wordt valium of oxazepam tijdens of na het uitgaan gebruikt om 'lekker down' te gaan.
- In het netwerk van Kaya (73a) zijn verschillende stappers die 'hard gaan' op valium en alcohol.

(TMA-2) 'synthetische mescaline'

TMA-2 (2-trimethoxyamfetamine) wordt in geen enkel netwerk meer gesignaleerd.

ayahuasca

Het gebruik van ayahuasca is sinds de laatste signalering niet meer noemenswaardig veranderd.

ritaline

Het gebruik van ritaline is sinds de laatste signalering niet meer noemenswaardig veranderd.

2C

Het gebruik van 2CB is sinds de laatste signalering niet meer noemenswaardig veranderd.

•• nieuwe uitgaanssignalen 2003 ••

Are you Urban ed

In Antenne 2002 werd al kort gerefereerd aan urban muziek dat door sommigen werd gezien als een nieuwe stroming binnen het Amsterdamse uitgaansleven. Het genre is volgens panelleden populairder geworden en wint nog steeds aan invloed nu ook grote clubs als the Sinners, Powerzone, de Melkweg en de Escape urban als genre naast dance in hun programmering op hebben genomen. Na lounge is het urban waar nu iedereen de mond van vol lijkt te hebben. Zoals dance de verzamelnaam is voor alle vormen van elektronische dansmuziek, zo is urban de (nieuwe) verzamelnaam waaronder bestaande muziekstromingen als hip hop, R&B, ragga en new soul vallen. In de extatische beeldcultuur van muziekzenders als The Box, TMF en MTV wordt urban al snel geassocieerd met voluptueuze black babes die zwoel en heupwiegend in het sjieke getto rond de met kilo's goud behangen rappers dartelen. Coryfeeën als Ja Rule, Busta Rhymes, Beyonce, 50 Cent en Missy Elliot worden bijna non stop gedraaid. Maar ook de radicale hip hop muziek van de Wu Tang Clan wordt onder urban geschaard. En om het nog gecompliceerder te maken zijn er ook dj's die urban eclectic draaien zoals in de IT waar disco, hiphop, salsa en R&B tracks naadloos in elkaar overgaan. Wat dat betreft is de timing van de 'urban sjieke' club Jimmy Woo nabij het Leidse plein perfect. Deze club speelt in op urban en eclecticische muziek en mag inmiddels al een favoriete hang out worden genoemd van veel soapies en andere BN-ers.

De urban kenners zijn het er over eens dat urban mede door de commercialisering in de breedte is gegroeid. Urban dreigt net als lounge een containerbegrip te worden. Dj Spike (77a), die veel op urban feesten draait, is sceptisch over het commerciële succes: 'Alles moet tegenwoordig een naam hebben want anders wordt er geen geld verdiend.'

Maar de onderlinge verschillen binnen het urban genre blijven wel degelijk bestaan. Vergeleken met de sexy getinte R&B (spreekt uit: arrenbie) is de hiphop scene eerder straatwies georiënteerd. Zo trad in de Heineken Music Hall de succesvolle rapper 50 cent uit New York op. De onder jongeren zeer populaire rapper maakt deel uit van het succesvolle Shady Records waar ook artiesten als Eminem, Obie Trice en D12 toe behoren. Het viel Leila (34a) op dat het publiek

van Eminem en Cypress Hill in de Arena grotendeels blank was, terwijl rapper 50 Cent eerder een gemixt en mainstream publiek trok. "Wat ik mooi vond was dat zowel blank als zwart bij elkaar was. Donkere jongens met witte meiden en andersom. Het zijn niet alleen maar losse groepen maar er is ook onderlinge verbondenheid." Over het algemeen worden er op hip hop concerten meer joints gerookt. Menig hiphop artiest vindt het zelf maar al te lekker en deelt dat graag met het publiek.⁴¹ Toen Leila de hiphoppers van Cypress Hill voor het concert interviewde bleken ze al flink stoned te zijn.

R ook op danceparty's geprogrammeerd

In navolging van het urban succes in de clubs, heeft UDC⁴² als eerste danceorganisatie ook een R&B tent op Dance Valley geprogrammeerd. Volgens dj Spike werd dit voornemen in de eigen zwarte R&B gelederen 'afgestookt' (afgebrand). Desondanks probeerde hij zoveel mogelijk vrienden te enthousiasmeren. Maar het bedrag van 70 euro voor slechts één R&B tent, terwijl de rest dance was, ging menigeen te ver. De tent die volgens Spikes grote verbazing driekwart gevuld was met blank publiek bleek een groot succes te zijn. Veel festivalgangers zochten de R&B tent juist op om op adem te komen van de snelle dancerythmes. Spike: 'Een R&B tent op een dancefeest werd 10 jaar geleden voor onmogelijk gehouden. Als je toen zei dat R&B ooit op een houseparty gedraaid zou worden hadden ze je voor fantastische gek uitgemaakt.' Inmiddels heeft ook ID&T een R&B zaal geprogrammeerd tijdens Innercity in de Amsterdamse Rai.

scheidslijn tussen wit en zwart vervaagt

Toen Spike (28 jaar) bijna zes jaar was kreeg hij van zijn moeder zijn eerste draaitafel met een ingebouwde speakerbox. Hij werd al vrij snel gevraagd om plaatjes te draaien op huisfeestjes en op zijn elfde jaar draaide hij voor het eerst in the Unit in Holendrecht. Maar zijn inspiratie werd, zoals hij zelf zegt, pas gevoed toen hij op zijn veertiende platen leerde mixen van zijn grote voorbeeld dj Flash. "Hij draaide toen al R&B en ik wilde het dolgraag van hem leren. Ik maakte afspraken in mijn vrije tijd met Flash. Toen ik de mixtechniek oefende ben ik gaan sparen voor een professionele draaitafel. Ik weet nog goed dat mijn eerste plaatje van Billy Ocean was. Op een dag vroeg Flash of ik een keer met hem mee wilde. Maar alleen als mijn moeder het ook goed vond. Ik ben toen samen met mijn zussen gegaan. Ik zag Flash draaien en dacht: 'dat wil ik ook!' En tegelijkertijd dacht ik: 'wat wil ik zelf horen als ik dans!'"

Flash draait nu op radio 538 onder zijn naam 'Flash juice' allerlei R&B mixen. Hij was een van de eerste DJ's die de R&B muziek introduceerde in Amsterdam. Ik herinner me nog dat het publiek in 1991 en 1992 helemaal zwart was. Flash zei

---

⁴¹ Hip hop slang voor joint blowen is ook: jonko, jagg en mo.

⁴² UDC behoort samen met ID&T, Q-dance en Extrema tot de grootste partyorganisatoren van Nederland.

altijd tegen mij: 'Als het publiek het naar zijn zin heeft dan waant het zich als God.' Dat lijkt vanzelfsprekend, maar veel DJ's denken aan zichzelf.

"Mijn eerste gig was in de Escape in 1995 tijdens een ladies night feest. Er waren toen al R&B promotors die grote feesten gaven. Ik weet het nog goed. Ik moest draaien voor Flash, maar ik had nog niet zo'n grote platencollectie. Flash was te laat en ik moest doordraaien. Ik begon knap zenuwachtig te worden. De Escape was afgeladen vol. Iedereen was lekker aan het dansen, maar toch... Op een zeker moment komt Flash binnen en niemand die hem miste. Dat heb ik toen als een groot compliment van het publiek beschouwt. Het was mijn eerste grote optreden en die poster van die bewuste nacht heb ik nog steeds. Vanaf die tijd raakte ik helemaal in de ban van de muziek. Ik wilde alleen nog maar draaien op feesten. Nu ik 28 ben zijn de feesten veranderd evenals de uitgaansmentaliteit. Rond 2000 komt er steeds meer R&B op de radio en ook Nederlandse R&B artiesten worden bekender bij een groter publiek. Wat veel mensen echter niet weten is dat R&B de Escape destijds gered heeft, want house was toen nog underground en werd nauwelijks in clubs gedraaid".

"R&B heeft nu helaas niet altijd een goede naam. Er hangt soms een zweem van criminaliteit omheen, bijvoorbeeld in de buurthuizen in Noord. Ik vind het jammer dat sommige feesten altijd worden verstierd door kleine groepjes. De Mazzo heeft het geprobeerd maar dat mislukte. Ze hadden de pech dat hetzelfde groepje elk weekend rottigheid trapte. En de combinatie van blowen, bier en sterke drank maakt down in plaats van happy! Vroeger gingen de teksten meer over: 'kijk eens hoe zwaar we het hebben!' Nu klinkt R&B commerciëler en zoeter en is de message: 'Kijk eens hoe goed we het hebben! Hiphop kun je indelen in twee stromingen: de ghetto rap waar teksten worden gedeclameerd en dus meer op luisteren is gericht en de party rap waar met zijn allen een feestje wordt gebouwd. Maar de R&B beats blijven catchy. Dat blijft hetzelfde. R&B en hiphop dj's worden steeds bekender en de strakke scheidslijn tussen zwart en wit begint gelukkig te vervagen. Het succes van Eminem is een doorbraak want hij is de eerste blanke rapper die met zijn teksten door zowel witte als zwarte kids wordt gewaardeerd. Zijn optreden in de Arena is daar een goed voorbeeld van".

Do It ourself

De oorspronkelijke slogan "Do It Yourself" stamt uit het korte punktijdperk dat eind jaren zeventig met de Sex Pistols een stormachtige aanvang nam. Allerlei bandjes brachten in eigen beheer muziek uit op kleine onafhankelijke platenlabels. Ze hadden geen boodschap aan de megagrote labels van de miljoenen verslindende pop- en rockmuziek.

De do it yourself-gedachte lijkt langzaam weer aan invloed terug te winnen. Nu de hele dance inmiddels zo geprofessionaliseerd is, begint een deel van het partypubliek zich te roeren. Middels topics en forums houden bezoekers elkaar via gespecialiseerde sites niet alleen op de hoogte van de grote commerciële feesten, maar wordt er ook informatie uitgewisseld over illegale feestjes.

Zo weet Has (75a) te vertellen dat hij een week voor het interview nog een illegaal feest heeft bezocht in vrieshuis Amerika aan het IJ. Zo'n 600 personen, waaronder ook rijkeluijskinderen uit het Gooi, dansten 13 uur lang in een betonnen undergroundkasteel. De entree bedroeg slechts 5 euro.

Ook op de site van Awakenings houden technofans elkaar op de hoogte van undergroundfeesten. Lang niet alle illegale feesten zijn in de stad. Soms treft men elkaar in een zompige weide ergens tussen Sint Biggenklooster en West-Knollendam. De invulling van de 'do it yourself' gedachte is samen een feestje vieren op een braakliggend stuk terrein met een eigen autonome soundsystem, bier uit een blikje en de warmte van een kampvuur. Leila (34a) ervoer iets dergelijks tijdens een driedaagse rave ergens bij Harderwijk in de buurt. Vergeleken met de perfect geregisseerde massaspektakels, vond ze de spontane en ongedwongen sfeer een verademing. Geen breezers en andere onbetaalbare zoetigheid, geen norske portiers en patrouillerende politie en geen dj's die duizenden euro's ontvangen voor een paar uur draaien.

Maar de plank kan soms ook goed worden misgeslagen. Verschillende panelleden werden net voor de kerst lekker gemaakt met een massaal verspreide acidhouse flyer van een illegaal feest. De supergeheime locatie zou pas 24 uur van tevoren vrij worden gegeven via een speciaal telefoonnummer. Toen de locatie bekend werd was de teleurstelling groot. Wat een rauw illegaal acid feest had moeten worden in een ruig nostalgische loods, bleek gewoon de bekende Hemkade in Zaandam te zijn.

illegaal omerfeest afgebla en

Illegale feesten trekken nog wel eens de aandacht van de politie. Nederland is klein en een vergunningenland bij uitstek. Tegenwoordig moet elk feest worden aangemeld alvorens men daarvoor toestemming krijgt. In Amersfoort ging het echter mis. Er was een feest gaande met vier soundsystems toen de politie de bezoekers sommeerde om te vertrekken. Toen de feestgangers niet voldoende aanstalten maakten kwam de Mobiele Eenheid met honden en werd alles, inclusief de apparatuur in beslag genomen. Deze is na twee maanden nog steeds niet terug gegeven. Of het optreden van de politie in de toekomst jegen dergelijke feesten vaker voor gaat komen weet niemand. De organisatoren vinden het echter een veeg teken dat het juist gebeurde in een periode dat politici in Den Haag het kraken van kantoren ter discussie stelden. Dat is ook de reden geweest waarom het jaarlijkse grote illegale zomerfeest Teknival is afgelast. De organisatoren waren huiverig om hun spullen weer in beslag te laten nemen. Teknival is wel doorgegaan in Italië, Tsjechië, Roemenie, Duitsland en Frankrijk. Tsjechië trok met 50.000 personen de meeste bezoekers.

De vraag die betrokkenen momenteel bezig houdt is of een kwakkelende economie ook zijn weerslag heeft op de huidige jongerencultuur. De animo voor undergroundfeesten neemt naar verwachting verder toe zolang de entreprijzen

en consumpties in de horeca blijven stijgen. De nieuwe aanwas van voormalige club- en partygangers vindt het spannend om naar ongecontroleerde en niet-commerciële feesten te gaan. Tijdens een bezoek aan Kaya (73a) laat ze ons een uitnodiging zien die ze per e-mail kreeg toegestuurd. Het betreft een illegaliteitsfeest uit de jaren '20. Joerie (26b): "Verwacht wordt dat er een vijfde van alle beschikbare kantooruimte leeg komt te staan in 2004. Dat biedt ongekeende mogelijkheden voor toekomstige illegale party's."

opkomst van de intieme club met live mu iek

In voorgaande Antennes hebben we aandacht besteed aan de opkomst en toename van grootschalige dance events, alsmede ook de 'verlounging' van de Amsterdamse binnenstad. Er was tegelijkertijd enerzijds sprake van een massaal beleefde collectieve ervaring in grote stadions, muziek- en expositiehallen in de stadsperiferie en anderzijds van een individuele en comfortabele uitgaanservaring in het knusse pretcentrum. De positie van de clubs ligt hier precies tussenin. Qua volume en spektakel kunnen clubs niet wedijveren met de grote party's, maar het intieme clubgevoel blijft uniek. Lounges daarentegen zijn kleiner van opzet dan clubs. De nadruk ligt eerder op socializen in een comfortabele omgeving.

Wie denkt dat er geen plaats meer is voor nieuwe concepten in de uitgaansscene heeft het mis, want de eerste als 'gezellige' club omschreven Bitterzoet is een succes. Het concept is enigszins te vergelijken met de succesvolle programmering van bar Winston dat al jaren een springplank is voor grotere clubs die een geslaagde formule overnemen. Net als de Winston kan Bitterzoet spannender programmeren en zich meer veroorloven dan een grote(re) club die een volle zaal moet trekken om winst te maken. Bitterzoet heeft elke avond een ander dansaanbod -variërend van soul en jazz tot Braziliaanse ritmes en 70'/80's tunes voor de nostalgische bezoekers. De entreeprijs bedraagt 5 euro en het bier van 1.80 euro wordt net zo lekker getapt als op het Rembrandtplein waar de prijs bijkans het dubbele bedraagt.

eclectische mu iek

"Verrassende clubavonden zijn die waar uiteenlopende dj's met een verschillende muzikale smaak optreden. Er zijn nieuwe ontwikkelingen op dance gebied die het best vallen te omschrijven als eclecticisch. Verschillende stijlen worden door elkaar heen gedraaid en ik vind dat een goede ontwikkeling. Het aanbod is nog klein, maar verademend met datgene wat er in de meeste clubs wordt gedraaid." Een half jaar na ons gesprek laat Ija de term 'urban eclectic' vallen. In verschillende clubs zou het al te horen zijn geweest. Maar zoals zo vaak het geval zijn er verschillende interpretaties: de ene dj mixt platen van Kool and the Gang uit de jaren '70 met hits van nu, terwijl een andere dj rauwe hiphop afwisselt met Missy Elliot. Ija verzorgt samen met een collega een clubavond in de IT! "De IT had nog een gaynight maar homo's kwamen niet meer.

De bediening is nog wel homo. Op de programmering van twee gay avonden per maand werd besloten om het over een hele andere boeg te gooien. DJ Jean programmeren ligt voor de hand. Hij is misschien wel hot maar niet trendsettend. We weten dan dat we de eerste weken verzekerd zijn van een volle zaal met dakdekkers-uit-Diemen-publiek. Maar we willen juist een vernieuwende avond die hip & happening is en een etnisch gemêleerd en trendsettend publiek trekt met een breed georiënteerde muzikale interesse die op verschillende stijlen kan dansen. We hebben een hele trits hiphop en deephouse dj's gespot die urban minded draaien. Het bleek niet eenvoudig, want veel hiphop dj's draaien urban maar hebben moeite met het housegenre. DJ Aardvarck die uiteindelijk is uitverkoren tot 'special host' is een uitzondering. In een soms onnavolgbare stijl mixt hij vuige electro, hiphop, oude funk, Michael Jackson en obscure houseritmes moeiteloos door elkaar." (Ijla, clubprogrammeur 49a:t20)

onder het asfalt ligt het strand

Vorig jaar wezen we al op een toenemende belangstelling onder Amsterdammers om op feestelijke wijze te recreëren in eigen stad. Want wie wil er nou nog naar Bloemendaal dat de hipheid voorbij is en waar inmiddels al toegang wordt geheven op het strand bij festivals. Ook het Vondelpark zakt onder de druk van de parkmassa steeds dieper weg in het veen. De organisatie van 'Lust het Leven' die elkaar kent van lounge- en cafébezoek schoot dan ook in de roos door kleine buitenfeestjes voor de partyscene te organiseren in de groene periferie van de stad, zoals bij het Nieuwe Meer. Inmiddels is Amsterdam weer een paar buitenlocaties rijker. Op het Stenen Hoofd, een braakliggend stukje grond aan de IJ-oever, kan in het zomerseizoen worden gegeten, gedronken en gefeest. Blijburg aan zee heeft zelfs een permanent karakter en biedt Amsterdammers het onge-repte uitzicht op de voormalige Zuiderzee. Kaya (73a) is optimistisch over deze nieuwe locaties. 'Ik hoor vaak dat er niks meer gebeurt, maar dat is gewoon niet zo. Er zijn zoveel activiteiten en spontane initiatieven in de stad dat ik Amsterdam minder saai ben gaan vinden.'

•• nieuwe drugssignalen 2003 ••

geen verdere verspreiding van ketamine

In Antenne 2002 zagen we een toenemende verspreiding van ketamine. Het als wit snuifpoeder aangeboden anaestheticum maakte een gestage opmars in uiteenlopende netwerken variërend van clubgangers tot psytrance adepten. De verspreiding van ketamine lijkt in de meeste netwerken weer te zijn gestabiliseerd. Panelleden merken aanzienlijk minder van een toenemende verspreiding van ketamine dan een jaar geleden. Een belangrijke oorzaak lijkt de stagnatie van het aanbod. Verschillende dealers zijn gestopt met de verkoop van ketamine onder andere vanwege de slechte verkrijgbaarheid. Voor veel gebruikers blijft het een kortstondige kennismaking met een als redelijk bizar omschreven mid-

del.⁴³ Sommigen in het netwerk van Roos (78a) betreuren dat ketamine moeilijk(er) verkrijgbaar is. Het middel wordt bewonderd vanwege de korte intense rush en een minimum aan nadelige effecten. Vince (76a) hoort van gebruikers dat het trippende licht desoriënterende effect positief wordt gewaardeerd. 'Als je goed doseert is dat moonbootseffect wel lol!' Dat vond Milo (04a) ook toen hij ketamine in een grote club op de dansvloer kreeg aangeboden. 'De dealer bood mij een sleuteltje aan. Ik kreeg in totaal drie schepjes van hem tijdens het dansen en ook nog een zakje mee voor thuis.'

belangstelling voor GH verflauwt

Volgens veel panelleden is de opmars van GHB gestopt in Amsterdam. Met uitzondering van Angel (65a) die GHB in haar vaste stamclub verder ziet toenemen en enkele panelleden die GHB gebruik nog wel signaleren in het homomilieue, zien de andere panelleden over de hele linie een afname van gebruik.

Typerend voor de teruglopende belangstelling was een dealer die aan Kaya (73a) vroeg of zij nog iemand wist waar hij een halve liter GHB aan kon slijten. Hij vertelde dat hij grote moeite had om eraf te komen. Een veeg teken misschien? Voor Kaya (73a) is het duidelijk: ze hoort geen verhalen meer over het opwindende zoute drankje. Zelfs geen tragische en hilarische verhalen meer van ongelukken, en dat is wel eens anders geweest in de uitgaansscene. Een half jaar later (tweede meting) heeft Kaya er spijt van dat ze toen die halve liter niet had overgenomen want er is zelfs schaarste op de GHB markt.

De moeilijke verkrijgbaarheid in diverse netwerken loopt synchroon met de waarneming van panelleden die haast nergens meer buisjes en flesjes op de grond zien liggen in clubs. Niet alleen clubgangers maar ook clubmedewerkers is dit opgevallen. Jesse (48a) heeft al heel lang geen buisjes GHB meer op de vloer gezien en ook portier Ria (81a) valt het op dat de wit plastic buisjes, die voorheen makkelijk waren te traceren vanwege de reflectie in het blacklight, vrijwel nooit meer op de vloer liggen. Nemo (64a) verwoordt de afnemende belangstelling als volgt: "niemand heeft meer zin om out te gaan omdat je dan niet meer de bink bent."

reserve ten aan ien van ecstasy bij nieuwkomers

Zowel clubmedewerkers als clubgangers constateerden eind jaren negentig in Antenne dat er sprake was van een normalisering van ecstasy. De toenemende 'versjiekung' van het uitgaansleven zorgde er onder andere voor dat het decorumverlies tijdens de stonedheid steeds minder positief werd beoordeeld. De toenemende ecstasymoeheid begon bovendien bij de eerste generatie slikkers zijn tol te eisen. Velen konden het zich niet meer permitteren om na zo veel weeken-

---

⁴³ Nabben & Korf (2000b).

dextase vermoeid de week te beginnen. Stoned zijn in het weekend werd minder vanzelfsprekend. Het idee dat je ook een tijdje zonder ecstasy kon doen, begon steeds meer gehoor te krijgen. Compleet van de wereld in een club ronddobberen werd als 'not done' beschouwd. Dit proces van de 'nieuwe nuchterheid' lijkt zich onverminderd voort te zetten. In diverse ecstasynetwerken constateren panelleden een grotere voorzichtigheid bij de nieuwe lichting stappers. Volgens Nemo (64a) gaan de doorgewinterde pillenslikkers wat voorzichtiger met hun lichaam om. Logisch na al die tropenjaren. Maar dat ook de jongste generatie stappers enigszins gereserveerd staat tegenover het 'oude wondermiddel' verbaast hem toch wel een beetje. Ze staan er onverschilliger tegenover dan zijn vriendengroep destijds. En als ze nemen dan zijn ze heel voorzichtig. Angel komt met vergelijkbare verhalen uit het nachtleven. Stappers vragen haar niet meer om pilletjes en dat is ook wel eens anders geweest. Dat kan twee dingen betekenen: ze regelen zelf of er wordt minder geslikt. Het laatste lijkt haar waarschijnlijker, want ze ziet weinig clubbers meer met grote pupillen. En de ecstasy verhalen die Roos (78a) hoort, doen haar soms denken aan het seksleven van partners die geen passie meer voelen tijdens het vrijen: "het pilletje was even lekker, maar verder gaan we weer over tot de orde van de dag."

stappers zien er 'minder naar de klote uit'

Het viel ons op dat meerdere panelleden ons expliciet vertelden dat de sfeer in de clubs steeds nuchterder wordt. We vingen dergelijke berichten wel eens eerder op over een specifieke clubavond of netwerk, maar de signalering lijkt een breder karakter te krijgen dat verder gaat dan een enkele club. Alsof het afgesproken is snijden verschillende panelleden het onderwerp spontaan zelf aan. Overigens blijven medewerkers van verschillende clubs ook berichten dat de avonden onderling zeer verschillend kunnen zijn. Het type muziek en publiek, een specifieke periode zoals een feestdag of iets dergelijks, kunnen allemaal van invloed zijn op het druggebruik. Maar over de hele linie wordt er een afname geconstateerd. Sommige panelleden wijten dit aan de strengere fouillering bij de voordeur en in de club. Als Ria (81a) bijvoorbeeld bij gasten merkt dat ze teveel onder invloed zijn, stuurt ze deze types nog een keer naar de portier voor een nieuwe fouillering. Anderen wijzen naar de opkomst van urban in de clubs dat een doorsnee frisser publiek aantrekt en de spoeling van druggebruikende uitgaansscenes verdunt. Zelfs in Angels netwerk waar toch vrij stevig drugs wordt gebruikt is een verandering merkbaar. Volgens Angel zijn de mensen nu gewoon 'gezelliger naar de klote' dan vroeger toen ze zich de hele avond bijna niet meer konden herinneren. Het valt haar net als andere panelleden op dat de nieuwe generatie wel nieuwsgierig is maar niet meteen tot het uiterste wil gaan. Uitstellen van druggebruik komt vaker voor. En degene die toch besluit om te experimenteren doet dit eerder op een beheerste wijze. Een andere indicator is wellicht ook

dat portiers van verschillende clubs steeds vaker vitamines vinden bij het stapvolk. Sommigen nemen zelfs hun hele huisvoorraad mee naar een feestje.

verliest de 'witte dame' haar glans

De gezelligheid van het snuiven met vrienden na afloop van een lunch of tijdens een borrel, wordt in enkele netwerken vaker ter discussie gesteld. De bedenkingen over de verleiding van cocaïne zijn zowel afkomstig van de onthouders als van de notoire doorsnuivers. Deze laatste categorie moet steeds vaker toegeven dat je ook van cocaïne en alcohol de volgende dag een kater kunt krijgen. Leila (34a) merkt bij een groep regelmatige snuivers dat de excessieve doorsnuif sessies sporadischer worden. Cocaïne past nog steeds bij de leefstijl van 'etentje-borreltje-snuifje' en ook bij vrienden thuis wordt het pakje haast als vanzelfsprekend uit het tasje getoverd. Maar de herhaling van het ritueel ondermijnt op den duur toch de exclusieve gezelligheid. En dat is precies wat Roos (78a) merkt bij fervente snuivers. Het eens zo speciale en als gezellig beoordeelde snuifritueel kalft langzaam af. Geen wonder vindt ze, want hippe mensen zijn snel verveeld: "Drugserituelen zijn alleen leuk bij nieuwe drugs en anders verflauwd de aandacht". Stoppen met cocaïne is voor veel snuivers (nog) geen optie. Er worden wel meer vragen gesteld over de vanzelfsprekendheid van het snuiven. Panelleden vangen geluiden op van snuivers die aangeven om te minderen en gezonder willen leven.

cocaïne is een banale drug

"Cocaïne wordt minder kieskeurig genomen dan ecstasy. Het wordt steeds vanzelfsprekender om voor, tijdens en na het uitgaan te snuiven. Soms realiseert men zich niet meer dat cocaïne een drug is. Cocaïne is eigenlijk een banale drug. Niemand vindt het eigenlijk lekker. Maar het is net als alcohol makkelijk te krijgen, of het nou woensdag of vrijdag is. Voor 50 euro heb je al kutspul en voor 60 euro krijg je een snoeiharde brok flake. Vroeger (3-4 jaar geleden) deed je een week met een halve gram. Nu snuiven we in 3 uur een gram op! Er is geen scheiding meer tussen de week en het weekend. Dat komt omdat mijn vrienden vaak 's avonds werken en overdag weinig verplichtingen hebben. Alcohol, cocaïne zijn goede vrienden maar waar leidt dit eigenlijk toe?" (Lizz, clubganger 72a:t20)

rehabilitatie van amfetamine

Volgens de panelleden lijkt de rehabilitatie van - het de laatste jaren zo verfoeide - amfetamine een feit. Enkele jaren geleden was kwalitatief zuivere amfetamine slecht te krijgen waardoor sommige netwerken, deels noodgedwongen, overstapten op cocaïnegebruik. Verder was het imago van speed ook niet bepaald rooskleurig. Speed werd geassocieerd met een ranzige, goedkope en opgefokte gabberdrug dat veel te heftig was en slapen onmogelijk maakte. In Antenne 2002 concludeerden we dat de amfetaminemarkt weer wat toegankelijker was

geworden. En nu blijkt ook dat de schroom om amfetamine te gebruiken afneemt. Op grond van de verhalen constateren we in uiteenlopende netwerken een lichte toename van gebruik.

De meest voor de hand liggende netwerken waar speed in omloop is zijn de hardstyle georiënteerde publieksgroepen.⁴⁴ Ria (81a) vindt bij deze groep stap-pers relatief gezien meer speed tijdens het fouilleren.

Maar ook onder de als trendsetters gedefinieerde 'lokale hip' is speed wat meer in zwang. Of dit slechts een tijdelijke bevestiging is kan Kaya (73a) nog niet precies zeggen. Maar merkwaardig vindt ze het wel, want het lijntje cocaine waar de laatste jaren niemand van af kon blijven, heeft plaats gemaakt voor een snuifje speed. En dat terwijl het nog niet zo lang geleden is dat iedereen een vies gezicht trok bij het woord speed. Kennelijk spelen hier ook opportunistische motieven een rol want bijkomend voordeel, vanuit economisch oogpunt, is dat speed met 10 euro per gram ongeveer vier keer zo goedkoop is als cocaine. Kaya: "Iedereen is relatief een beetje arm door de crisis. Het besef dringt door: als je een paar keer speed hebt genomen, waarom zou je dan nog cocaine nemen? Speed is nu niet meer gadverdamme". Een vriendin dat model is was zeer enthousiast na haar eerste speedervaring: "It's the best there is. I love it!" Iija (49a) en Roos (78a) die beiden in trendsettende kringen vertoeven, merken echter nog niet zo veel van het 'positieve pep gevoel'. Volgens Roos is speed geen echte hippe drug. Ondanks een lichte stijging van gebruik zien ze dat speed nog vaak wordt afgezeken vanwege de gabberstatus die speed nog niet is ontstegen.

Panelleden zijn het er deels over eens dat de roes van speed effectief is maar tegelijkertijd ook moeilijk is te doseren. De nuttige functie wordt geroemd tenzij het niet te laat in de avond is omdat slapen dan een probleem wordt.

Voor lizz (72a) en consorten blijft pep de echte motor achter ongecompliceerde feesten. En dat kan ze niet meer van pillen zeggen. Volgens Has (75a) moet je bij speed wel heel goed in de gaten blijven houden wat je prioriteiten zijn. Vooral in teknozingen blijft pep populair. In de vroege ochtend hoort hij op een feest nog wel eens een haast officiële oproep: "Wie wil er nog een lijn speed?!"

5-meo AMT

Met deze uit de DMT familie afkomstige tryptamine is in een netwerk mee geëxperimenteerd. Via een Amerikaanse internetdistributeur is in betreffend netwerk een gram 5-meo AMT voor 120 euro aangeschaft. Met een dosis van 5mg duurt een trip volgens gebruikers tussen de 12-18 uur. Omdat er tijdens de trip nadelige bijverschijnselen optreden als misselijkheid en diarree, zal het middel volgens San-

---

⁴⁴ Nabben & Korf (2004), Pijlman et al. (2003).

der (41a) zeker niet populair worden. De roes doet nog het meeste denken aan een lange milde LSD trip.

de vaporizer

Voor gebruikers die schoner willen roken en geen tabak willen gebruiken kan de vaporizer een uitkomst zijn. Een panellid vergelijkt de uitvinding, die overigens al een tijdje op de markt is, met een waterpijp in een techno uitvoering. De wiet wordt door een lagere temperatuur verhit en de damp die wordt opgevangen in een zak kan met behulp van een mondstuk beademd worden. De high is volgens kenners minder zwaar dan met tabak.”

Shiva Bangh uit de handel

Van de smartshops hebben we vernomen dat Shiva Bangh balletjes op last van VWS niet meer verkocht mogen worden.

smartshops noodlijdend

Berichten uit het smartcircuit dat ephedra over drie jaar niet meer mag worden verkocht zijn inmiddels door de actualiteit ingehaald.⁴⁵ Er zijn ongeveer zes smartgoothandels in Nederland gevestigd die allen ephedra verkopen. De vrees bestaat dat door het wegvallen van ephedra een substantieel deel van de markt wordt afgesnoept. Milo (04a) is gestopt met zijn smartkraampje in een grote Amsterdamse club. Hij kreeg onenigheid met het personeel toen hij van verontwaardigde klanten hoorden dat de door hem verkochten producten bij de voordeur in beslag waren genomen. De teneur in de smartbusiness is over de hele linie somber. Steeds meer producten worden verboden. Het bange vermoeden rijst dat de overheid het liefst helemaal van de smartdrugs af wil.

stackers opkomend afslankproduct en energiepreparaat

Stackers⁴⁶ zijn volgens Angel (65a) razend populair op sportscholen. Ze vindt het verontrustend als ze van vriendinnen hoort dat zij door trainers worden aangespoord een half uur voor het trainen een stacker te slikken omdat je er harder op kunt trainen. Ze hoorde een trainer op het lifestyle tv programma ‘make me beautiful’ zeggen: “en dan nemen we ook nog een stackertje!” Het valt Milo (04a) op dat voornamelijk jonge vrouwen in zijn smartshop naar stackers vragen. Ze lezen de advertenties in sport- en lifestylemagazines en gebruiken stackers als afslankproduct of als energiepreparaat.

---

⁴⁵ Ephedra en ephedrahoudende preparaten mogen op last van VWS vanaf 6 april 2004 niet meer worden verkocht.

⁴⁶ Stacker (2) “worlds strongest fatburner”: 20 capsules voor €16,50; Stacker (3) 550 mg kruidenmix voor €16 en Stackers (4) “worlds most extreme fatburner” 20 capsules voor €16.50.

II. • conclusies •

•• trends in uitgaan ••

De kritiek op en verontwaardiging over de teloorgang van het uitgaansleven die in het publieke debat tussen politici en culturele stemmingmakers de afgelopen jaren met regelmaat heeft gewoed, ging primair over de mate van regelgeving en bemoeizucht van de stadsbestuurders. Als reactie hierop hebben verschillende politieke en culturele krachten die het uitgaansleven bruisend willen houden, zich uit onvrede met het beleid én het lauwe uitgaansklimaat samengebondeld in de 'Nachtwacht' dat een platform moet bieden aan kritische, en creatieve geesten die voor de belangen van de nacht opkomen. De eerste nachtnota gaat onder andere over de positie van feest- en clubavonden, alcohol en drugs, multiculturele locaties en veiligheid in het nachtleven. Niet alleen de politiek krijgt er van langs, maar ook de clubuitbaters die fantasieloze clubformules volgens beproefde 'play-safe' recepten blijven programmeren. Sommige uitbaters realiseren zich kennelijk nog onvoldoende dat de tijden zijn veranderd. Het uitgaanspubliek is vanwege de voortdurende communicatie-innovatie steeds mobieler geworden met als gevolg dat zij minder trouw is aan een vaste clubavond. Het uitgaansgedrag van het verwende en kritische publiek is onvoorspelbaar geworden. Bezoekers doen meer aan clubhopping waarbij ze bij wijze van spreken tot het laatste moment alle uitgaansopties open houden. Ze zijn slechts tijdelijk trouw aan een concept en gaan makkelijk vreemd als het elders leuker en avontuurlijker is. Gevolg is dat clubs in het weekend vaak geen volle zalen meer trekken en met de beschuldigende vinger wordt gewezen naar de grootschalige party's die potentiële bezoekers weglokken.

Maar of dit de belangrijkste oorzaak is van de tanende belangstelling valt nog te bezien. Het Amsterdamse uitgaanscircuit lijkt zich in een transitiefase te bevinden. De trendy stapper weet als geen ander dat clubs niet de enige vertierzones meer zijn voor een opwindende stapavond. Er valt immers genoeg te kiezen want het aanbod is de afgelopen jaren veel gedifferentieerder geworden mede door de opkomst van de loungecultuur, nieuwe culinaire locaties en strandzones langs het Amsterdamse IJ waar bij ondergaande zon genoten kan worden van cocktails én uitzicht. Ook het succes van kleine intieme en 'gezellige' clubs als Bitterzoet, met jazz, hiphop en live optredens, kan in dit licht worden gezien. Ironisch genoeg is het concept van Bitterzoet opgezet door een paar fervente stappers die zich niet meer thuis voelden in het gelikte, voorspelbare en dure clubcircuit. Mede ook vanwege de stijgende drank- en entreprijzen en de teruglopende bezoekersaantallen zagen verschillende clubuitbaters zich dan ook genoodzaakt nieuwe initiatieven te ontplooiën in het besef dat de vette jaren negentig met standaard files voor de clubs voorbij zijn.

De toenemende populariteit van 'urban' komt voor menig clubuitbater dan ook precies op het juiste moment nu de invloed van dance tanende is in de clubs. De drukbezochte RUSH avond in de hoofdstedelijke Escape is hierbij een belangrijke voortrekker geweest. Veel stappers roemen deze populaire clubavond vanwege het vernieuwende concept, de gezellige sfeer, het gevarieerde publiek en de nuchtere atmosfeer. Volgens verschillende dj's begint het trendy zwarte publiek zich opvallender te manifesteren in het clubcircuit. Urban is het nieuwe toverwoord en momenteel zo hot en hip dat iedereen er plotseling een graantje van mee wil pikken. Het genre wordt in menige club prominent naast dance geprogrammeerd. En de nieuwe als 'urban chic' getypeerde club Jimmy Woo nabij het Leidseplein gaat nog een stapje verder door 'urban eclectic' te draaien. In navolging van de clubs stoot urban ook door naar de partycultuur en krijgt het een eigen podium toebedeeld. Het blijft voor zowel de witte als zwarte cultuur even wennen, maar verwacht wordt dat de zwarte sound een vast onderdeel wordt op grootschalige party's.

Toch blijft er naast de clubgangers die de revitalisering van het nachtleven toejuichen een kritische onderstroom bestaan van stappers die het liefst naar undergroundparty's gaan. Na de kaalslag in de jaren negentig, waarbij verschillende autonome zones als de Silo en het Vrieshuis zijn ontmanteld, zijn er geen nieuwe locaties meer bijgekomen of gekraakt. Sommige trendsetters zien deze teloorgang als een gevoelige aderlating voor de creatieve input van een stad. Nieuwe, spontane en wilde ideeën floreren nu eenmaal beter in een industrieel gebouw dan in de Heineken Music Hall. Het illegale circuit lijkt weer enigszins aan populariteit te winnen, gezien de groei van het aantal feesten waar niet al ruim van tevoren een kaartje voor geregeld moet worden. Want wat is er leuker dan een geheim feest bezoeken in een gekraakte loods met een lage entree en goedkope consumpties, zonder lastige portiers en een collectieve feestspirit?

•• trends in middelengebruik ••

De meest opvallende ontwikkeling in 2002 was de gestage verspreiding van het oorspronkelijk als undergrounddrug geafficheerde **ketamine**. Het als wit snuifpoeder aangeboden anaestheticum dat ook in nieuwe trendsettende netwerken buiten de traditionele meer geïsoleerde scenes van krakers, psychonauten en teknogangers opdook, heeft zich echter in 2003 niet verder verspreid. Naast de niet in bredere kring gewaardeerde effecten is een belangrijke reden dat het aanbod van ketamine grote fluctuaties vertoont. Ook het aantal dealers dat ketamine aanbiedt is, afgaande op de berichten, niet verder gegroeid.

Ook de opmars van **GH**, dat zich in 2001 breder nestelde op de Amsterdamse drugsmarkt, lijkt over zijn hoogtepunt heen te zijn. Er was in 2002 al geen sprake van verdere verspreiding in nieuwe netwerken en tegelijkertijd stabiliseerde het GHB gebruik in trendy georiënteerde scenes. Anno 2003 is de belangstelling, in elk

geval in trendy kringen, verder verflauwd. GHB is nauwelijks meer een gespreks-
onderwerp en wordt weinig aangeboden. De flessen GHB die bij stappers zo her-
en der in de koelkast stonden, zijn opgedroogd. Verhalen over beruchte GHB
feestjes na het stappen schijnen nog slechts sporadisch voor te komen. De moei-
lijke verkrijgbaarheid in diverse netwerken loopt synchroon met de waarneming
van zowel clubgangers als horecapersoneel die slechts zelden nog lege GHB-
buisjes en -flesjes op de vloer zien liggen. Sommige panelleden opperen de ge-
dachte dat consumenten er beheerster mee omgaan waardoor er ook minder
paniekverhalen over GHB de ronde doen. Maar deze verklaring lijkt ons niet plau-
sibel aangezien het actuele gebruik in GHB netwerken nog steeds leidt tot out
gaan.

Als we afgaan op de verhalen van panelleden dan mogen we voorzichtig con-
cluderen dat het cocaïnegebruik zich langzaam begint te stabiliseren. Er wordt in
veel netwerken nog fors gesnoven, maar bestaande en nieuwe netwerken wor-
den niet verder meer veroverd door de 'witte dame'. Het aanvankelijk positieve
imago van cocaïne lijkt onder druk te staan. In steeds meer netwerken is er een
kentering gaande, waarbij zowel onthouders als doorsnuivers sceptischer worden
over de toegevoegde waarde van het middel. In sommige kringen wordt de
champagne onder de drugs zelfs al als een banale drug bestempeld. De (fre-
quente) herhaling van het snuifritueel ondermijnt op den duur de exclusieve ge-
zelligheid. Bovendien moet een deel van de gebruikers ook toegeven dat je van
cocaïne (veelal in combinatie met alcohol) eveneens een kater kunt krijgen. De-
ze is wellicht anders van kaliber dan een ecstasykater, maar toch... Acuut stop-
pen wordt (nog) niet als een optie gezien. Maar men stelt elkaar onderling wel
meer vragen over de vanzelfsprekendheid om bij elke sociale meeting weer co-
caïne te snuiven.

Wat betreft het **ecstasy**gebruik zien we al enkele jaren een stabilisatie, respectie-
velijk daling in netwerken en is er eveneens sprake van minder frequent en actu-
eel gebruik. Er lijkt qua drugsgebruik een segregatie plaats te vinden in het uit-
gaanscircuit met soms grote onderlinge verschillen. De ooit zo impulsieve jonge
slikker is een ervaren maar grotendeels calculerende en gecontroleerde gebrui-
ker geworden met een uitschieter op zijn tijd. Terwijl de doorgewinterde gebruiker
voorzichtiger aan is gaan doen, loopt de jongste generatie clubgangers niet
massaal meer warm voor het 'oude wondermiddel'. Natuurlijk zijn er nog steeds
novieten die nieuwsgierig zijn naar de ecstasyroes. Bij veel van de huidige jongere
partygangers hoort regelmatig ecstasygebruik wel degelijk bij uitgaan, maar zij
lijken over het algemeen voorzichtiger te zijn met (frequent) gebruik dan aanvan-
kelijk het geval was bij de eerste generatie. Deze ontwikkelingen lijken een vol-
gende fase in de voortschrijdende evolutie van het middelengebruik in het Am-
sterdamse clubleven in te luiden, namelijk die van de '**nieuwe nuchterheid**'.

Andere, op ecstasy lijkende, fenetylamines komen slechts sporadisch voor op de
gebruikersmarkt. In 2003 wordt in slechts enkele netwerken op kleine schaal het

gebruik van **2-CI**, **2C-E** en **2C** gerapporteerd. In hoeverre de middelen lokaal worden aangeboden is onduidelijk aangezien sommige drugs ook via internetdistributeurs kunnen worden besteld.

Het gebruik van **amfetamine** lijkt in 2003 licht gestegen. In 2002 signaleerden we dat de amfetaminemarkt weer wat toegankelijker was geworden. Nu blijkt ook dat er in sommige nieuwe netwerken een toegenomen belangstelling bestaat voor amfetamine. Of het slechts om een tijdelijke bevestiging gaat kunnen we nog niet zeggen. Maar interessant is wel dat het negatieve imago van speed in sommige kringen juist een zekere aantrekkingskracht uitoefent en tot nieuwsgierigheid leidt om te experimenteren. Opportunistische redenen spelen hier mogelijk een rol; vergeleken met amfetamine is cocaïne nog steeds een dure drug.

In het aanbod en gebruik van **hallucinogenen** hebben zich weinig noemenswaardige veranderingen voorgedaan. Het gebruik van dergelijke middelen blijft meestal beperkt tot kleine gebruikerskringen. Alleen het oorspronkelijk voor psychedelische fijnproevers beschikbare **DMT** lijkt wat grotere bekendheid te genieten in enkele hippere aan dance gelieerde netwerken. Deze gebruikers reserveren de DMT voor na het clubbezoek. De moeilijke verkrijgbaarheid, de hoge prijs en de status van tripmiddel zijn de belangrijkste factoren die verder verspreiding verhindert.

Het gebruik van **paddo's** in het uitgaansleven blijft zeer beperkt. Deze psychedelische paddenstoeltjes mogen niet meer in gedroogde vorm worden verkocht. In 2003 zijn ze op verschillende feesten soms vermomd als chocolaatjes (paddochoco en paddoei) opgedoken.

II.9 • samenvatting •

•• club- en partycircuit ••

De mening van fervente stappers over het Amsterdamse clubcircuit is positiever dan het afgelopen jaar. De berichten over stappen in Rotterdam zijn verflauwd en de opkomst van urban heeft de sfeer in de clubs goed gedaan. Ook in 2003 heeft het HIT team weer toegeslagen. Na de Dino's in 2002 was dit keer de clubavond op zondag in Escape aan de beurt. Als gevolg hiervan konden de andere clubavonden vanwege de algehele sluiting enkele weken geen doorgang vinden. Ondanks deze tijdelijke tegenslag is de RUSH nacht, in de zelfde club op donderdag, door veel clubgangers uitgeroepen tot meest innoverende en spetterende clubavond van 2003. De sexy urban house, trekt een jong en gemêleerd Amsterdams publiek dat zien en gezien wil worden in een nuchtere ambiance. Het succes van urban muziek heeft andere clubuitbaters geïnspireerd om naast dance ook urban te programmeren. Een hype was de opening van Jimmy Woo,

een tot 'urban chic' getransformeerde club annex lounge, waar menige soapie, BN-er en lokale stappers met de juiste contacten vertoeft.

Maar veel stappers worden niet warm of koud meer van nieuwe gehypte concepten als Jimmy Woo waar je 'geweest moet zijn!' Wie eens wat anders wil dan een clubavond meteen vaste dj kon veel plezier beleven bij het eveneens nieuwe Bitterzoet, dat in navolging van club Winston een gevarieerde programmering heeft dat varieert van poetry tot jazz.

Minder soepel gaat het in de homoscene. Na de teloorgang van boegbeeld de it's lijkt er weinig opwindends meer te gebeuren. Volgens insiders is het uitgaansleven in de homoscene niet meer zo zinderend. Bovendien, of juist daarom, laten steeds meer homotoeristen Amsterdam links liggen en kiezen in toenemende mate voor Berlijn, Parijs en Barcelona.

Het partycircuit draait nog steeds op volle toeren. In de periferie vinden elk na jaar jaar grote party's plaats in overdekte sporthallen en beursgebouwen. In de zomermaanden gaat het dak eraf en verplaatst het partycircus zich richting de kust waar Dance Valley en Mysterieland grote publiekstrekkers zijn. Wie dergelijke party's te commercieel en te grootschalig vindt, kan zijn hart ophalen met illegaal georganiseerde undergroundparty's in loodsen en kantoorgebouwen. Per slot van rekening staat er genoeg vierkante meters leeg in Amsterdam.

•• alcohol, cannabis en energieproducten ••

De tijd dat elke publieksgroep feilloos ingedeeld en getypeerd kan worden op grond van zijn of haar geconsumeerde natje is voorbij. De belangrijkste ontwikkeling is de snelle teloorgang van de eens zo hippe Breezer. Nog niet zo lang geleden gepromoot op trendy locaties, schoot de bekendheid en de omzet van Breezers als een komeet omhoog. Maar zo snel als de Breezer populair werd, zo snel wordt het alcoholmixje ook weer verguisd. En het eerst door de trendsetters die uitgekeken zijn op het 'mierzoete pubervocht'.

Zij scharen zich inmiddels rond de hippe cocktailbarretjes die worden gesponsord door gerenommeerde drankmerken die willen verjongen. De doorbraak van de CJ (cocktail jockey) lijkt slechts een kwestie van tijd.

Verschillende panelleden merken dat er nieuwe en aangescherpte regels zijn ten aanzien van blowen in clubs. De regels zijn niet altijd even duidelijk en kunnen elders in een club of lounge weer anders zijn.

Over de bijwerkingen van ephedra is niet iedereen tevreden. Maar er blijven ook gebruikers die het niet zo nauw nemen met de productinformatie op de verpakking. De kans op overdosering is de laatste jaren aanzienlijk verkleind toen producenten ook mildere soorten op de markt hebben gebracht. Problematischer is het gebruik van stackers die deels ook voor en tijdens het sporten worden geslikt omdat de toelichting over de inhoud vaak tekort schiet.

•• stimulantia ••

Ecstasy en cocaïne blijven de boventoon voeren als de meest populaire illegale drugs. Ecstasygebruik blijft vooral in zwang op de grote party's. Gebruikers zijn geneigd minder hoge doseringen te nemen in een club. Het is opvallend dat meerdere panelleden een soberheid in druggebruik onder nieuwe clubgangers signaleren. Het cocaïnegebruik is in veel scenes nog onverminderd hoog, maar er lijkt zich een voorzichtige kentering voor te doen onder de notoire snuivers. Er wordt onderling meer gediscussieerd en vragen gesteld over de zogenaamde snuifzin die cocaïne opwekt.

Amfetamine neemt in verhouding een bescheiden plek in. Het middel dat in vergelijking met ecstasy en cocaïne moeilijker is te krijgen, lijkt in sommige nieuwe scenes iets toe te nemen. Mogelijk spelen hier ook opportunistische redenen als de prijs een rol die, zeker vergeleken met cocaïne, veel voordeliger is. Of het amfetamine gebruik fors zal toenemen is nog maar de vraag. Het middel blijft hinder ondervinden van zijn 'trashy imago'.

Van alle drie de stimulantia gaat de meeste bezorgdheid van panelleden uit naar cocaïne. Geroemd vanwege zijn frisse helderheid, maar verguisd vanwege de snuifdwang die de gebruiker telkens aan het middel doet herinneren. Inmiddels bevindt zich in bijna elk netwerk wel tenminste een snuiver waar vrienden zich zorgen over maken. Bij ecstasy ligt de problematiek eerder in de sfeer van een te hoge dosering en navenante katers als gevolg van het gebruik van ecstasy.

•• anaesthetica ••

GHB blijft het meest populaire anaestheticum op de Amsterdamse markt. Maar afgaande op de berichten van panelleden lijkt het GHB gebruik niet verder toe te nemen. Er heeft geen uitbreiding plaats gevonden in nieuwe panelnetwerken. In scenes met een hoog GHB gebruik is de belangstelling op enkele uitzonderingen na aan het verflauwen. In sommige clubs wordt verhoudingsgewijs meer GHB gebruik gesignaleerd. Over het algemeen kan echter worden gezegd dat zowel gebruikers als medewerkers in het clubcircuit minder gebruik en sporen van lege GHB flesjes zien. Panelleden blijven echter ongelukkig met GHB rapporteren. Out gaan na een te hoge dosering wordt het meest gesignaleerd.

Ook de verspreiding van Ketamine lijkt een halt toegeroepen. Panelleden constateren minder gebruik. Dit wordt deels geweten aan de wisselvallige verkrijgbaarheid van ketamine. Van lachgasgebruik wordt, op enkele kleine feestjes na, weinig meer vernomen.

•• hallucinogenen en overige middelen ••

Binnen psychonautisch georiënteerde gezelschappen wordt, evenals de Goa-, tekno- en krakerscene, traditioneel meer met hallucinogenen geëxperimenteerd. Het gebruik ervan is over de hele linie niet gegroeid. In trendy clubnetwerken blijven ervaringen met nn-DMT, ayahuasca, salvia en LSD doorgaans beperkt tot kleine groepjes. Deze vinden meestal plaats in thuis- en privé-settings en wordt soms in ritueel verband genuttigd.

Viagra en poppers komen vaker voor in homo- en fetisj georiënteerde netwerken. In sommige clubnetwerken wordt viagra geslikt na het gebruik van stimulantia om de tijdelijke impotentie te verhelpen.

•• buurtjongeren en probleemjongeren ••

Buurtjongeren nemen doorgaans minder illegale genotmiddelen dan club- en partygangers. Alcohol en cannabisgebruik speelt een grotere rol in hun dagelijkse leven. Vooral de alcoholbinges en het forse blowgedrag baart panelleden zorgen. Witte buurtjongeren hebben meestal meer ervaring met ecstasy en met hallucinogenen als LSD en paddo's. Zwarte buurtjongeren die ook actief stappen komen volgens panelleden eerder in contact met ecstasy en cocaïne.

Het alledaagse leven van probleemjongeren blijft penibel. Straathoekwerkers signaleren een scala aan problemen als: dakloosheid, psychiatrische problemen, en prostitutie. Alcohol en cannabisgebruik komt veelvuldig voor. Vanwege het veelvuldige leven op straat komt een deel ook in aanraking met harddrugs. Maar volgens veldwerkers gaat het om een minderheid die erdoor in de problemen komt.

III

CLUBBEZOEKERS

III.1	het onderzoek	97
	de steekproef representativiteit	
III.2	de onderzochte bezoekers	99
III.3	samenvatting en conclusies.....	100

Bij elke Antenne Amsterdam wordt een survey uitgevoerd. De groep die in dit onderdeel geënquêteerd wordt, verschilt ieder jaar. Soms vindt het plaats onder scholieren en soms onder zogenaamde 'risicogroepen' van jongeren en jongvolwassenen die meer dan gemiddeld drugs gebruiken. In 2003 kozen we voor clubbezoekers, een groep die eerder al in 1998 en 1995 in de Antenne aan bod kwam.⁴⁷ Net als in de eerdere jaren werden de vragenlijsten uitgedeeld op verschillende uitgaanslocaties. Ook dit jaar kwam in de vragenlijst druggebruik ruim aan bod, nieuw waren echter de vragen over veranderingen in veiligheidsbeleid van de clubs en over de prijzen van drugs.

In het vervolg van dit hoofdstuk beschrijven we eerst hoe en waar het onderzoek is uitgevoerd. Daarna schetsen we een algemeen beeld van de clubbezoekers die aan het onderzoek hebben deelgenomen.

De tabellen bij dit hoofdstuk staan in **bijlage** .

In hoofdstuk IV beschrijven we het gebruik van legale en illegale drugs bij de clubbezoekers. In hoofdstuk V gaan we verder in op meervoudig gebruik in verschillende vormen. In hoofdstuk VI besteden we aandacht aan het uitgaansgedrag van de clubbezoekers en ten slotte zullen in hoofdstuk VII de trends en de ontwikkelingen in het gebruik en de prijzen van drugs verder uitgewerkt worden.

III.1 • het onderzoek •

In 1995 en 1998 werden in het kader van Antenne al surveys uitgevoerd onder clubbezoekers in Amsterdam. In 1995 spraken we echter van discotheek- en housepartybezoekers en vond het onderzoek plaats bij trendy discotheken en houseparty's; in 1998 spraken we van club- en partybezoekers en vond het onderzoek plaats bij trendy en alternatieve clubs en houseparty's.

Vergeleken met voorgaande jaren is het uitgaansleven drastisch veranderd, wat het lastig maakt een vergelijkbare steekproef van uitgaanders te trekken. Er zijn clubs verdwenen (waaronder een club uit de voorgaande steekproef) en er zijn een aantal nieuwe smaakmakende clubs bijgekomen. Bovendien is het huidige muzikaanbod, het uitgaande publiek en het uitgaansklimaat niet direct meer te vergelijken met toen. Houseparty's heten tegenwoordig dance events en er is afgaande op de panelstudies van de afgelopen jaren een grotere scheiding ontstaan in o.a. leefstijl en leeftijd tussen het club- en het dancepubliek. Ook de scheiding tussen trendy en mainstream clubs is niet meer zo duidelijk en scherp aanwezig als voorheen. Volgens observaties van panelleden zijn sommige trendy clubs mainstream geworden en is het voor clubs steeds moeilijker om zich van anderen te onderscheiden. Bovendien is het publiek vanwege de voortdurende

---

⁴⁷ Korf, Nabben & Schreuders (1996), Korf et al. (1999).

communicatie innovatie steeds mobieler geworden. Volgens clubexploitanten is het uitgaanspubliek minder trouw aan een bepaalde clubavond. Bezoekers doen meer aan clubhopping waarbij ze bij wijze van spreken tot het laatste moment alle uitgaansopties open houden.

Gezien deze veranderingen in het uitgaansleven is besloten om de steekproef van 2003 louter en alleen op de Amsterdamse clubs te richten en de grootschalige dance events die in de periferie van Amsterdam plaats vinden buiten beschouwing te laten. Welk effect deze wijziging in steekproeftrekking heeft op de vergelijkbaarheid van de steekproeven van 1995, 1998 en 2003, wordt besproken in hoofdstuk VII.

•• de steekproef ••

Dertien clubavonden bij negen verschillende clubs zijn geselecteerd voor het onderzoek. Deze clubavonden varieerden wat betreft bezoekersaantallen van klein (rond de 250 bezoekers) tot zeer groot (meer dan 1000 bezoekers). Ook de muziek varieerde sterk: progressieve house, hip hop, goa trance, techno, urban, hard style en '70-'80-'90-er jaren. Het publiek vormde een mix van studenten, trendsetters en trendvolgers, multi-culti en gay.

Benadrukt moet worden dat het hier niet gaat om een steekproef uit alle uitgaanders in Amsterdam. De keuze van de locatie is immers selectief. Bovendien heeft slechts een deel van de bezoekers aan de onderzochte locaties meegedaan. We hebben ons daarbij beperkt tot degenen die voldoende Nederlands spraken om de vragenlijst in te vullen; toeristen kregen bijvoorbeeld geen vragenlijst. Binnen de populatie Nederlandssprekende bezoekers is op verschillende manieren getracht de selectiviteit zo klein mogelijk te houden.

De vragenlijsten werden uitgedeeld aan mensen die de geselecteerde clubs verlieten, waarbij er zo aselekt mogelijk uitgedeeld werd. De enquêteurs werden meegedeeld zoveel mogelijk te variëren in de mensen waar ze aan uitdeelden (leeftijd, geslacht, etniciteit e.d.). De clubbezoekers werden gevraagd mee te doen aan het onderzoek, waarbij steeds kort uitgelegd werd waar de vragenlijst voor was. De mensen dienden de vragenlijst na de desbetreffende uitgaansavond in te vullen, aangezien de vragen gaan over die avond. Ten slotte werd deelname gestimuleerd door de verloting van een aantal prijzen, waaronder een hoofdprijs van € 200. Wie voor loting in aanmerking wilde komen, moest op een apart formulier naam en adres invullen. Dit werd gescheiden gehouden van de vragenlijst, die uiteraard anoniem werd ingevuld.

In totaal werden 1836 vragenlijst uitgedeeld. Daarvan kwamen er 414 terug (23%). In onze voorgaande surveys onder club- en partygangers (1995 en 1998), cafébezoekers (2000) en coffeeshopbezoekers (2001) waren de responspercentages respectievelijk 25%, 23%, 26% en 15%. Dit jaar is er dus een gewoonlijke res-

pons. Tien vragenlijsten waren onvoldoende betrouwbaar ingevuld en daarom buiten de analyse gehouden.⁴⁸ Zodoende bleven **404** vragenlijsten over voor analyse.

• • representativiteit • •

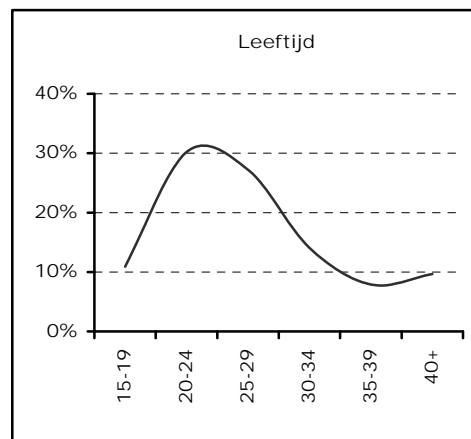
Naar verhouding vulden mannelijke, niet-westerse en jongere clubbezoekers de vragenlijst minder vaak in dan vrouwelijke, westerse en oudere bezoekers. Er is dus in de steekproef sprake van enige vertekening. Wanneer we de responsepercentages per subgroep vergelijken, dan blijken de verschillen groot. Niet-westerse mannen tussen de 25 en de 35 jaar kennen de laagste response (7%); westerse en niet-westerse mannen boven de 35 jaar de hoogste (37%).

III.2 • de onder ochte be oekers •

De leeftijd van de bezoekers varieert van 15 tot en met 65 jaar, maar de meeste zijn twintigers. De doorsnee leeftijd is 28 jaar.

De mannen zijn met 54% net in de meerderheid. De mannelijke bezoekers zijn in doorsnee twee en een half jaar ouder dan de vrouwelijke (respectievelijk 27.5 en 25 jaar).

Bijna vier op de vijf clubbezoekers is autochtoon.⁴⁹ We hebben, net als in eerdere Antennes Amsterdam, een onderscheid gemaakt tussen westerse en niet-westerse bezoekers⁵⁰. De meeste westerse clubbezoekers zijn van Nederlandse afkomst. Slechts één op de tien onderzochte clubbezoekers heeft een niet-westerse achtergrond; een groot deel hiervan komt niet uit de bekendere minderheidsgroepen. Wat betreft geslacht en leeftijd is er geen verschil: westerse en

⁴⁸ Te veel vragen waren overgeslagen en/of bevatten tegenstrijdige of onwaarschijnlijke antwoorden en/of men beweerde een niet-bestaande drug te hebben gebruikt.

⁴⁹ De etniciteit is vastgesteld aan de hand van het geboorteland van de respondent en de ouders. Autochtoon is wiens beide ouders in Nederland zijn geboren. Alle andere respondenten zijn allochtoon.

⁵⁰ In onze analyse hebben we vanwege de soms kleine aantallen van de afzonderlijke etnische groepen een tweedeling gemaakt. Onder 'westers bezoekers' verstaan we iedereen met een Nederlandse of een anders Westerse (= alle 'rijke' landen) etniciteit. Onder 'niet-westerse bezoekers' verstaan we alle respondenten die zelf en/of (een van) beide ouders afkomstig zijn uit een niet-rijk land (met name Suriname, Nederlandse Antillen, Turkije en Marokko).

niet-westerse bezoekers zijn ongeveer even vaak van het mannelijke en vrouwelijke geslacht en ongeveer even oud.

De clubbezoekers zijn vrij hoog opgeleid. Een vijfde heeft een VWO- of gelijkwaardige diploma, bijna veertig procent heeft een HBO of universitaire opleiding afgerond, en slechts 3% heeft na de lagere school (nog) geen verdere opleiding afgesloten.

Ruim de helft van de clubbezoekers heeft een baan. Ruim een derde werkt en studeert, een op de tien studeert alleen en slechts vier procent heeft noch werk noch een studie. De clubbezoekers die geen werk of studie hebben, zijn gemiddeld het oudst, samen met de werkende bezoekers. De studerende clubbezoekers en de bezoekers met werk en studie zijn het jongst. In doorsnee verdienen de clubbezoekers € 1200 per maand.

Bijna de helft van de clubbezoekers woont zelfstandig en alleen, bijna een kwart woont samen met een partner. Minder dan vijf procent woont met partner en kinderen, en minder dan één procent woont alleen met kinderen. Bijna een op de vijf bezoekers woont bij ouders, verzorgers of familieleden. Die laatste groep is het jongst van de clubbezoekers. De groep die zelfstandig met kinderen, zonder partner woont, is het oudste. De meeste clubbezoekers zijn Amsterdammers; ongeveer één op de drie komt van buiten Amsterdam.

III.3 • samenvatting en conclusies •

In november 2003 zijn 1836 vragenlijsten uitgedeeld onder bezoekers van dertien verschillende clubs in Amsterdam. Van deze vragenlijsten werden er 414 teruggestuurd, waarmee de respons rate dus op 23% komt.

Veranderingen in het uitgaansleven hebben ertoe geleid dat de steekproef dit jaar iets afwijkt van die in 1995 en 1998: grootschalige houseparty's zijn niet meegenomen.

De uiteindelijke steekproef bestaat uit **404** respondenten, met een leeftijd die varieert van 15 tot en met 65 jaar en een doorsnee leeftijd van 28. Iets meer dan de helft is man en negen van de tien hebben een westerse achtergrond. Meer dan zestig procent van de respondenten heeft een hogere opleiding dan MBO en ruim de helft heeft een betaalde baan als voornaamste bezigheid, een derde combineert studie met werk. In doorsnee verdienen de respondenten €1200 netto. Bijna de helft woont zelfstandig en alleen en bijna een kwart woont samen met partner. Een op de drie woont buiten Amsterdam.

IV

GEBRUIK CLUBBEZOEKERS

IV.1	tabak.....	103
IV.2	alcohol.....	104
IV.3	cannabis.....	105
IV.4	energydrinks.....	106
IV.5	ecstasy.....	107
IV.6	cocaïne.....	107
IV.7	basen van cocaïne en crack.....	10
IV.	amfetamine.....	10
IV.9	heroïne.....	10
IV.10	LSD.....	109
IV.11	paddo's.....	109
IV.12	poppers.....	109
IV.13	slaap- en kalmeringsmiddelen.....	110
IV.14	GH.....	110
IV.15	ephedra.....	111

IV.16	viagra	111
IV.17	patronen in drugsgebruik	111
	beginnen met gebruik doorgaan met gebruik fre uentie van gebruik	
IV.1	set setting	115
	persoonskenmerken (set) geslacht leeftijd etniciteit	
	voornaamste bezigheid omgevingskenmerken (setting) woonplaats	
IV.19	'nieuwe' middelen	11
	'nieuwe' middelen in de vriendenkring	
IV.20	samenvatting en conclusies	119

Elk jaar worden de respondenten van de Antenne survey bevraagd over het gebruik van ruim twintig bekende en minder bekende middelen. In dit hoofdstuk bespreken we het gebruik van tabak, alcohol, en andere (illegale) middelen onder de clubbezoekers. Per middel worden gebruikscijfers vermeld en, daar waar aanwezig, verschillen in gebruik tussen subgroepen. Naast algemene gebruikscijfers van verschillende middelen, gaan we ook in op gebruikspatronen: wanneer beginnen de clubbezoekers met gebruiken, in hoeverre gaan ze door met gebruiken en hoe vaak hebben zij verschillende middelen gebruikt? Ook vergelijken we de leeftijden waarop de clubbezoekers zijn begonnen met een aantal middelen met de leeftijden waarop de algemene bevolking dat heeft gedaan. We kijken naar overeenkomsten en verschillen in gebruik naar persoons- en omgevingskenmerken. En ten slotte beschrijven we het gebruik van 'nieuwe' middelen: middelen die de afgelopen jaren naast de conventionele legale en illegale middelen een plaatsje op de markt hebben veroverd.

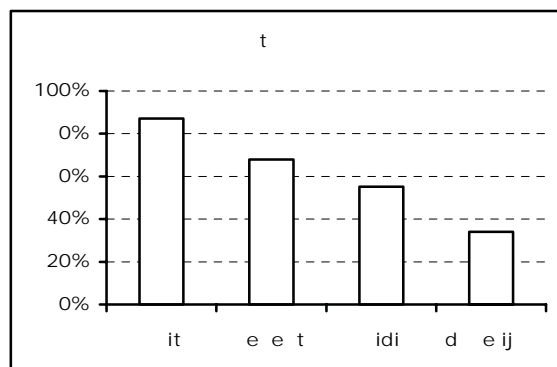
Wanneer iemand een middel ooit in zijn of haar leven heeft gebruikt, spreken we van ooit-gebruik. Bij gebruik in het laatste jaar spreken we van recent gebruik en gebruik in de laatste maand noemen we huidig gebruik (zie ook definities in hoofdstuk I). In de tekst worden kerncijfers vermeld en worden de belangrijkste overeenkomsten en verschillen tussen groepen benoemd. In de vergelijking tussen (sub)groepen spreken we alleen van verschillen als deze statistisch gezien voor ten minste 95% niet aan toeval toe te schrijven zijn ($p < .05$).

De tabellen bij dit hoofdstuk staan in **bijlage C**.

IV.1 • tabak •

Een groot deel van de clubbezoekers heeft ooit wel eens gerookt. Twee derde rookte in het laatste jaar en de afgelopen maand rookte nog ruim de helft. Hoewel de meeste clubbezoekers roken, is er dus ook een substantieel deel dat dit niet (meer) doet.

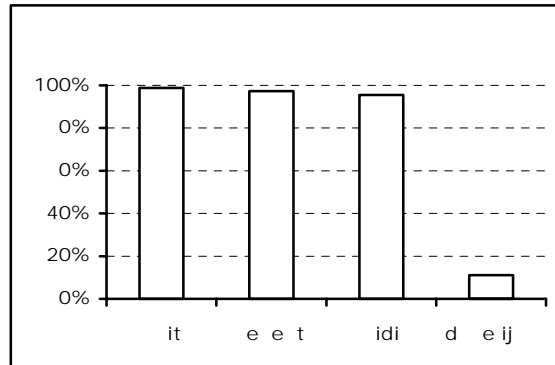
Van de huidige rokers rookt het merendeel dagelijks. Net iets meer dan de helft van de huidige rokers rookt meer dan 5 sigaretten per dag.

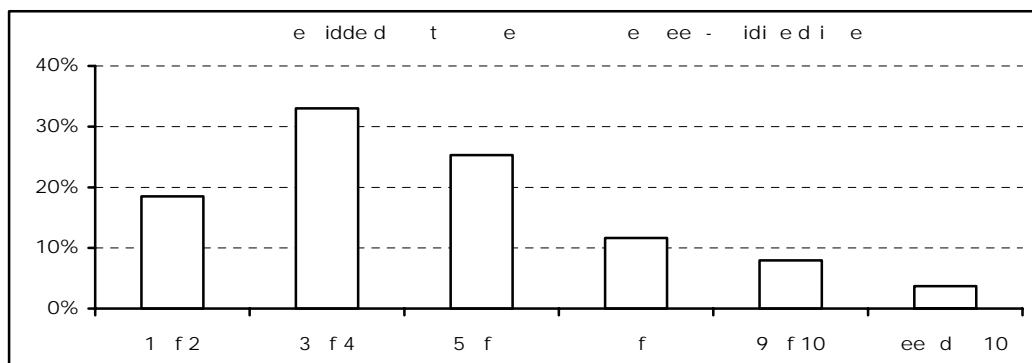
Vrouwen hebben vaker ooit en in het afgelopen jaar gerookt, maar bij de huidige en dagelijkse rokers, is geen verschil tussen mannen en vrouwen.

IV.2 • alcohol •

Verreweg de meeste clubbezoekers hebben ooit alcohol gedronken. Het laatste jaar dronk 97% en iets meer dan negen op de tien bezoekers hebben ook in de laatste maand alcohol gedronken. Meestal drinkt men in gezelschap van vrienden. Van de huidige drinkers drinkt 12% dagelijks (dit is 11% van de totale groep). De huidige drinkers consumeren gemiddeld

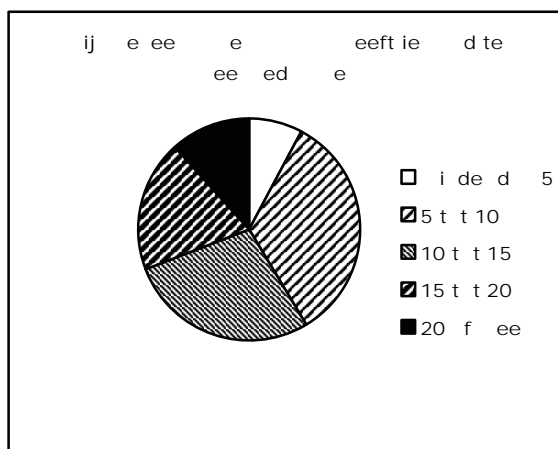
5.1 glazen per gelegenheid; de dagelijkse drinkers gemiddeld 3.9 glazen. Vijf procent van de dagelijkse drinkers consumeert ten minste 10 glazen alcohol per dag.

Er zijn geen verschillen tussen mannen en vrouwen in het ooit-, jaar- of maandgebruik, maar mannen drinken per gelegenheid gemiddeld ruim een glas meer en drinken vaker dagelijks. Wanneer we onderscheid maken naar etniciteit blijkt dat westerse bezoekers vaker in de afgelopen maand hebben gedronken, en ook vaker riskante drinkers zijn. In het aantal glazen per gelegenheid is echter geen verschil te vinden. Clubbezoekers vanaf 30 jaar drinken gemiddeld minder glazen per keer dan de jongere bezoekers.

Noemen we degenen die dagelijks alcohol drinken of een paar keer per week minstens vier of vijf glazen⁵¹ per keer drinken **riskante drinkers**, dan blijkt eenderde van de onderzochte bezoekers in deze groep te vallen (32.7%). Mannen zijn bijna twee keer zo vaak als vrouwen riskante drinkers en westerse clubbezoekers zijn ongeveer tweeëneenhalf maal zo vaak riskante drinkers als niet-westerse bezoekers.

⁵¹ Voor jongeren tot 19 jaar geldt een grens van vier glazen; vanaf 19 jaar geldt een grens van vijf glazen. Zie ook begrippen en definities in Hoofdstuk I.

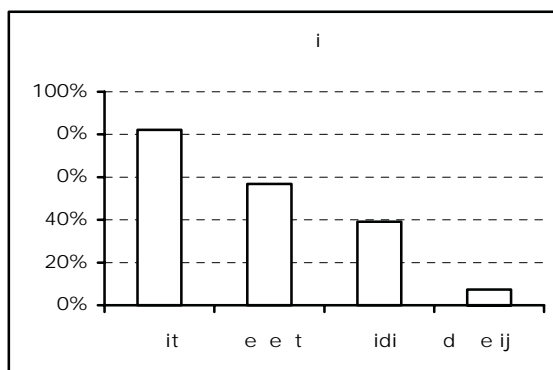

We vroegen de clubbezoekers bij hoeveel glazen alcohol zij vonden dat iemand van hun leeftijd te veel gedronken had. De antwoorden op deze vraag liepen zeer uiteen: een enkeling vond nul glazen al te veel, een ander vond dat pas bij 30 glazen.⁵² Het grootste gedeelte van de clubbezoekers gaf een antwoord tussen de 5 en de 15 glazen. In doorsnee vinden de clubbezoekers 10 glazen alcohol te veel.

Het aantal glazen waarbij de huidige drinkers vinden dat iemand te veel heeft gedronken, hangt sterk samen met het aantal glazen dat ze zelf drinken. Hoe hoger het aantal glazen dat men te veel vindt, hoe meer per gelegenheid wordt gedronken.⁵³ Het gemiddeld aantal glazen dat te veel gevonden wordt (10.9 glazen) is echter twee keer zoveel als het aantal glazen dat de huidige drinkers zelf drinken (5.1 glazen).

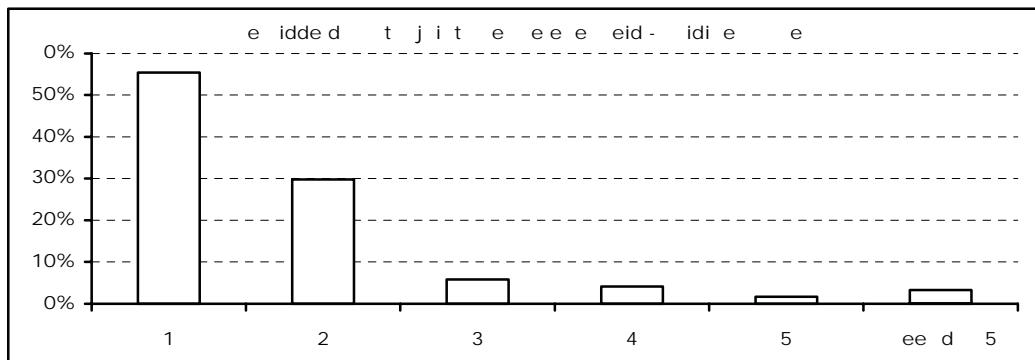
IV.3 • cannabis •

Cannabis is door ruim tachtig procent van de clubbezoekers wel eens gebruikt. Ook het recente en huidige gebruik van cannabis ligt hoog in deze groep; 40% is een huidige blower en zeven procent blouwt dagelijks. Ruim de helft van de huidige blowers rookt 1 joint per keer. Gemiddeld roken de huidige blowers 1.5 joints per keer. Terwijl 3 procent van de huidige blowers meer dan 5 joints per gelegenheid rookt, geldt dit voor een op de tien dagelijkse blowers.

⁵² Er was zelf een clubbezoeker die 300 glazen invulde. Deze zogenoemde 'outlier' is buiten beschouwing gelaten.

⁵³ Pearson correlatiecoëfficiënt .580, $p \leq .05$

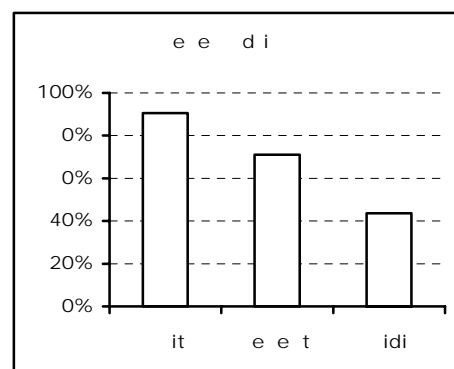
Er is geen verschil in ooit- en huidig gebruik tussen mannen en vrouwen, maar mannen hebben in de afgelopen maand vaker geblowd. Er zijn echter geen verschillen tussen mannen en vrouwen in het aantal joints per gelegenheid of dagelijks blowen. Clubbezoekers die in Amsterdam wonen hebben vaker ooit en in het afgelopen jaar geblowd, maar er is geen verschil met bezoekers van buiten de hoofdstad in huidig en dagelijks gebruik en het gemiddeld aantal joints per gelegenheid.

Noemen we een **riskante blower** iemand die dagelijks blowt of een paar keer per week minstens twee joints per keer rookt, dan blijkt ruim een op de tien van de clubbezoekers in deze groep te vallen.

IV.4 • energydrinks •

Het overgrote deel van de clubbezoekers heeft wel eens energydrinks gedronken. In de afgelopen maand was dit ruim veertig procent.

De mannelijke clubbezoekers hebben vaker in het afgelopen jaar en in de afgelopen maand energydrinks genomen. Energydrinks worden duidelijk vaker gedronken door de jongere clubbezoekers. Vooral in het ooitgebruik is er een duidelijk verschil, de gemiddelde leeftijd van degenen die wel eens energydrinks hebben genomen ligt bijna negen jaar lager dan die van de nooit-gebruikers. Clubbezoekers die studeren of zowel studeren als werken, hebben ook vaker ooit energydrinks genomen. Ten slotte geldt dat de niet-Amsterdammers vaker in de afgelopen maand energydrinks hebben gedronken.

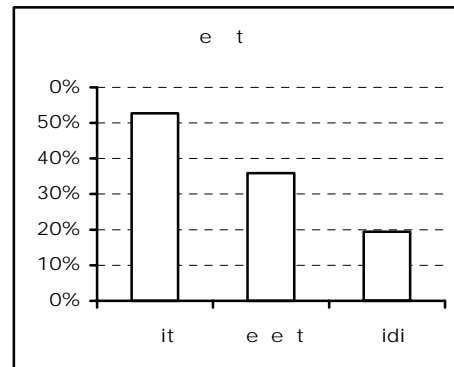

IV.5 • ecstasy •

Ruim de helft van de clubbezoekers heeft wel eens ecstasy (XTC) gebruikt. Ruim een derde gebruikte het laatste jaar nog ecstasy en iets minder dan een op de vijf in de laatste maand.

Meer mannen dan vrouwen gebruiken ecstasy, zowel in hun hele leven, als het afgelopen jaar en de afgelopen maand. Clubbezoekers onder de twintig jaar hebben minder vaak ecstasy gebruikt, en de groep van dertig jaar en ouder juist weer vaker.

Wanneer we kijken naar huidig gebruik valt dit verschil weg. Het ooit-gebruik en recente gebruik – maar niet het huidige gebruik – is bij bezoekers zonder studie of werk hoger dan bij de rest. Degenen die alleen studeren zitten juist weer wat lager dan de rest. Amsterdammers hebben vaker ooit in hun leven ecstasy gebruikt, maar dit gaat niet op voor recent of huidig gebruik.

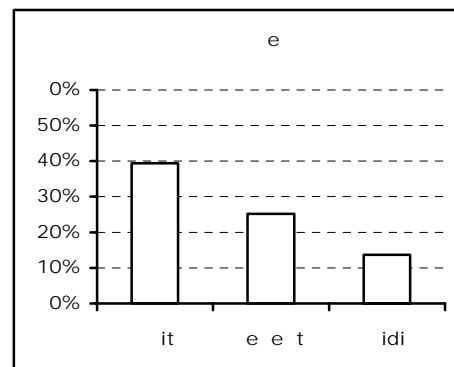

IV.6 • cocaïne •

Twee op de vijf clubbezoekers hebben ervaring met het gebruik van cocaïne. Een kwart heeft het laatste jaar cocaïne gebruikt en ongeveer een op de zeven de laatste maand.

Mannen hebben veel meer ervaring met cocaïnegebruik dan vrouwen; het aandeel huidige gebruikers is bij mannelijke clubbezoekers tweemaal groter dan bij vrouwelijke clubbezoekers.

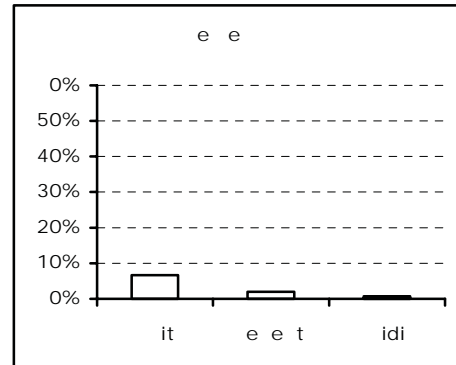
Clubbezoekers van dertig jaar en ouder hebben bijna drie keer zo vaak ervaring met cocaïne als bezoekers onder de twintig jaar. De ooit-gebruikers zijn ook gemiddeld meer dan twee jaar ouder dan de bezoekers die nooit cocaïne hebben gebruikt. Het ooit-, recente en huidige gebruik ligt hoger bij de clubbezoekers uit Amsterdam dan bij de bezoekers die buiten Amsterdam wonen.

IV.7 • basen van cocaïne en crackgebruik •

Eén op de vijftien clubbezoekers heeft wel eens cocaïne gebased en/of crack gebruikt. Het recente gebruik ligt op 2% en het huidige gebruik onder de één procent.

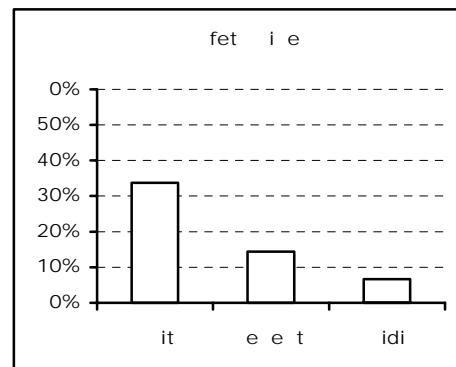
Clubbezoekers van buiten Amsterdam hebben vaker in het afgelopen jaar crack of basecocaïne gebruikt dan Amsterdammers; dit verschil valt echter niet te zien bij het ooit- of recente gebruik.

IV. • amfetamine •

Een derde van de clubbezoekers heeft wel eens amfetamine (speed) gebruikt. Het laatste jaar heeft bijna 15% amfetamine gebruikt; de laatste maand bijna 7%.

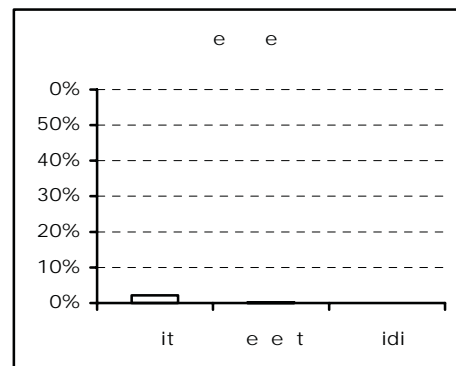
Mannelijke clubbezoekers hebben vaker ervaring met amfetamine dan vrouwen, maar wanneer we kijken naar recent of huidig gebruik gaat dit niet op. Mensen die ooit amfetamine hebben gebruikt zijn gemiddeld ruim een jaar ouder dan de clubbezoekers die nog nooit amfetamine hebben gebruikt, dit verschil gaat echter niet op voor recent of huidig gebruik.

IV.9 • heroïne •

Nog geen 3% van de clubbezoekers heeft ervaring met heroïne. Een enkeling heeft het afgelopen jaar nog heroïne gebruikt en er zijn geen huidige gebruikers.

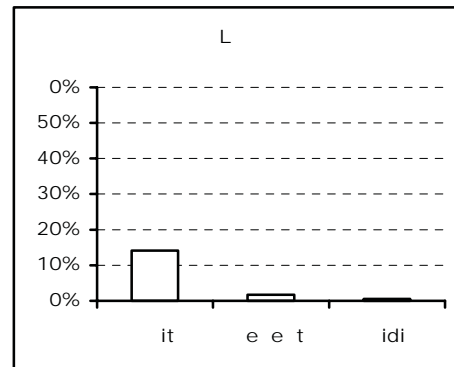
De leeftijd van de bezoekers die wel eens heroïne hebben genomen, ligt gemiddeld bijna zes jaar hoger dan die van andere bezoekers.

IV.10 • LSD •

Bijna een op de zeven clubbezoekers heeft ervaring opgedaan met het gebruik van LSD. Iets minder dan 2% is recente gebruiker en slechts een half procent is huidige gebruiker van LSD.

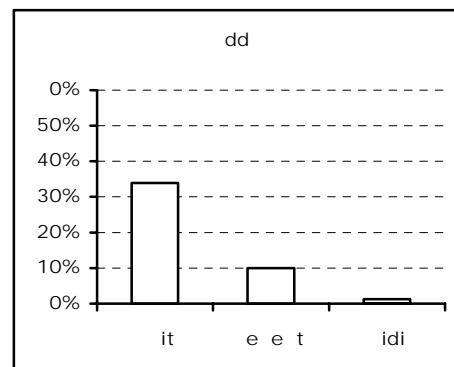
Mannen hebben vaker ervaring met LSD dan vrouwen, voor recent en huidig gebruik geldt dit echter niet. Ooit-gebruik van LSD komt bij clubbezoekers vanaf 25 jaar vaker voor dan bij jongere bezoekers. Ooit-gebruikers van LSD zijn gemiddeld ruim vier jaar ouder dan clubbezoekers die nog nooit LSD gebruikten. Niet-westerse clubbezoekers hebben vaker ervaring met LSD als westerse bezoekers.

IV.11 • paddo's •

Ruim een derde van de clubbezoekers heeft wel eens paddo's gebruikt. Het afgelopen jaar heeft 10% paddo's gebruikt en de afgelopen maand nog ruim 1%.

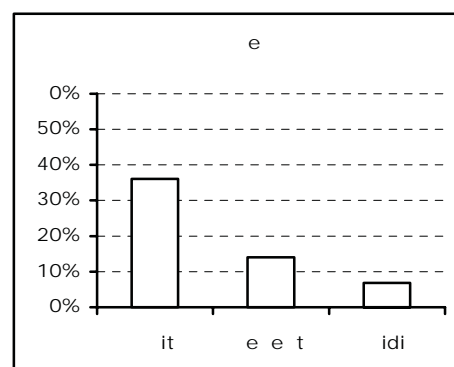
Mannelijke clubbezoekers hebben vaker ooit in hun leven paddo's gebruikt dan vrouwen, maar dit geldt niet voor het gebruik in het afgelopen jaar of de afgelopen maand. Amsterdammers hebben vaker ervaring met paddo's dan bezoekers van buiten de hoofdstad.

IV.12 • poppers •

Ruim eenderde van de clubbezoekers heeft wel eens poppers gebruikt, een op de zeven in het afgelopen jaar en bijna 7% in de afgelopen maand.

Mannen gebruiken beduidend vaker poppers, zowel wanneer het ooit-, recent als huidig gebruik betreft. Ook zijn de gebrui-

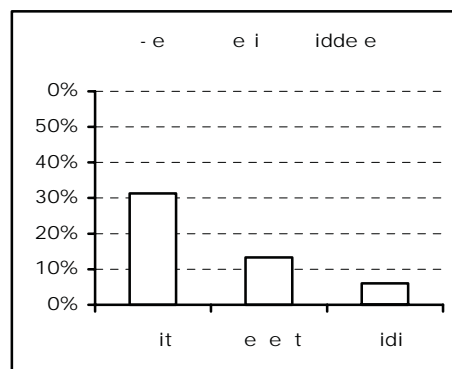
kers van poppers ouder. Zo ligt de gemiddelde leeftijd van de huidige gebruikers bijna zeven jaar boven die van de andere clubbezoekers, voor ooitgebruikers is dit verschil drieëneenhalf jaar. Het ooitgebruik voor poppers is het laagst bij studerende clubbezoekers, en het hoogst bij mensen die werken noch studeren. Het huidige gebruik is vooral hoog bij werkende bezoekers én diegenen zonder werk of studie. Het ooit- en huidige gebruik ligt hoger onder de bezoekers die in Amsterdam wonen dan de anderen.

IV.13 • slaap- en kalmeringsmiddelen •

Een derde van de clubbezoekers heeft ooit wel eens valium gebruikt, 13% in het laatste jaar en 6% in de afgelopen maand.

Het ooit-gebruik van valium hangt samen met leeftijd: clubbezoekers onder de 20 jaar hebben relatief weinig ervaring met valium, terwijl veertig procent van de clubbezoekers van 30 jaar en ouder wel eens valium heeft gebruikt. Ooit-gebruikers

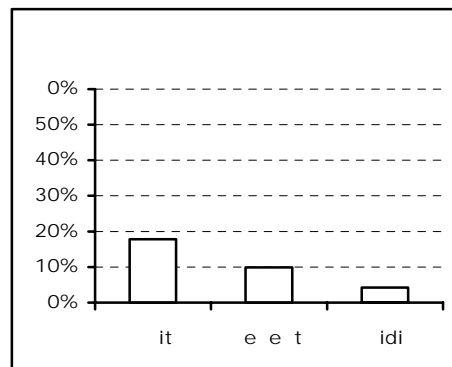
zijn ook gemiddeld twee jaar ouder dan de nooit-gebruikers. De huidige gebruikers zijn gemiddeld zes jaar ouder dan de bezoekers die in de afgelopen maand geen valium hebben gebruikt.

IV.14 • GH •

Ruim een op de zes clubbezoekers heeft ervaring met GHB, 10% gebruikte het in het laatste jaar en 4% in de afgelopen maand.

Sekse maakt verschil in het gebruik van GHB: mannelijke clubbezoekers hebben vaker ooit, in het afgelopen jaar en in de afgelopen maand GHB gebruikt. Ook de oudere clubbezoekers hebben vaker ooit GHB gebruikt. Van de bezoekers van dertig jaar en ouder heeft ruim een kwart ooit GHB gebruikt. De huidige gebruikers zijn gemiddeld ruim vijf jaar ouder dan de rest.

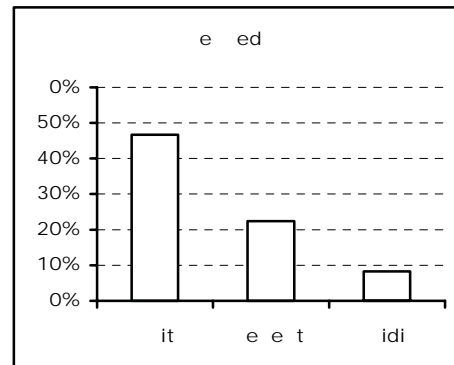

IV.15 • ephedra •

Bijna de helft van de clubbezoekers heeft ooit ephedra genomen. In het afgelopen jaar was dit ruim 22% en in de afgelopen maand 8%.

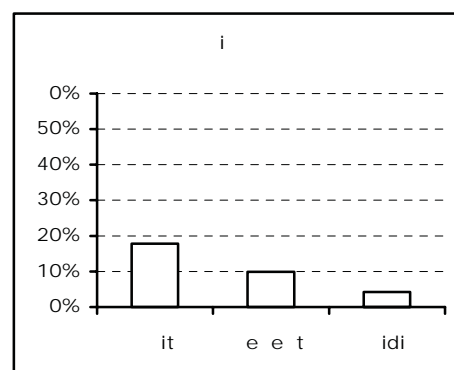
Van de clubbezoekers tussen de 20 en 30 jaar heeft iets meer dan de helft ervaring met het gebruik van ephedra. Dit is meer dan de bezoekers onder de 20 en van 30 jaar en ouder. En clubbezoekers uit Amsterdam hebben ook vaker wel eens ephedra genomen dan de niet-Amsterdammers.

IV.16 • viagra •

Bijna negen procent van de clubbezoekers heeft ooit viagra of viagra-achtigen geslikt. Recent heeft 6% dit gedaan en in de afgelopen maand 4%.

Niet verrassend is dat het nemen van viagra grotendeels – maar niet geheel – een mannenaangelegenheid is. Ook het feit dat oudere clubbezoekers vaker viagra hebben geslikt is niet verwonderlijk. De gemiddelde leeftijd van de huidige gebruikers ligt ruim acht jaar hoger dan die van de niet gebruikers. In de afgelopen maand hebben vooral de werkende bezoekers viagra hebben geslikt.

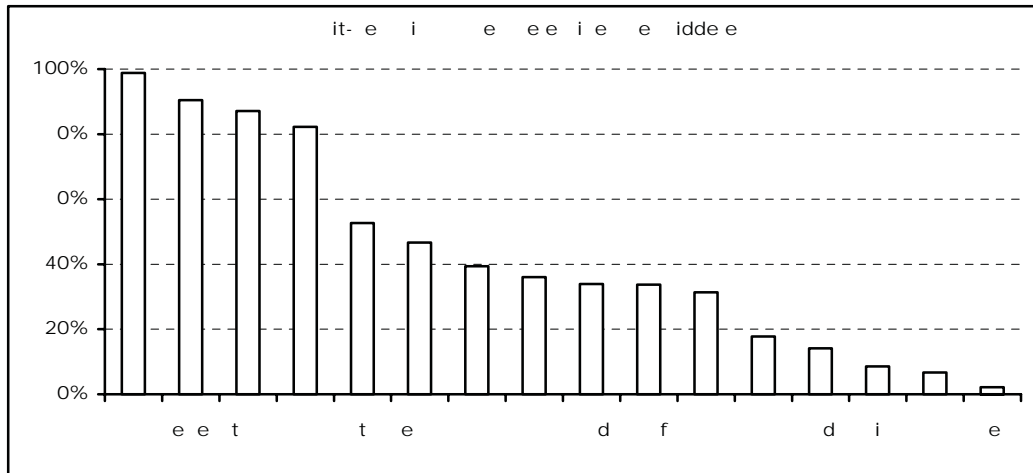

IV.17 • patronen in druggebruik •

Hiervoor bespraken we het gebruik voor elk middel afzonderlijk. In onderstaande grafiek staat een overzicht van het ooit-gebruik van de verschillende middelen.

Alcohol staat logischerwijs aan kop, met vlak erna energydrinks en vervolgens tabak en cannabis. Vervolgens heeft meer dan de helft van de clubbezoekers ervaring met ecstasy, bijna de helft met ephedra en bijna veertig procent met cocaïne. Een derde van de bezoekers heeft ervaring met poppers, paddo's, amfetamine en valium. Achttien procent heeft ooit GHB gebruikt, veertien procent heeft ervaring met LSD, en ruim acht procent met viagra. Bijna zeven procent

van de bezoekers heeft ooit crack/basecoke gebruikt, en met heroïne heeft slechts een enkeling ervaring.

We spreken steeds van ervaring met het gebruik van verschillende middelen, waarmee we bedoelen dat iemand het middel ooit in zijn of haar leven heeft gebruikt. In de volgende paragrafen zullen we het ooit-gebruik verder nuanceren. We kijken naar beginnen met gebruik: wordt met het ene middel eerder begonnen dan met het andere middel? Naar het doorgaan met gebruik: gebruikt iemand het middel nog steeds? En naar de frequentie van het gebruik: hoe vaak heeft iemand het middel gebruikt?

•• beginnen met gebruik ••

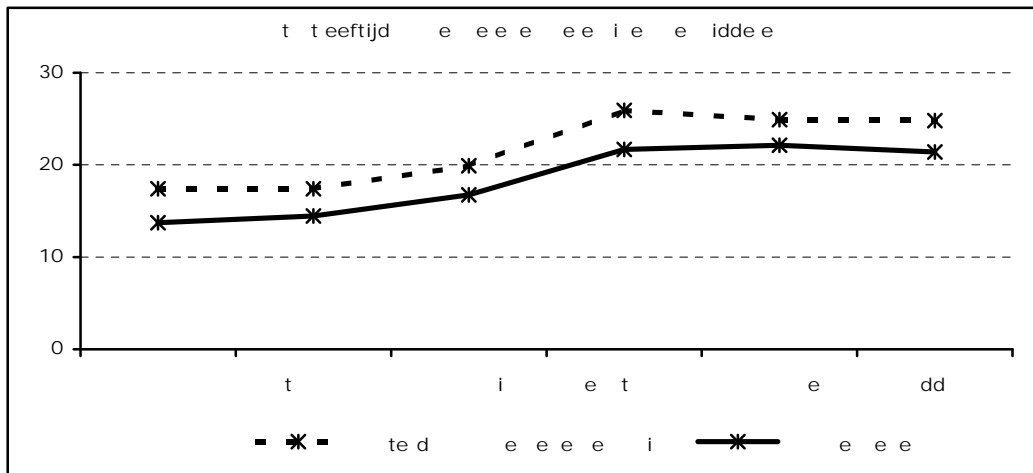
De puberteit is een periode waarin veel jongeren beginnen met roken en drinken. De gemiddelde startleeftijd voor alcohol is 13,7 en voor tabak 14,5 jaar. Met blowen wordt later begonnen; de gemiddelde startleeftijd is 16,8 jaar. Het merendeel van de respondenten nam al voor hun zestiende hun eerste biertje of sigaret (respectievelijk 81% en 70% van de ooit-gebruikers). Opvallend is dat dit jaar het merendeel van de respondenten pas op of na hun zestiende jaar begint met blowen.

Het gebruik van harddrugs begint gewoonlijk na de puberteit: de gemiddelde startleeftijd van ecstasy is 21,7 jaar, die van cocaïne 22,1 jaar⁵⁴. Gemiddeld zijn de clubbezoekers op 21,4 jaar begonnen met het gebruik van paddo's.

Jongens en meisjes beginnen bij de clubbezoekers in doorsnee op dezelfde leeftijd met drinken, maar meisjes beginnen eerder met roken. Het verschil is echter

⁵⁴ Overigens geldt voor alle middelen dat de startleeftijd ver uiteenloopt. De startleeftijd van tabak bijvoorbeeld varieert tussen de 6 en de 30 jaar en de startleeftijd van ecstasy loopt uiteen van 13 tot 45 jaar.

niet heel groot (jongens gemiddeld 14.8 jaar, meisjes 14.1 jaar). Met het gebruik van ecstasy beginnen de meisjes twee jaar eerder dan de jongens. Ook met cannabis beginnen de meisjes eerder, daarbij is het verschil bijna anderhalf jaar.

De gemiddelde startleeftijd ligt voor alle middelen minstens 2.8 jaar onder het gemiddelde van de Amsterdamse bevolking van 12 jaar en ouder uit 2001.⁵⁵ Dit verschil loopt van 2.8 jaar voor cocaine tot 4.2 jaar voor ecstasy. De volgorde van de middelen komt wel overeen: ook landelijk wordt het eerst begonnen met roken en drinken, gevolgd door blowen. Met andere illegale middelen wordt gemiddeld een paar jaar later, na het twintigste levensjaar, gestart.

•• **doorgaan met gebruik** ••

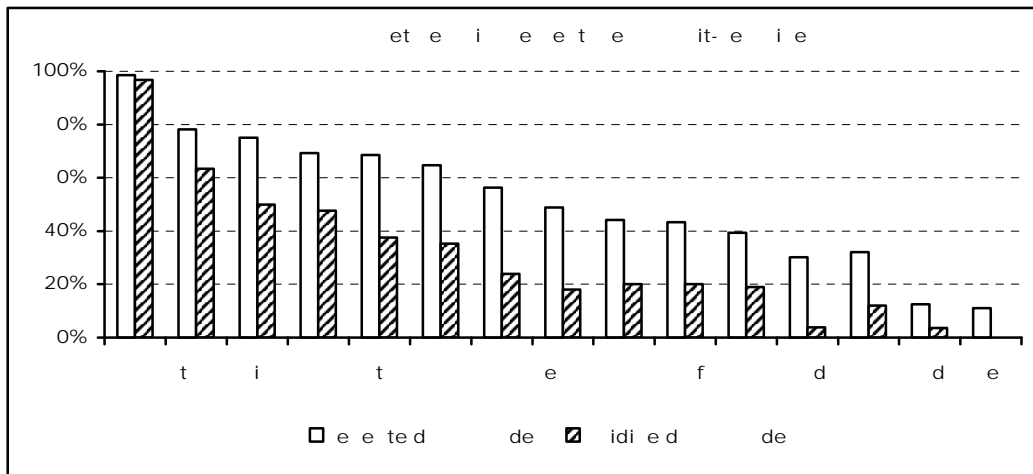
Om de gebruikspatronen van de clubbezoekers verder in kaart te brengen, kijken we nu naar de mate waarin de bezoekers stoppen of juist doorgaan met het gebruik van legale en illegale middelen. Daartoe is van de ooit-gebruikers het percentage berekend dat ook het laatste jaar het betreffende middel heeft gebruikt (**recente doorgaanders**) en het percentage van de ooit-gebruikers dat dit ook de afgelopen maand deed (**huidige doorgaanders**).⁵⁶

Met alcohol en tabak hebben niet alleen vrijwel alle bezoekers ervaring, voor een groot deel zijn de ooit-gebruikers ook recente en huidige doorgaanders. Cannabis wordt ook veel gebruikt, daarvan is ruim twee derde recente doorgaander en bijna de helft huidige doorgaander. Van de harddrugs zijn ecstasy en cocaïne

⁵⁵ Abraham, Kaal & Cohen (2003).

⁵⁶ Enige vertekening kan hierbij ontstaan als gebruikers pas onlangs voor het eerst een middel hebben gebruikt. Omdat het eerste gebruik doorgaans al een tijdje terug ligt, is deze vertekening in het geval van de bezoekers meestal beperkt, of, in het geval van alcohol, tabak en cannabis, vrijwel afwezig.

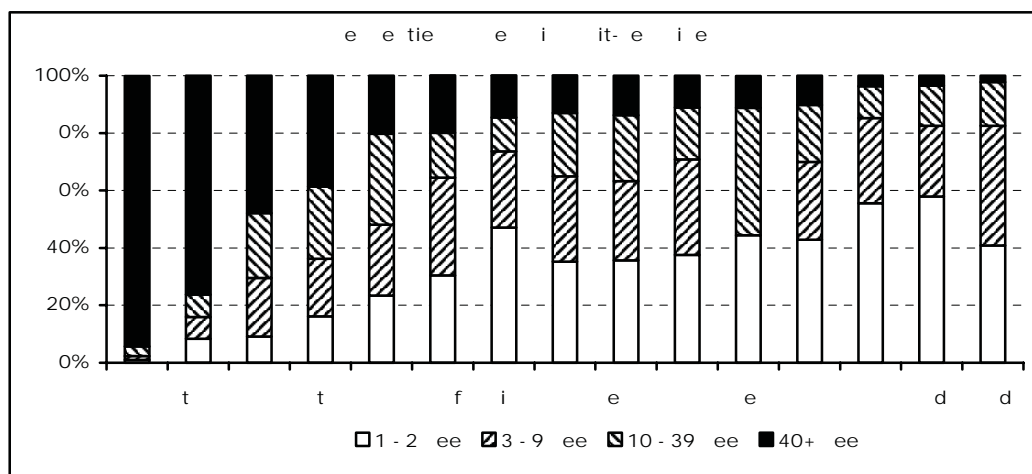
niet alleen het meest gebruikt, het zijn ook middelen waar veel ooit-gebruikers mee doorgaan. Ongeveer tweederde van de ooit-gebruikers van deze middelen is recente doorgaander en ongeveer een op de drie behoort tot de huidige doorgaanders. Viagra wordt niet veel gebruikt, maar de mensen die het hebben geslikt, gaan er voor een groot deel mee door. Driekwart van hen is recente doorgaander en de helft is huidige doorgaander. Met paddo's en poppers gaan de clubbezoekers niet zo vaak door: ongeveer een op de drie van de ooit-gebruikers behoort tot de recente doorgaanders. Nog geen vier procent van de mensen die ooit paddo's hebben genomen hoort tot de huidige doorgaanders, bij de poppers is dit bijna een op de vijf. Dit suggereert dat met name het gebruik van paddo's bij de clubbezoekers overwegend experimenteel is.

Dit lijkt ook te gelden voor LSD: iets meer dan 12% van de ooit-gebruikers is een recente doorgaander en 4% is huidige doorgaander. Van de (weinig) bezoekers die ooit crack/basecoke of heroïne hebben gebruikt, is het overgrote deel (tijdelijk of voorgoed) gestopt: een tiende is recente doorgaander en er zijn geen huidige doorgaanders.

•• fre uentie van gebruik ••

We hebben gezien dat de drie bekendste genotmiddelen – tabak, alcohol en cannabis – door het merendeel van de clubbezoekers gebruikt zijn. En dat met deze middelen ook vaak wordt doorgegaan met gebruik. Andere middelen – bijvoorbeeld LSD, heroïne, crack – zijn door weinig clubbezoekers geprobeerd en ook het doorgaan met gebruik komt een stuk minder vaak voor. We kijken nu naar het aantal keer dat de clubbezoekers de verschillende middelen hebben gebruikt.

Het lijkt erop dat er een samenhang bestaat tussen het aantal gebruikers en de frequentie van gebruik. De meest gebruikte middelen zijn alcohol, tabak en cannabis, en deze worden ook het vaakst gebruikt. Ook ecstasy scoort bij zowel ooitgebruik als de frequentie van het gebruik hoog vergeleken bij de andere illegale middelen. Opvallend is dat veel bezoekers wel ervaring hebben met ephedra, maar het niet vaak gebruiken. Opvallender is nog dat paddo's, die door relatief veel mensen zijn gebruikt, het minst vaak van alle middelen gebruikt worden. Voor viagra geldt juist het omgekeerde: maar weinig clubbezoekers hebben ooit viagra gebruikt, maar als ze het doen, doen ze het vaak.

IV.1 • set setting •

Er is nogal wat variatie in middelen. Sommige middelen zijn legaal en het gebruik ervan is vrij algemeen aanvaard, andere middelen zijn verboden en worden door kleine groepen mensen gebruikt. Dat sommige middelen meer worden gebruikt dan anderen, heeft deels te maken met de eigenschappen van het middel. Harddrugs als heroïne en crack hebben een relatief heftig effect en de kans op verslaving is groot. Maar naast de eigenschappen van het middel en de manier waarop het gebruikt wordt, zijn ook de persoon van de gebruiker (**set**), alsmede diens omgeving en de omgeving waarin wordt gebruikt (**setting**) van belang.⁵⁷ De relatie tussen drug, set en setting kan complex zijn. factoren als socio-economische status, genetische dispositie, maatschappelijke acceptatie en persoonlijkheid kunnen allen een rol spelen in het gebruik. Vooral settingfactoren zijn lastig meetbaar in een schriftelijke survey en wat betreft persoonsfactoren zijn we vaak beperkt tot algemene kenmerken van de respondent.

⁵⁷ Zinberg (1984).

Bij de bespreking van de afzonderlijke middelen hebben we bij de meeste middelen steeds al aangegeven of er bepaalde categorieën bezoekers zijn die deze middelen meer of juist minder gebruiken. Hieronder vatten we de belangrijkste gegevens samen in een totaaloverzicht.

• • persoonskenmerken (set) • •

Als persoonskenmerken zijn bekeken: geslacht, leeftijd, etniciteit en voornaamste bezigheid (werkend, studierend of andere bezigheden). De relatie tussen gebruik en set ziet er bij de bezoekers als volgt uit.

- Mannen hebben veel middelen vaker gebruikt dan vrouwen, dit geldt echter niet voor tabak. Ook gebruiken mannen meer van een aantal middelen.
- Voor de meeste middelen geldt dat ooitgebruikers ouder zijn; dat is niet zo verrassend, want hoe ouder, hoe groter de kans dat iemand ten minste een keer een bepaald middel heeft gebruikt.
- Etniciteit speelt vooral een rol in alcoholgebruik; westerse bezoekers zijn vaker huidig drinker en riskant drinker.
- Voor ecstasy en poppers geldt dat mensen zonder werk of studie de meeste ervaring hebben. Voor viagra geldt weer dat werkende bezoekers meer ervaring hebben met het gebruik.

geslacht

Vrouwelijke clubbezoekers hebben vaker ooit en in het afgelopen jaar gerookt. Dit geldt echter niet voor het rookgedrag in de afgelopen maand. Wanneer gekeken wordt naar het drinkgedrag, blijkt dat mannelijke bezoekers vaker dagelijks drinken, en meer per gelegenheid drinken. Het is dus niet verbazend dat zij ook vaker riskante drinkers zijn. Mannelijke clubbezoekers hebben ook vaker cannabis gerookt in de afgelopen maand, en zij hebben ook vaker ooit, in het afgelopen jaar en in de afgelopen maand ecstasy geslikt. Mannelijke bezoekers hebben meer ervaring met het gebruik van amfetamine, LSD en paddo's. Voor poppers, GHB en viagra geldt dat mannen meer ervaring ermee hebben en het vaker in het afgelopen jaar en de afgelopen maand hebben gebruikt.

leeftijd

Clubbezoekers van 30 jaar en ouder drinken minder glazen alcohol per keer dan jongere bezoekers. Voor cannabis zijn er geen verschillen naar leeftijd. Ecstasy is minder vaak gebruikt door clubbezoekers onder de twintig jaar, en juist vaker door bezoekers van dertig jaar en ouder. Voor cocaine geldt ook dat bezoekers van dertig jaar of ouder er vaker ervaring mee hebben. Bezoekers die ervaring hebben met amfetamine, heroïne, LSD en valium zijn ouder dan de nooitgebruikers. Clubbezoekers die in de afgelopen maand poppers, valium, GHB

en/of viagra hebben gebruikt zijn ook ouder. Ephedra wordt vaker gebruikt door de bezoekers tussen twintig en dertig jaar oud.

ethniciteit

Westerse clubbezoekers onderscheiden zich vooral doordat zij vaker in de afgelopen maand gedronken hebben, en dat zij vaker riskante drinkers zijn dan de niet-westerse bezoekers. Opvallend is dat niet-westerse bezoekers meer ervaring hebben met het gebruik van LSD dan westerse; het gaat echter om kleine aantallen.

Bij de andere middelen zijn er geen verschillen tussen westerse en niet-westerse clubbezoekers.

voornaamste bezigheid

Er zijn weinig verschillen in middelengebruik tussen werkenden, studerende en clubbezoekers zonder studie of werk. Daar waar wel verschillen zijn, ligt het gebruik bij bezoekers zonder werk of studie altijd hoger. Zo ook bij het gebruik van ecstasy: bezoekers zonder werk of studie hebben hier meer ervaring mee en zij hebben in het afgelopen jaar vaker ecstasy geslikt. Bezoekers die alleen studeren hebben juist minder ervaring met ecstasy. Onder studerende is het gebruik van poppers het laagst, terwijl werkenden en mensen zonder werk of studie het vaakst poppers gebruiken. Dit kan uiteraard ook te maken hebben met de leeftijd van gebruikers, die onder de gebruikers van poppers relatief hoog ligt. Onder de werkende clubbezoekers zijn meer viagra gebruikers dan de andere bezoekers.

•• omgevingskenmerken (setting) ••

Wat betreft omgevingskenmerken moeten we ons beperken tot woonplaats van de clubbezoekers.

woonplaats

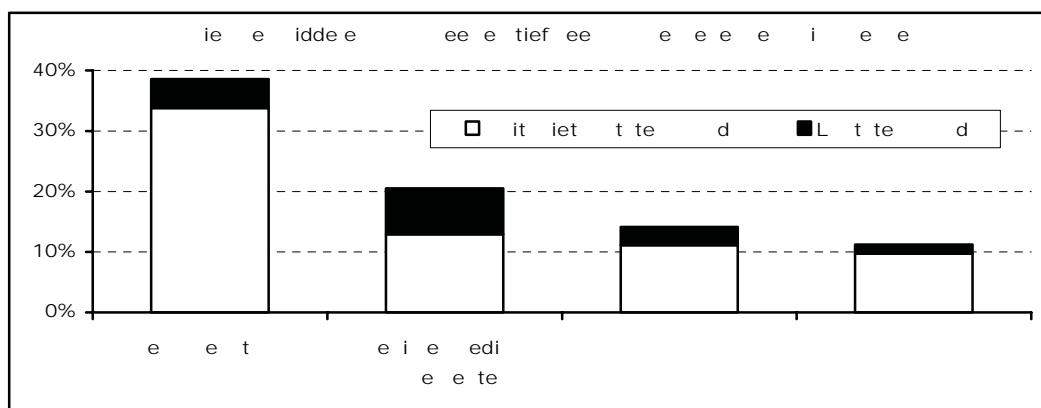
Over het algemeen blijken Amsterdammers meer ervaring te hebben met verschillende soorten drugs dan clubbezoekers die buiten Amsterdam wonen. Amsterdammers hebben meer ervaring met cannabis, en zij hebben in het afgelopen jaar ook vaker cannabis gebruikt. Ook hebben clubbezoekers uit Amsterdam meer ervaring met ecstasy, paddo's en ephedra. Amsterdammers hebben vaker ooit, in het afgelopen jaar en de afgelopen maand cocaine gebruikt. Voor poppers geldt dat clubbezoekers uit Amsterdam meer ervaring ermee hebben en het in de afgelopen maand vaker hebben gebruikt.

Opvallend is dat bezoekers van buiten Amsterdam vaker in het afgelopen jaar crack hebben gebruikt.

IV.19 • 'nieuwe' middelen •

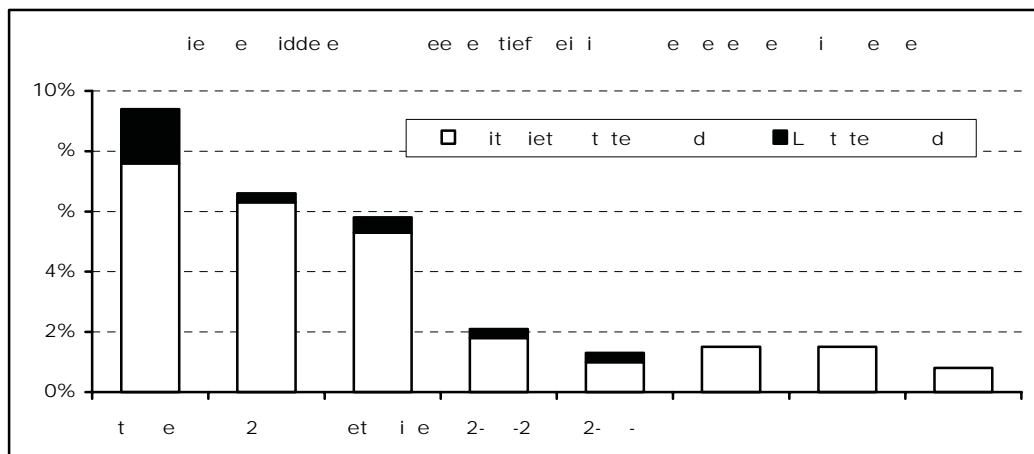
Sinds 1998 vragen we in de surveys van Antenne Amsterdam ook naar het gebruik van 'nieuwe' middelen. In tegenstelling tot de hiervoor beschreven middelen, hebben we ons beperkt tot het ooit-gebruik en het huidig gebruik (afgelopen maand).

- Bijna veertig procent van de clubbezoekers heeft ooit **herbal ecstasy** gebruikt. Hiermee wordt herbal ecstasy het meest gebruikt van alle nieuwe middelen.
- Een op de vijf bezoekers heeft ooit speciale voedingssupplementen genomen.
- Een op de zeven clubbezoekers heeft ervaring met het gebruik van MDA.
- Ruim een op de tien bezoekers heeft ooit MDEA gebruikt.
- In de meeste gevallen hebben de bezoekers met ervaring deze middelen niet in de afgelopen maand genomen.

De overige 'nieuwe' middelen zijn door minder dan 10% wel eens gebruikt. **Stackers** zijn door 9% van de bezoekers gebruikt, in de afgelopen maand door bijna twee procent. **2C** en **ketamine** zijn door respectievelijk 7% en 6% wel eens gebruikt; de afgelopen maand minder dan 1%. Slechts een paar procent heeft ervaring met de 'nieuwe' middelen **2-CT-2**, **2-CT-7**, **MDOH**, **MD** en **DMT**. Huidig gebruik komt bij deze middelen niet of nauwelijks voor. Ten slotte heeft minder dan 1% ooit **ayahuasca** gebruikt, en geen van de bezoekers heeft dat in de afgelopen maand gebruikt.

Kijken we naar het ooit-gebruik van de vier meest gebruikte 'nieuwe' middelen, dan zien we een aantal verschillen tussen de verschillende subgroepen. Mannelijke clubbezoekers hebben vaker ervaring met het gebruik van MDA, MDEA en speciale voedingssupplementen. De bezoekers zonder werk of studie hebben meer ervaring met het gebruik van speciale voedingssupplementen. Wanneer gekeken wordt naar de woonplaats, blijkt dat Amsterdammers vaker ooit in hun leven herbal ecstasy en MDEA hebben gebruikt.

'nieuwe' middelen in de vriendenkring

Wij vroegen de clubbezoekers tevens of zij in hun vriendenkring nog gehoord hadden van nieuwe drugs. Een aantal van de door hen genoemde middelen was al onderdeel van de vragenlijst.⁵⁸ Daarnaast werden nog genoemd: 2CI (2x), crystal (1x), hyptamine (1x), ludes (1x), meth of myth (1x), PMT (1x) en salvia (2x).

IV.20 • samenvatting en conclusies •

Onder de 404 onderzochte clubbezoekers is sprake van een ruime ervaring in middelengebruik. Veel clubbezoekers hebben ooit in hun leven één o meer middelen gebruikt, waarbij het vooral gaat om alcohol, tabak en cannabis. De ervaring beperkt zich echter niet tot deze drie middelen, ook ooit-gebruik van andere drugs is niet ongewoon. Bij de andere middelen staan ecstasy, ephedra en cocaïne bovenaan. Met poppers, paddo's, amfetamine en valium heeft ongeveer een op de drie clubbezoekers ervaring. De clubbezoekers beginnen ongeveer drie jaar eerder met legaal en illegaal middelengebruik dan de algemene Amsterdamse bevolking.

⁵⁸ 2CB (2x), ayahuasca (3x), DMT (1x), GHB (2x), ketamine (4x), LSD (2x), MDA/MDEA/MDMA (6x), stackers/herbal ecstasy (4x).

Ruim negentig procent van de clubbezoekers heeft in de afgelopen maand alcohol gedronken. Gemiddeld drinken zij vijf glazen per gelegenheid. Iets meer dan de helft van de onderzochte clubbezoekers heeft in de afgelopen maand tabak gerookt, en twee op de vijf bezoekers zijn huidige cannabisgebruikers. Van de huidige rokers rookt meer dan de helft meer dan vijf sigaretten per dag, in doorsnee roken de huidige blowers één joint per gelegenheid.

Van de andere middelen zijn vooral ecstasy, ephedra en cocaïne in de afgelopen maand gebruikt, dit loopt van acht (ephedra) tot bijna twintig procent (ecstasy). Amfetamine en poppers zijn in de afgelopen maand iets minder vaak gebruikt dan ephedra, door zeven procent, en valium is door zes procent gebruikt. Alle andere middelen zitten in huidig gebruik onder de vijf procent; geen enkele onderzochte clubbezoeker heeft in de afgelopen maand heroïne gebruikt.

Bij de 'nieuwe' middelen scoort herbal ecstasy het hoogst. Ongeveer veertig procent van de clubbezoekers heeft hier ervaring mee. Een op de vijf heeft ooit speciale voedingssupplementen (L-tryptofaan, anti-oxidanten e.d.) gebruikt, een op de zeven MDA en een op de tien MDEA. Met alle andere 'nieuwe' middelen (zoals bijvoorbeeld stackers, 2CB, ketamine, 2-CT-2 etc.) heeft minder dan tien procent van de onderzochte clubbezoekers ervaring.

In het algemeen blijkt dat hoe meer clubbezoekers een middel ooit gebruikt hebben, hoe hoger de frequentie van het gebruik is. Er zijn echter wel enkele uitzonderingen, zoals ephedra, waar veel bezoekers ervaring mee hebben, maar de frequentie van het gebruik ligt laag. Ook hebben relatief veel bezoekers wel eens paddo's gebruikt, maar deze scores qua frequentie van gebruik juist het laagst van alle middelen. Ten slotte hebben weinig clubbezoekers viagra gebruikt, maar degenen die het gebruiken, doen het vaak.

Mannelijke clubbezoekers hebben even vaak of vaker ervaring met middelen dan vrouwen. Daarentegen hebben de vrouwen meer ervaring met tabak, hoewel zij niet vaker huidige rokers zijn.

Oudere clubbezoekers hebben meer ervaring met uiteenlopende middelen, en zijn vaker huidig gebruiker van valium, poppers, GHB en viagra. Opvallend is dat bezoekers boven de dertig per gelegenheid minder glazen alcohol drinken dan de anderen. Ephedra wordt vooral gebruikt door clubbezoekers tussen de twintig en dertig jaar oud.

Zoals uit eerdere Antenne surveys onder uitgaanders al bleek, speelt in het gebruik etniciteit eigenlijk alleen maar een rol bij alcohol. Westerse clubbezoekers zijn vaker huidige drinkers en ook vaker riskante drinkers.

Clubbezoekers zonder werk of studie hebben vaker ervaring met het gebruik van ecstasy en poppers, en bezoekers die werken hebben meer ervaring met viagra dan de rest. Studerende clubbezoekers hebben minder ervaring met ecstasy en poppers dan de andere bezoekers.

Amsterdamse clubbezoekers hebben over het algemeen meer ervaring in mid-delengebruik dan bezoekers die buiten de stad wonen.

V

MEERVOUDIG GEBRUIK

V.1	typen gebruikers	125
V.2	typen middelen	126
	stimulantia stimulantia en voedingssupplementen psychedelica	
	erectogenen natuurlijke stimulantia anaesthetica ecstasy-achtigen	
	slaap- en kalmeringsmiddelen probleemdrugs heroïne en crack	
	cannabis	
V.3	typen scenes	131
V.4	samenvatting en conclusies.....	134

In het voorgaande hoofdstuk is per middel steeds het gebruik onder de clubbezoekers besproken. In dit hoofdstuk kijken we naar meervoudig gebruik: het gebruik van verschillende of vergelijkbare middelen. Bij meervoudig gebruik gaat het om gebruik van meerdere middelen binnen een periode van een jaar; het gebruik vindt niet per definitie tegelijkertijd plaats. Dit in tegenstelling tot combigebruik, wat het gelijktijdig of kort op elkaar volgend gebruik van middelen inhoudt. Combigebruik zal in het volgende hoofdstuk aan de orde komen.

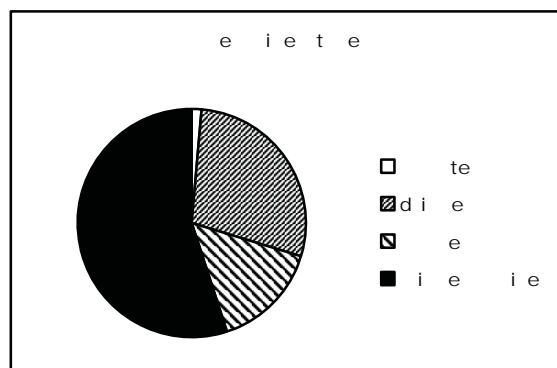
We onderscheiden in dit hoofdstuk verschillende typen middelen: klassieke partydrugs, psychedelica, natuurlijke stimulantia, anaesthetica, ecstasy-achtigen, slaap- en kalmeringsmiddelen, probleemdrugs en cannabis. De vraag is of verschillende typen middelen ook door verschillende clubbezoekers worden gebruikt. Met andere woorden of er binnen de groep clubbezoekers verschillende scènes kunnen worden onderscheiden.

De tabellen bij dit hoofdstuk staan in **bijlage D**.

V.1 • typen gebruikers •

Analoog aan de onderverdeling die we gewoonlijk maken aan de hand van gebruik tijdens de uitgaansavond (zie hoofdstuk VI), kunnen we de clubbezoekers op basis van hun gebruik van alcohol, cannabis en andere middelen⁵⁹ in het afgelopen jaar in vier gebruikerstypen verdelen:

Nuchteren hebben in het afgelopen jaar geen alcohol gedronken, niet gebloed en ook geen van de andere onderzochte middelen gebruikt. Slechts enkele clubbezoekers (zes personen, 1.5%) behoort tot de nuchteren. De nuchteren hebben in het afgelopen jaar ook niet gerookt.

Drinkers hebben in het afgelopen jaar wel alcohol gedronken, maar niet gebloed en geen andere middelen gebruikt. Ruim een kwart (28%) van de clubbezoekers is drinker. De helft van de drinkers (51%) heeft in het afgelopen jaar niet gerookt.

⁵⁹ Onder andere middelen worden verstaan: ecstasy, cocaine, amfetamine, crack, heroine, LSD, paddo's, poppers, GHB, ephedra, viagra en slaap-/kalmeringsmiddelen. Energydrinks vallen hierbuiten. Nieuwe middelen worden niet meegerekend, omdat we van deze middelen alleen het ooit en recente gebruik hebben gemeten.

lowers hebben wel geblowd, maar geen andere middelen gebruikt. Een zesde van de clubbezoekers (15%) behoort tot de blowers. De blowers hebben bijna allemaal ook gedronken in het afgelopen jaar; slechts 2% is géén drinker.

Slikkers snuivers hebben, naast eventueel alcohol en/of cannabis, in het afgelopen jaar één of meer andere drugs gebruikt. De slikkers/snuivers vormen de grootste groep onder de clubbezoekers: 55% van de clubbezoekers is slikker/snuiver. Bijna alle slikkers/snuivers (99%) is tevens drinker. Ook blowen is niet ongebruikelijk onder de slikkers/snuivers, maar toch heeft een kwart van de slikkers/snuivers in het afgelopen jaar niet geblowd.

Veertig procent van degenen die niet slikken/snuiven (nuchteren, drinkers en blowers) is een ex-slikker/snuiver, hoewel het bij de meeste van hen beperkt bleef tot experimenteel gebruik⁶⁰ – middelen niet vaker dan 1 – 2 keer gebruikt. Zestig procent van de niet-slikkers/snuivers heeft nog nooit andere middelen dan alcohol of cannabis gebruikt.

V.2 • typen middelen •

Het gebruik binnen de groep slikkers/snuivers beslaat een heel scala aan middelen, van een valium tot gevaarlijker harddrugs als crack. De vraag is of het gebruik van bepaalde middelen evenredig verspreid onder de groep slikkers/snuivers voorkomt of dat middelen vooral door sommige subgroepen worden gebruikt. In de volgende paragrafen gaan we verder in op het gebruik van bepaalde soorten middelen. Hoe vaak komt het gebruik van bepaalde soorten middelen voor? Verschillen de gebruikers van bepaalde middelen van de andere clubbezoekers en van andere slikkers/snuivers? In het algemeen zullen we uitgaan van gebruik in het afgelopen jaar. Daar waar geen gegevens over het laatste jaar bekend zijn (zoals bijvoorbeeld bij de nieuwe middelen) gaan we uit van ooit-gebruik.

•• stimulantia ••

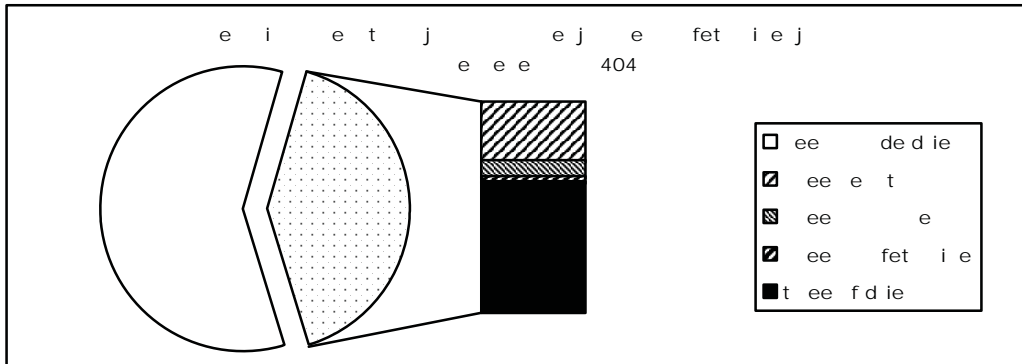
Vier op de tien clubbezoekers (en driekwart van de slikkers/snuivers) heeft het afgelopen jaar 'klassieke partydrugs' gebruikt, d.w.z. ecstasy, cocaïne en/of amfetamine.

---

⁶⁰ Overigens is ook bij de slikkers/snuivers het ooit-gebruik in 77.6% van de gevallen experimenteel (d.w.z. elk middel niet vaker dan 1 – 2 maal gebruikt).

Ecstasygebruik komt het meest voor, gevolgd door cocaïne en amfetamine. Cocaïne en amfetamine worden daarbij veelal in combinatie met ecstasy gebruikt.⁶¹ Een zesde van de clubbezoekers gebruikt alleen ecstasy, cocaïne of amfetamine; een kwart gebruikt twee of drie van deze middelen. De combinatie van ecstasy en cocaïne (al dan niet aangevuld met amfetamine) komt het vaakst voor. Voor een groot deel zijn cocaïne- en amfetaminegebruikers dus onderdeel van dezelfde scene als de ecstasygebruikers.

De cocaïnegebruikers (al dan niet in combinatie met ecstasy/amfetamine) onderscheiden zich van degenen die alleen ecstasy gebruiken door een relatief klein aandeel vrouwen. Bijna de helft (49%) van de alleen-ecstasy-gebruikers is vrouw, tegenover 30% van de cocaïnegebruikers.⁶² Er is geen verschil tussen de alleen-ecstasy-gebruikers en de amfetaminegebruikers in geslacht, leeftijd of etniciteit.

- Vergeleken met de overige clubbezoekers zijn de gebruikers van stimulantia vaker man (48% respectievelijk 61%). Wat betreft etniciteit en leeftijd is er geen verschil.
- De gebruikers van stimulantia verschillen wat betreft geslacht, leeftijd en etniciteit niet van de andere slikkers/snuivers.

stimulantia en voedingssupplementen

Speciale voedingssupplementen⁶³ zijn legaal verkrijgbaar in smartshops of healthshops en pretenderen al dan niet terecht de vervelende na-effecten van stimulantia als ecstasy, cocaïne of amfetamine te verminderen. Omdat we het gebruik

⁶¹ Dit combinatiegebruik vindt niet noodzakelijkerwijs tegelijkertijd plaats. Combinatiegebruik houdt in dit geval niet meer in dan het gebruik van twee of meer middelen binnen een periode van een jaar.

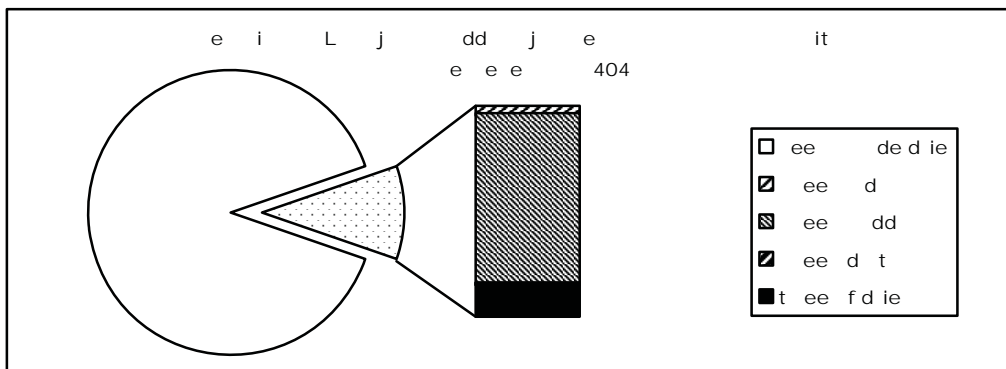
⁶² Chi-kwadraat; $p \leq .05$.

⁶³ Bijvoorbeeld L-tryptofaan, anti-oxidanten, After E, After C, etc.

van voedingssupplementen in het afgelopen jaar niet hebben gemeten, kijken we naar het ooit-gebruik van deze middelen. Een derde van de stimulantia-gebruikers heeft ooit speciale voedingssupplementen gebruikt. Dit is significant meer dan bij de overige slikkers/snuiver, waarvan een vijfde ooit speciale supplementen gebruikte.⁶⁴

•• psychedelica ••

Een tiende van de clubbezoekers (en ruim een vijfde van de slikkers/snuivers) rekenen we tot de gebruikers van psychedelica. Zij hebben het afgelopen jaar LSD of paddo's gebruikt en/of ooit in hun leven DMT of ayahuasca gebruikt.

Gebruik van LSD en DMT/ayahuasca komt weinig voor bij de clubbezoekers. Gebruik van psychedelica is daarom vooral beperkt tot paddo's.

- Vergeleken met overige clubbezoekers verschillen gebruikers van psychedelica niet in geslacht, leeftijd of etniciteit.
- Ook vergeleken met de overige slikkers/snuivers vormen psychedelica-gebruikers geen aparte groep.

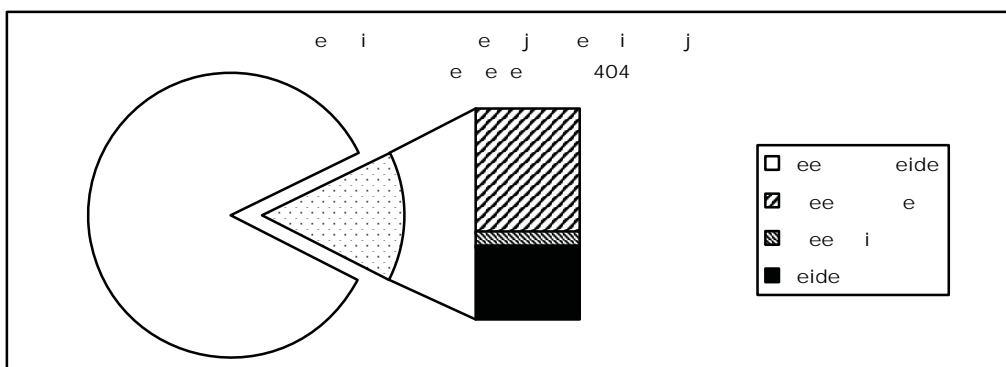
•• erectogenen ••

Poppers en viagra⁶⁵ hebben beide een vaatverijdende werking waardoor een orgasme intenser wordt beleefd en de erectie wordt bevorderd. Vooral in homo-seksuele uitgaanskringen worden deze middelen gebruikt. Eén op de zes clubbezoekers (ruim een kwart van de slikkers/snuivers) gebruikt erectogenen.

Viagra wordt zelden alleen gebruikt; de meeste gebruikers van viagra gebruiken ook poppers.

⁶⁴ Chi-kwadraat; $p \leq .05$.

⁶⁵ Viagra en viagra-achtige middelen.

- Vergeleken met overige clubbezoekers zijn gebruikers van erectogenen gemiddeld vier jaar ouder (27 respectievelijk 31 jaar). Zoals te verwachten is het aandeel mannen ook groter bij de gebruikers van erectogenen. Driekwart van de gebruikers van erectogenen is man.
- Vergeleken met de overige slikkers/snuivers zien we hetzelfde beeld: gebruikers van erectogenen zijn vaker man en gemiddeld ouder.

•• natuurlijke stimulantia ••

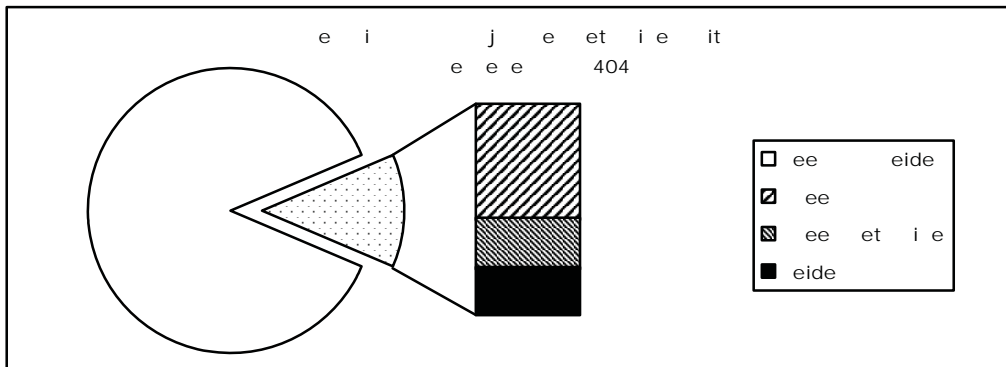
Ephedra is een plantaardig product met een stimulerende werking en is om die reden vooral als herbal ecstasy bekend geworden. In vrij korte tijd werd ephedra één van de populairste smartshop-producten. Het middel wordt vaak gezien als een natuurlijk (en ten onrechte daardoor veiliger) alternatief voor de klassieke partydrugs. Ook zogenaamde 'stackers' (vetverbranders) bevatten veelal ephedra.⁶⁶ Ruim één op de vijf clubbezoekers en twee op de vijf slikkers/snuivers heeft het afgelopen jaar ephedra gebruikt. Ooit-gebruik van herbal ecstasy komt vaker voor (39% respectievelijk 60%). In totaal rekenen we bijna de helft van de clubbezoekers en bijna driekwart van de slikkers/snuivers tot de gebruikers van natuurlijke stimulantia.

- Gebruikers van natuurlijke stimulantia verschillen in geslacht, leeftijd en etniciteit niet van de andere clubbezoekers.
- Ook is er geen verschil met de overige slikkers/snuivers.

⁶⁶ Het gebruik van ephedra en herbal ecstasy of stackers overlapt dus grotendeels. Er worden echter ook 'herbal ecstasy's' en stackers zonder ephedra verkocht en er worden ephedra-houdende producten onder andere namen verkocht.

•• anaesthetica ••

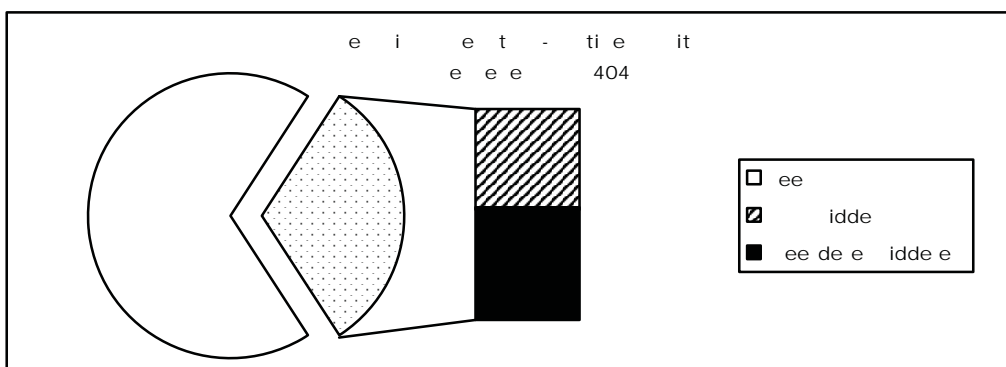
GHB en ketamine zijn verdovingsmiddelen die sinds een aantal jaren ook in het uitgaanscircuit worden gesignaleerd. GHB is het afgelopen jaar door 10% van de clubbezoekers gebruikt; 6% gebruikte ooit eens ketamine. Bezoekers die ketamine hebben gebruikt, hebben vaak het laatste jaar ook GHB gebruikt.

- Gebruikers van anaesthetica zijn vergeleken met andere clubbezoekers vaker van het mannelijke geslacht.
- Gebruikers van anaesthetica verschillen in geslacht, leeftijd en etniciteit niet van andere slikkers/snuivers.

•• ecstasy-achtigen ••

De fenethylamines 2CB, 2CT2, 2CT7, MDOH, MDA, MBDB en MDEA zijn alle 'familie' van ecstasy (MDMA) en zijn zowel stimulantia als tripmiddelen. Een vijfde van de clubbezoekers heeft één of meer van deze middelen ooit eens gebruikt; dit is bijna een derde (32% van de slikkers/snuivers).

- Gebruikers van ecstasy-achtigen zijn vaker man dan andere clubbezoekers. Er is geen verschil naar etniciteit en leeftijd.

- Een vergelijking van gebruikers van ecstasy-achtigen met andere slikkers/snuivers levert hetzelfde beeld op.

•• slaap- en kalmeringsmiddelen ••

Barbituraten of benzodiazepines als diazepam (Valium), oxazepam (Seresta), temazepam (Normison), etcetera werden in het afgelopen jaar door een zesde van de clubbezoekers en een kwart van de slikkers/snuivers gebruikt.

- Gebruikers van deze middelen zijn gemiddeld ouder dan de overige clubbezoekers (31 jaar tegenover 27 jaar).
- Vergeleken met andere slikkers/snuivers zien we ook dat gebruikers van slaap-/kalmeringsmiddelen ouder zijn.

•• probleemdrugs heroïne en crack ••

Hoewel heroïne en crack net als onder andere ecstasy, cocaine en LSD tot de harddrugs gerekend worden, worden deze middelen hier als aparte categorie besproken omdat deze middelen in het algemeen zelden binnen het uitgaanscircuit worden gebruikt en als problematische middelen worden gezien. In totaal hebben slechts 8 clubbezoekers het afgelopen jaar crack gebruikt; één clubbezoeker heeft heroïne gebruikt. Dit komt neer op 2% van de clubbezoekers en 4% van de slikkers/snuivers.

- Probleemdrugs-gebruikers verschillen in geslacht, leeftijd en etniciteit niet van de overige clubbezoekers.
- Ook is er geen verschil tussen probleemdrugs-gebruikers en andere slikkers/snuivers.

•• cannabis ••

Zoals eerder gemeld onderscheidt een kwart van de slikkers/snuivers zich van de anderen door niet te blowen. Wat betreft geslacht, leeftijd en etniciteit verschillen de blowers onder de slikkers/snuivers echter niet van de niet-blowers.

V.3 • typen scenes •

Uit voorgaande blijkt dat de groep stimulantia-gebruikers het grootste deel van de slikkers/snuivers onder de clubbezoekers beslaat. Uit correlaties met andere soorten middelen blijkt een sterke samenhang met het gebruik van psychedelica, erectogenen, natuurlijke stimulantia, anaesthetica en ecstasy-achtigen. Een groot deel van de gebruikers van deze middelen behoren tot dezelfde scene als

de stimulantiagebruikers. Ervaring met andere middelen dan de klassieke partydrugs is niet dus ongewoon bij de stimulantiagebruikers; slechts 18 van hen blijken de hiervoor genoemde middelen niet te gebruiken.

De samenhang tussen het gebruik van stimulantia en slaap- en kalmeringsmiddelen is negatief, wat erop wijst dat gebruikers van deze middelen niet tot dezelfde scene behoren als de stimulantiagebruikers.⁶⁷ Omdat cannabis ook door niet-slikkers/snuivers wordt gebruikt, laten we dit middel buiten beschouwing. Probleemdrugs laten we wegens kleine aantallen buiten beschouwing.

We gaan in de volgende paragrafen verder in op de vijf groepen gebruikers van psychedelica, erectogenen, natuurlijke stimulantia, anaesthetica en ecstasy-achtigen, die – zoals nu blijkt – grotendeels onderdeel zijn van de overkoepelende scene van stimulantiagebruikers. Gaat het hier om vijf afzonderlijke groepen, of is ook hier overlap te vinden?

Allereerst bespreken we de gebruikers van **ecstasy-achtigen**. Het gebruik van deze middelen laat de hoogste correlatie zien met de stimulantia en bijna 99% van de gebruikers vallen ook binnen de stimulantia-scene. Net als de gebruikers van stimulantia, onderscheiden de gebruikers van ecstasy-achtigen zich van andere clubbezoekers omdat zij relatief vaak man zijn. Dit suggereert dat gebruikers van ecstasy-achtigen binnen de stimulantia-scene vallen, maar daarbinnen niet een speciale groep vormen. Bovendien blijkt het gebruik van ecstasy-achtigen, net als stimulantia, ook significant samen te hangen met psychedelica, erectogenen, natuurlijke stimulantia en anaesthetica. Rond de 40-50% van deze gebruikers valt ook binnen de groep gebruikers van ecstasy-achtigen.

Gebruikers van **natuurlijke stimulantia** vormen na de stimulantia de grootste groep. Beide groepen overlappen elkaar voor ongeveer 75%. In tegenstelling tot de stimulantiagebruikers verschillen gebruikers van natuurlijke stimulantia echter niet van de andere clubbezoekers en is er geen correlatie met gebruik van erectogenen en anaesthetica. Er is wel een samenhang met het gebruik van psychedelica. Een kwart van de gebruikers van natuurlijke stimulantia gebruikt ook psychedelica⁶⁸ en 87% van de gebruikers van psychedelica gebruikt ook natuurlijke stimulantia.

---

⁶⁷ Hoewel 60% van de gebruikers van slaap- en kalmeringsmiddelen ook tot de stimulantiagroep behoort, behoort slechts 20% van de stimulantiagebruikers tot de slaap-/kalmeringsmiddelen-groep.

⁶⁸ Houdt hierbij rekening met het feit dat de groep gebruikers van natuurlijke stimulantia ongeveer drie maal groter is dan de groep gebruikers van psychedelica.

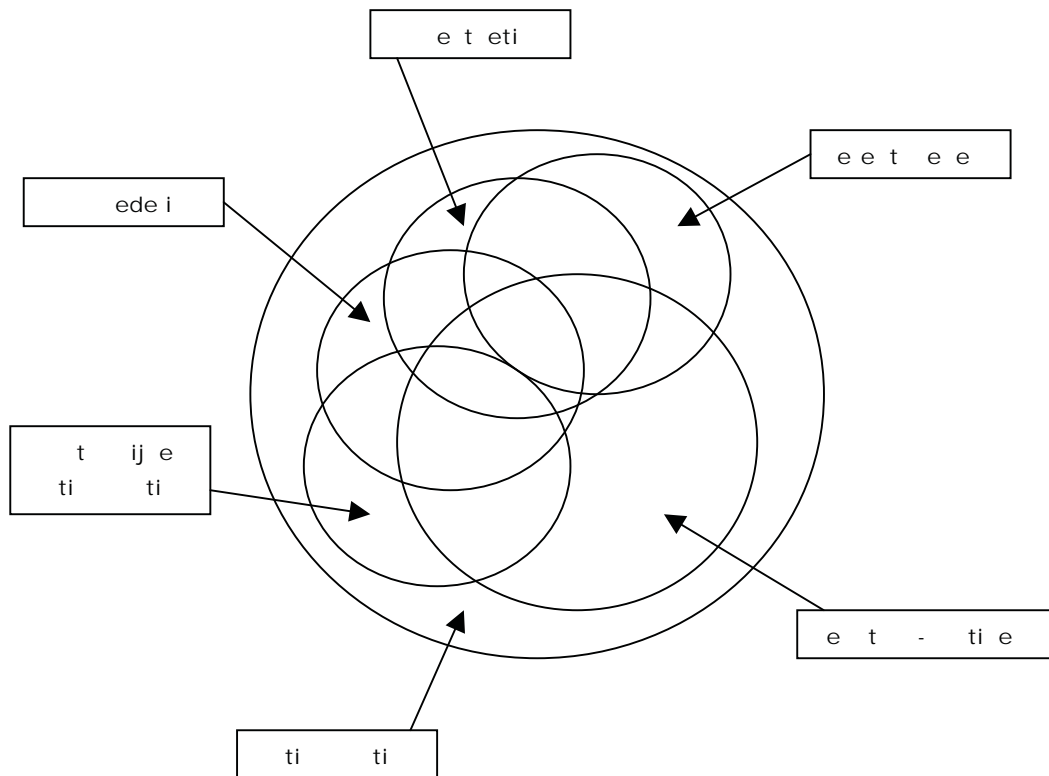
Gebruikers van **psychedelica** onderscheiden zich net als de gebruikers van natuurlijke stimulantia niet van de andere clubbezoekers. Zoals hierboven gemeld hangt het gebruik van psychedelica samen met gebruik van natuurlijke stimulantia, maar ook met het gebruik van anaesthetica. Beide groepen zijn ongeveer even groot en overlappen elkaar voor zo'n 35%. Er is geen correlatie met erectogenen.

Gebruikers van **anaesthetica** zijn vaker van het mannelijk geslacht dan andere clubbezoekers. Dit geldt ook voor gebruikers van erectogenen. Er is een sterke samenhang tussen het gebruik van beide soorten middelen. Beide groepen gebruikers overlappen elkaar ook voor ongeveer de helft. Er is geen correlatie met natuurlijke stimulantia.

De gebruikers van **erectogenen**, tot slot, lijken zich wat betreft geslacht (veel mannen) en leeftijd (gemiddeld ouder) het meest te onderscheiden van de andere clubbezoekers. Zoals hiervoor gemeld liggen zij het dichtst bij de gebruikers van anaesthetica. Er is geen correlatie met psychedelica en natuurlijke stimulantia.

Samenvattend lijkt het er dus op dat er binnen de stimulantia-scene een groep gebruikers van ecstasy-achtigen bestaat, die zich niet duidelijk onderscheidt van de andere stimulantia-gebruikers. Binnen de stimulantia-scene (en ongeveer voor de helft binnen de groep gebruikers van ecstasy-achtigen) bevinden zich ook vier groepen die onderling deels – maar niet allemaal – samenhangen. In het schema op de volgende pagina is geprobeerd dit grafisch weer te geven.

Let op Dit beeld is sterk vereenvoudigd: de grootte van de groepen gebruikers komt niet overeen met de werkelijkheid en ook de overlap tussen de groepen kan niet juist worden weergegeven. Ook daar waar geen correlaties tussen groepen werden gevonden (zoals bijvoorbeeld tussen erectogenen en natuurlijke stimulantia), bestaat er namelijk overlap.

V.4 • samenvatting en conclusies •

In plaats van te kijken naar het gebruik van afzonderlijke middelen, gingen we in dit hoofdstuk in op meervoudig gebruik van vergelijkbare of verschillende typen middelen. Meervoudig gebruik heeft betrekking op het gebruik van meerdere middelen binnen een periode van een jaar; het gebruik vindt niet per definitie tegelijkertijd plaats. Dit in tegenstelling tot combigebruik, wat het gelijktijdig of kort op elkaar volgend gebruik van middelen inhoudt.

Iets meer dan de helft van de clubbezoekers is te typeren als slikker/snuiver: zij hebben in het afgelopen jaar (naast eventueel alcohol of cannabis) één of meerdere middelen gebruikt. Dit betekent dus ook dat iets minder dan de helft van de clubbezoekers in het afgelopen jaar slechts heeft geblowd en/of alcohol gedronken. Blowen en drinken komt bij de slikkers/snuivers ook vaak voor, maar toch heeft een kwart van de slikkers/snuivers het afgelopen jaar niet geblowd.

Afgezien van alcohol, tabak en cannabis worden stimulantia (ecstasy, cocaine of amfetamine) het meest gebruikt: vier op de tien clubbezoekers gebruikte deze 'klassieke partydrugs'. Hoewel het gebruik van slaap- en kalmeringsmiddelen niet

helemaal ongebruikelijk is binnen de stimulantia-scene, blijkt de samenhang met het gebruik van deze middelen negatief. Het gebruik van stimulantia vertoont daarentegen wel een sterke positieve samenhang met gebruik van andere typen middelen, te weten, ecstasy-achtigen, natuurlijke stimulantia, psychedelica, erectogenen en anaesthetica. Het gebruik van al deze middelen blijkt grotendeels binnen dezelfde stimulantiascene plaats te vinden.

Het is moeilijk om binnen de stimulantia-scene afzonderlijke subgroepen te onderscheiden die zich vooral focussen op een bepaald type middel. Er is bijvoorbeeld geen duidelijke groep 'psychonauten' aan te wijzen. Er bestaat veel overlap: gebruikers van psychedelica gebruiken ook vaak anaesthetica, natuurlijke stimulantia en/of ecstasy-achtigen. De stimulantia-scene lijkt daarmee te worden gekenmerkt door een eclectisch gebruikspatroon waarbij naast stimulantia ook meerdere andere soorten middelen worden uitgetoet.

VI

UITGAAN

VI.1	uitgaan in het algemeen	139
	vergelijking met 1995 en 199	
VI.2	de uitgaansnacht	140
	vergelijking met 1995 en 199	
VI.3	gebruik voor en tijdens het uitgaan	142
	alcohol niet-alcoholische dranken cannabis	
	ecstasy, cocaïne en amfetamine overige middelen gebruikerstypen	
	combigebruik gebruik tijdens het uitgaan per subgroep onwel worden	
VI.4	na het uitgaan	145
	rijden onder invloed	
VI.5	deurbeleid	147
VI.6	samenvatting en conclusies.....	149

In dit hoofdstuk bespreken we het uitgaansgedrag van de clubbezoekers. Hoe vaak gaan zij stappen en waar? Waar zijn zij de nacht van het onderzoek geweest, met wie waren zij daar en wat hebben ze uitgegeven? Wat dronken de clubbezoekers en welke middelen gebruikten zij voor en tijdens het uitgaan? Hoe zijn ze na het uitgaan thuis gekomen? En hoe ervaren zij het huidige deurbelied met betrekking tot drugs bij de clubs? Waar mogelijk maken we een vergelijking met de uitgaanders die in 1995 en in 1998 zijn onderzocht. Zo kijken we onder andere naar veranderingen in uitgaansfrequentie, -locatie en -gezelschap. Bij het middelengebruik tijdens het uitgaan maken we geen vergelijking met voorgaande jaren (trends in middelengebruik tijdens het uitgaan worden besproken in hoofdstuk VII), maar bespreken we overeenkomsten en verschillen naar geslacht, leeftijd en etniciteit.

De tabellen bij dit hoofdstuk staan in **bijlage E**.

VI.1 • uitgaan in het algemeen •

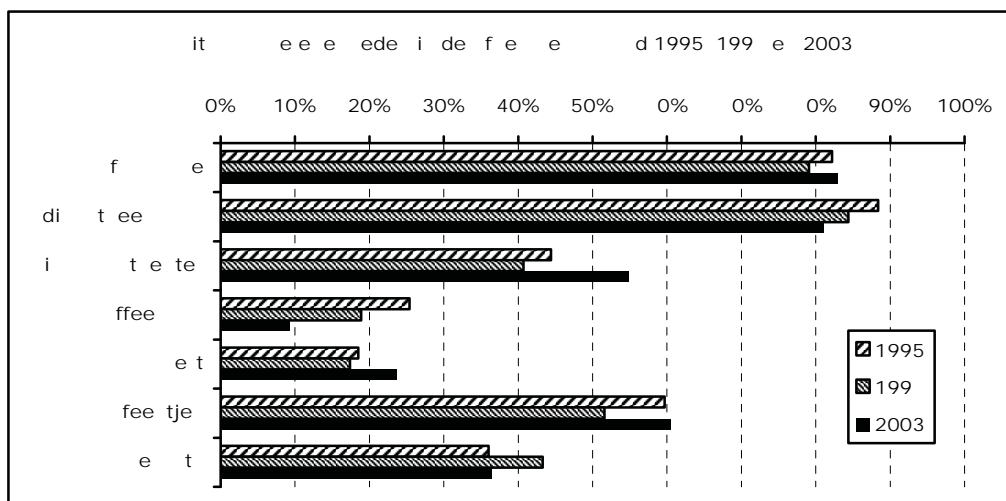
Tweederde van de clubbezoekers is de afgelopen maand ten minste vier maal uitgegaan en behoort daarmee tot de vaste stappers. Het centrum van Amsterdam is favoriet als uitgaanslocatie. Toch gaat ongeveer een kwart meestal buiten Amsterdam uit. Zoals te verwachten betreft het hier vooral respondenten die ook buiten Amsterdam woonachtig zijn. favoriete uitgaansgelegenheden zijn een café of lounge (83%) en discotheek of club (81%), op afstand gevolgd door feestjes bij vrienden (61%) en bioscoop/theater (55%). Kleinere party's zijn populairder dan megaparty's: 29% bezocht afgelopen maand een kleinere party, terwijl 15% een megaparty bezocht. Bijna een kwart ging de afgelopen maand naar een (pop)concert. De coffeeshop is de minst bezochte uitgaansgelegenheid (9%).

•• vergelijking met 1995 en 1998 ••

Hoewel de uitgaansfrequentie iets lijkt gedaald⁶⁹ is het aandeel vaste stappers in 1995 en 1998 vergelijkbaar. Wat betreft uitgaanslocatie valt op dat een groter deel in 1998 meestal buiten Amsterdam ging stappen (31%). Het aandeel uitgaanders van buiten Amsterdam was toen echter ook groter (zie ook hoofdstuk 7). De bioscoop of het theater is in 2003 een meer favoriete uitgaansgelegenheid dan in 1995 en 1998. De coffeeshop is daarentegen duidelijk minder favoriet. Ook de aantrekkingskracht van de discotheek/club lijkt iets te tanen.

---

⁶⁹ Het aandeel uitgaanders dat de afgelopen maand 10 keer of vaker uitging was 35% in 1995, 27% in 1998 en 20% in 2003.

VI.2 • de uitgaansnacht •

Tweederde van de uitgaanders geeft aan op de nacht⁷⁰ waarop de survey werd uitgevoerd een discotheek/club bezocht te hebben.⁷¹ Daarnaast is café of lounge favoriet, gevolgd door restaurant/eethuis, feestjes bij vrienden en houseparty's. Slechts een paar uitgaanders bezochten tijdens de uitgaansnacht een coffeeshop, speelhal of afterparty.

- Tussen zes uur 's avonds en middernacht was het café/lounge het meest bezocht (31%), gevolgd door het restaurant/eethuis (17%) en de club (13%).
- Na middernacht was de club het meest bezocht (67%), gevolgd door het café (16%) en een houseparty (12%).
- Na 6 uur 's morgens was er nog slechts een enkeling op stap: 3% was om die tijd nog te vinden op een feestje, 1% in een club en 1% op een afterparty.

Het uitgaansgezelschap bestaat in de meeste gevallen uit vrienden, al dan niet inclusief partner (67%). Ongeveer een kwart ging met alleen de partner of een vriend(in) op stap.

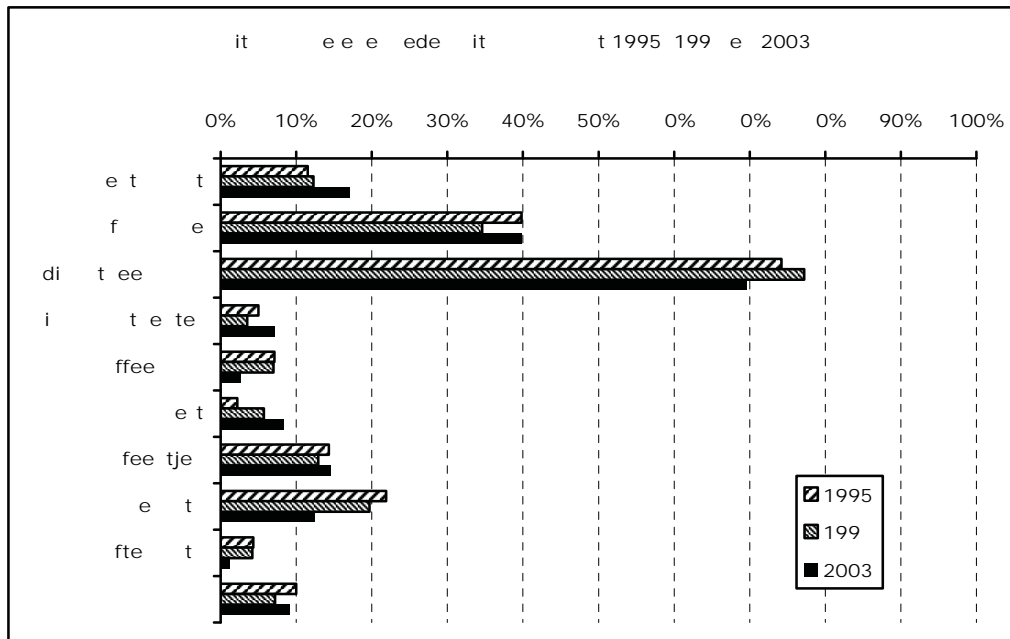
Tijdens het uitgaan werd tot 250 euro uitgegeven. De gemiddelde uitgave ligt iets boven de 40 euro.

⁷⁰ Het uitgaan speelt zich niet uitsluitend na middernacht af; ook de voorgaande avond wordt meegerekend.

⁷¹ Dit percentage is in werkelijkheid 100%; alle geënquêteerde uitgaanders zijn immers clubbezoekers. Dat een deel van de uitgaanders dit in de vragenlijst niet aangeeft, is waarschijnlijk een kwestie van woordkeuze. Een clubavond wordt ook wel aangeduid als een feest, een party, een dance of een event. Een tweetal avonden werd door de bezoekers duidelijk niet als clubavond gezien, maar als houseparty.

•• vergelijking met 1995 en 1998 ••

Dat de discotheek/club tijdens de uitgaansnacht de nummer één uitgaansgelegenheid is en blijft, is gezien de doelpopulatie van uitgaanders niet verbazingwekkend. In 2003 waren restaurant en (pop)concert populairder dan voorgaande jaren. De coffeeshop was minder populair. Ook bezochten in 2003 minder respondenten een houseparty of afterparty. In voorgaande jaren behoorden houseparty's echter ook bij de voor het onderzoek geselecteerde locaties; in 2003 zijn geen houseparty's meegenomen in de survey (zie ook hoofdstuk III).

In 1995, 1998 en 2003 ging de overgrote meerderheid niet alleen uit. In 1995 ging een derde samen met hun partner of een vriend(in) op stap en 60% met een groep(je) vriend(inn)en. In 1998 ging ongeveer driekwart in groepsverband uit. In 2003 was dat tweederde; iets minder dan in 1998, maar nog steeds meer dan in 1995.

De meest opvallende en – gezien de voortdurende klachten over de prijzen in de horeca – onverwachte overeenkomst tussen 1995, 1998 en 2003 is het geldbedrag dat tijdens de uitgaansnacht werd uitgegeven. In alledrie de jaren gaven de respondenten gemiddeld rond de veertig euro uit.⁷²

⁷² Bedragen in guldens uit 1995 en 1998 zijn uiteraard omgezet in euro's.

VI.3 • gebruik voor en tijdens het uitgaan •

We vroegen de uitgaanders ook specifiek naar hun middelengebruik voor en tijdens de nacht waarop ze werden geënquêteerd. Per soort middel wordt hieronder het gebruik beschreven. Op basis van het gebruik tijdens de uitgaansnacht worden clubbezoekers vervolgens in vier gebruikerstypen verdeeld en bespreken we verschillen in middelengebruik naar geslacht, leeftijd en etniciteit. (Voor vergelijkingen met middelengebruik onder uitgaanders in 1995 en 1998, zie hoofdstuk VII)

•• alcohol ••

Alcohol blijft de kurk waarop het uitgaansleven drijft. De overgrote meerderheid van de uitgaanders (84%) dronk alcoholhoudende consumpties tijdens het uitgaan. Gemiddeld werden door hen bijna zeven glazen alcohol gedronken. Voor het uitgaan dronk 45%; gemiddeld drie glazen. Tellen we het drinken voor en tijdens het uitgaan bij elkaar op, dan dronk 85% van de uitgaanders gemiddeld acht glazen.

In algemene preventieboodschappen wordt vrouwen geadviseerd niet meer dan twee glazen alcohol op een dag te drinken, mannen drie glazen per dag. Tijdens de uitgaansnacht overschreed tweederde van de clubbezoekers (66%) dit advies. Wanneer we alcoholgebruik voor het uitgaan meerekenen dat wordt dit 71%. Meer specifiek wordt aangeraden om in elk geval bij speciale gelegenheden of wanneer je uitgaat niet meer dan vijf glazen alcohol te nuttigen. Bijna de helft van de clubbezoekers (45%) hield zich tijdens de uitgaansnacht niet aan dit advies.

Het soort alcoholische dranken dat in het algemeen tijdens het uitgaan wordt genuttigd is in de meeste gevallen bier (71%), gevolgd door wijn (60%), gedistilleerd (49%), cocktails (46%) en kant-en-klare mixjes⁷³ (41%) Champagne, likeur en shooters⁷⁴ zijn een stuk minder populair.

•• niet-alcoholische dranken ••

Ongeveer tweederde van de uitgaanders dronk frisdrank of water tijdens het uitgaan. Gemiddeld dronken zij drie glazen. Veel minder uitgaanders dronken energydrinks tijdens de nacht waarop wij ze enquêteerden (13%). Gemiddeld ging het bij hen om twee glazen of blikjes.

---

⁷³ Bijvoorbeeld Breezer, mirnoff ce.

⁷⁴ Kleine flesjes alcohol, bijvoorbeeld Fligel, Feigling

•• cannabis ••

Bijna één op de vijf clubbezoekers heeft hasj of wiet gerookt tijdens de uitgaansnacht. Gemiddeld rookten zij tijdens het uitgaan twee joints. Vóór het uitgaan werd door 8% van de uitgaanders geblowd. Dit waren grotendeels personen die ook tijdens het uitgaan blowden.

•• ecstasy, cocaïne en amfetamine ••

Nog geen tiende van de clubbezoekers (8%) gebruikte ecstasy tijdens de uitgaansnacht; gemiddeld namen zij 2 pillen. Cocaïne (3%) en amfetamine (5%) werden nog minder vaak gebruikt. In de meeste gevallen werd hoogstens een halve gram coke of speed gebruikt.

Vóór het uitgaan gebruikte 3% ecstasy, cocaïne of amfetamine. Op één na gebruikten zij ook tijdens het uitgaan deze middelen. 'Inslikken' – het gebruiken van middelen vóór het uitgaan – is dus niet bepaald usance bij de clubbezoekers en komt niet in plaats van gebruik tijdens het uitgaan.

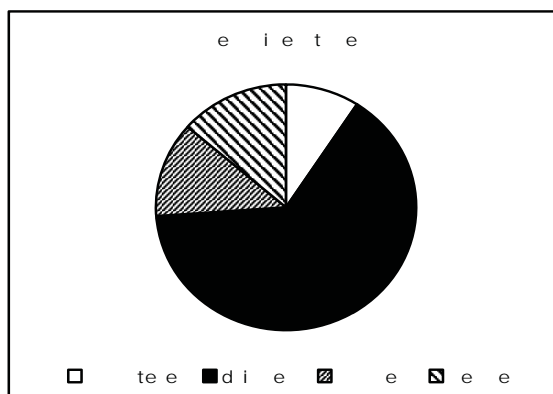
•• overige middelen ••

Ook andere middelen werden sporadisch gebruikt tijdens de uitgaansnacht. Ephedra werd door 4% gebruikt; slechts een enkeling gebruikte poppers (2%) of GHB (1%). Daarnaast meldden twee bezoekers het gebruik van lachgas. Drie clubbezoekers gebruikten vóór het uitgaan; twee gebruikten lachgas en één gebruikte ephedra en poppers. Geen van de clubbezoekers gebruikte paddo's voor of tijdens het uitgaan.

•• gebruikerstypen ••

Op basis van hun gebruik tijdens de uitgaansnacht zijn de bezoekers in vier typen in te delen:

- **Nuchteren** hebben geen alcohol gedronken, niet geblowd en geen ecstasy, cocaïne of amfetamine gebruikt. In totaal behoort 11% van de clubbezoekers tot de nuchteren.
- **Drinkers** hebben wel alcohol gedronken, maar niet geblowd en geen ecstasy, cocaïne of amfetamine gebruikt. Bijna tweederde (64%) van de clubbezoekers behoort tot de drinkers.

- **lowers** hebben wel geblowd, maar geen ecstasy, cocaïne of amfetamine gebruikt. Eén op de acht clubbezoekers (12%) valt in deze groep.
- **Peppers** hebben ecstasy, cocaïne of amfetamine gebruikt.⁷⁵ Van de clubbezoekers behoort 13% tot dit type.

combigebruik

Veel blowers (88%) hebben ook alcohol gedronken. Ook bij de peppers heeft tweederde (69%) alcohol gedronken. Het aantal glazen alcohol dat tijdens het uitgaan werd gedronken is bij drinkers, blowers en peppers vergelijkbaar (rond de zeven glazen). Peppers drinken dus niet méér alcohol dan andere clubbezoekers, zoals sommige verhalen doen geloven – vooral cocaïne zou ervoor zorgen dat je minder snel dronken wordt en langer door kan drinken – maar zij drinken ook niet minder. Iets minder dan de helft van de peppers (46%) heeft ook geblowd. De blowende peppers verschillen niet van de blowers in het aantal joints dat zij rookten.

•• gebruik tijdens het uitgaan per subgroep ••

Er is geen verschil tussen mannen en vrouwen in het aandeel dat (voor en) tijdens het uitgaan alcohol dronk, maar in het aantal glazen dat zijn dronken zit wel verschil: mannen dronken voor en tijdens het uitgaan ruim twee glazen meer dan vrouwen (9.3 versus 6.8 glazen). Ook het drinken van niet-alcoholische dranken tijdens het uitgaan kwam bij mannen en vrouwen even vaak voor. Mannen dronken iets meer glazen frisdrank dan vrouwen (3.5 versus 2.9 glazen). Zowel wat betreft het aandeel drinkers als de gebruikte hoeveelheid is er bij alcohol en niet-alcoholische dranken geen verschil naar etniciteit of leeftijd.

Tijdens het uitgaan hebben mannelijke clubbezoekers (23%) bijna twee keer zo vaak geblowd als vrouwelijke bezoekers (13%). Het gemiddelde aantal joints dat werd geblowd verschilt echter niet tussen mannen en vrouwen (beide rond de twee joints). Er is geen verschil naar etniciteit of leeftijd.

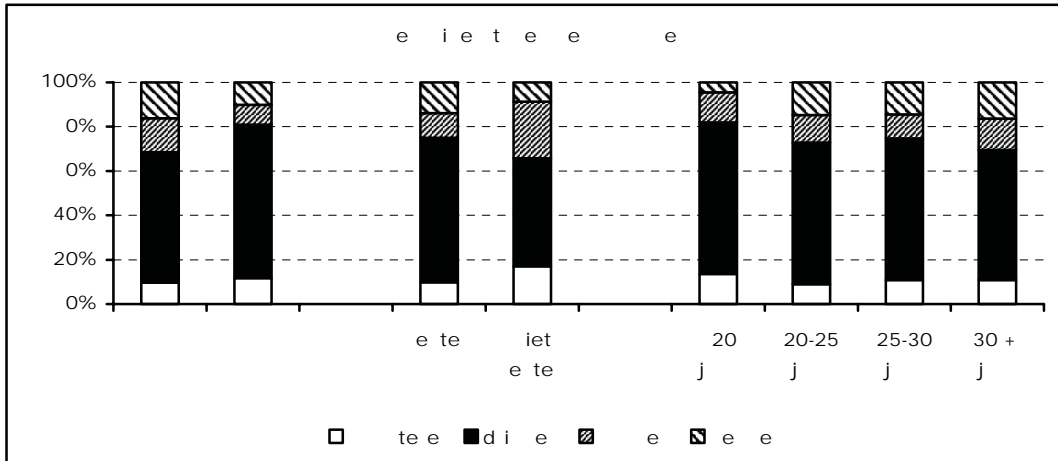
Gebruiksaantallen van de overige middelen zijn te klein voor zinvolle vergelijkingen tussen subgroepen, maar wanneer we kijken naar gebruikerstypen, dan zien we dat de mannen vaker blowers en peppers zijn en de vrouwen vaker nuchteren en drinkers.

Bij de vergelijking tussen westerse en niet-westerse clubbezoekers zien we dat westerse bezoekers vaker drinkers en peppers zijn, en niet-westerse bezoekers vaker nuchteren en blowers.

---

⁷⁵ Andere middelen worden niet meegeteld. Gebruik van GHB en poppers vond bijna uitsluitend binnen de groep peppers plaats. Ephedra werd ook door niet-peppers gebruikt (n = 9).

Jonge clubbezoekers (jonger dan 20 jaar) lijken zo op het eerste gezicht minder vaak tot de groep peppers te behoren dan de oudere bezoekers, maar statistisch is er geen verschil.

•• onwel worden ••

Van de specifieke uitgaansnacht waarop we de clubbezoekers hebben geënquêteerd weten we het niet, maar in het afgelopen jaar is ruim een kwart (27%) van de clubbezoekers wel eens ziek of onwel geworden door het gebruik van alcohol en/of drugs tijdens het uitgaan in een club. Vrouwen werden vaker onwel dan mannen (32% versus 23%).

VI.4 • na het uitgaan •

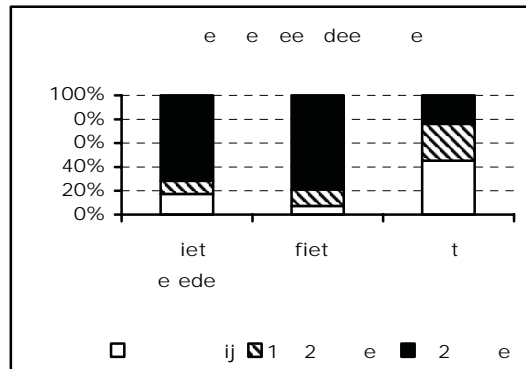
Na afloop van de uitgaansnacht ging één op de acht clubbezoekers te voet naar huis. Een derde liet zich vervoeren (taxi, openbaar vervoer, of met iemand meerijden). Relatief veel clubbezoekers (42%) gingen op de fiets. Een tiende reed met de auto terug naar huis.⁷⁶ In totaal heeft iets meer dan de helft van de bezoekers zelf actief aan het verkeer deelgenomen door een fiets, brommer, motor of auto te besturen.

•• rijden onder invloed ••

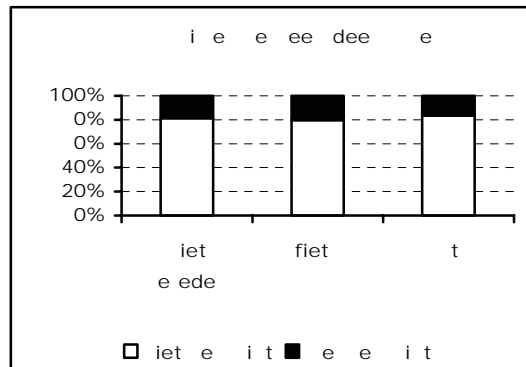
Van degenen die zich per fiets verplaatsten had het merendeel (93%) alcohol gedronken tijdens het uitgaan; ruim driekwart had meer dan twee glazen alcohol op.

⁷⁶ Daarnaast gingen vier respondenten op de bromfiets/scooter naar huis en waren er twee op de motor.

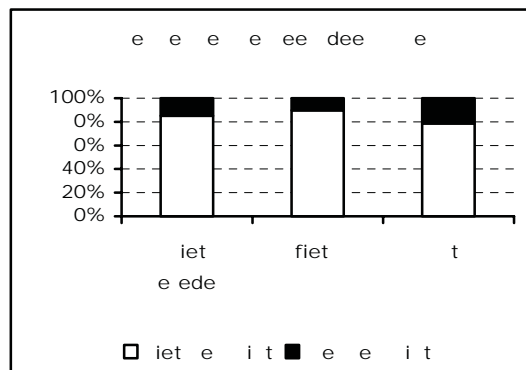
De autorijders brachten het er iets beter af: iets meer dan de helft (55%) had alcohol gedronken en een kwart dronk meer dan twee glazen. In totaal stapte 3% van de clubbezoekers (9 mannen en 1 vrouw) met meer dan twee glazen alcohol op achter het stuur. Het aantal clubbezoekers dat de alcoholverkeerswet overtrad kunnen we echter niet precies bepalen. De relatie tussen de gedronken hoeveelheid en bloedalcoholpromillage is mede afhankelijk van lichaamsge-
 wicht, vet- en vochtgehalte van het lichaam en tijd. Zeer algemeen wordt echter een maximum van twee glazen alcohol als 'veilig' ervaren. Wellicht dat sommige clubbezoekers die meer dan twee glazen dronken een bloedalcoholgehalte van minder 0,5 promille hadden. Maar mogelijk waren er ook bij wie de limiet al met minder dan twee glazen was overschreden.

In het blowen vonden we geen verschillen tussen de 'lopers', de 'fietsers' en de 'chauffeurs'. Van degenen die lopend naar huis gingen of zich lieten vervoeren had 18% geblowd, van de fietsers was dat 20% en van degenen die met de auto naar huis reden had 17% hasj of wiet gebruikt. In totaal is 2% van de clubbezoekers met een jointje op naar huis gereden.

Een tiende van de fietsers behoort tot het type peppers. Van de automobilisten behoort een vijfde tot de peppers. In totaal is 2% van de clubbezoekers na het gebruik van ecstasy, cocaine, of amfetmine naar huis gereden in de auto. Of en in hoeverre zij op dat moment (nog) onder invloed waren van het middel is niet bekend. Recent onderzoek heeft inmiddels echter wel uitgewe-

zen dat gebruik van ecstasy de rijvaardigheid kan beïnvloeden.⁷⁷

VI.5 • deurbeleid •

Ongeveer de helft van de clubbezoekers is tijdens de uitgaansnacht waarop het onderzoek plaatsvond gefouilleerd bij de ingang van de club. Mannen (55%) werden vaker gefouilleerd dan vrouwen (43%). Jongere clubbezoekers (< 20 jaar: 74%, 20 tot 25 jaar: 64%) werden veel vaker gefouilleerd dan oudere bezoekers (25 tot 30 jaar: 34%, 30 jaar en ouder: 39%). Westerse en niet-westerse clubbezoekers werden even vaak gefouilleerd.⁷⁸

Signalen rond het restrictievere beleid van gemeente en uitbaters van de clubs werden gecheckt door middel van een aantal stellingen. We vroegen de respondenten of zij – vergeleken met een jaar geleden – vaker gefouilleerd worden en of er vaker iets in beslag genomen wordt. En of het strengere deurbeleid een gedragsverandering tot gevolg heeft in de zin van het verstoppertje van drugs, minderen met gebruik, andere drugs gebruiken, of een verschuiving in het tijdstip van gebruik.

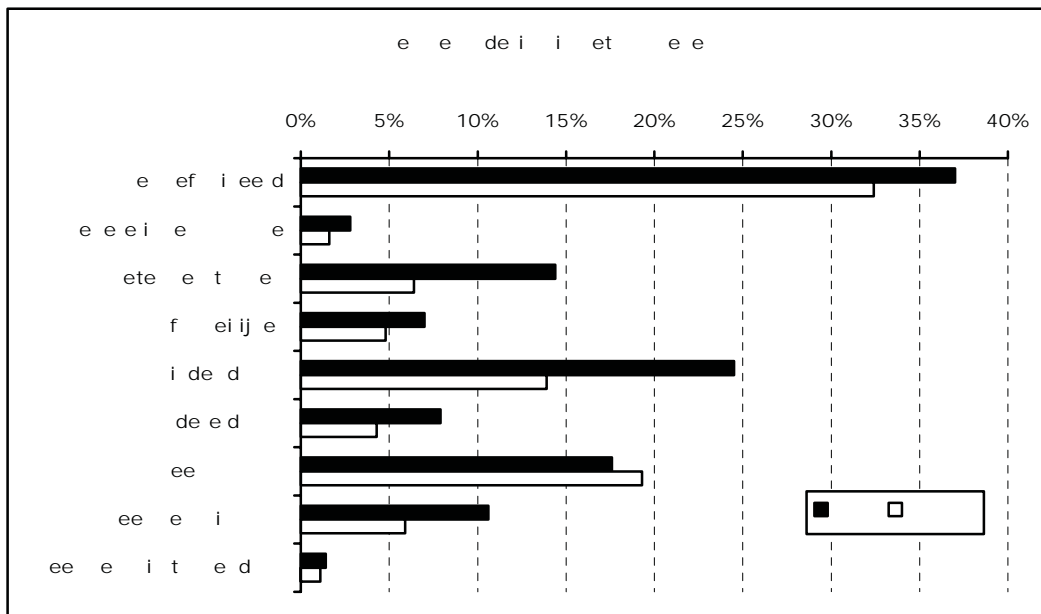
Ruim een derde van de clubbezoekers is van mening dat zij tegenwoordig vaker worden gefouilleerd dan een jaar geleden. Een zesde werd al nooit gefouilleerd. Slechts 2% vindt dat drugs tegenwoordig eerder in beslag worden genomen en bij één op de tien clubbezoekers heeft het striktere deurbeleid ervoor gezorgd dat zij hun drugs beter zijn gaan verstoppertje. Tweederde neemt nooit drugs mee, dus merkt niets van eventuele snellere inbeslagname en hoeft het niet te verstoppertje. Zes procent vindt het tegenwoordig moeilijker om aan drugs te komen in een club. Daar tegenover staat dat bijna driekwart sowieso nooit drugs koopt in een club.

Of het deurbeleid hiertoe de aanleiding was of niet is niet zeker, maar een vijfde van de bezoekers is minder drugs gaan gebruiken in een club en 6% is overstapt op andere (beter verkrijgbare of minder zichtbare?) middelen. Het tijdstip en de plek van gebruik zijn ook veranderd voor een aantal bezoekers: 8% gebruikt tegenwoordig vaker drugs vóór zij naar de club gaan en 1% gaat tussendoor even naar buiten om drugs te nemen. Meer dan de helft van de clubbezoekers gebruikt echter in het geheel geen drugs in een club dus voor hen veranderde er niets. Voor ongeveer één op de vijf van de clubbezoekers is het alcoholgebruik wel veranderd; zij drinken tegenwoordig in de club meer alcohol dan voorheen.

---

⁷⁷ Lamers (2004).

⁷⁸ Bij slechts drie respondenten is ook daadwerkelijk iets in beslag genomen: twee waterflesjes (waarvan één leeg) en een halve ecstasypil. Overigens is het niet onmogelijk dat bezoekers, waarbij iets in beslag werd genomen, de toegang tot de club werd ontzegd en daarmee buiten onze steekproef vielen.

Behalve het foulleren is er volgens verreweg de meeste clubbezoekers dus niets veranderd in het uitgaansleven wat betreft inbeslagnames en eventuele gevolgen voor verkrijgbaarheid en gebruik. Voor een groot deel is dit te verklaren doordat de bezoekers niets merken van veranderingen in beleid omdat zij geen drugs gebruiken in een club, het niet meenemen naar de club en/of het daar ter plekke niet aanschaffen. Dit geldt vooral voor vrouwen. Mannen hebben meer veranderingen opgemerkt, maar ook bij de mannelijke clubbezoekers ervaart maar een minderheid een toename van foulleringen, inbeslagnames of een mindering in verkrijgbaarheid en gebruik. In de ervaringen van westerse en niet-westerse bezoekers is geen verschil. Wat betreft leeftijd lag het enige duidelijke verschil erin dat de jongste clubbezoekers (jonger dan 20 jaar) veel vaker aangeven meer alcohol te zijn gaan drinken dan de oudere groepen (46% tegenover 24%, 9% en 10% respectievelijk). Het is nogmaals niet zeker of het deurbeleid deze verandering in alcoholgebruik heeft teweeggebracht. Een stijging in het alcoholgebruik bij jongeren zou ook kunnen passen in het 'natuurlijk verloop' van het drinken bij tieners.

Overigens betekent geen toename niet noodzakelijkerwijs een afname. Bijna tweederde drinkt tegenwoordig bijvoorbeeld niet meer alcohol in een club, maar dat wil niet zomaar zeggen dat zij dan minder alcohol drinken. En het feit dat 36% niet vaker drugs gebruikt voor het uitgaan en 42% niet vaker tussendoor naar buiten gaat om te gebruiken, wil niet zeggen dat druggebruik voor het uitgaan en buiten de deuren van de club niet voorkomt.

VI.6 • samenvatting en conclusies •

De clubbezoekers die we enquêteerden zijn voor het merendeel vaste stappers, die vooral uitgaan in Amsterdam. Het uitgaan vindt meestal plaats in gezelschap van vrienden en begint in een café en restaurant, waarna later op de avond een club wordt opgezocht.

Er zijn weinig in het oog springende verschillen in uitgaan tussen 1995, 1998 en 2003. Zo gingen in 1998 bezoekers vaker buiten Amsterdam stappen (maar was het aandeel uitgaanders dat buiten Amsterdam woonde ook groter) en hadden in voorgaande jaren meer uitgaanders een houseparty bezocht (maar toen vormden houseparty's ook onderdeel van de steekproef). Wat wel opvalt is de overeenkomst in het geldbedrag dat tijdens het uitgaan werd uitgegeven: in alle jaren lag dit rond de veertig euro.

Bij het uitgaan is alcohol genotmiddel nummer één: 84% dronk alcohol tijdens het uitgaan en 45% dronk (ook) vóór het uitgaan. Preventie adviseert mensen bij speciale gelegenheden en tijdens het stappen niet meer dan vijf glazen te drinken. Bijna de helft van de clubbezoekers overschreed dit advies.

Bijna één op de vijf clubbezoekers blowde tijdens het uitgaan; een aantal van hen deed dit ook vóór het uitgaan. Ecstasy, amfetamine of cocaïne werden tijdens het uitgaan door één op de acht clubbezoekers gebruikt. Inslikken – gebruik van deze middelen vóór het uitgaan – kwam weinig voor.

Op basis van hun gebruik tijdens de uitgaansnacht onderscheiden we vier typen clubbezoekers:

- Een tiende behoort tot de **nuchteren**, die geen alcohol dronken tijdens het uitgaan, niet blowden en geen stimulantia (ecstasy, cocaïne of amfetamine) gebruikten.
- Bijna tweederde behoort tot de **drinkers**, die wel alcohol dronken, maar niet blowden of stimulantia gebruikten.
- Een achtste behoort tot de **blowers**, die wel blowden, maar geen stimulantia gebruikten.
- Een achtste behoort tot de **peppers**, die tijdens het uitgaan stimulantia gebruikten.

In het afgelopen jaar is ruim een kwart van de clubbezoekers wel eens ziek of onwel geworden door het gebruik van alcohol en/of drugs tijdens het uitgaan. Gezien de relatief lage gebruikscijfers van de andere middelen, was alcohol hier misschien de grootste boosdoener.

Na het uitgaan gingen de meeste clubbezoekers op de fiets of te voet naar huis; één op de tien reed zelf met de auto naar huis. Driekwart van de fietsers had op dat moment meer dan twee glazen alcohol gedronken. Bij de chauffeurs had een kwart meer dan twee glazen gedronken. In totaal stapte 3% van de clubbezoekers met meer dan twee glazen alcohol achter het stuur. Ietsen met een slok op komt veel vaker voor.

Naar aanleiding van verhalen rond veranderingen in het deurbeleid van clubs, vroegen wij de clubbezoekers naar hun eigen ervaringen hiermee. Ongeveer de helft van de clubbezoekers is tijdens de uitgaansnacht waarop het onderzoek plaatsvond gefouilleerd. Mannen werden vaker gefouilleerd dan vrouwen en jongeren vaker dan oudere bezoekers, maar er was geen verschil naar etniciteit. Volgens een derde van de clubbezoekers wordt er tegenwoordig vaker gefouilleerd dan een jaar geleden. Behalve het fouilleren werden weinig veranderingen ervaren in bijvoorbeeld inbeslagnames en verkrijgbaarheid van drugs. Dit is grotendeels te verklaren doordat de meeste clubbezoekers geen drugs meenemen of aanschaffen in clubs. Wat betreft gebruik zegt een vijfde van de clubbezoekers dat zij minder drugs zijn gaan gebruiken in clubs en een vijfde zegt er tegenwoordig meer alcohol te drinken. Het is echter niet duidelijk of deze veranderingen in gebruik te wijten zijn aan wijzigingen in het deurbeleid, of dat dit een algemene tendens in het uitgaansleven weerspiegelt.

VII

TRENDS IN GEBRUIK EN MARKT

VII.1	drie steekproeven	153
VII.2	middelengebruik	154
	tabak alcohol cannabis ecstasy cocaïne amfetamine paddo's	
	poppers slaap- kalmeringsmiddelen LSD, crack en heroïne	
	'nieuwe' middelen samenvattend	
VII.3	populariteit van middelen.....	160
	cocaïne t.o.v. ecstasy amfetamine t.o.v. ecstasy paddo's t.o.v. ecstasy	
VII.4	prij en	162
VII.5	samenvatting en conclusies.....	163

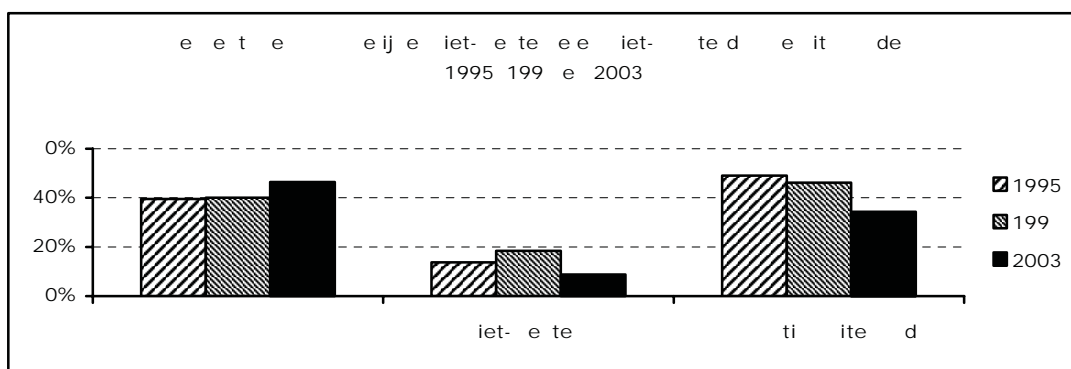

In 1995 is er in het kader van Antenne voor het eerst een survey gehouden onder (party- en) clubbezoekers in Amsterdam. Ook in 1998 voerden wij een dergelijke survey uit. Samen met de gegevens van Antenne 2003 kan dit een aardig beeld scheppen van de veranderingen die de afgelopen acht jaar bij dit uitgaanspubliek in Amsterdam hebben plaatsgevonden. De grootste veranderingen in de afgelopen acht jaar vonden echter plaats in het uitgaanscircuit zelf. Discotheken werden clubs, party's werden 'events' en house werd dance. Locaties die het ene jaar nog hip en trendy zijn, zijn het volgende jaar uit de gratie bij het trendzettend publiek. De uitgaansgelegenheden die voor elke survey zijn geselecteerd zijn daarom niet steeds dezelfde. Het meest in het oog springende verschil is dat in 1995 en 1998 naast clubs ook party's werden meegenomen in de steekproef. Maar zelfs wanneer wel dezelfde gelegenheden werden geselecteerd, waren deze in de tussenliggende jaren soms onherkenbaar veranderd van inrichting, programmering, imago en/of publiek. In hoeverre de steekproeven van (party- en) clubbezoekers in de drie jaren representatief waren voor het uitgaanspubliek op dat moment is bovendien niet te zeggen omdat de populatie trendy uitgaanders in Amsterdam moeilijk is te definiëren en af te bakenen. Toch kunnen cijfers uit 1995, 1998 en 2003 op z'n minst als indicatief voor het clubleven gezien worden. Een vergelijking tussen deze drie jaargangen zou wel degelijk trends aan het licht kunnen brengen. Voorwaarde is echter wel dat de steekproeven op een aantal basiskennmerken vergelijkbaar zijn.

De tabellen bij dit hoofdstuk staan in **bijlage F**.

VII.1 • drie steekproeven •

In 1995 bestond de steekproef – vergeleken met 2003 – uit meer mannen, meer niet-westerse respondenten, meer respondenten woonachtig buiten Amsterdam en de gemiddelde leeftijd lag zo'n drie jaar lager (24.8 respectievelijk 27.6 jaar). In 1998 had de steekproef – vergeleken met 2003 – een vergelijkbare man-vrouw verhouding, maar ook in 1998 waren er meer niet-westerse respondenten, meer respondenten van buiten Amsterdam en lag de gemiddelde leeftijd lager (26.1 respectievelijk 27.6 jaar).

De vraag is in hoeverre deze verschillen werkelijke veranderingen in uitgaanspubliek representeren of dat we hier te maken hebben met steekproefverschillen. Een stijging van het aandeel vrouwelijke uitgaanders of een stijging van de gemiddelde leeftijd is een mogelijk reële ontwikkeling. En ook een daling in het aandeel uitgaanders dat van buiten Amsterdam komt zou daadwerkelijk op hebben kunnen treden. Een daling van het aandeel niet-westerse stappers lijkt echter minder waarschijnlijk gezien de multi-culturalisering van de samenleving.

VII.2 • middelengebruik •

Het in beeld brengen van eventuele veranderingen in middelengebruik onder uitgaanders is één van de belangrijkste doelen van de Antenne surveys. De eerder beschreven verschillen tussen de steekproeven in geslacht, leeftijd, etniciteit en woonplaats zouden echter een vertekend beeld kunnen geven. Een schijnbare daling in gebruik zou bijvoorbeeld in werkelijkheid niet zozeer trend door de tijd kunnen zijn, maar een gevolg van het feit dat de ene steekproef meer vrouwen bevat dan de andere. Om te corrigeren voor dergelijke steekproefverschillen werd een iets complexere analyse uitgevoerd: een regressie analyse.

Regressie analyse

Via een stapsgewijze methode wordt in regressie analyses een model berekend op basis waarvan het gebruik kan worden voorspeld. De invloed op gebruik van de variabelen die opgenomen worden in het regressiemodel, wordt uitgedrukt in de zogenoemde regressiecoëfficiënt. Een negatieve coëfficiënt geeft aan dat het gebruik of de gebruikshoeveelheid kleiner is dan in de referentiegroep; bij een positieve coëfficiënt is het gebruik of de gebruikshoeveelheid groter.

Bij regressie analyses wordt de invloed van de ene variabele gecorrigeerd voor de invloed van de andere variabelen. Wanneer bijvoorbeeld zowel geslacht als leeftijd in het model zijn opgenomen, dan betekent dit dat geslacht van invloed is, ook al zouden alle uitgaanders even oud zijn. Andersom is dan ook leeftijd van invloed, ook al zouden alle uitgaanders van hetzelfde geslacht zijn. De variabelen die niet worden opgenomen in het model hebben niet per definitie geen enkele samenhang met gebruik. Het is bijvoorbeeld mogelijk dat woonplaats samenhangt met gebruik en geslacht samenhangt met gebruik, maar geslacht ook samenhangt met woonplaats. Wanneer dat het geval is, wordt één van de twee in het model opgenomen; degene die het beste voorspelt. De andere variabele hangt dan weliswaar samen met gebruik, maar voegt niets toe aan de voorspelling.

Hoe goed het model overeenkomt met de werkelijkheid wordt uitgedrukt in de verklaarde variantie (R^2). Wij noemen dit de voorspellende waarde van het model.

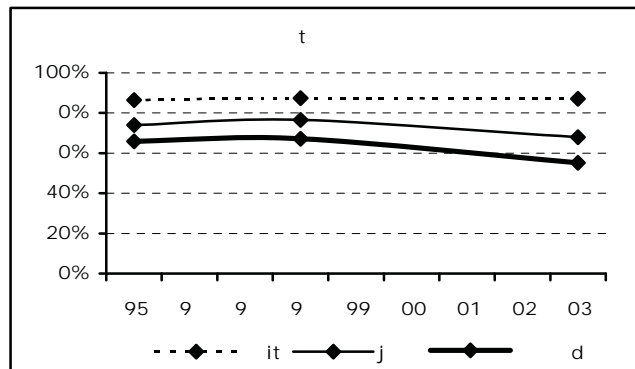
Voor binaire variabelen (wel of geen gebruik) hanteerden we een logistische regressie analyse; voor continue variabelen (hoeveelheid alcohol, cannabis en ecstasy) een lineaire regressie analyse (GLM); voor ordinale variabelen (hoeveelheid cocaïne en amfetamine) een ordinale regressie analyse. Als referentiejaar kozen we voor het jaar 1998, zodat we zowel veranderingen tussen 1995 en 1998, als veranderingen tussen 1998 en 2003 kunnen onderzoeken.

Met behulp van regressie analyse werden veranderingen in het ooit-gebruik, het recente gebruik en het huidige gebruik en het gebruik tijdens de uitgaansnacht bestudeerd. We onderzochten ook veranderingen in de gebruikte hoeveelheden van een aantal middelen. In de grafieken zijn gebruikscijfers weergegeven. In de tekst wordt vermeld of het gebruik tussen 1995 en 1998 of tussen 1998 en 2003 is gestegen of gedaald.

•• tabak ••

Het ooit-gebruik van tabak is de afgelopen acht jaar gelijk gebleven, maar recent en huidig roken is afgenomen tussen 1998 en 2003.

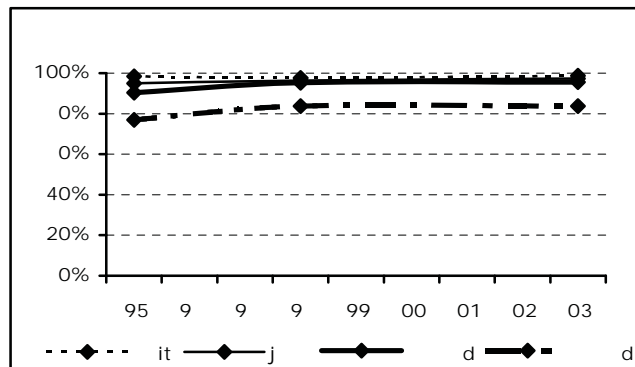
Vrouwen zijn vaker recente rokers dan mannen. Westerse uitgaanders hebben vaker ooit gerookt dan niet-westerse uitgaanders; het recente en huidige tabakgebruik is in beide groepen echter gelijk.

•• alcohol ••

Het ooit- en recente gebruik van alcohol is in de afgelopen acht jaar gelijk gebleven. Het huidige gebruik en het gebruik tijdens de uitgaansnacht nam tussen 1995 en 1998 iets toe, maar is sindsdien gelijk gebleven. Het gemiddeld aantal glazen alcohol dat per gelegenheid wordt gedronken en het aantal glazen dat tijdens het uitgaan werd gedronken ligt sinds 1995 onveranderd rond de vijfentwintig respectievelijk zeven glazen.

Opvallend is de invloed van leeftijd op alcoholgebruik. De resultaten wijzen erop dat er onder jongeren meer drinkers zijn dan onder ouderen. Verder is het huidige alcoholgebruik bij westerse uitgaanders hoger dan bij niet-westerse uitgaanders en wordt er in de uitgaansnacht door de westerse uitgaanders ook meer gedronken. Mannen zijn vaker huidige drinkers dan vrouwen en ook het aantal glazen alcohol ligt hoger bij de mannen dan bij de vrouwen. Opvallend genoeg drinken

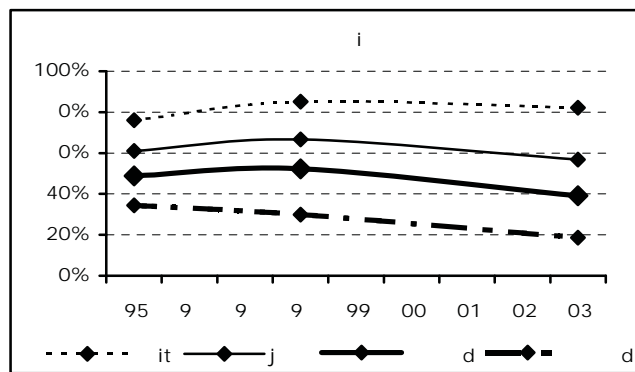

Amsterdammers in het algemeen minder glazen per gelegenheid, maar tijdens de uitgaansnacht drinken niet-Amsterdammers juist minder alcohol. Wellicht logisch gezien het feit dat Amsterdammers vaker lopend of met de fiets naar huis gaan na het stappen.

Overigens is het drinken van frisdrank tijdens het uitgaan tussen 1998 en 2003 afgenomen. Mogelijk is de opkomst van energydrinks daar vooral debet aan. De niet-Amsterdammers drinken vaker frisdrank tijdens het uitgaan.

•• cannabis ••

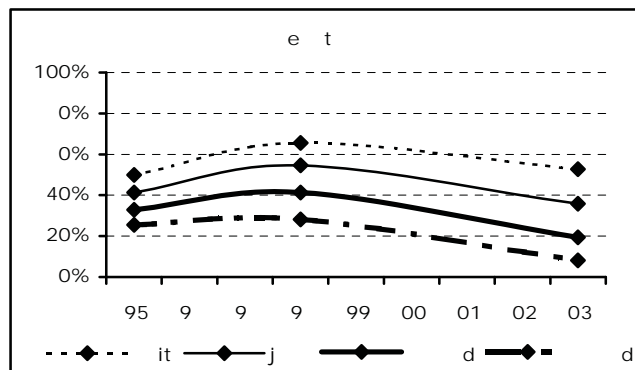
Het ooit- en recente cannabisgebruik steeg tussen 1995 en 1998. Het recente en huidige gebruik en het blowen tijdens de uitgaansnacht daalde tussen 1998 en 2003. Ook werden er in 2003 per gelegenheid en op de uitgaansnacht minder joints gerookt dan in 1998. Het gemiddeld aantal joints dat de huidige blowers per gelegenheid rookt daalde van twee naar anderhalf en het gemiddeld aantal joints tijdens de uitgaansnacht daalde van drieënhalve naar twee.

Mannen zijn vaker huidige blowers dan vrouwen; ook tijdens de uitgaansnacht blowen mannen vaker dan vrouwen. In het algemeen blowen Amsterdammers vaker dan uitgaanders van buiten de hoofdstad. Voor de hoeveelheid gerookte joints per gelegenheid tijdens de uitgaansnacht geldt dat hoe ouder de uitgaanders, hoe minder zij blowen.

•• ecstasy ••

Het gebruik van ecstasy (ooit-, recent, huidig én tijdens de uitgaansnacht) steeg tussen 1995 en 1998, maar is tussen 1998 en 2003 gedaald. Het aantal pillen dat tijdens het uitgaan wordt gebruikt steeg van anderhalf in 1995 naar tweeënhalve in 1998; tussen 1998 en 2003 is

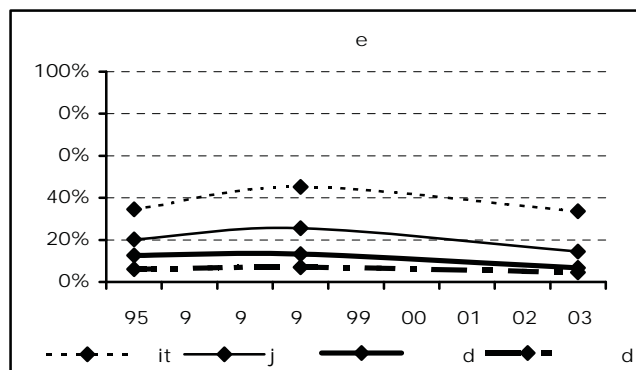

er geen verschil.

Mannen hebben meer ervaring met ecstasygebruik dan vrouwen en oudere uitgaanders gebruiken vaker ecstasy dan de jongeren. De uitgaansnacht zelf uitgezonderd gebruiken uitgaanders die in Amsterdam wonen vaker ecstasy dan uitgaanders van buiten de stad en gebruiken westerse uitgaanders ook vaker ecstasy dan niet-westerse uitgaanders. In het gemiddeld aantal pillen dat tijdens het uitgaan werd geslikt, is er geen verschil naar geslacht, leeftijd, etniciteit of woonplaats.

•• cocaïne ••

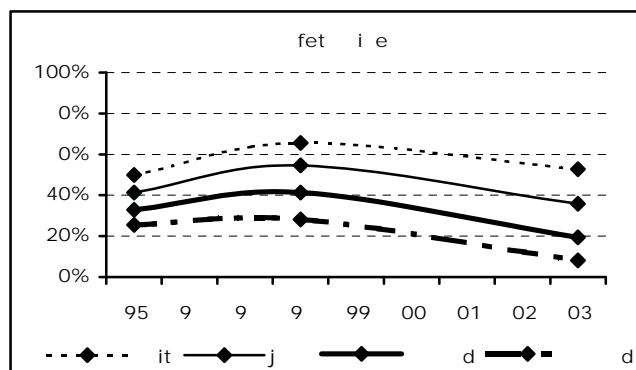
Het beeld van cocaïnegebruik is vergelijkbaar met dat van ecstasy: na een aanvankelijke stijging tussen 1995 en 1998, is het gebruik tussen 1998 en 2003 weer gedaald. De daling is echter minder groot dan bij ecstasy. De gebruikte hoeveelheid tijdens het uitgaan is sinds 1995 onveranderd.

Mannen zijn vaker cocaïnegebruikers dan vrouwen (zowel ooit-, recent, huidig en tijdens het uitgaan), maar tijdens het uitgaan nemen de gebruikende vrouwen meer cocaïne dan de mannen. Daarnaast is leeftijd van invloed op cocaïnegebruik: hoe ouder, hoe meer gebruikers. Amsterdamse uitgaanders zijn vaker ooit- en recente gebruikers dan uitgaanders van buiten Amsterdam.

•• amfetamine ••

Het ooit- en recente gebruik van amfetamine steeg tussen 1995 en 1998. Het ooit-, recente en huidige amfetaminegebruik daalde tussen 1998 en 2003. Het gebruik van amfetamine tijdens het uitgaan bleef de afgelopen acht jaar vrijwel onveranderd op een laag niveau. Ook de gebruikte hoeveelheid amfetamine tijdens het uitgaan veranderde niet.

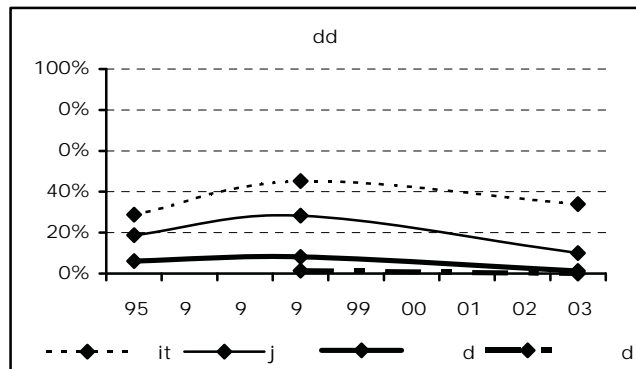

Mannen en oudere uitgaanders hebben vaker ooit amfetamine gebruikt dan vrouwen en jongere uitgaanders. In recent en huidig gebruik en in gebruik tijdens de uitgaansnacht is er geen verschil naar geslacht of leeftijd. Wat betreft de gebruikte dosis tijdens het uitgaan, zien we dat mannen fors meer gebruiken dan vrouwen, dat jongeren meer gebruiken dan ouderen, en dat uitgaanders van buiten Amsterdam meer gebruiken dan niet-Amsterdammers.

•• paddo's ••

Ooit- en recent gebruik van hallucinogene paddestoeltjes steeg tussen 1995 en 1998. Daarna was er een daling. Het gebruik van paddo's tijdens de uitgaansnacht is in 1995 niet gemeten, in 1998 zeldzaam en in 2003 afwezig.

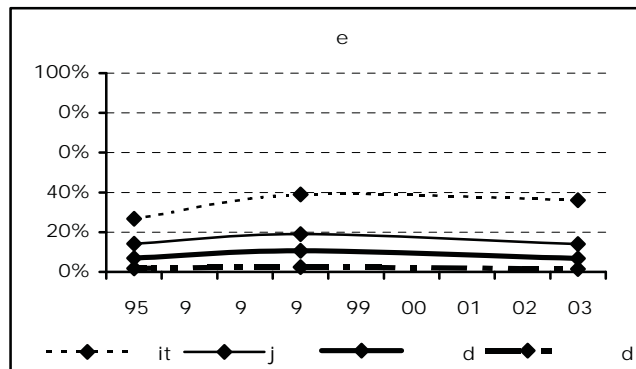
Mannen zijn vaker paddo-gebruikers dan vrouwen. En Amsterdammers gebruiken vaker paddo's dan uitgaanders van buiten de stad.

•• poppers ••

Het ooit-gebruik van poppers steeg tussen 1995 en 1998. Ondanks het verbod op poppers in 2001 is het recente en huidige gebruik van poppers en het gebruik van poppers tijdens de uitgaansnacht is sinds 1995 gelijk gebleven.

Mannelijker uitgaanders gebruiken veel vaker poppers dan hun vrouwelijke tegenhangers. Verder geldt dat hoe ouder, hoe groter de kans op gebruik.

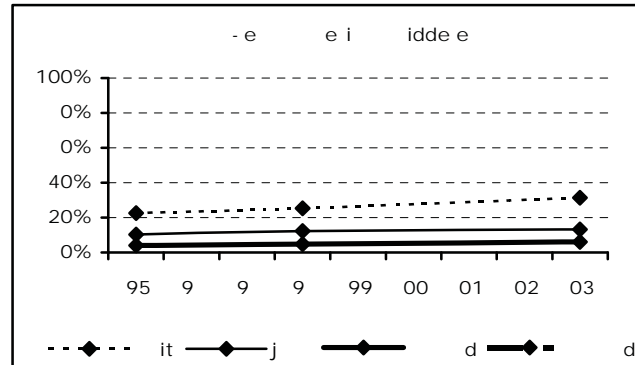

•• slaap- kalmeringsmiddelen ••

Het gebruik van slaap- en kalmeringsmiddelen lijkt onveranderd sinds 1995. We kunnen dit niet helemaal met zekerheid vaststellen, omdat vóór 2003 werd gevraagd naar het specifieke en meest gebruikte kalmeringsmiddel valium.

Voor ooit-, recent en huidig gebruik van slaap- en kalmeringsmiddelen geldt dat hoe ouder, hoe groter de kans op gebruik. Er is geen verschil naar geslacht, etniciteit of woonplaats.

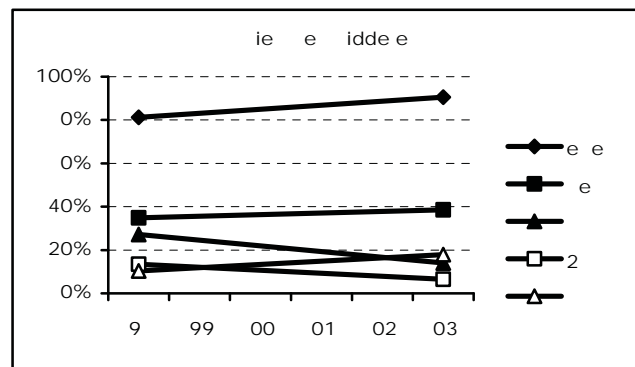

•• LSD, crack en heroïne ••

Het gebruik van LSD, crack en heroïne kwam en komt niet veel voor. Het ooit-gebruik van deze middelen is tussen 1998 en 2003 gedaald. Ook het recente gebruik van LSD en crack ligt in 2003 lager dan in 1995. Het huidige gebruik van de middelen ligt dusdanig laag dat analyse weinig zinvol is. Geslacht is van invloed op het gebruik van LSD en crack: mannen gebruiken vaker dan vrouwen.

•• 'nieuwe' middelen ••

Tot slot kijken we nog naar het ooit-gebruik van de vijf belangrijkste 'nieuwe' middelen: energydrinks, herbal ecstasy, MDA, 2CB en GHB. In 1995 waren deze middelen geen onderdeel van de vragenlijst, zodat we ons beperken tot een vergelijking tussen 1998 en 2003. Het gebruik van 2CB en MDA daalde, maar het gebruik van energydrinks en GHB steeg in die periode.⁷⁹ Voor deze vier middelen geldt dat mannen er meer ervaring mee hebben dan vrouwen. Verder blijkt voor energydrinks: hoe jonger, hoe meer gebruik. Voor GHB geldt het

⁷⁹ Ook het huidige gebruik (laatste maand) van energydrinks steeg; het huidige gebruik van GHB bleef hetzelfde.

omgekeerde: hoe ouder, hoe meer gebruik. Westerse uitgaanders hebben vaker ooit 2CB gebruikt dan hun niet-westerse tegenhangers.

Het ooit-gebruik van herbal ecstasy kon niet worden voorspeld door het regressiemodel, wat erop neerkomt dat er geen verschil is naar geslacht, leeftijd, etniciteit of woonplaats en ertussen 1998 en 2003 geen verandering is opgetreden.

•• samenvattend ••

Samenvattend kan gezegd worden dat het middelengebruik bij uitgaanders in 1998 boven of op het niveau van 1995 lag en in 2003 onder of op het niveau van 1998 lag. Uitgezonderd alcohol, energydrinks en GHB, is het middelengebruik bij uitgaanders de laatste jaren dus gedaald. Dit is in lijn met de bevinding van "nieuwe nuchterheid" uit het panel. Behalve voor tabak geldt voor veel middelen dat mannen vaker gebruiken dan vrouwen. Leeftijd is vooral van invloed op het ooit-gebruik en daarbij geldt dat hoe ouder de uitgaanders, hoe meer gebruik. Dit gaat echter niet op voor alcohol. Daar zien we dat juist de jongeren vaker drinkers zijn en dat zij ook per gelegenheid meer glazen consumeren. Etniciteit is binnen deze groep uitgaanders van relatief weinig invloed op het middelengebruik. Daar waar woonplaats van invloed is, geldt meestal dat Amsterdammers een hoger gebruik kennen dan uitgaanders van buiten de hoofdstad.

De verklarende waarde van de regressiemodellen is echter laag en komt zelden boven de 10%. Dit geeft aan dat het al of niet gebruiken van een middel binnen de onderzochte groep uitgaanders slechts tot op zekere hoogte verklaard kan worden door geslacht, leeftijd, etniciteit en woonplaats en dat veranderingen door de tijd niet heel groot zijn.

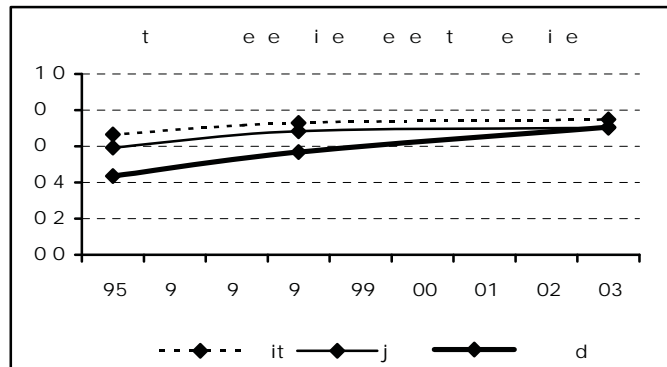
VII.3 • populariteit van middelen •

Een andere manier om trends in middelengebruik te bestuderen is door te kijken naar de populariteit van bepaalde middelen. Deze populariteit is een relatief begrip. De verspreiding van het gebruik van een bepaald middel kan stijgen of dalen. Dit kan een teken zijn van vermeerderde of verminderde populariteit. Maar als het gebruik van andere middelen mee stijgt of daalt, dan wijst het meer op algemene economische, culturele of maatschappelijke veranderingen.

In deze paragraaf richten we ons met name op de stimulantia (ecstasy, cocaine en amfetamine) en paddo's. Rond deze middelen zijn de afgelopen jaren diverse signalen gehoord in de panelstudie. We zetten het aantal cocaine- en amfetaminegebruikers af tegen het aantal ecstasygebruikers. Vervolgens stellen we de resultaten in het licht van paneluitkomsten.

•• cocaine t.o.v. ecstasy ••

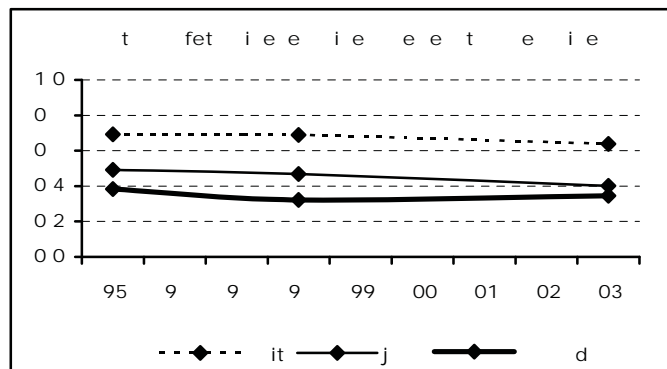
Het aantal uitgaanders dat cocaine gebruikt was en blijft kleiner dan het aantal uitgaanders dat ecstasy gebruikt. Het verschil in vooral huidig gebruik is echter duidelijk kleiner geworden tussen 1995 en 2003. In 1995 waren er bijna tweeënhalf (1/0.435 = 2.3) maal zoveel huidige ecstasygebruikers als huidige cocainegebruikers; in 2003 was het aantal ecstasygebruikers nog amper anderhalf keer zo groot. Het verschil in ooit-gebruik laat een minder grote verandering zien.

Uit het panel kwamen de afgelopen jaren al op regelmatige basis signalen van ecstasy-moeheid en een comeback van cocaine. Uit de cijfers van uitgaanders surveys in 1995, 1998 en 2003 blijkt nu ook de stijgende populariteit van cocaine ten koste van ecstasy.

•• amfetamine t.o.v. ecstasy ••

Het verschil tussen het aantal amfetamine- en ecstasygebruikers is tussen 1995 en 2003 vrijwel gelijk gebleven. Er zijn ongeveer anderhalf keer zoveel ooit-gebruikers van ecstasy als er amfetamine ooit-gebruikers zijn. Voor elke tien huidige gebruikers van ecstasy, zijn er vier huidige amfetaminegebruikers.

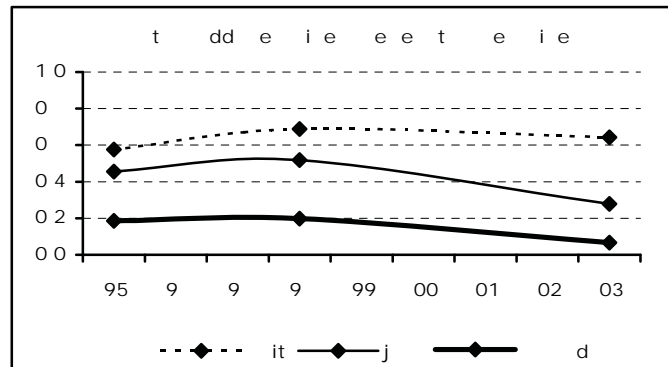
Uit het panel kwamen de laatste jaren wisselende verhalen over amfetamine. In enkele geïsoleerde netwerken werd een toename van amfetaminegebruik waargenomen, maar anderzijds werd soms ook melding gemaakt van slechte verkrijgbaarheid van het middel. In bovenstaande grafiek zijn dergelijke kleine golfbewegingen niet terug te zien omdat de drie meetmomenten waarschijnlijk te ver uiteen liggen.

•• paddo's t.o.v. ecstasy ••

De populariteit van paddo's is vooral sinds de meting in 1998 afgenomen ten opzichte van ecstasy. In 1995 waren er op elke tien huidige ecstasygebruikers twee huidige paddogebruikers; in 2003 is dat er nog maar één.

Na de snelle opkomst van de paddo's begin jaren

negentig, werd in de panelstudie van 1998 een stabilisatie van de paddomarkt gesignaleerd. Deze stabilisatie uit zich vooral in een (relatieve) afname van het aantal huidige gebruikers. Het aantal uitgaanders dat paddo's eens een keer probeert (ooit-gebruik) blijft vrijwel gelijk.

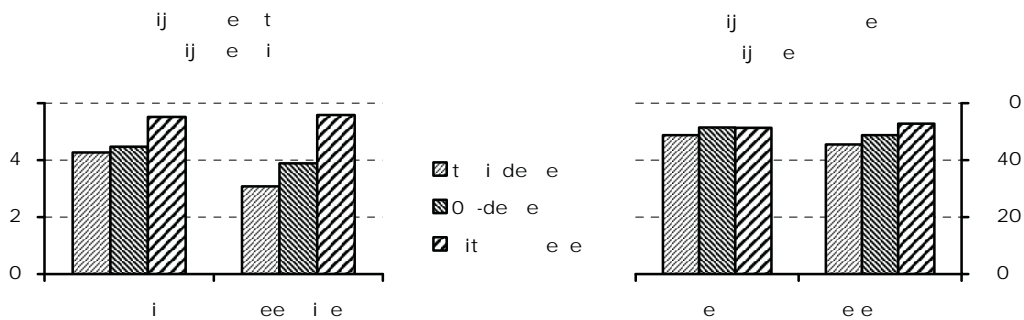
VII.4 • prijs en •

Hoe zit het met de prijs van drugs? Ontwikkelingen hierin kunnen we op dit moment helaas nog niet systematisch volgen, omdat eerdere surveys hierover geen vragen bevatten. We beperken ons daarom op dit moment tot een beschrijving van de huidige situatie.

Ruim een kwart (28%) van de uitgaanders in 2003 heeft gedurende het afgelopen jaar ecstasy of cocaïne gekocht. Het vaakst wordt gekocht bij een thuisdealer (20%); minder vaak bij een 06-dealer of in het uitgaansleven (beide <10%).

Ecstasy en cocaïne gekocht bij de thuisdealer is het goedkoopste. Wanneer meerdere pillen tegelijk worden gekocht, betaal je bij de thuisdealer gemiddeld net iets meer dan 3 euro per stuk. Koop je maar één ecstasypil, dan betaal je gemiddeld 4,25 euro. Een gram cocaïne kost bij de thuisdealer gemiddeld 45,50 euro. Wanneer je een halve gram afneemt, betaal je gemiddeld 24,39 euro (€ 48,78 per gram). In het uitgaansleven is de ecstasy en cocaïne het duurst. De prijs van een enkele ecstasypil ligt in het uitgaansleven bijna 30% hoger dan bij de thuisdealer (gemiddeld € 5,52 wanneer één pil wordt gekocht). Een halve gram cocaïne is in het uitgaansleven echter nauwelijks duurder dan bij de thuisdealer (gemiddeld € 25,67). De prijsverschillen tussen de thuisdealer en dealers in het uitgaansleven zijn nog groter wanneer grotere hoeveelheden worden aangeschaft. Opvallend is namelijk dat er vrijwel geen verschil in gemiddelde prijzen is tussen kleine of grotere afnames in het uitgaansleven, terwijl de thuisdealers wel rabat – kwantumkorting bij aanschaf van grotere hoeveelheden – lijken te ge-

ven.⁸⁰ De hoeveelheid pillen die de uitgaanders bij een thuisdealer kochten was over het algemeen echter ook groter (max. 1000 pillen) dan bij de dealers in het uitgaansleven (max. 100 pillen). De 06-dealers bezetten wat betreft prijzen een middenpositie tussen thuisdealers en het uitgaansleven. Waarschijnlijk omdat dergelijke dealers in de praktijk ook zowel als thuisdealer als dealer in het uitgaansleven kunnen fungeren.

VII.5 • samenvatting en conclusies •

Sinds we in 1995 voor het eerst een survey uitvoerden onder trendy discotheek- en partybezoekers, is het uitgaansleven drastisch veranderd. Discotheken werden clubs, party's werden 'events' en house werd dance. Het muziekaanbod, het uitgaande publiek, het uitgaansklimaat en de uitgaanslocaties zijn de afgelopen acht jaar niet hetzelfde gebleven. De uitgaansgelegenheden die voor elke survey zijn geselecteerd zijn ook niet steeds dezelfde. Houseparty's (dance events voornamelijk in de periferie van Amsterdam) zijn dit jaar in tegenstelling tot 1995 en 1998 buiten beschouwing gelaten.

Vergeleken met de steekproeven van 1995 en 1998, waren de trendy uitgaanders in 2003 gemiddeld ouder, hadden zij vaker een westerse etniciteit en woonden zij vaker in Amsterdam. Vergeleken met de steekproef van 1995 (maar niet die van 1998) waren er bovendien meer vrouwen. Bij het bestuderen van trends in middelengebruik, is gecorrigeerd voor deze verschillen.

⁸⁰ Correlaties tussen aantal gekochte pillen en de stuksprijs is -.33 voor de thuisdealers ($p < .05$). Bij het uitgaansleven werd geen significante relatie gevonden tussen hoeveelheid en prijs.

In het algemeen lag het middelengebruik bij trendy uitgaanders in 1998 boven of op het niveau van 1995 en in 2003 onder of op het niveau van 1998. Het huidige gebruik van tabak, cannabis, ecstasy, cocaïne, amfetamine en paddo's daalde tussen 1998 en 2003. Er kan gezegd worden dat – alcohol, energydrinks en GHB uitgezonderd – het middelengebruik onder trendy uitgaanders de afgelopen acht jaar na een aanvankelijke stijging is gedaald. Dit laatste is in lijn met de bevinding van 'nieuwe nuchterheid' uit het panel.

Overeenkomstig de signalen over ecstasy-moeheid en de cocaïne-revival uit het panel, blijkt – ondanks de daling in gebruik – ook uit de cijfers dat cocaïne ten opzichte van ecstasy aan populariteit wint. In 1995 waren er bijna tweeënhalf zoveel huidige ecstasygebruikers als cocaïnegebruikers; in 2003 was dit nog amper anderhalf maal zo veel. Signalen over stabilisatie van de paddomarkt vinden we ook terug in een daling van het aantal paddogebruikers ten opzichte van ecstasygebruikers. Panelsignalen omtrent korte periodes van opkomst en ondergang van amfetamine zijn niet terug te vinden.

De prijzen van drugs (als mogelijke toekomstige indicator voor trends) zijn dit jaar voor het eerst bestudeerd. Ruim een kwart van de clubbezoekers heeft het afgelopen jaar ecstasy en/of cocaïne gekocht bij een dealer. Bij de thuisdealer wordt het vaakst gekocht; zowel ecstasy als cocaïne zijn daar ook goedkoper. Bij aanschaf van meerdere ecstasypillen betaal je net iets meer dan 3 euro per stuk; een gram cocaïne kost ongeveer 45 euro. In het uitgaansleven zijn ecstasy en cocaïne het duurst; een ecstasypil kost gemiddeld ruim vijf euro en een gram cocaïne ruim 50 euro. De 06-dealer bekleedt een middenpositie. Opvallend is dat dealers in het uitgaansleven, in tegenstelling tot thuisdealers, geen kwantumkorting lijken te geven bij afname van wat grotere hoeveelheden. De gekochte hoeveelheden zijn in het uitgaansleven ook relatief beperkt.

VIII

PREVENTIE INDICATOREN

VIII.1	telefonische vragen.....	167
	top 3 trends	
VIII.2	vragen via internet.....	170
	vragenstellers welke middelen vragenstellers per middel	
VIII.3	unity	173
	beoekers en middelengebruik vragenstellers, middelen en thema's	
VIII.4	pillen testen.....	17
	geanalyseerde ecstasy-monsters belangrijkste werkzame stof	
	hoeveelheid MDMA in tabletten overige monsters	
VIII.5	monsters uit discokluisjes	12
	representativiteit en variatie geanalyseerde monsters pillen	
	poeders en cocaïne amfetamine overige stoffen	
VIII.6	samenvatting en conclusies	15

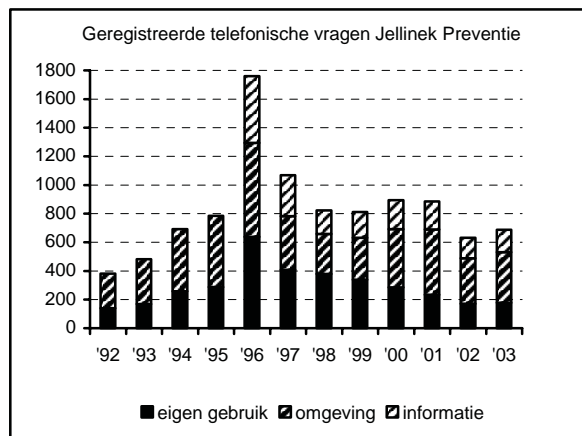

De Preventie Indicatoren vormen een vast onderdeel van Antenne Amsterdam. Dit jaar gaat het om vijf soorten gegevens van Jellinek Preventie. Net als in voorgaande jaren zijn er de volgende drie indicatoren: telefonische vragen over gebruik en verslaving; vragen die mensen via internet stellen; en kwaliteit van XTC die bij de testservice wordt aangeboden ('pillen testen'). In 2003 komen er twee indicatoren bij, namelijk informatie die verzameld is door de vrijwilligers van Unity (een peer project van Jellinek Preventie die voorlichting geeft op party's) en gegevens over drugs uit de 'discokluisjes' waarin drugs worden gedeponereerd die in het Amsterdamse uitgaansleven die bij het fouilleren worden afgepakt.

De tabellen bij dit hoofdstuk staan in **bijlage G**.

VIII.1 • telefonische vragen •

Vanaf 1992 heeft Jellinek Preventie een telefonische informatie- en advieslijn. Deze telefoonlijn wordt bemenst door preventiewerkers. Iedereen die meer wil weten over alcohol, andere drugs en/of gokken kan bellen. De vragen lopen uiteen van het verzoek om een folder, via meer specifieke informatie over een bepaalde drug of over hulpverlening, tot vragen over eigen gebruik of dat van iemand uit de

omgeving. Het komt regelmatig voor dat men begint met een informatieverzoek, maar na doorvragen met een probleem blijkt te zitten. Het uiteindelijke resultaat kan zijn: informatie geven, advisering, ondersteuning bieden of doorverwijzen naar de hulpverlening.

De telefonische vragen zijn verdeeld in vragen over het **eigen gebruik** en vragen uit de **omgeving** (zoals partner, vriend of vriendin, bekende of familielid). Sinds 1996 wordt ook geregistreerd hoe vaak er om **informatie** wordt gevraagd – dergelijke vragen werden voorheen niet meegenomen. Meestal duren de gesprekken tussen de tien en vijftien minuten.⁸¹

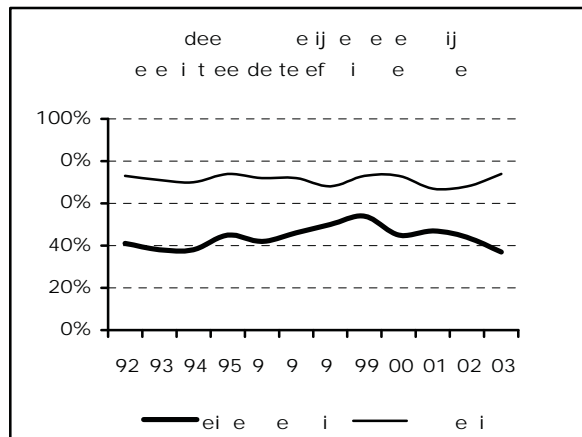
Tot 1996 werden er steeds meer vragen geregistreerd; ook als de informatievragen buiten beschouwing gelaten worden, is er een stijging. Daarna werden het er weer minder. De ontwikkeling in aantal geregistreerde gesprekken hangt sterk

⁸¹ In totaal 687 gesprekken namen 1455 blokken van 5 minuten in beslag.

samen met de dagen en uren waarop de telefoonservice geopend is.⁸² In 2003 werden er in totaal 687 bellers geregistreerd, iets meer dan in het voorgaande jaar. In werkelijkheid ligt dit aantal hoger, zowel omdat de registratie van de telefoonservice niet volledig is⁸³, als omdat er uiteraard ook mensen op andere dagen bellen (die helemaal niet geregistreerd worden).

Terwijl in de eerste helft van de jaren negentig de meeste vragen uit de omgeving van gebruikers kwamen, waren sinds 1997 vragen over het eigen gebruik in de meerderheid. In 2000 kwam hierin weer een kentering en tegenwoordig gaat één op de drie vragen over het eigen gebruik. Een belangrijke verklaring hiervoor is gebruikers de laatste jaren ook vaak vragen stellen via het internet (zie volgende paragraaf). In 2003 kwamen **352** telefonische vragen vanuit de omgeving binnen, tegenover **179** over het eigen gebruik.

Door de jaren heen bleven het vooral meisjes en vrouwen die bellen voor hun omgeving, terwijl bij het eigen gebruik jongens en mannen in de meerderheid waren. Nog steeds zijn vrouwelijke bellers duidelijk in de meerderheid als het gaat om vragen uit de omgeving (74% in 2003, zelfs weer meer dan in het voorgaande jaar). Bij de telefonische vragen over het eigen gebruik stijgt daarentegen de laatste jaren het aandeel mannelijke bellers gestaag, naar 63% in 2003.

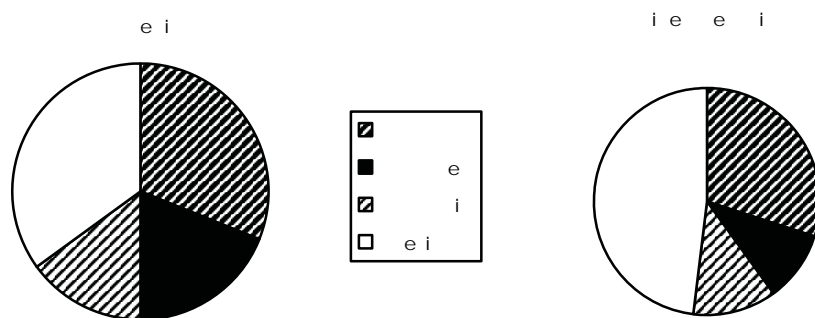
•• top 3 ••

Bij het eigen gebruik en de omgeving ziet de top-3 van 2003 er als volgt uit:

⁸² In 1997 werd de service teruggebracht is van vijf naar drie middagen per week. Dit had te maken met de hoeveelheid tijd die de service in beslag nam en met het instellen van twee landelijke telefoonlijnen (Drugs Informatielijn en Alcoholijn). Toch was er in 2000 weer een lichte stijging, maar die zette niet echt door. In oktober 2002 veranderden de tijden van de telefoonservice. Enerzijds werd het aantal uren per dag dat de service draaide teruggebracht van vier naar twee, anderzijds werd het aantal dagen uitgebreid van drie naar vier. In totaal daalde het aantal bereikbare uren toen dus licht van negen naar acht uur per week.

⁸³ Er werd op 108 van de 162 dagen dat er telefoondiensten draaiden geregistreerd. Daarom zouden de aantallen eigenlijk met $(162/108 =) 1.5$ vermenigvuldigd moeten worden – en dan komen we op een totaal van 1031 bellers. Echter, ook in voorgaande jaren vond geen volledige registratie plaats. Ter wille van de vergelijking met voorgaande jaren blijven we ons beperken tot de geregistreerde gevallen.

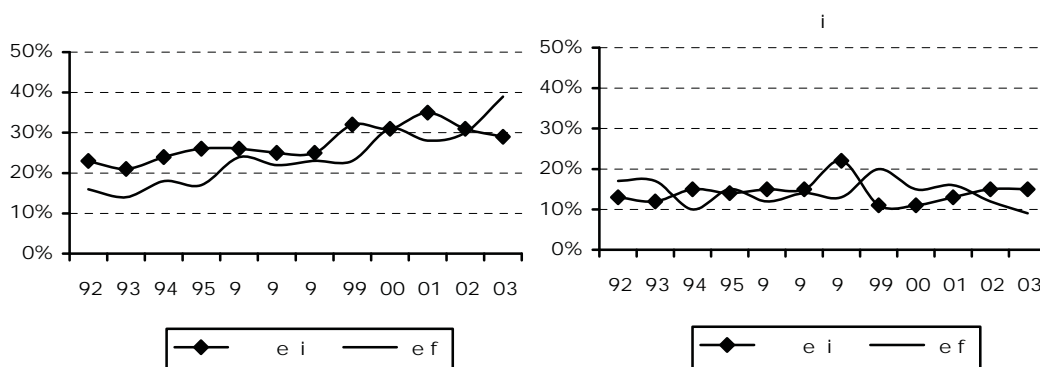
- **Alcohol:** blijft sinds de eerste Antenne Amsterdam (1992) bovenaan bij de bellers uit de omgeving en staat al jarenlang ook bij het eigen gebruik aan top.
- **Cocaïne:** staat sinds 1999 nummer twee bij de omgevingsvragen en net als in 2001 ook bij het eigen gebruik (in 2002 op derde plaats, net als 1999 en 2000).
- **Cannabis:** vanaf het begin afwisselend op tweede of derde plaats, in 2003 weer nummer twee bij vragen uit de omgeving en nummer drie bij het eigen gebruik.

•• trends ••

Bij **alcohol** is er door de jaren heen een toename in de vragen over het eigen gebruik; in 2003 springt het zelfs naar 39%. Bij de vragen uit de omgeving zien we recentelijk een lichte daling.

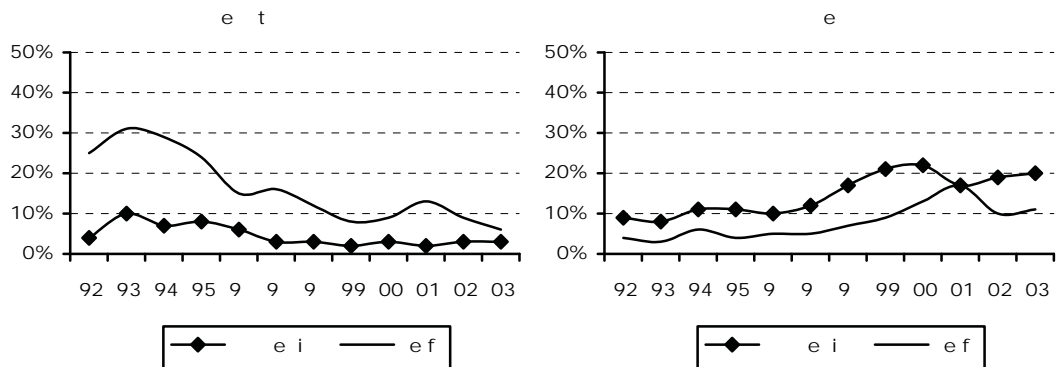
Bij **cannabis** is er de laatste jaren een stijging bij de vragen uit de omgeving, terwijl gebruikers zelf er juist minder vragen over stellen.

Begin jaren negentig stond **XTC** nog aan top bij de telefonische vragen van gebruikers. Sindsdien stellen zij hier verhoudingsgewijs steeds minder vragen over. In 2003 ging nog maar 6% van de vragen van gebruikers zelf over XTC; begin jaren

negentig was dit nog rond de 30%. Net als in voorgaande jaren belt de omgeving nog minder over dit middel.

Sinds het eind van de jaren negentig was er een duidelijke opwaartse trend in vragen over **cocaine**; in 2002 was er een daling, maar die zet in 2003 niet verder door. Nog steeds stelt de omgeving verhoudingsgewijs vaker vragen over cocaïne, dan de gebruikers zelf.

Door de jaren heen belden verhoudingsgewijs weinig mensen over hun eigen **gokproblematiek** en de omgeving stelde steeds minder vragen over gokken. De afgelopen jaren is de situatie redelijk stabiel, op een laag niveau, maar er lijkt sprake van een lichte toename bij de vragen over de eigen problematiek. Beide groepen bellers blijven weinig vragen stellen over **tripmiddelen** (LSD, paddo's); over deze middelen worden zelfs minder vragen gesteld dan over **heroïne en methadon**.

VIII.2 • vragen via internet •

Sinds enkele jaren kunnen er ook via het internet vragen aan medewerkers van Jellinek Preventie gesteld worden. Vanaf de start wordt een zeer behoorlijk aantal vragen via internet gesteld. Mogelijk betreft het hier ook vragen die men nog niet zo lang geleden via de telefoon zou hebben gesteld.

In het jaar 2000 namen we de informatie over internetvragen voor het eerst op in Antenne Amsterdam. Net als in voorgaande jaren hebben we bij de analyse de aperte dubbels weggelaten, dat wil zeggen: de vragen die zeer duidelijk door dezelfde persoon meermaals gesteld werden beschouwden we steeds als één vraag. Ook zijn enkele series vragen van dezelfde persoon over meer van hetzelfde als een vraag geteld (Wat is hasj? Waar komt hasj vandaan? Hoe werkt hasj? Hoeveel mensen gebruiken hasj?). Desalniettemin blijven er ongetwijfeld dubbels over. Na deze reductie blijven er **1046** vragen over – dat is meer dan in

2000, maar minder dan in 2001 en 2002.⁸⁴ De piek in 2001 (1563) kwam vooral doordat tijdens de eerste drie maanden van dat jaar relatief veel vragen werden gesteld, waarschijnlijk omdat er toen in de media nogal wat aandacht aan de website werd besteed. Vervolgens werd de website aangepast. Op de site werden, mede op basis van de bevindingen van 2000, antwoorden gegeven op veelgestelde vragen (A 's). Pas helemaal aan het eind van de site de mogelijkheid om alsnog specifieke vragen te stellen. Regelmatig worden de A 's aangepast en dit is de meest waarschijnlijke verklaring van de voortgaande daling van het aantal specifieke vragen.

•• vragenstellers ••

Wat valt er te zeggen over de vragenstellers? Net als bij de telefonische vragen hebben we de geanonimiseerde gegevens geanalyseerd. Maar terwijl bij de telefonische vragen enkele standaardgegevens worden genoteerd, gebeurt dit niet bij internetvragen. Hierdoor weten we niet het geslacht van de vragenstellers.

Voor zover bekend gaat ongeveer één op de zes vragen over het **eigen gebruik** (iets minder dan in voorgaande jaren), terwijl ongeveer één op de tien vragen over gebruik in de **omgeving** van de vragensteller. De overige vragen zijn **neutraal** gesteld. Bij de neutrale vragen gaat het om algemene of specifieke informatie. Soms is duidelijk dat het om bijvoorbeeld een werkstuk voor school gaat, maar vaker is de achtergrond van de vraag niet direct duidelijk en kan deze zowel betrekking hebben op het eigen gebruik of gebruik in de omgeving, als van algemene aard zijn. Deze laatste categorie onderscheiden we niet bij de telefoonservice. De reden hiervoor is dat de internet-service een nog anoniemer karakter heeft dan de telefoonservice, waardoor minder eenduidige indeling mogelijk is. Terwijl iemand bij internet een vraag in algemene zin kan stellen (Wat gebeurt er als je ?), zal bij de telefoonservice vaak duidelijk worden of het aan persoonlijke of aan algemene vraag is.

Voor zover te achterhalen worden er dus verhoudingsgewijs meer vragen door gebruikers gesteld dan vanuit hun omgeving. Voor de telefoonservice geldt het omgekeerde. Dat was in 2000 ook al het geval. Kennelijk verlaagt internet de drempel voor gebruikers.

•• welke middelen ••

Niet alle vragen gaan over een bepaald middel, maar bijvoorbeeld over drugs in het algemeen, of over een brede categorie (harddrugs). Ook zijn er vragen die niet (alleen) over een bepaald middel maar (ook) over gedrag gaan, bijvoor-

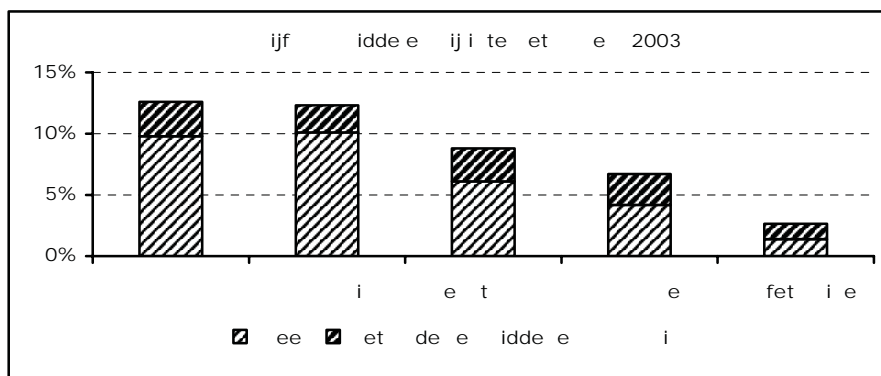
---

⁸⁴ Buiten beschouwing gelaten zijn 87 vragen die feitelijk opmerkingen betreffen over een tijdelijk probleem met een onderdeel van de website.

beeld gokken (27x) of internetverslaving (slechts 1x). Toch blijft er nog een lange lijst over met middelen en combinaties van middelen.

Net als bij de telefonische vragen staan alcohol en cannabis aan top. Daarentegen scoort XTC hoger bij de internetvragen. Voor de internetvragen ziet de top 5 er als volgt uit.

- **Alcohol** staat op de eerste plaats, net als in 2002. In eerdere jaren stond alcohol nog op nummer drie.
- **Cannabis** staat net als in 2001 en 2002 op de tweede plaats. In 2000 stond cannabis nog bovenaan. Maar in 2003 scheelt het niet veel tussen cannabis en alcohol.
- **XTC** staat net als in 2002 op de derde plaats, terwijl het eerder nog bovenaan stond.
- **Cocaïne** blijft op de vierde plaats; de meeste vragen gaan over cocaïnepoeder, maar er zijn ook wat vragen over en crack.
- **Amfetamine** komt voor het eerst in de Top Vijf, maar wel op flinke afstand.

Al met al suggereren de internetvragen dat XTC en cocaine elkaar in populariteit niet sterk ontlopen. Maar in tegenstelling tot wat bij de telefoonvragen gebeurde, is XTC niet door cocaine ingehaald.

Na deze top 5 scoren de volgende middelen relatief hoog:

- GHB (24x) – bijna even hoog als amfetamine, stond in 2002 nog in Top Vijf
- Heroïne (16x) en andere opiaten, zoals methadon (14x), morfine (3x) en codeïne (1x) – maar met name over heroïne steeds minder vragen
- Tabak (14x)
- Paddo's (12x)

Dan komt een kort rijtje met middelen waarover minder dan tien vragen gesteld werden:

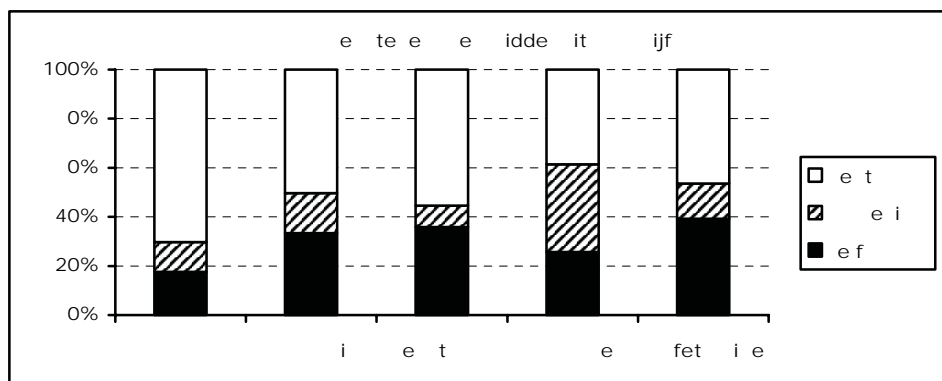
- LSD (5x)
- Mescaline (3x)
- Ketamine (2x; steeds minder vragen!)
- Stackers (2x)

Vervolgens zijn er enkele (soorten) middelen waarover slechts één vraag gesteld werd. In alfabetische volgorde gaat het om: anabolen, 2-Cl, cafeïne, doping, energydrinks, herbal ecstasy, ice, party booster, poppers (daalt fors sinds 2001), PCP, PMA, viagra.

Ten slotte werden vragen gesteld over medicijnen (13x), maar toch veel minder dan in 2002; de vragen gaan vooral over antidepressiva in het algemeen (7x) of specifiek (librium, lithium) en over rohypnol (2x) en ritalin (1x).

•• vragenstellers per middel ••

Bij de middelen uit de Top Vijf worden, voor zover bekend, meer vragen gesteld door de gebruikers zelf als vanuit hun omgeving. Dit geldt het sterkst voor XTC. We zien dus in het algemeen een duidelijk verschil met de telefoonservice, waar juist de omgeving meer vragen stelt. Bij cocaïne worden er echter in beide gevallen meer vragen door de omgeving gesteld dan door gebruikers zelf.

VIII.3 • unity •

Unity is een vrijwilligersgroep van Jellinek Preventie die bestaat uit jongeren die vooral voorlichting geven op middelgrote en grote party's, maar soms ook kleine party's. In 2003 was Unity aanwezig op 26 party's (tegenover 19 in 2002). Het aantal bezoekers van die party's loopt uiteen van enkele honderden tot tienduizenden. In totaal waren er ongeveer 450 000 bezoekers op de party's waar Unity met

een drugsinfostand aanwezig was. – de kleinste met zo'n 350 en de grootste met ongeveer 45.000 bezoekers.

De drugsinfostand van Unity wordt goed bezocht. Bij deze stand worden contacten gelegd met bezoekers (5388 in 2003, tegenover 4422 in 2002). Bezoekers kunnen bij de stand een drugs- of alcoholquiz invullen (4306 in 2003, tegenover 3269 in 2002) en daarnaast eventueel een lijst over hun eigen gebruik (2857 in 2003). Mede naar aanleiding van de quiz komen gesprekken tot stand (839 in 2003, tegenover 789 in 2002).

•• bezoekers en middelengebruik ••

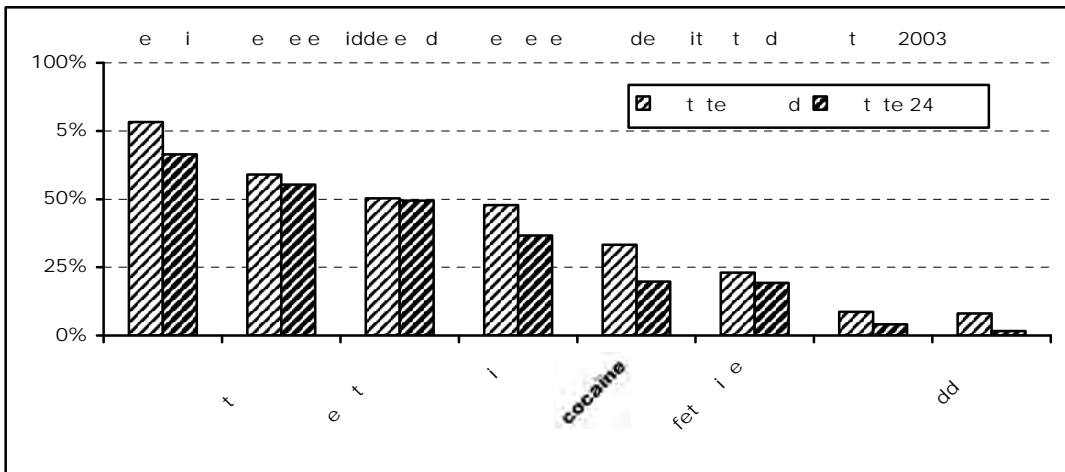
Het aantal bezoekers dat een quiz invult is natuurlijk afhankelijk van hoe groot de party is. Op het grootschalige Mysteryland werd het hoogste aantal bezoekers bereikt en vulden er 315 de quiz in. Gemiddeld ging het om 110 bezoekers per party. Mannelijke bezoekers zijn duidelijk in de meerderheid; ruim een kwart bestaat uit meisjes en vrouwen (28.2%). Afgaand op het profiel van de bezoekers van de Unity stand wordt het ene feest meer door jongens en mannen gedomineerd dan het andere. Verhoudingsgewijs de minste vrouwelijke bezoekers waren er bij Shockers en de Legalize party (minder dan één op de vijf), en de meeste het H feest in februari, Sensation White en Mysteryland (elk ruim één op de drie). Verreweg de meeste bezoekers van de Unitystand zijn twintigers. De gemiddelde leeftijd was 22.8 jaar. Verhoudingsgewijs waren de bezoekers van Thunderdome, Shockers, Defqon 1 en H (in september) met gemiddeld 21 jaar het jongst en die van Sensation White, Tiesto, Dance valley en de White Party het oudst (gemiddeld boven de 25 jaar).

Dit profiel naar geslacht en leeftijd van de bezoekers van de Unity stand komt redelijk overeen met dat van het totale publiek. Of dit ook geldt voor het middelengebruik valt niet echt te zeggen. De praktijk van Unity leert dat er zowel bezoekers zijn die weinig of geen drugs hebben gebruikt, als zeer ervaren consumenten. Maar onbekend is hoe representatief de groep is voor alle bezoekers. Omdat Unity een project is dat zich richt op harm reduction valt te verwachten dat het vooral (actuele) gebruikers aantrekt. Als dit inderdaad zo is, dan ligt het gebruik van partydrugs op de bezochte party's in werkelijkheid lager dan de cijfers van Unity aangeven. Het is echter niet aannemelijk dat de Unity stand op de ene party (bepaalde typen) gebruikers naar verhouding meer aantrekt dan op de andere party. Met andere woorden: de cijfers over middelengebruik kunnen we niet zomaar generaliseren naar alle bezoekers, maar we kunnen wel de mate van middelengebruik van de bezoekers van de verschillende party's met elkaar vergelijken.

De meeste bezoekers van de Unity stand drinken alcohol en ruim de helft rookt. De helft heeft de afgelopen maand ecstasy gebruikt en evenveel in de afgelopen 24 uur. Eveneens de helft heeft de afgelopen maand cannabis gebruikt en

ruim één op de drie in de afgelopen 24 uur. Eén op de drie heeft de afgelopen maand cocaïne gebruikt en één op de vijf in de afgelopen 24 uur. Bijna een kwart heeft de afgelopen maand amfetamine gebruikt en ongeveer één op de vijf in de afgelopen 24 uur. Minder dan één op de tien heeft de afgelopen maand GHB gebruikt en ruim 4% in de afgelopen 24 uur. Voor het gebruik van paddo's liggen de cijfers nog iets lager.⁸⁵

Deze gegevens bevestigen het beeld dat drugsgebruik van partybezoekers – naast drinken, roken en blowen – vooral bestaat uit stimulantia. Uit de gegevens kunnen we niet direct afleiden dat zij tijdens de party stimulantia hebben gebruikt, maar de cijfers over het gebruik in de laatste 24 uur wijzen er wel op dat een flink deel van de bezoekers van de Unity stand voor of tijdens de party ecstasy, cocaïne en/of amfetamine had gebruikt.

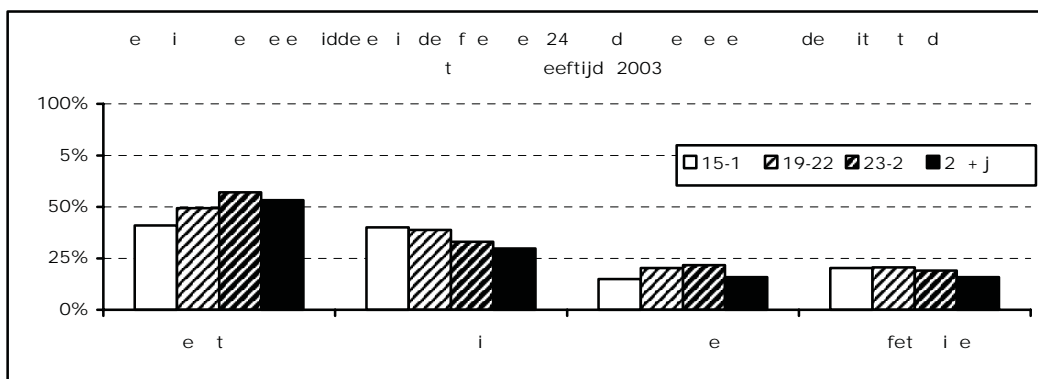
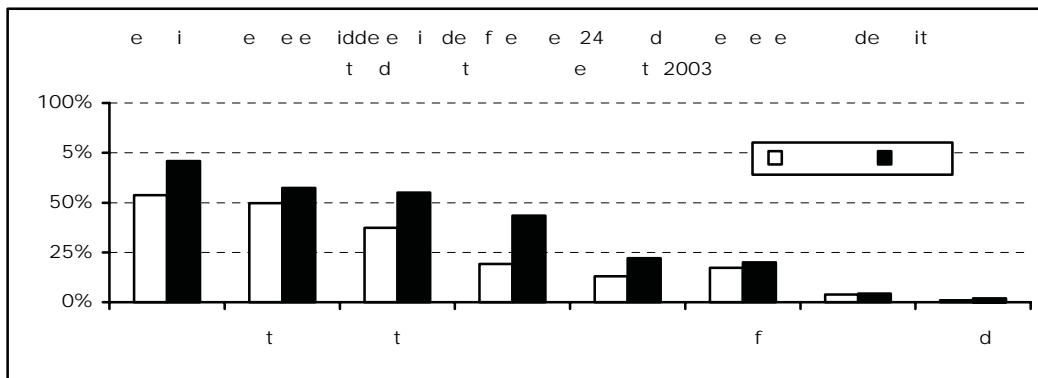
Afgaand op de cijfers van Unity scoort het gebruik van ecstasy voor en/of tijdens de party's tweemaal zo hoog als cocaïne en amfetamine. Daarbij zijn er wel verschillen tussen de party's. Zo zijn er enkele party's waar 60% – 70% van de bezoekers van de Unity stand de afgelopen 24 uur ecstasy hebben gebruikt, dus ruim boven het gemiddelde, terwijl er ook enkele party's zijn waar het om minder dan 30% gaat. En er zijn enkele feesten waar tussen een kwart en bijna de helft van de standbezoekers de afgelopen 24 uur cocaïne hebben gebruikt, terwijl er ook enkele zijn waar het om minder dan 10% gaat. Idem dito geldt voor amfetamine. Opvallend is dat er enkele party's zijn waar alle drie drugs beduidend lager scoren dan het gemiddelde, dus waar zowel ecstasy, cocaïne als amfetamine relatief 'weinig' gebruikt worden, terwijl er andere party's zijn waar alle drie middelen relatief hoog scoren. Maar het is niet zo dat de party's die relatief hoog scoren op één van deze drie middelen, er niet automatisch uitschieten op de beide andere

⁸⁵ De vragen over middelengebruik gingen alleen over deze acht middelen. Er zijn geen systematische gegevens over het gebruik van andere drugs beschikbaar.

stimulantia. Dit geldt vooral voor de combinatie van cocaïne en amfetamine. Het lijkt er sterk op dat feesten met relatief veel amfetaminegebruikers verhoudingsgewijs minder cocaïnegebruikers zijn – en andersom.

Kijken we naar het geslacht, dan blijken de vrouwelijke bezoekers van de Unity stand de afgelopen 24 uur over het algemeen minder middelen te hebben gebruikt dan de jongens en mannen. De verschillen zijn het grootst voor cannabis en ecstasy.

Leeftijd doet er niet echt veel toe, maar de tendens is dat cannabis en amfetamine verhoudingsgewijs wat hoger scoren bij de jongere bezoekers, cocaïne bij de tussengroep en ecstasy bij de wat oudere groep.

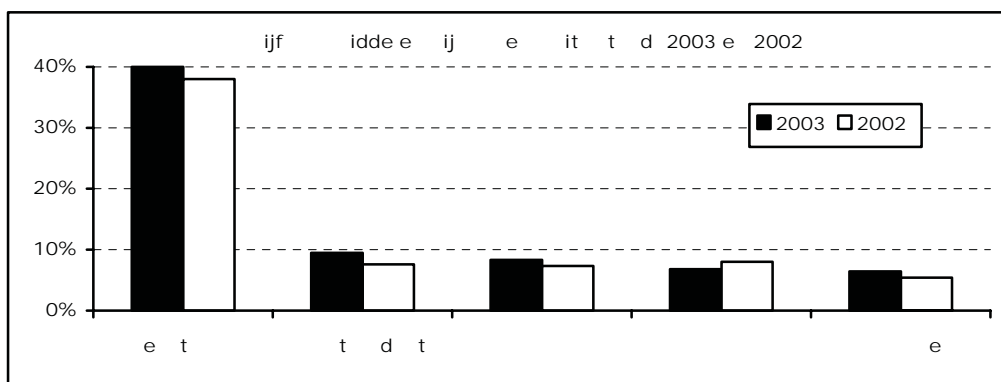

•• vragenstellers, middelen en thema's ••

Zoals gezegd komen mede naar aanleiding van het invullen van de quiz gesprekken tot stand met Unity. Net als bij de quiz zijn mannelijke vragenstellers duidelijk in de meerderheid; ruim een kwart bestaat uit meisjes en vrouwen (27.3%). Dat is vergelijkbaar met 2002, het jaar waarover we voor het eerst dit soort gegevens van Unity in Antenne opnamen. '

De **Top Vijf** van middelen waarover vragen worden gesteld ziet er als volgt uit. Ecstasy is de drug die ook in 2003 nog steeds het hoogst scoort in deze gesprekken (40%); dat is vrijwel gelijk aan 2002 (38%). Daarna volgen, op flinke afstand: smart drugs (10% - voornamelijk over ephedra)⁸⁶, GHB (8%), alcohol (7%), en cocaïne (6%). Hiermee is de Top Vijf hetzelfde als in 2002.

Daarna komen vragen over cannabis (5.7%) en amfetamine (5.5%). Tussen de 2% en 4% van de vragen gaat over ketamine, LSD en paddo's. Ten slotte er zijn er middelen waar minder dan 1% van de vragen over gaat: 2cb, DMT, MDTA, mescaline, PMA, heroïne, lachgas, slaapmiddelen, Red Bull, Prozac, tabak, thee, viagra, anabolen en poppers.

Wat betreft de **inhoud van de vragen** scoren langere termijn risico's het hoogst (18.5%). Opvallend is dat dit thema relatief het vaakst aan de orde komt bij vragen over cocaïne en amfetamine.

Op de tweede plaats komen vragen over wat een bepaald middel is of hoe het werkt (basisinformatie; 16.3%). Dergelijke vragen worden veruit het vaakst gesteld als het gaat om smartdrugs en GHB.

Op de derde plaats staan vragen over de werking en effecten van drugs (11.4%). Dit soort vragen komt het vaakst voor bij cannabis, alcohol en smartdrugs.

De vierde plaats wordt ingenomen door vragen die gaan over de ('verantwoorde', respectievelijk riskante) dosering of frequentie van het gebruik van een bepaald middel (9.6%). Verhoudingsgewijs komen deze thema's het vaakst naar voren als het gaat over ecstasy of GHB.

Vragen over hoe je je het beste voorbereidt op middelengebruik (prepare) en over hoe je eventuele onaangename gevolgen kunt voorkomen of reduceren (repair) nemen de vijfde plaats in (6.8%). Verhoudingsgewijs zijn dit het vaakst thema's bij ecstasy.

⁸⁶ In totaal ging 6.7% van de vragen over ephedra (4.2% in 2002).

VIII.4 • pillen testen •

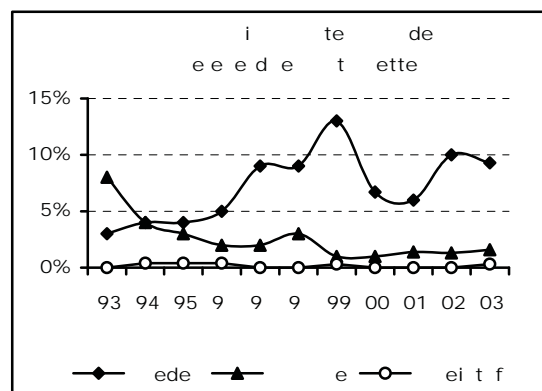
Vanaf 1989 laat Jellinek Preventie in het laboratorium de kwaliteit van XTC-monsters analyseren. Vanaf 1993 gebeurt dat in het kader van het landelijke DIMS-project⁸⁷. Aanvankelijk gingen alle monsters in hun geheel naar het laboratorium. Tegenwoordig wordt eerst een zogenoemde 'kantoortest' gedaan, waarvoor een klein beetje van de pil (of poeder of vloeistof) nodig is. De aanbieders van pillen krijgen bij Jellinek Preventie indien mogelijk naar aanleiding van een kantoortest direct de uitslag te horen. Geeft de kantoortest geen uitsluitel, dan kan de aanbieder het monster weer meenemen of het naar het laboratorium laten sturen. Aanbieders moeten dan ongeveer een week wachten tot de laboratoriumresultaten bekend zijn en zij krijgen hun monsters niet meer terug.

De hieronder besproken resultaten zeggen uitsluitend iets over de bij Jellinek Preventie aangeboden monsters. De geanalyseerde monsters geven dus niet zonder meer een representatief beeld van de totale Amsterdamse XTC-markt. Desalniettemin kunnen de testresultaten wel als een graadmeter voor ontwikkelingen op de Amsterdamse XTC-markt gelden. In de volgende paragraaf zullen we een vergelijking maken met de gegevens over XTC uit de zogenaamde 'discokluisjes'

•• geanalyseerde ecstasy-monsters ••

In 2003 testte Jellinek Preventie in totaal **321** monsters die werden aangeboden als XTC. Dat is meer dan in het voorgaande jaar. Sinds 1996, toen er nog ruim 1.000 pillen getest werden, daalde het aantal monsters gestaag, maar in 2003 zien we voor het eerst weer een toename.

Nog steeds bestaat het overgrote deel van de monsters uit tabletten (89% in 2003). In de tweede helft van de jaren negentig werden daarnaast relatief veel monsters in poedervorm aangeleverd. In 1999 steeg dit tot 13% van alle monsters, daarna volgde een daling (6% in 2001) maar die zet niet door en in 2003 bestond 9% van de ecstasy-monsters uit poeder. Door de jaren heen is het aandeel XTC monsters in

⁸⁷ Bouma, van Dijk & Niesink (2004), Korf, Benschop & Brunt (2003), Mensink & van Kampen (1997), Spruit (1999).

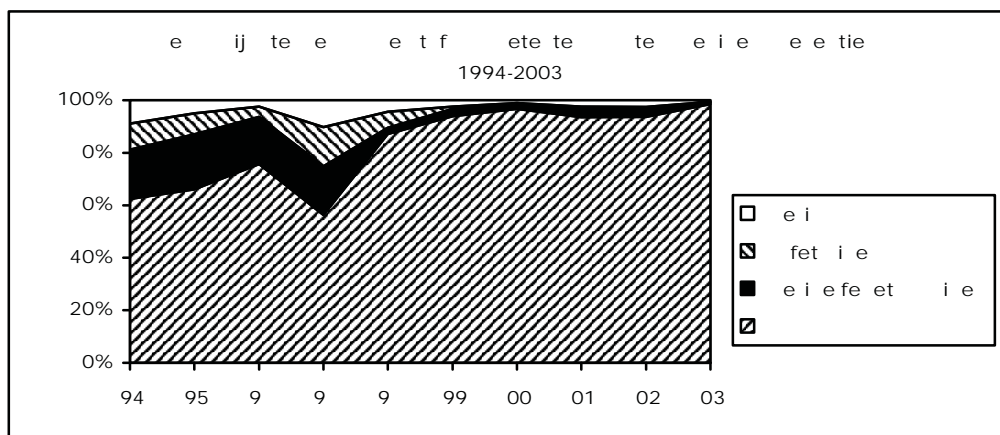
capsulevorm gedaald. Tegenwoordig bestaat nog slechts een zeer klein deel uit capsules. In 2003 was er voor het eerst weer een vloeibaar monster.

•• belangrijkste werkzame stof ••

Van juli 1993 tot en met december 2003 zijn in totaal 6.226 monsters, die werden aangeleverd als XTC, getest. Elk jaar bevatte de meerderheid van deze monsters 'echte' ecstasy, dat wil zeggen MDMA. Met name in de beginjaren zagen we wel schommelingen. De laatste dip was in de tweede helft van 1997, toen minder dan de helft van de monsters als belangrijkste werkzame stof **MDMA** bevatte. De belangrijkste verklaring hiervoor was dat in 1997 landelijk grote partijen grondstoffen en oplosmiddelen voor de productie van MDMA, zoals PMK, in beslag werden genomen. In de loop van 1998 bleken echter verreweg de meeste aangeboden monsters weer MDMA als belangrijkste werkzame stof te bevatten. In het eerste kwartaal van 1998 was er al een duidelijke kentering en sindsdien bevat zelfs een groter percentage monsters MDMA dan in alle voorgaande jaren. In 2003 bevatte 90% van de monsters MDMA; dat is nog meer dan in het voorgaande jaar.

Tot 1997 was **MDEA** de meest voorkomende aan MDMA verwante stof. Sindsdien is dit middel volgens de testresultaten vrijwel geheel van de Amsterdamse markt verdwenen. In 2003 bevatte slechts één XTC-monster MDEA. Al vanaf het begin kwam **MDA** minder voor en tegenwoordig wordt het slechts zeer zelden aangetroffen tussen de monsters die bij Jellinek Preventie worden aangeboden; in 2003 gebeurde dit slechts één keer. Terwijl in 2001 nog enkele monsters met **2cb** werden aangetroffen, bevatte in 2003, net als in het voorgaande jaar, geen enkel monster deze drug.

MDMA behoort, samen met onder andere MDEA, MDA en 2cb, tot de fenetylamines. Door de jaren heen bestond steeds de meerderheid van de monsters uit fenetylamines – en daarvan weer het grootste deel uit MDMA.

Inmiddels is wel duidelijk dat de dip in de loop van 1997 slechts een korte onderbreking was van een langere termijn ontwikkeling. Het meest opmerkelijke tijdens deze de dip was de forse stijging van XTC-monsters met **amfetamine** als belangrijkste werkzame stof (al dan niet in combinatie met cafeïne). In de loop van 1998 daalde dit echter weer, tot onder het niveau van voor de zomer van 1997. In 2003 werd eenmaal amfetamine in de XTC-monsters aangetroffen (in combinatie met cafeïne).

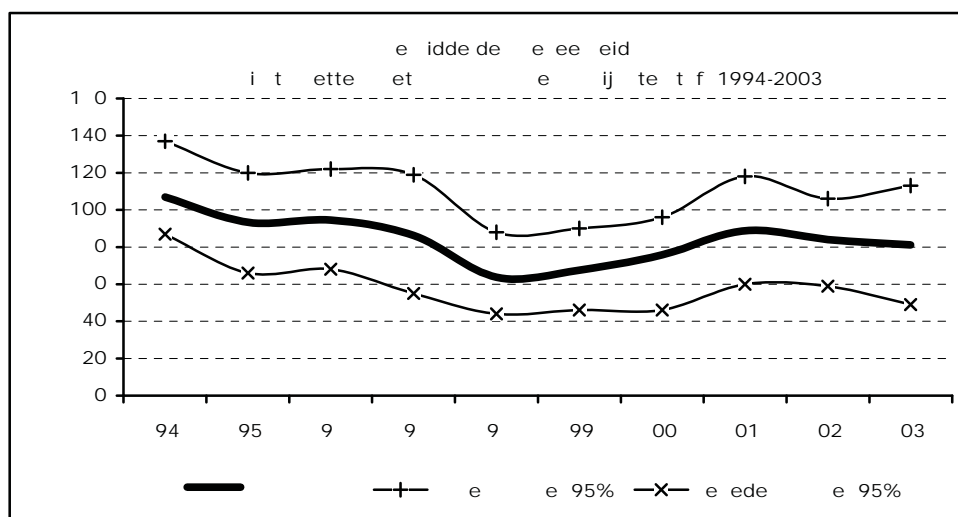
Van de monsters met MDMA als belangrijkste werkzame stof bevatte een deel ook andere werkzame bestanddelen:

- 15x cafeïne
- 4x amfetamine plus cafeïne
- 2x amfetamine
- 1x MDEA
- 1x MDEA + cafeïne.

Vier monsters bevatten in het geheel geen werkzame stof.

•• hoeveelheid MDMA in tabletten ••

Door de jaren heen blijkt de hoeveelheid MDMA bij de tabletten met MDMA als belangrijkste werkzame stof fors uiteen te lopen (van minimaal 1 tot maximaal 222 mg). In 2003 varieerde dit van **4 tot en met 212 mg**.

Er blijken dus nog steeds pillen van zeer uiteenlopende dosering op de markt te zijn. Maar door de jaren heen daalde de **gemiddelde** hoeveelheid MDMA in tabletten: van 107 mg in 1994 naar 64 mg in 1998. Daarna was er enkele jaren een stijging, de laatste jaren gevolgd door een lichte daling. Anno 2003 bevatten

de tabletten met MDMA gemiddeld **1 mg** van deze stof. Dit is echter wel minder dan in het midden van de jaren negentig. Er blijft echter, zoals gezegd, sprake van zeer uiteenlopende doseringen. Het gemiddelde bedroeg in 2003 weliswaar 84 mg, maar de spreiding was groot.⁸⁸ Met andere woorden: zo'n 95% van de pillen bevatte tussen de 49 en 113 mg MDMA.

•• overige monsters ••

Naast de monsters die als XTC worden aangeleverd, komen er bij de test service ook monsters binnen die iets anders zouden moeten bevatten.

In 2003 ging het om de volgende monsters (met tussen haakjes de laboratorium-resultaten):

- 11x cocaïne (11x cocaïne (52%-90% cocaïne) en 1x tevens heroïne (33%))
- 21x amfetamine (21x amfetamine (1%-73%); slechts 9 monsters bevatten alleen amfetamine, de rest ook cafeïne, methamfetamine en/of phenacetine; 8 monsters bevatten hoofdzakelijk cafeïne.
- 9x GHB (9x GHB (39%-53%), waarvan 2x ook GBL)
- 9x LSD (9x LSD; 23 mcg – 89 mcg)
- 4x heroïne (4x heroïne; 22%-76%)
- 3x cafeïne
- 2x viagra (1x viagra, 1x MDMA)
- 1x 'vrouwen viagra' (bevatte alleen 1 mg amfetamine)
- 1x 'jaabaa' (bevatte 65 mg cafeïne en 20 mg methamfetamine).
- 1x 2-CI (was nog niet eerder aangetroffen).

Concluderend zijn er in 2003 wat meer amfetaminemonsters aangeboden dan in het voorgaande jaar (respectievelijk 21 en 11). Elk jaar worden er wel enkele bijzondere monsters aangetroffen, in 2001 waren er bijvoorbeeld drie monsters met DHEA, in 2002 één monster met TMA-2 en in 2003 dus één monster met 2-CI. Omdat het om uitzonderingen gaat, kunnen we aan dit soort monsters geen andere conclusie verbinden dan dat zij kennelijk geen echte plek op de Amsterdamse drugsmarkt innemen. Opvallend is verder dat er wel af en toe methamfetamine wordt aangetroffen als 'bijproduct', maar dat geen enkel monster als werkzame stof uitsluitend of primair methamfetamine bevat.

---

⁸⁸ Standaard deviatie = 32 mg.

VIII.5 • monsters uit discokluisjes •

Sinds enkele jaren zijn er bij de ingang van clubs en discotheken op en rond het Rembrandtplein en het Leidseplein kluisjes geplaatst waar bij fouillering aangetroffen drugs in worden gedeponereerd. Deze drugs worden dan door de politie in beslag genomen. Vervolgens draagt de politie, volgens een nauwkeurig protocol, de in beslag genomen drugs over aan Jellinek Preventie, zodat zij kunnen worden geanalyseerd in het kader van DIMS.

•• representaviteit en variatie ••

Vanaf maart 2003 zijn de drugs uit de discokluisjes uit het Rembrandtpleingebied in het systeem opgenomen en die uit het Leidsepleingebied sinds november 2003. In totaal ging het in 2003 om **5.733** monsters. De overgrote meerderheid hiervan kwam van het Rembrandtplein (5.291) en een veel kleiner deel van het Leidseplein (442). Het kleinere aantal monsters van het Leidseplein komt vooral doordat hier later werd begonnen omdat cannabis in dit gebied niet in beslag wordt genomen.

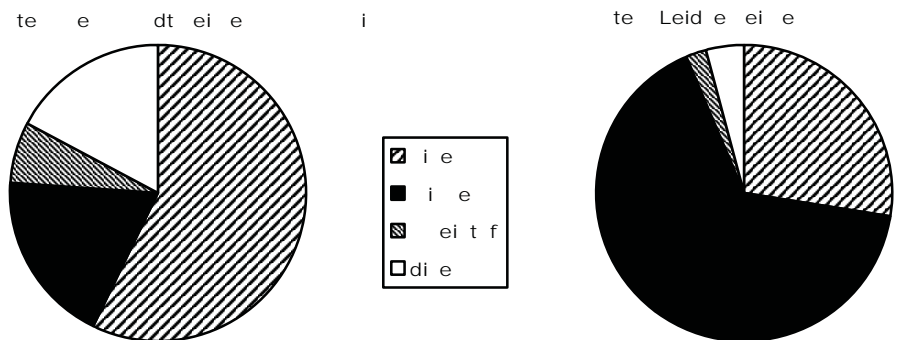
Ook hier geven de monsters natuurlijk niet zonder meer een representatief beeld van de totale Amsterdamse markt van uitgaansdrugs (en zeker niet van de totale drugsmarkt). Wel vormen de monsters een duidelijke aanvulling op de informatie die komt uit het pillentesten. En samen vormen de monsters uit beide bestanden (op den duur) waarschijnlijk een betere graadmeter voor ontwikkelingen op de Amsterdamse XTC-markt. Een mogelijk voordeel vanuit het perspectief van monitoring van de drugsmarkt is dat met de monsters uit de discokluisjes een ander segment van de gebruikersmarkt wordt bereikt dan met het pillentesten. Een nadeel van de monsters uit de discokluisjes is dat informatie van de gebruiker ontbreekt; terwijl de consument bij het pillentesten aangeeft wat hij/zij denkt dat er in het monster zit, gebeurt dit niet bij de drugs uit de discokluisjes.

Bijna de helft van de monsters bestaat uit 'pillen' (2817 – overwegend ecstasy), ruim twee keer zoveel als het aantal 'wikkels' (1184 – overwegend met cocaïne). Opvallend is dat er uit Leidsepleingebied naar verhouding meer wikkels zijn dan uit het Rembrandtpleingebied. Uit het Leidsepleingebied komen bijna tweeënhalf keer zoveel wikkels als pillen, maar uit het Rembrandtpleingebied drie keer zoveel pillen als wikkels. Het lijkt er dan ook op dat beide uitgaansgebieden van elkaar verschillen in het soort partydrug dat er het meest populair is: meer ecstasy rondom bij het Rembrandtplein en meer cocaïne bij het Leidseplein.

Naast de pillen en de wikkels bevatten de kluisjes vloeistoffen (322; vooral poppers en af en toe een smart product of GHB), een categorie 'divers' (808; vooral capsules met smart producten en ook wat paddo's) en cannabis (602, zoals gezegd alleen voor Rembrandtplein geteld). Dit wijst erop dat GHB niet echt popu-

lair is in deze uitgaansgebieden, in elk geval minder dan smart producten en poppers.

•• geanalyseerde monsters ••

Niet alle monsters uit de discokluisjes zijn in het laboratorium geanalyseerd. Bijna driekwart (73%) van de 388 wel geanalyseerde monsters bestond uit tabletten en bijna een kwart (23%) uit poeders. Daarnaast waren er wat capsules (3%), enkele vloeistofmonsters en één 'papertrip'.

Bijna tweederde (65%) van de geanalyseerde monsters bevatte MDMA als de belangrijkste werkzame stof, 18% cocaïne, 8% helemaal geen werkzame stof en de rest allerlei verschillende stoffen waar we straks wat meer over zullen zeggen.

pillen

Bij de pillen is een selectie gemaakt van de monsters die recentelijk niet in het DIMS systeem voorkwamen (ze stonden niet op de zogenoemde 'weeklijst')⁸⁹; het gaat dus niet om een aselechte steekproef uit alle pillenmonsters!

Van de 282 tabletten die wel in het laboratorium zijn onderzocht, bevatten er 249 (88%) **MDMA** als belangrijkste werkzame stof. Bij deze 249 pillen gaat het gemiddeld om **73.7 mg** MDMA. Dat komt redelijk overeen met de eerder besproken resultaten uit de pillentestservice van Jellinek Preventie (gemiddeld 81.2 mg; de medianen zijn precies gelijk, namelijk 67 mg). Ook zien we weer een forse variatie, namelijk van 4 tot en met 212 mg.

Naast de geanalyseerde pillen met MDMA zijn er drie tabletten met **MDA** en twee met **MDEA** als belangrijkste werkzame stof; ook is er een poeder en een capsule met MDMA. Bovendien zijn er fenetylamine monsters die naast de belangrijkste werkzame stof nog een ander werkzaam middel bevatten (en een monster dat naast cafeïne ook MDMA bevatte).

⁸⁹ Voor nadere uitleg, zie Korf, Benschop & Brunt (2003).

- 3 MDMA monsters bevatten tevens MDEA (1 – 14 mg)
- 2 MDMA monsters bevatten tevens MDA (1 mg en 4 mg)
- 4 MDMA monsters bevatten tevens cafeïne (4 - 23 mg)
- 1 MDMA monster bevatte tevens MDEA (4 mg) en cafeïne (6 mg)
- 1 MDMA monster bevatte tevens amfetamine (13 mg)
- 1 MDMA monster bevatte tevens cafeïne (9 mg) en amfetamine (1 mg)
- 1 MDMA monsters bevatte tevens raniditine (zantax, nq)
- 1 MDEA monster bevatte tevens MDMA (1 mg)
- 1 MDEA monster bevatte tevens cafeïne (7 mg)
- 1 MDA monster bevatte tevens MDMA (19 mg)
- 1 cafeïne monster bevatte tevens MDMA (10 mg)

Wederom vallen de overeenkomsten met de bevindingen van de pillentestservice van Jellinek Preventie op. In beide gevallen gaat het bij ecstasy bijna altijd om tabletten, is de belangrijkste werkzame stof verreweg het vaakst MDMA en slechts af en toe MDEA of MDA, zit er een enkele keer zowel MDMA als een ander fenetylamine in en is de ecstasy uiterst zelden 'versneden' met amfetamine. Al met al leveren de geanalyseerde (XTC) pillen uit de discokluisjes dus in grote lijnen geen wezenlijk ander beeld op dan het pillentesten. Het belangrijkste verschil is dat 6% van de geanalyseerde pillen uit de discokluisjes in het geheel geen werkzame stof bevatten, tegenover 1% bij de testservice.

poeders en cocaïne

Een groot verschil met het pillentesten is wel dat er in de discokluisjes een veel grotere variatie aan drugs wordt aangetroffen. Zoals gezegd zijn er behoorlijk wat wikkels. Bij de geanalyseerde monsters kan echter alleen afzonderlijk gekeken worden naar wat er in de poeders zit, niet specifiek naar de wikkels (hoewel de meeste poeders in wikkels zaten). Niet alle poeders, respectievelijk wikkels zijn in het laboratorium onderzocht. Vooraf werd een vloeistoffest gedaan; wanneer deze test aangaf dat het om amfetamine ging, werd het monster niet naar het laboratorium gestuurd.

Er zijn 89 poeders in het laboratorium onderzocht en daarvan bevatten er 68 cocaïne (=76% van de poeders). Bij de poeders met cocaïne ging het gemiddeld om 51% (11%-89%); de zuiverheid lijkt wat lager dan bij de cocainemonsters van de testservice, want daar lag het minimum op 52%). Op een na bevatten alle cocainemonsters een cocaïne-bijproduct. Daarnaast bevat ongeveer een op de drie monsters één of meer andere werkzame stoffen, meestal (ook) een soort paracetamol en/of cafeïne en soms (ook) procaine (een synthetische variant van cocaïne). Versnijding van cocaïne met amfetamine komt nauwelijks voor.

- 13 x phenacetine (lijkt op paracetamol; waarvan 4x ook een klein beetje amfetamine of cafeïne)

- 3 x phenatecine en procaïne
- 2 x procaïne
- 4 x cafeïne.

Daarnaast zijn er vijf monsters met lidocaïne (een andere synthetische variant van cocaïne) als belangrijkste werkzame stof; geen van deze monsters bevatte cocaïne. Verder was er één poeder met amfetamine en één met MDMA als belangrijkste werkzame stof. Ten slotte bevatte 8% geen enkele werkzame stof.

amfetamine

Omdat de monsters die bij de vloeistoftest aangaven dat er amfetamine inzat, in principe niet naar het laboratorium zijn verzonden, zijn er weinig gegevens over dit middel in de discokluisjes. In slechts één van de 388 geanalyseerde monsters is amfetamine als belangrijkste werkzame stof (66%) aangetroffen. Eerder zagen we al dat slechts een enkele keer tevens amfetamine werd aangetroffen in monsters met fenetylamine en/of als belangrijkste werkzame stof. Dit indiceert dat zowel de ecstasymarkt als de cocainemarkt nauwelijks met dit middel 'vervuild' is. Overigens waren er wel drie monsters met cafeïne als belangrijkste werkzame stof waar tevens wat amfetamine (3 – 11 mg) in zat.

overige stoffen

Ten slotte blijken geanalyseerde monsters uit de discokluisjes vooral of uitsluitend andere (werkzame) stoffen te bevatten, waaronder viagra (5x), cafeïne (5x), paracetamol (2x), LSD (1x), yohimbe (1x), propranolol (1x), methylphenidaat (1x) of piperine (1x).

VIII.6 • samenvatting en conclusies •

Mensen uit de omgeving van gebruikers bellen nog steeds vaker voor hulp en advies bij Jellinek Preventie dan gebruikers zelf. Als mensen naar Jellinek Preventie bellen om hulp of advies, dan gaan hun vragen vooral over alcohol, cocaïne en cannabis. De trend blijft dat de afgelopen jaren verhoudingsgewijs steeds meer vragen over de alcohol gesteld worden. Dat gold tot en met 2001 ook voor vragen over cocaïne, maar de afgelopen twee jaar zien we een lichte kentering. Toch zijn er nog steeds meer vragen over cocaïne dan over XTC, met name vanuit de omgeving.

Voor het vierde jaar hebben we de vragen geanalyseerd die via het internet aan Jellinek Preventie gesteld worden. Hierbij is minder nauwkeurig te bepalen in hoeverre de vragen afkomstig zijn van gebruikers zelf of vanuit hun omgeving. De beschikbare gegevens wijzen er, net als in voorgaande jaren echter sterk op dat

gebruikers zelf meer gebruik maken van internet dan bij de telefoonservice het geval is. Ook de rangorde van de middelen waarover in 2003 internetvragen gesteld werden is wat anders dan bij de telefoonservice. Weliswaar staat alcohol bij de internetvragen eveneens aan top, maar cannabis (nummer twee) en XTC (nummer drie) staan hoger dan bij de telefoonvragen. Cocaine staat hier iets lager, maar wel dicht in de buurt van XTC. Opvallend is dat GHB uit de Top Vijf verdwijnt en zijn plaats moet afstaan aan amfetamine.

Unity is een vrijwilligersgroep van Jellinek Preventie die bestaat uit jongeren die vooral voorlichting geven op middelgrote en grote party's, maar soms ook kleine party's. Mannelijke bezoekers zijn duidelijk in de meerderheid; ruim een kwart bestaat uit meisjes en vrouwen. Maar het ene feest wordt meer door jongens en mannen gedomineerd dan het andere. Afgaand op de gegevens van de bezoekers van de informatiestand van Unity gebruiken de vrouwelijke partybezoekers over het algemeen wat minder vaak drugs, met name minder cannabis en ecstasy.

Onder andere doordat Unity naar party's gaat en niet naar clubs, kan de informatie niet zomaar gegeneraliseerd worden naar het uitgaansleven in het algemeen. De gegevens van Unity bevestigen het beeld dat drugsgebruik van partybezoekers – naast drinken, roken en blowen – vooral bestaat uit stimulantia. Afgaand op de cijfers van Unity scoort het gebruik van ecstasy voor en/of tijdens de party's tweemaal zo hoog als cocaine en amfetamine. Mogelijk zijn de gegevens van Unity wat vertekend ten koste van cocaine; de groep is van oorsprong vooral georiënteerd op ecstasy, waardoor (informatie over) dit middel wellicht verhoudingsgewijs veel aandacht krijgt. De vragen die partybezoekers aan Unity vrijwilligers stellen gaan veel vaker over ecstasy dan over cocaine (en weinig over amfetamine).

Desalniettemin tonen de cijfers van Unity aan dat er flinke verschillen tussen party's kunnen bestaan in omvang en aard van het drugsgebruik. Op de ene party wordt veel meer ecstasy gebruikt dan op de andere. Hetzelfde geldt voor cocaine en amfetamine. Niet alleen is het drugsgebruik op de ene party veel omvangrijker dan op de andere, ook is er variatie in voorkeur. Het lijkt er sterk op dat feesten met relatief veel amfetaminegebruikers verhoudingsgewijs minder cocainegebruikers zijn – en andersom.

Volgens de gegevens van de testservice van Jellinek Preventie is er de afgelopen jaren weinig veranderd in de kwaliteit van XTC. De afgelopen jaren waren verreweg de meeste pillen 'echte' XTC, dat wil zeggen dat zij MDMA als belangrijkste werkzame stof bevatten. Hierin is in 2003 nauwelijks iets veranderd, in zelfs 98% van de geteste pillen was MDMA de belangrijkste werkzame stof. In de trend dat de pillen in de loop van de jaren negentig steeds minder sterk werden, is in 1999

een kentering gekomen. De gemiddelde hoeveelheid MDMA nam weer toe, maar blijkt de laatste jaren vrij stabiel. In 2003 lag het gemiddelde bij 81 mg, vrijwel hetzelfde als in 2002 (84 mg). Dat is nog steeds beduidend minder dan in 1994 (toen het om gemiddeld 107 mg ging), maar vergelijkbaar met het niveau van 1997. Gebleven is overigens de forse spreiding – pillen kunnen behoorlijk verschillen in sterkte.

De gegevens van de XTC die werd gedeponereerd in zogenaamde 'discokluisjes' bij de ingang van Amsterdamse uitgaansgelegenheden laten een sterk vergelijkbaar beeld zien. Dat is opmerkelijk omdat alleen pillen in het laboratorium zijn onderzocht die (recentelijk) niet in het systeem van de testservice bekend waren. Ook in deze pillen zat in verreweg de meeste gevallen MDMA – en die waren in doorsnee even sterk als de pillen van de testservice (gemiddeld 74 mg; medianen in beide gevallen 67 mg). Een andere overeenkomst is dat het bij ecstasy in overgrote meerderheid om tabletten gaat en daarnaast voor een klein deel om poeder. Gemeenschappelijk is ook dat er weinig sprake is van 'versnijding', al vrijwel nooit met amfetamine. Ten slotte blijken ook de ecstasypillen uit de discokluisjes een forse spreiding in sterkte zien. Ondanks een gemiddeld stabiele markt kunnen we dus zeker niet spreken van een betrouwbaar aanbod.

Afgaand op de monsters uit de discokluisjes wordt er relatief vaak cocaïne gebruikt, rondom het Leidseplein zelfs behoorlijk vaker dan ecstasy. Meestal gaat het om echte cocaïne, weliswaar van wisselende zuiverheid (gemiddeld 51%) en regelmatig versneden, maar zelden met andere drugs en/of gevaarlijke stoffen.

De vijf indicatoren geven vanuit verschillend perspectief informatie over trends in drugsgebruik en ontwikkelingen op de Amsterdamse drugsmarkt. Bij elkaar genomen ontstaat het beeld van een redelijk stabiele ecstasymarkt, zowel wat betreft de kwaliteit van de drug als de populariteit onder uitgaanders. Na alcohol is ecstasy is over het geheel genomen nog steeds de meest gebruikte 'uitgaansdrug', ook al moet het middel sterk concurreren met cocaïne. Duidelijk is dat cocaïne in bepaalde 'scenes' ecstasy heeft ingehaald. Amfetaminegebruik scoort lager, maar komt op bepaalde party's relatief vaak voor en trekt kennelijk overwegend een groep die minder interesse heeft in cocaïne. Varianten van ecstasy (zoals MDEA en MDA) en psychedelische drugs (zoals LSD en paddo's) spelen over het algemeen een marginale rol in het uitgaansleven. Dit geldt ook voor het narcosemiddel ketamine. Opvallend is dat GHB niet echt meer een thema is.

IX

SAMENVATTING

De markt van legale en illegale genotsmiddelen is voortdurend in beweging. In Antenne 2003 hebben we voor het elfde jaar patronen en trends in het gebruik van zulke middelen door jonge Amsterdammers in kaart gebracht. Met name in het trendy uitgaanscircuit bestaat een voortdurende behoefte om zich van anderen te onderscheiden. De markt speelt daar gretig op in, zowel met het aanbod van kleding, muziek, nieuwe uitgaansgelegenheden en feesten, als bij het introduceren van nieuwe middelen, de herintroductie van bestaande middelen of combinaties daarvan.

Dit soort ontwikkelingen komt duidelijk aan het licht in de panelstudie. Hiervoor interviewen we twee keer per jaar insiders uit verschillende scenes over leefstijl en middelengebruik in hun eigen omgeving. Naast de kwalitatieve informatie uit de panelstudie bestaat Antenne altijd ook uit kwantitatieve gegevens. Als vast onderdeel analyseerden we ook voor 2003 de gegevens uit de zogenaamde preventie indicatoren, zoals cijfers over telefonische hulp- en adviesvragen en pillentesten. Daarnaast wordt er altijd een speciale groep jongeren onderzocht. In 2003 ging het voor de derde keer om bezoekers van (trendy) clubs in Amsterdam. Samen leveren deze gegevens een gedifferentieerd beeld op van de ontwikkelingen en patronen in middelengebruik bij jongeren en jongvolwassenen. Voordat we van een trend kunnen spreken, moet dezelfde ontwikkeling in verschillende netwerken die deel uitmaken van de panelstudie plaatsvinden. Een trend staat voor een duidelijke verspreiding van het gebruik van een 'nieuw' middel of van een 'nieuwe' toedieningswijze, dan wel een revival van 'oude' middelen of toedieningswijzen over uiteenlopende netwerken. Uiteraard bestaan er ook neerwaartse trends, waarbij het gebruik van een bepaald middel weer op zijn retour is. Echt overtuigend wordt een trend als de in de panelstudie waargenomen ontwikkelingen worden bevestigd door andere, kwantitatieve gegevens.

•• trends in uitgaan ••

De afgelopen jaren was er toenemende onvrede over de commercialisering van het Amsterdamse uitgaansleven en de strengere regelgeving en bemoeizucht van stadsbestuurders. Als reactie hierop is onder andere de 'Nachtwacht' ontstaan, een platform van kritische en creatieve geesten die allerlei initiatieven doen om het uitgaansleven weer bruisend te maken. Het uitgaanspubliek is dankzij de voortdurende communicatie-innovatie steeds mobieler geworden. In het algemeen zijn clubgangers tegenwoordig minder trouw aan een club of vaste avond. Vooral de trendsetters zijn ware clubhoppers. Gevolg is dat clubs in het weekend vaak geen volle zalen meer trekken. Uitbaters wijzen met de beschuldigende vinger naar de grootschalige party's die potentiële bezoekers weglokken. Maar of dit de belangrijkste oorzaak is van de tanende belangstelling valt nog te bezien.

Het Amsterdamse uitgaanscircuit lijkt zich in een transitiefase te bevinden. De trendy stapper weet als geen ander dat er anno 2003 (weer) genoeg valt te kiezen buiten het gelikte, voorspelbare en dure clubcircuit. Naast de alweer enkele jaren geleden ontstane loungecultuur zijn er nieuwe culinaire locaties, stadsstrandjes en, wellicht het meest typerend voor 2003, kleinere intieme en 'gezellige' clubs met onder andere jazz, hiphop en live optredens. Mede vanwege – door stijgende drank- en entreprijzen – teruglopende bezoekersaantallen zagen verschillende clubuitbaters zich genoodzaakt nieuwe initiatieven te ontplooiën in het besef dat de vette jaren negentig voorbij zijn.

De toenemende populariteit van 'urban' muziek komt voor menig clubuitbater dan ook precies op het juiste moment nu de invloed van de uit de house cultuur ontstane dance tanende is. Sommige trendsettende clubs lijken erin te slagen een meer etnisch gemengd publiek te interesseren. Weliswaar blijft het voor zowel de witte als zwarte bezoekers even wennen, maar verwacht wordt dat de zwarte sound ook een vast onderdeel wordt op grootschalige party's.

Toch blijft er naast de clubgangers die de revitalisering van het clubleven toejuichen een kritische onderstroom bestaan van stappers die het liefst naar undergroundparty's gaan. Na de kaalslag in de jaren negentig lijkt het 'illegale' circuit weer enigszins aan populariteit te winnen. Want wat is er leuker dan een geheim feest bezoeken in een gekraakte loods met een lage entree en goedkope consumpties, zonder lastige portiers en een collectieve feestspirit?

•• kwalitatieve trends in middelengebruik ••

Deze ontwikkelingen die uit de panelstudie naar voren komen indiceren het begin van een nieuwe fase in de voortschrijdende evolutie van het middelengebruik in het Amsterdamse clubleven, namelijk die van de '**nieuwe nuchterheid**'.

In het gebruik van **ecstasy** zien we al enkele jaren een stabilisatie, respectievelijk daling in netwerken en is er eveneens sprake van minder frequent en actueel gebruik. De ooit zo impulsieve jonge ecstasygebruiker is een oudere, ervaren maar grotendeels calculerende en selectievere slikker geworden. Natuurlijk zijn er nog steeds novieten die nieuwsgierig zijn naar de ecstasyroes, maar de jongste generatie clubgangers loopt er niet meer zo massaal warm voor als voorheen. Weliswaar is ecstasy nog steeds partydrug nummer één voor de huidige jongere partygangers, maar zij lijken over het algemeen voorzichtiger te zijn met (frequent) gebruik dan aanvankelijk het geval was bij de eerste generatie.

Het **cocaïne**gebruik begint zich langzaam weer te stabiliseren. Er wordt in veel netwerken nog fors gesnoven, maar cocaïne weet bestaande en nieuwe netwerken niet verder te veroveren. Het enkele jaren geleden in kringen van trendsetters overwegend positieve imago van cocaïne lijkt steeds meer onder druk te staan. Zowel onthouders als doorsnuivers worden sceptischer over de toegevoegde waarde van het middel. De aanvankelijke (hernieuwde) exclusiviteit

maakt in sommige kringen plaats voor het imago van een banale drug. Acuut stoppen wordt meestal (nog) niet als een optie gezien. Maar men stelt elkaar onderling wel meer vragen over de vanzelfsprekendheid om bij elke sociale meeting weer cocaïne te snuiven.

Het gebruik van **amfetamine** lijkt in 2003 licht te stijgen. Of het slechts om een tijdelijke bevestiging gaat kunnen we nog niet zeggen. In sommige kringen oefent het overwegend negatieve imago van speed juist een zekere aantrekkingskracht uit. Maar over het geheel genomen blijft het gebruik amfetamine op een veel lager niveau dan van ecstasy en cocaïne.

De gestage verspreiding van het oorspronkelijk als undergrounddrug geafficheerde **ketamine** zette in 2003 niet verder door. Buiten de traditionele, tamelijk geïsoleerde scènes van krakers, psychonauten en teknogangers komt het gebruik van dit middel nauwelijks voor in nieuwe trendsettende netwerken.

Ook de opmars van **GH**, dat zich in 2001 breder nestelde op de Amsterdamse drugsmarkt, lijkt over het hoogtepunt heen te zijn. Er was in 2002 al geen sprake van verdere verspreiding in nieuwe netwerken en tegelijkertijd stabiliseerde het GHB gebruik in trendy georiënteerde scènes. Anno 2003 lijkt de belangstelling verder verflauwd.

In het aanbod en gebruik van **hallucinogenen** hebben zich weinig noemenswaardige veranderingen voorgedaan. Het gebruik van dergelijke middelen blijft meestal beperkt tot (zeer) kleine gebruikerskringen. Alleen het oorspronkelijk voor psychedelische fijnproevers beschikbare DMT lijkt iets meer bekendheid te genieten in enkele hippere aan dance gelieerde netwerken. Het gebruik van psychedelische paddenstoeltjes (paddo's) in het uitgaansleven blijft zeer beperkt.

•• gebruik onder clubbezoekers ••

In november 2003 hebben 404 bezoekers van trendy clubs in Amsterdam deelgenomen aan een survey. Zij zijn voor het merendeel vaste stappers, die vooral uitgaan in Amsterdam. Uitgaan doen ze meestal in gezelschap van vrienden en begint in een café en restaurant, waarna later op de avond een club wordt opgezocht. De geënquêteerde bezoekers zijn in doorsnee 28 jaar (mediaan). Iets meer dan de helft is man en negen van de tien hebben een westerse etniciteit. Ruim de helft heeft een betaalde baan, de meeste anderen studeren, vaak in combinatie met werk. In doorsnee verdienen de respondenten €1200 netto per maand. Bijna de helft woont zelfstandig en alleen en bijna een kwart woont samen met hun partner.

Over het algemeen hebben de onderzochte clubbezoekers ruime ervaring in middelengebruik. Veel clubbezoekers hebben ooit in hun leven verschillende middelen gebruikt, waarbij het vooral gaat om alcohol, tabak en cannabis. Ook ooit-gebruik van andere drugs is niet ongewoon. Bij de andere middelen staan ecstasy, cocaïne en ephedra bovenaan. Met amfetamine, poppers, paddo's en

valium heeft elk ongeveer één op de drie clubbezoekers ervaring. De clubbezoekers beginnen ongeveer drie jaar eerder met legaal en illegaal middelengebruik dan de ooit-gebruikers in de Amsterdamse bevolking.

Ruim negentig procent van de clubbezoekers heeft in de afgelopen maand **alcohol** gedronken (gemiddeld vijf glazen per gelegenheid). Ook **energydrinks** zijn behoorlijk populair. Iets meer dan de helft heeft in de afgelopen maand **tabak** gerookt. Vier op de tien bezoekers zijn huidige **cannabis**gebruikers (in doorsnee één joint per gelegenheid). Van de andere middelen zijn vooral **ecstasy** en **cocaine** in de afgelopen maand gebruikt. Het huidig gebruik van **amfetamine**, **ephedra**, **poppers** en **valium** ligt tussen de zes en acht procent. Iets minder clubbezoekers behoren tot de huidige gebruikers van **GH**. Rond de één procent heeft de afgelopen maand **LSD** of **crack** gebruikt; geen enkele onderzochte clubbezoeker heeft in de afgelopen maand **heroïne** gebruikt.

Bij de 'nieuwe' middelen scoort **herbal ecstasy** (waar overigens geen MDMA in zit!) het hoogst. Bijna veertig procent van de clubbezoekers heeft hier ervaring mee en vijf procent behoort tot de huidige gebruikers. Eén op de vijf heeft ooit speciale voedingssupplementen (L-tryptofaan, anti-oxidanten e.d.) gebruikt, één op de zeven MDA en één op de tien MDEA. Met alle andere 'nieuwe' middelen (zoals stackers, 2CB, ketamine, 2-CT-2 etc.) heeft minder dan tien procent van de onderzochte clubbezoekers ervaring. Het huidig gebruik van 'nieuwe' middelen is laag. Afgezien van herbal ecstasy komt huidig gebruik van al deze middelen niet of nauwelijks voor.

In het algemeen blijkt dat hoe meer clubbezoekers een bepaald middel ooit gebruikt hebben, hoe frequenter zo'n middel ook gebruikt wordt. **Paddo's** zijn de belangrijkste uitzondering; het gebruik hiervan blijft meestal beperkt tot één of enkele keren. Weinig clubbezoekers hebben wel eens **viagra** gebruikt, maar degenen die het gebruiken, doen het vaak.

Mannelijke clubbezoekers hebben over het algemeen even vaak of vaker ervaring met middelen dan vrouwen. Maar als er verschillen naar geslacht zijn, dan zijn die minder groot dan in de algemene bevolking. De vrouwelijke clubbezoekers hebben wel vaker ervaring met tabak, maar zij zijn niet vaker huidige rokers. Oudere clubbezoekers hebben – niet geheel verrassend – meer ervaring met uiteenlopende middelen. Ook zijn zij vaker huidig gebruiker van valium, poppers, GHB en viagra. Opvallend is dat bezoekers boven de dertig jaar per gelegenheid minder alcohol drinken dan de anderen. Ephedra wordt juist vooral gebruikt door clubbezoekers tussen de twintig en dertig jaar oud. Net als in eerdere Antenne surveys onder uitgaanders speelt in het gebruik etniciteit eigenlijk alleen maar een rol bij alcohol: westerse clubbezoekers zijn vaker huidige drinkers.

Middelengebruik van clubbezoekers in Amsterdam, 2003 (n = 404)

	Ooit	Laatste jaar	Laatste maand	Uitgaansnacht
Alcohol	99%	97%	96%	84%
Tabak	87%	68%	55%	n.g.
Cannabis	82%	57%	39%	19%
Energy drinks	91%	71%	44%	13%
Ephedra	47%	22%	8%	4%
Herbal Ecstasy	39%	n.g.	5%	n.g.
XTC	53%	36%	19%	8%
Cocaine	39%	25%	14%	3%
Amfetamine	34%	14%	7%	5%
Crack	7%	2%	1%	n.g.
Heroïne	2%	<0.5%	-	n.g.
LSD	14%	2%	1%	n.g.
Paddo's	34%	10%	1%	-
Poppers	36%	14%	7%	2%
Valium	31%	13%	6%	n.g.
GHB	18%	10%	4%	1%
Viagra	9%	6%	4%	n.g.

n.g. niet gevraagd

Naast het gebruik van afzonderlijke middelen is ook gekeken naar het **meervoudig gebruik** van vergelijkbare of verschillende typen middelen. Het gaat hierbij om het gebruik van meerdere middelen in het afgelopen jaar; het gebruik vindt niet per definitie tegelijkertijd plaats.⁹⁰ Iets meer dan de helft van de clubbezoekers bestaat uit slikkers/snuivers; zij hebben – naast eventueel alcohol of cannabis – één of meerdere middelen gebruikt. Blowen en drinken komt bij deze groep ook vaak voor, maar toch heeft een kwart van hen het afgelopen jaar niet geblowd. Afgezien van alcohol, tabak en cannabis worden stimulantia (ecstasy, cocaine en amfetamine) het meest gebruikt: vier op de tien clubbezoekers gebruikte één of meer van deze partydrugs. Hoewel het gebruik van slaap- en kalmeringsmiddelen niet helemaal ongebruikelijk is binnen de stimulantia-scene, blijkt de samenhang met het gebruik van deze middelen negatief. Het is dus niet zo dat er bij stimulantia-gebruikers een meer algemene neiging is om slapeloosheid na gebruik met bijvoorbeeld valium te bestrijden. Het gebruik van stimulantia vertoont daarentegen wel een sterk positief verband met gebruik van andere typen middelen, te weten, ecstasy-achtigen, natuurlijke stimulantia (zoals ephedra), psychedelica (zoals LSD of paddo's), erectogenen (zoals viagra) en anaesthetica (zoals GHB en ketamine). Het gebruik van al deze middelen vindt grotendeels binnen dezelfde stimulantia-scene plaats. Het is echter moeilijk om binnen

⁹⁰ Dit in tegenstelling tot combigebruik, wat het gelijktijdig of kort op elkaar volgend gebruik van middelen inhoudt.

deze scene afzonderlijke subgroepen te onderscheiden die zich vooral focussen op een bepaald type middel. Er bestaat namelijk veel overlap: gebruikers van psychedelica nemen bijvoorbeeld ook vaak anaesthetica, natuurlijke stimulantia en/of ecstasy-achtigen. De stimulantia-scene lijkt daarmee te worden gekenmerkt door een eclectisch gebruikspatroon waarbij naast stimulantia ook meerdere andere soorten middelen worden uitgetoet.

Het **middelengebruik voor en tijdens het uitgaan** ziet er als volgt uit. Alcohol is genotsmiddel nummer één: de meesten dronken alcohol tijdens het uitgaan en bijna de helft dronk (ook) vóór het uitgaan. Bijna één op de vijf clubbezoekers blowde tijdens het uitgaan; een aantal van hen deed dit ook vóór het uitgaan. Ecstasy, cocaïne en/of amfetamine werden tijdens het uitgaan door één op de acht clubbezoekers gebruikt. Inslippen – gebruik van deze middelen vóór het uitgaan – kwam weinig voor. Op basis van hun gebruik tijdens de uitgaansnacht onderscheiden we vier typen clubbezoekers:

- Eén op de tien behoort tot de **nuchteren**, die geen alcohol dronken tijdens het uitgaan, niet blowden en geen stimulantia (ecstasy, cocaïne of amfetamine) gebruikten.
- Bijna tweederde behoort tot de **drinkers**, die wel alcohol dronken, maar niet blowden of stimulantia gebruikten.
- Eén op de acht behoort tot de **blowers**, die wel blowden en vaak ook alcohol dronken, maar geen stimulantia gebruikten.
- Eén op de acht behoort tot de **peppers**, die tijdens het uitgaan stimulantia gebruikten.

De **prij en** van drugs zijn dit jaar voor het eerst bestudeerd. Ruim een kwart van de clubbezoekers heeft het afgelopen jaar ecstasy en/of cocaïne gekocht bij een dealer. Bij de thuisdealer wordt het vaakst gekocht; zowel ecstasy als cocaïne zijn daar ook goedkoper. Bij aanschaf van meerdere ecstasypillen is de prijs hier iets meer dan 3 euro per stuk. Een gram cocaïne kost hier ongeveer 45 euro. In het uitgaansleven zijn ecstasy en cocaïne het duurst; een ecstasypil kost gemiddeld ruim vijf euro en een gram cocaïne ruim 50 euro. De 06-dealer bekleedt een middenpositie.

In het afgelopen jaar is ruim een kwart van de clubbezoekers wel eens **iek of onwel** geworden door het gebruik van alcohol en/of drugs tijdens het uitgaan. Gezien de relatief lage gebruikscijfers van de andere middelen, was alcohol hier misschien de grootste boosdoener.

Na het uitgaan reed één op de tien zelf met de auto naar huis. Van hen had een kwart meer dan twee glazen alcohol gedronken (3% van de totale groep). Fiet-sen met een slok op komt veel vaker voor.

Naar aanleiding van verhalen rond veranderingen in het **deurbeleid** van clubs in Amsterdam vroegen wij de clubbezoekers naar hun eigen ervaringen hiermee. Ongeveer de helft van de clubbezoekers is tijdens de uitgaansnacht waarop het onderzoek plaatsvond gefouilleerd. Volgens één op de drie clubbezoekers wordt er tegenwoordig vaker gefouilleerd dan een jaar geleden. Behalve het fouilleren werden weinig veranderingen ervaren in bijvoorbeeld inbeslagnames en verkrijg-baarheid van drugs. Dit is grotendeels te verklaren doordat de meeste clubbe-zoekers geen drugs meenemen of aanschaffen in clubs. Eén op de vijf zegt min-der drugs te zijn gaan gebruiken in clubs en evenveel zeggen er tegenwoordig meer alcohol te drinken. Het is echter niet duidelijk of deze veranderingen in ge-bruik te wijten zijn aan wijzigingen in het deurbeleid, of dat dit een algemene tendens in het uitgaansleven weerspiegelt.

•• trends in gebruik 1995 2003 ••

Sinds we in 1995 voor het eerst een survey uitvoerden onder trendy discotheek- en partybezoekers, is het Amsterdamse uitgaansleven drastisch veranderd. Disco- theken werden clubs, party's werden events en house werd dance. Het muziek- aanbod, het uitgaande publiek, het uitgaansklimaat en de uitgaanslocaties zijn de afgelopen acht jaar niet hetzelfde gebleven. De uitgaansgelegenheden die voor elke survey zijn geselecteerd zijn ook niet steeds dezelfde. Houseparty's (dance events, in Amsterdam voornamelijk in de buitenwijken) zijn dit jaar in te- genstelling tot 1995 en 1998 buiten beschouwing gelaten. Vergeleken met de beide vorige steekproeven, waren de trendy uitgaanders in 2003 gemiddeld wat ouder. Vergeleken met de steekproef van 1995 (maar niet die van 1998) waren er bovendien meer vrouwen. Bij het bestuderen van trends in middelengebruik, is gecorrigeerd voor verschillen naar leeftijd, geslacht, etniciteit en woonplaats. Opvallend is de overeenkomst in het geldbedrag dat tijdens het uitgaan werd uitgegeven: in alle jaren lag dit rond de veertig euro.

In het algemeen lag het middelengebruik bij trendy uitgaanders in 1998 boven of op het niveau van 1995. En in 2003 onder of op het niveau van 1998. Het huidige gebruik van tabak, cannabis, ecstasy, cocaïne, amfetamine en paddo's daalde tussen 1998 en 2003. Met uitzondering van alcohol, energydrinks en GHB is het middelengebruik onder trendy uitgaanders de afgelopen acht jaar **na een aan- vankelijke stijging gedaald**.

Overeenkomstig de signalen over ecstasy-moeheid en de cocaïne-revival uit de panelstudie, blijkt – ondanks de algemene daling in gebruik – ook uit de survey dat het gebruik van **cocaïne ten op ichte van ecstasy is gestegen**. In 1995 waren

er bijna tweeënhalve maal zo veel huidige ecstasygebruikers als cocaïnegebruikers; in 2003 was dit nog amper anderhalf maal zo veel. Panelsignalen omtrent korte periodes van opkomst en ondergang van amfetamine zijn in de survey niet terug te vinden.

•• preventie indicatoren ••

Bij de preventie indicatoren gaat het om vijf soorten gegevens, alle afkomstig van Jellinek Preventie: telefoonservice, internetvragen, Unity, pillentestservice en de zogeheten 'discokluisjes'. De gegevens van Unity en de discokluisjes zijn in 2003 voor het eerst opgenomen in Antenne.

Mensen uit de omgeving van gebruikers bellen nog steeds vaker voor hulp en advies bij de **telefoonservice** dan gebruikers zelf. De vragen gaan vooral over alcohol, cocaïne en cannabis. De trend blijft dat verhoudingsgewijs steeds meer vragen over alcohol gesteld worden. Dat gold tot en met 2001 ook voor vragen over cocaïne, maar de afgelopen twee jaar zien we een lichte kentering. Toch zijn er nog steeds meer vragen over cocaïne dan over XTC, met name vanuit de omgeving.

Voor zover na te gaan zijn de vragen via het **internet** gesteld worden juist vaker afkomstig van gebruikers zelf dan vanuit hun omgeving. Ook de rangorde van de middelen waarover internetvragen gesteld worden is wat anders dan bij de telefoonservice. Weliswaar staat alcohol bij de internetvragen in 2003 eveneens aan top, maar cannabis (nummer twee) en XTC (nummer drie) staan hoger dan bij de telefoonvragen. Cocaïne staat hier iets lager, maar wel dicht in de buurt van XTC. Opvallend is dat GHB uit de Top Vijf verdwijnt en zijn plaats moet afstaan aan amfetamine.

Unity is een vrijwilligersgroep van jongeren vanaf 18 jaar die vooral voorlichting geven op middelgrote en grote party's, maar soms ook kleine party's. Bezoekers kunnen een korte enquête invullen, onder andere over hun eigen gebruik. Deze gegevens bevestigen het beeld dat druggebruik van partybezoekers – naast drinken, roken en blowen – vooral bestaat uit stimulantia. Afgaand op de cijfers van Unity scoort het gebruik van ecstasy voor en/of tijdens de party's tweemaal zo hoog als cocaïne en amfetamine. Doordat de groep van oorsprong vooral georiënteerd is op ecstasygebruikers zijn de gegevens van Unity mogelijk wat vertekend ten koste van cocaïne. De cijfers van Unity tonen aan dat er flinke verschillen tussen party's kunnen bestaan in omvang en aard van het druggebruik. Op de ene party wordt veel meer ecstasy gebruikt dan op de andere. Hetzelfde geldt voor cocaïne en amfetamine. Niet alleen is het druggebruik op de ene party veel omvangrijker dan op de andere, ook is er variatie in voorkeur. Het lijkt er sterk op dat feesten met relatief veel amfetaminegebruikers verhoudingsgewijs minder cocaïnegebruikers zijn – en andersom.

Volgens de gegevens van de **pillentestservice** van Jellinek Preventie is er de afgelopen jaren weinig veranderd in de kwaliteit van XTC. Net als in voorgaande jaren waren in 2003 verreweg de meeste pillen 'echte' XTC, dat wil zeggen dat zij MDMA als belangrijkste werkzame stof bevatten. In 2003 gold dit zelfs voor 98% van de geteste pillen. In de trend dat de pillen in de loop van de jaren negentig steeds minder sterk werden, is in 1999 een kentering gekomen. De gemiddelde hoeveelheid MDMA nam weer toe, maar blijkt de laatste jaren vrij stabiel (in 2003 gemiddeld 81 mg). Gebleven is overigens de forse spreiding – pillen kunnen behoorlijk verschillen in sterkte.

De gegevens van de XTC die werd gedeponereerd in zogenaamde '**discokluisjes**' bij de ingang van Amsterdamse uitgaansgelegenheden laten een sterk vergelijkbaar beeld zien. Dat is opmerkelijk omdat alleen pillen in het laboratorium zijn onderzocht die (recentelijk) niet in het systeem van de testservice bekend waren. Ook in deze pillen zat in verreweg de meeste gevallen MDMA – en die waren in doorsnee even sterk als de pillen van de testservice (gemiddeld 74 mg; mediaan in beide gevallen 67 mg). Een andere overeenkomst is dat het bij ecstasy in overgrote meerderheid om tabletten gaat en daarnaast voor een klein deel om poeder. Gemeenschappelijk is ook dat er weinig sprake is van 'versnijding', al vrijwel nooit met amfetamine. Ten slotte laten ook de ecstasypillen uit de discokluisjes een forse spreiding in sterkte zien. Naast ecstasy scoort vooral cocaïne. In de kluisjes rondom het Leidseplein zit zelfs meer cocaïne dan ecstasy – een opvallend verschil met het Rembrandtplein. Meestal gaat het om echte cocaïne, weliswaar van wisselende zuiverheid (gemiddeld 51%) en regelmatig versneden, maar zelden met andere drugs en/of gevaarlijke stoffen.

•• de hoofdlijnen ••

De verschillende onderdelen van Antenne geven elk vanuit een eigen perspectief informatie over trends in druggebruik en ontwikkelingen op de Amsterdamse drugsmarkt – in 2003 voornamelijk over het (trendy) uitgaansleven

We zien in 2003 twee hoofdsignalen in het trendy uitgaansleven. Ten eerste constateren we – naast de bestaande, doorgaans op een meer landelijk publiek gerichte, grootschalige dance evenementen – een duidelijke en voortschrijdende schaalverkleining. Met name in clubs gaat dit gepaard met (de aanzet tot) een verdringing van elektronische (house) muziek door wat urban is gaan heten. De nabije toekomst moet leren of deze meer 'zwarte' muziek ook daadwerkelijk tot een sterkere etnische vermenging van het uitgaanspubliek zal leiden. Ten tweede lijkt er sprake van een 'nieuwe nuchterheid'. Hoewel druggebruik zeker niet uit het uitgaansleven aan het verdwijnen is, zijn er wel er allerlei aanwijzingen voor matiging. Het gebruik van partydrugs ligt in 2003 duidelijk lager dan enkele jaren geleden.

De ecstasymarkt is redelijk stabiel wat betreft de kwaliteit van de drug; er blijft echter een forse variatie in de hoeveelheid MDMA per pil, zodat we zeker niet kunnen spreken van een betrouwbaar aanbod. Na alcohol is ecstasy is nog steeds de meest gebruikte 'uitgaansdrug', ook al moet het middel sterk concurreren met cocaïne. Duidelijk is dat cocaïne in bepaalde scènes ecstasy heeft ingehaald. Amfetaminegebruik scoort lager, maar komt op bepaalde party's relatief vaak voor en trekt kennelijk overwegend een groep die minder interesse heeft in cocaïne. Varianten van ecstasy (zoals MDEA en MDA) en psychedelische drugs (zoals LSD en paddo's) spelen over het algemeen een marginale rol in het uitgaansleven. Dit geldt ook voor het narcosemiddel ketamine. Opvallend is dat GHB niet echt meer een thema is.

X SUMMARY

The market for licit and illicit recreational substances in Amsterdam continues to change. Antenna 2003 marks the eleventh year that we have documented patterns and trends in substance use among the youth and young adults of Amsterdam. Especially in trendy nightlife scenes, people feel a constant need to distinguish themselves. The supply side of the market eagerly responds to this by creating new fashions, music, nightclubs, lounges and dance events – and by introducing new drugs, reviving old ones, or doing both in combination.

New developments in drugs markets come to light in our ongoing panel study, in which insiders from a broad range of youth scenes are interviewed twice a year about lifestyles and substance use in their own particular surroundings. Amsterdam Antenna also gathers new quantitative data each year. As a routine part of the study, we analyse the 'prevention indicators' recorded by the Jellinek Prevention addiction service, using sources such as telephone requests for help or advice and pill-testing results. Each survey also highlights a specially chosen target group of young people. Antenna 2003 focuses for the third time on the patrons of trendy clubs.

In combination with the information gained from the panel, the quantitative data deliver a comprehensive and diversified picture of trends and patterns in substance use among adolescents and young adults in Amsterdam. Before we can speak of a trend, we have to see the same sorts of changes taking place in different networks represented in our panel study. A trend involves the unmistakable spread of some 'new' substance or 'new' method of ingestion, or the revival of an 'old' drug or drug-taking technique, in several different networks. Downward trends also occur, of course, when the use of some substance is clearly on the wane. We do not speak of a really convincing trend until the developments detected by the panel study have been corroborated by other, quantitative data.

•• trends in Amsterdam nightlife ••

The past few years have seen growing discontentment about the commercialisation of Amsterdam nightlife and about increasing regulation and interference from local government. One reaction to this has been the emergence of Nightwatch, a platform of critical, creative activists who have undertaken numerous initiatives to restore the former vibrancy of nightlife. Ongoing communicative innovations have made the nightlife crowd increasingly mobile. Many clubgoers are showing less commitment to a single club or to a regular evening. The real trendsetters are now especially inclined to be clubhoppers. The result is that many clubs no longer have a full house at weekends. Club owners put the blame on large-scale parties that lure away potential customers. But whether that is the real reason for the flagging interest in clubs still remains to be seen.

The Amsterdam nightlife scene is in an apparent state of transition. Trendy nightlifers in 2003 were all too aware that there were once again plenty of activities to choose from as alternatives to the slick, pricey and predictable nightclubs. Alongside the lounge subculture that arose several years before, there were new culinary hotspots, 'city beaches' and – perhaps most characteristic for 2003 – a growing number of smaller, more intimate and 'sociable' clubs with music like jazz and hip-hop and with live entertainment. As customers increasingly stayed away from the dance clubs – partly because of a sharp hike in drink prices and cover charges – a number of club owners were forced to devise new initiatives, aware that the years of plenty in the previous decade are now past.

The growing popularity of Urban music has therefore been a godsend to many a club owner, right at a time when Dance culture is ebbing. Some trend-setting clubs seem to succeed in attracting more ethnically mixed crowds. Though this might take some getting used to for clubbers of all colours, the black sound is expected to gain a permanent place on the programmes of big dance events.

Yet alongside the clubgoers who have hailed the revitalisation of the club scene, a critical undercurrent of night people still exist who prefer sticking to underground parties. In the wasteland left behind by the 1990s, the 'illegal' scene seems to be regaining its popularity. After all, what could be more fun than going to a secret party in an abandoned harbour warehouse, with cheap drinks and entry prices, no meatheads on the door, and a communal party spirit?

•• qualitative trends in substance use ••

We believe the above developments, spotted in our panel study, signal the start of a new phase in the ongoing evolution of substance use in Amsterdam club life, which we would call the '**new sobriety**'.

For several years now, we have witnessed stabilising, and then shrinking, networks of **ecstasy** users, as well as declines in the frequency of use and the rate of current use. The once so impulsive, young ecstasy fans have evolved into older and experienced, yet calculative and selective users. Of course there are still novices that are curious about the ecstasy high, but the youngest generation of clubbers is not massively sold on the drug the way its predecessor was. Though ecstasy still retains its place as party drug number one for the younger partygoers, most of them, too, seem more cautious about whether and how often to take the drug than was initially the case for the newest generation.

Cocaine use has gradually begun stabilising again. Heavy sniffing still goes on in many networks, but the drug has not been encroaching on other existing or new networks. The largely positive image of cocaine that was commonplace after the revival in trend-setting circles several years ago seems to have come under increasing pressure. Non-users and heavy snorters alike have grown more

sceptical about the benefits of the drug. The once-exclusive status of cocaine has now given way in some circles to a new image of a hackneyed drug. Although quitting cold turkey is not yet seen as an option by most users, more questions are being asked about the automatism of snorting cocaine at every social get-together.

The use of **amphetamine**, or speed, appears to have risen slightly in 2003, but we cannot yet judge whether this is just a temporary ripple. In some networks, the predominantly negative image of speed seems to hold a certain attraction. Yet on the whole, the use of amphetamine remains at a much lower level than that of ecstasy or cocaine.

The persistent spread of **ketamine**, once touted as an 'underground' drug, did not continue in 2003. Beyond the traditional, now rather isolated scenes of squatters, psychonauts and tekno fans, the use of ketamine is rare in new trend-setting networks.

GH, a drug that was nestling more widely into the Amsterdam drug market in 2001, now seems over its peak. In 2002, no further spread could be seen into new networks, while the use of the drug was stabilising in trendy scenes. Interest slackened further in 2003.

Few appreciable changes have occurred in the supply and use of **hallucinogens**. Such substances generally stay confined to small networks of users. An exception, perhaps, is DMT, a drug originally the province of psychedelic connoisseurs, which now seems slightly better known in a few of the hipper networks linked to the Dance scene. The use of psychedelic (magic) mushrooms remains very limited in nightlife scenes.

•• drug use amongst clubbers ••

In November 2003, we surveyed 404 patrons of trendy dance clubs in Amsterdam. Most of them were regular nightlifers who usually went out in Amsterdam. When they attended clubs, they did so mostly in the company of friends, starting off in a pub or restaurant and continuing in a dance club later at night. The median age of the surveyed clubgoers was 28. Slightly more than half were male, and nine out of ten were of Western ethnicities. Over half were in paid employment, and most of the rest were students, many of whom also worked on the side. Average net earnings were €1200 a month. Almost half lived alone and independently, and just under a quarter lived with a partner.

Most of the surveyed clubbers had wide experience with substance use. Many reported having used a variety of substances in their lives, predominantly alcohol, tobacco and cannabis. Lifetime use of other drugs was also very common. Ecstasy, cocaine and ephedra topped the list, and about one out of three clubbers had tried one or more of the drugs amphetamine, poppers, magic mushrooms or valium. Clubgoers had begun using licit and illicit substances at

ages approximately three years younger than the lifetime users in the general Amsterdam population.

Over 90% of the clubbers had drunk **alcohol** in the past month (averaging five drinks⁹¹ per occasion). **Energy drinks** were also quite popular. Slightly more than half of the clubbers had smoked **tobacco** in the past month. Four out of ten were current **cannabis** users (averaging one joint per occasion). The other substances most consumed in the past month were **ecstasy** and **powder cocaine**. Current use of **amphetamine, ephedra, poppers** and **sleeping pills or tranquilisers** was reported by 6% to 8%, and slightly fewer were current users of **GHB**. About 1% had used **LSD** or **crack cocaine** in the past month, and not a single surveyed clubgoer had taken **heroin** in that period.

The highest scoring 'new' drug was **herbal ecstasy** (containing no MDMA). Nearly 40% of the clubbers had tried it, and 5% were current users. One in five clubbers reported lifetime use of special nutritional supplements (such as L-tryptophan or antioxidants), one in seven reported MDA and one in ten MDEA. Lifetime use of all other 'new' substances (including stackers, 2CB, ketamine and 2-CT-2) was reported by less than 10% of the clubbers. Current use of 'new' substances was low. With the exception of herbal ecstasy, it was rare to nonexistent.

Generally speaking, the higher the rate of lifetime use of a particular substance, the more frequently that substance had been used. The most notable exception was magic mushrooms, the use of which remained limited to one or a few times in most cases. Few clubbers reported having tried **viagra**, but those who did take it did so frequently.

For most substances, male clubbers were equally or more likely than females to report having used them. Any gender differences, however, were smaller than those in the general population. Female clubbers were more likely than males to report having ever smoked tobacco, but they were no more likely to be current smokers. Not surprisingly, older clubbers reported more lifetime experience with a broad array of substances. They were also more likely to be current users of **valium, poppers, GHB** and **viagra**. Notably, clubgoers above the age of 30 drank less alcohol per occasion than those under 30. Ephedra was taken mainly by clubbers between 20 and 30. As in previous Antenna surveys, ethnicity was only really a factor in the use of alcohol, with Western clubgoers more likely to be current drinkers.

---

⁹¹ A standard 'drink' for Dutch statistical purposes contains approximately 1.25 centilitres or 10 grams of pure alcohol.

Substance use by clubgoers in Amsterdam, 2003 (N 404)

	Lifetime	Last year	Last month	On night out
Alcohol	99%	97%	96%	84%
Tobacco	87%	68%	55%	n.r.
Cannabis	82%	57%	39%	19%
Energy drinks	91%	71%	44%	13%
Ephedra	47%	22%	8%	4%
Herbal ecstasy	39%	n.r.	5%	n.r.
Ecstasy	53%	36%	19%	8%
Cocaine	39%	25%	14%	3%
Amphetamine	34%	14%	7%	5%
Crack	7%	2%	1%	n.r.
Heroin	2%	<0.5%	-	n.r.
LSD	14%	2%	1%	n.r.
Magic mushrooms	34%	10%	1%	-
Poppers	36%	14%	7%	2%
Valium	31%	13%	6%	n.r.
GHB	18%	10%	4%	1%
Viagra	9%	6%	4%	n.r.

n r not recorded

Alongside the separate substances, we also investigated the recent use of **multiple substances** of similar or different types. We are referring here to the use of more than one substance in the past year, not necessarily at the same time.⁹² Just over half the clubbers reported having taken – in addition to any alcohol, tobacco or cannabis) – one or more (hard) drugs⁹³. Although many in this group also smoked cannabis or drank alcohol, a quarter reported smoking no cannabis in the past year. Leaving aside alcohol, tobacco and cannabis, the most commonly used drugs were stimulants, or uppers (ecstasy, cocaine and amphetamine): four out of ten clubgoers had taken one or more of these party drugs in the past year. Although the use of sleeping pills and tranquillisers was not exactly uncommon in the ‘stimulants scene’, there was a negative statistical association between these two types of drugs. This indicates there was no general tendency to fight insomnia or other effects of stimulant use by taking drugs like valium. The use of stimulants did, however, show strong positive associations with the use of other types of drugs – specifically the ecstasy-like substances, the natural stimulants (such as ephedra), psychedelics (such as LSD or magic mushrooms), erectogens (such as viagra) and anaesthetics (such as GHB and ketamine). The use of

---

⁹² ‘Multiple use’ is distinguished from ‘combined use’, where two or more substances are taken simultaneously or in short succession.

⁹³ Drugs like ecstasy, cocaine, amphetamines, crack cocaine, heroin, LSD, magic mushrooms, poppers, GHB, ephedra, viagra, and sleeping pills or tranquillisers.

all such substances was concentrated largely in the same stimulants scene. Inside that scene, however, it is difficult to pinpoint separate subgroups focusing on one particular type of substance. Considerable overlap occurred, whereby the users of psychedelics, for instance, were also likely to use anaesthetics, natural stimulants and/or ecstasy-like drugs. The stimulants scene thus seems to distinguish itself by an eclectic drug use pattern in which various types of substances are tried out alongside stimulants.

In addition to their last-year and last-month consumption, we also questioned the clubgoers on their **substance use immediately prior to and during their night out**. Alcohol was recreational substance number one: the vast majority of respondents drank alcohol during the night out, and almost half drank before going out. Just under one in five clubgoers smoked cannabis during the night out, and some also smoked before going out. Ecstasy, cocaine and/or amphetamine were used by one in eight clubbers during the night out. Pre-club drug use – taking these substances before going out – was reportedly uncommon. If we differentiate clubbers in terms of the substances they used on the night of the survey, four types emerge:

One tenth were **abstainers**. They drank no alcohol, smoked no cannabis, and took no stimulants (ecstasy, cocaine or amphetamine) on the night out.

Almost two thirds were **drinkers**. They drank alcohol, but took no cannabis or stimulants.

One in eight were **cannabis smokers**. They smoked cannabis (often in combination with alcohol), but they took no stimulants.

One in eight were **stimulant users**. They took ecstasy, cocaine or amphetamine on the night out.

This year we studied the **prices** of drugs for the first time. More than a quarter of the clubbers reported having bought ecstasy and/or cocaine from a drug dealer at some time in the past year. They bought it mostly from home-based dealers. Ecstasy and cocaine were cheaper there than in clubs, with the price of a tab of ecstasy averaging just over €3 (if several tabs were bought at once) and a gram of powder cocaine running about €45. The highest prices for ecstasy and cocaine were charged in nightlife areas, where a tab of ecstasy averaged over €5 and a gram of cocaine over €50. Mobile dealers charged intermediate prices.

More than one quarter of the surveyed clubbers had become ill or suddenly unwell in the past year from using alcohol and/or drugs on a night out. In view of the relatively low amounts taken of the other substances, alcohol may well have been the main culprit here.

One out of ten clubbers drove a car home at least once in the past year after a night out. One quarter of them (3% of the total sample) reported having consumed more than two drinks on that occasion. Cycling after a few drinks was far more frequent.

Prompted by reports of changes in **door policies** at Amsterdam clubs, we questioned clubgoers about their experiences. About half of them reported having been frisked on the night of the survey. One in three believed such body searches were more frequent in 2003 than a year before. Apart from frisking, few changes were reported in areas such as confiscations or availability of drugs. That may be largely because most clubbers did not take drugs with them or buy them inside clubs. One in five reported now taking fewer drugs in clubs, and a similar percentage reported drinking more alcohol. It is unclear whether such changes in consumption can be attributed to changes in door policies or to more general tendencies in nightlife.

•• substance use trends 1995 2003 ••

Amsterdam nightlife has been through drastic changes since we first began surveying trendy clubbers and ravers in 1995. 'Discotheques' became 'clubs', 'parties' and 'raves' became 'events', and 'House' became 'Dance'. The music, the people, the nightlife atmosphere and the venues all changed during that eight-year period. We did not always select the same nightlife venues in performing the survey. This year, in contrast to 1995 and 1998, we did not include dance events (which in Amsterdam were held mainly on the outskirts of town). Compared with our two earlier samples, the average age of the trendy nightlifers of 2003 was somewhat higher. Compared to 1995 (but not 1998), this year's sample included more women. In analysing trends in substance use, we adjusted for differences in age, gender, ethnicity and place of residence. One surprising finding was the similarity in the amount of money spent on a night out – in each of the three years, it was around €40.

Whereas the consumption of recreational substances by trendy nightlifers in 1998 stood at generally higher or similar levels to that in 1995, substance use in 2003 was either below or equal to that in 1998. Rates of current use of tobacco, cannabis, ecstasy, cocaine, amphetamine and magic mushrooms all declined between 1998 and 2003. With the exception of alcohol, energy drinks and GHB, substance use by trendy nightlifers has **decreased in eight years' time, after an initial rise.**

Consistent with the signals from our panel study about 'ecstasy weariness' and a 'cocaine revival', the present survey shows that **the use of cocaine increased in 2003 relative to ecstasy**, despite the overall decline in the use of both drugs. In 1995 there were almost two-and-a-half times as many current ecstasy

users as cocaine users, against barely one-and-a-half times as many in 2003. Other signals received from the panel about brief periods of rising and falling amphetamine use could not be verified in the survey data.

•• prevention indicators ••

The prevention indicators are based on five data sources, all provided by the Amsterdam addiction service Jellinek Prevention: the telephone help line, Internet queries, Unity drug education teams, the pill-testing service and drugs deposit boxes in clubs. The data from Unity and the deposit boxes are included in Antenna 2003 for the first time.

Friends or relatives of substance users still phone the Jellinek Prevention **telephone help line** more frequently for advice or assistance than the substance users themselves. Most questions are about alcohol, cocaine or cannabis. The trend continues in which the relative numbers of alcohol queries are increasing. The same was true of cocaine up through 2001, but a slight downturn can be seen in the past two years. Nonetheless, the numbers of queries about cocaine, especially from friends and relatives, are still on the increase relative to ecstasy.

As far as can be determined, the queries made via the Jellinek **Internet website** are more likely to come from substance users themselves than from the people around them. The frequency ranking of the substances enquired about also differs from that in the telephone service. Although alcohol topped the website list, too, questions about cannabis (2nd place) and ecstasy (3rd place) were more frequent than via the telephone line. Cocaine stood slightly lower, but still very close to ecstasy. GHB dropped out of the top five in 2003, relinquishing its place to amphetamine.

Unity is a group of young volunteers aged 18 or older whose main purpose is to provide drugs education at medium- and large-scale dance events, or even at smaller parties. Partygoers are offered a short questionnaire to fill in which includes items about their own drug use. This data confirms the prevailing impression that stimulants are the main drugs used at dance events, besides alcohol, tobacco and cannabis. According to the Unity figures, the use of ecstasy before or during events is twice as high as the use of cocaine and amphetamine. However, because the group was originally set up to target ecstasy users, the data may contain a measure of bias against cocaine. The Unity figures also reveal considerable variations between different dance events in terms of the scale and nature of the drug consumption there. Far more ecstasy is taken at some events than at others, and the same is true of cocaine and amphetamine. Variation also occurs in the drugs of preference. There were strong indications that events attracting proportionally more amphetamine users will attract fewer cocaine users, and vice versa.

Data from the Jellinek Prevention **pill-testing service** indicate that the quality of ecstasy is little changed in recent years. Just as in previous years, most of the pills by far – a full 98% of those tested in 2003 – were ‘real’ ecstasy, containing MDMA as their principal active ingredient. The year 1999 marked a breach in the 1990s trend of steadily decreasing potency of ecstasy pills. The average MDMA content began rising again, but has remained fairly stable more recently (81 mg in 2003). The statistical range was still very wide, however, due to the substantial fluctuations in pill strength.

A very similar picture emerged from the ecstasy deposited in the secure **drugs deposit boxes** located at the entrances of Amsterdam nightlife venues. That is meaningful, because only those pill types were culled out for lab testing which had not recently been seen by the voluntary testing services. The vast majority of the club pills likewise contained primarily MDMA, and they were of similar potency to the pills brought to the testing services (mean content 74 mg; median content 67 mg in both cases). Further similarities were that nearly all the ecstasy in both cases was in tablet form and only a small percentage in powder, and that the drugs were seldom laced with other substances and almost never with amphetamine. The range of pill strengths found in the deposit boxes was very wide, too. Cocaine was the second drug to ecstasy in the deposit boxes. The boxes in the Leidseplein nightlife district even contained more cocaine than ecstasy, in marked contrast to those in the nearby Rembrandtplein district. The portions consisted of genuine cocaine in most cases, albeit of varying degrees of purity (averaging 51%) and often mixed with something else, though rarely with other drugs or dangerous substances.

•• highlights in 2003 ••

Each wave of Antenna generates information from one particular perspective about trends in drug use in Amsterdam and developments on the local drug market. Our prime focus in 2003 was on the trendy nightlife scene.

Two main signals emerged in the club scene in 2003. The first was a progressive scaling-down of the sizes of clubs and events, notwithstanding the continued existence of several large-scale dance events with a more nationwide attraction. An accompanying development, especially in dance clubs, has been a tendency to displace electronic music such as House by the genre now known as Urban music. The near future will show whether this more ‘black’ music style will indeed encourage greater ethnic mingling in the nightlife crowd. A second key development in 2003 was the emergence of a ‘new sobriety’. Although drug use is certainly not about to disappear from Amsterdam nightlife, there are various indications for a moderating trend. The use of party drugs was distinctly lower in 2003 than several years before.

The ecstasy market has remained relatively stable in terms of the quality of the drug, although sharp fluctuations still occur in the amounts of the MDMA per tab. Hence, there is still no question of a 'reliable' supply of the drug. Ecstasy remains the most commonly used 'nightlife drug' after alcohol, though it faces strong competition from cocaine. Cocaine has clearly overtaken ecstasy in certain night scenes. The consumption of amphetamine has declined, but it is still relatively common at some dance events and seems to appeal predominantly to a group who are less interested in cocaine. Ecstasy variants (like MDEA and MDA) and psychedelic drugs (like LSD and magic mushrooms) generally play no more than a marginal role in Amsterdam nightlife, and the same is true of the anaesthetic ketamine. Significantly, GHB is no longer much of an issue.

BIJLAGEN OVERZICHT

bijlage A	panel	215
bijlage	clubbe oekers	231
bijlage C	gebruik clubbe oekers.....	235
bijlage D	meervoudig gebruik.....	257
bijlage E	uitgaan	265
bijlage F	trends in gebruik en markt	275
bijlage G	preventie indicatoren.....	2 5

Verschillen (p-waarden)

.05
.01
.005
.001

n.s. niet significant

BIJLAGE A

PANEL

de panelmethode	215	
geruchten, signalen en trends	215	
panelnetwerken	217	
panelmutaties	21	
nieuwe panelleden vervangen panelleden uittredende panelleden		
toelichting bij tabellen panelnetwerken		
Tabel A.1	panelnetwerken: club- en partycircuit	220
	club, café en lounge	
Tabel A.2	panelnetwerken: club- en partycircuit	221
	homo, privé en smartcircuit	
Tabel A.3	panelnetwerken: club- en partycircuit	222
	party's en events	
Tabel A.4	panelnetwerken: buurtjongeren en probleemjongeren	222
Tabel A.5	top drie drugs: club- en partycircuit	223
Tabel A.6	top drie drugs: buurtjongeren en probleemjongeren	223
Tabel A.7	druggebruik: club- en partycircuit	224
Tabel A.8	druggebruik: buurtjongeren en probleemjongeren.....	227
Tabel A.9	Amsterdamse drugsprizen 2003.....	228

•• de panelmethode ••

De panelstudie verzamelt doorlopend informatie over drugs en druggebruik onder jonge Amsterdammers. Dit gebeurt op basis van interviews met insiders in verschillende netwerken en scènes van gebruikers. In tegenstelling tot andere onderdelen van Antenne gaat het in de panelstudie nauwelijks om cijfers, maar om dynamische processen als uitgaanstrends en druggebruik onder jongeren. Hoewel we de bevindingen van de panelstudie niet in cijfers uitdrukken, kunnen we er wel algemene ontwikkelingen mee schetsen. Die ontwikkelingen behelzen enerzijds trendsetters die meer dan gemiddeld met drugs experimenteren en vaak voortrekkers zijn van nieuwe ontwikkelingen in het uitgaansleven. En anderzijds jongeren die vanwege hun riskante leefstijl eerder in de problemen komen, zoals de verpauperde zwerfjeugd of de buurtjongeren. We moeten dus uitkijken om de bevindingen niet te generaliseren naar jongeren in het algemeen. Dit betekent dat de panelstudie in het algemeen niet gaat over de 'doorsneejongeren' in het mainstream uitgaansleven. Maar nieuwe ontwikkelingen kunnen een algemeen karakter krijgen en zich via trendsetters en trendvolgers verder verspreiden onder een breder publiek.

De leden van het panel worden sinds 1994 doorlopend twee keer per jaar face-to-face geïnterviewd. Hiermee voorkomen we dat leden elkaar beïnvloeden, of napraten. Iedereen die deel uitmaakt van het panel heeft zicht op een bepaald netwerk, een specifieke scène of locatie waar alcohol en drugs worden geconsumeerd. Het is overigens niet uitgesloten dat netwerken elkaar deels kunnen overlappen. Op grote feesten als Sensation en Mysteryland kunnen verschillende panelleden aanwezig zijn die vanuit hun eigen beleving verslag doen van het feest. Daarbij gaat het in eerste instantie niet om het eigen druggebruik maar wat zij als individu waarnemen in hun netwerk en directe omgeving. De verhalen zijn zeer uiteenlopend, wat elk jaar weer leidt tot rijke en gevarieerde impressies van het uitgaansleven tot en met het buurt- en straatleven.

•• geruchten, signalen en trends ••

In Antenne 2003 doen we verslag van de negentiende en twintigste meting in respectievelijk het voorjaar/zomer en najaar/winter van 2003.

In de gehanteerde panelmethodiek is een beveiliging ingebouwd om vage en moeilijk traceerbare geruchten te onderscheiden van duidelijk waarneembare verschijnselen die zowel door panelleden als onderzoekers geverifieerd kunnen worden. Deze waarneembare verschijnselen noemen wij als signalen omdat ze werkelijk in het oog springen en zodoende ook kunnen worden gevolgd en zo mogelijk zelfs verklaard. Maar signalen zijn nog geen trend. Waar precies een signaal ophoudt en een trend begint is niet altijd duidelijk aan te wijzen omdat

het over illegale middelen gaat waarover geen productiecijfers van fabrikanten bestaan. Dit maakt het des te complexer om hypes te onderscheiden van werkelijke trends. We kunnen echter pas spreken van een trend als meerdere panelleden tegelijkertijd en onafhankelijk van elkaar een vergelijkbare ontwikkeling waarnemen op verschillende locaties en in meerdere netwerken. Bij voorkeur worden deze waarnemingen ook bevestigd door andere, kwantitatieve onderdelen van Antenne.

De panelstudie bevat informatie over spraakmakende hypes, nieuwe scènes en uitgaanslocaties. Wat bij wijze van spreke vandaag in de mode is, kan morgen alweer passé zijn. Om deze veranderende processen te volgen, is onze focus niet alleen gericht op de setting. Ook de dynamiek van de verschillende drugsmarkten en prijsontwikkelingen, de verandering van toedieningswijze, riskante en/of favoriete combinaties en de opkomst van nieuwe synthetische of natuurlijke middelen worden beschreven.

Geen hype RU-21 en G-2

De introductie van de antikaterpillen KG-2 en RU-21 is een mooi voorbeeld van een door de fabrikant gehoopte hype die maar geen hype wil worden. Diverse panelleden vingen verhalen op van stappers die het voor de lol wel eens geprobeerd hadden. De resultaten waren weinig bemoedigend. De volgens de fabrikant speciaal voor de KGB ontwikkelde pillen, sorteerden weinig effect. In een smartwinkel zien we een KG-2 display prominent op de toonbank staan. De nr 1 katerpil met 20 tabletten in een doosje, wordt aangeboden voor 19.50 euro. De verkoop loopt stroef volgens de smartmanager. Ondanks dat de kranten en tijdschriften er ruim aandacht aan hebben besteed, blijven de reacties van consumenten lauw en lacherig.

Op de langere termijn geeft de panelstudie meer inzicht in zelfregulering, interesse in 'nieuwe' drugs en daaruit vloeiende gebruikspatronen. Elke nieuwe generatie ontdekt en gebruikt immers op haar eigen wijze en onder andere omstandigheden de genotmiddelen die in omloop zijn. Zij vormen zichzelf een beeld op grond van bestaande voorlichting, uit eigen ervaring en die van vrienden. Internet is voor jongeren een veilig medium om specifieke informatie over drugs te zoeken, maar wordt ook gebruikt om vragen te stellen aan speciale voorlichtingssites of onder pseudoniem verhalen uit te wisselen of vragen te stellen aan leeftijdgenoten, zonder enige inmenging van deskundigen. Hypes, rages en kicks lijken - mede door nieuwe communicatievormen als internet, GSM, SMS en MMS - in een nieuwe fase te zijn beland. Naar de consequenties hiervan kunnen we slechts gissen. Tegenover het voordeel van de anonimiteit van internet, staat het nadeel van de controleerbaarheid. Want hoe betrouwbaar zijn de verhalen die jongeren over drugs uitwisselen?

Het blijft daarom van evident belang om ontwikkelingen op de drugsmarkt, veranderende leefstijlen en gebruik van genotmiddelen onder jongeren op empirische controleerbare wijze te blijven volgen. Deze kennis blijft een

belangrijke bron voor beleid, preventie en hulpverlening en leidt tevens tot een beter begrip en duiding van hedendaagse jeugdstijlen.

•• de panelnetwerken ••

Wie hypes en trends van druggebruik binnen jongerenculturen wil duiden, heeft een daarop afgestemde methode nodig die flexibel én voor langere tijd geldend en toepasbaar is. Continuïteit is daarbij van essentieel belang om de golfbewegingen van trends in druggebruik door de tijd te volgen.

Het streven is om alle deelnemende panelleden twee maal per jaar te interviewen. We slagen hier grotendeels in, maar kunnen niet voorkomen dat panelleden om wat voor reden dan ook afhaken. Omdat nieuwe ontwikkelingen op de voet worden gevolgd, is het noodzaak om het panel aan te vullen met leden die in staat zijn om een nieuw fenomeen, locatie of netwerk te beschrijven. Verderop in deze bijlage staat bij elk panellid vermeld aan welke meting hij of zij heeft meegedaan en welke specifieke netwerken worden vertegenwoordigd. Verder wordt er een overzicht gegeven van uitgetreden, vervangen en nieuwe panelleden.

Het huidige panel telt 33 panelleden die 41 netwerken vertegenwoordigen, verspreid over drie clusters.

Het **club-en partycircuit** is het grootste cluster. De Clubmedewerkers beschrijven de sfeer en de verschillende bezoekersgroepen van diverse locaties. Zij bekleden binnen het clubcircuit posities als glazenophaler, portier, barbediening, etc.

De club- caf - en part gangers vertegenwoordigen onder andere lounges, trendy cafés, clubs, vip- homo en urban scenes. Aan de hand van insiderinformatie van clubmedewerkers en club- en partygangers kunnen we een genuanceerd beeld schetsen van de hedendaagse Amsterdamse uitgaans- en drugscultuur.

uurtjongeren vertegenwoordigen het tweede cluster. Zij worden vertegenwoordigd door panelleden die als (ambulante) jongerenwerker werkzaam zijn. Voorwaarde is dat zij kennis en contacten hebben met jongerencliques die een groot deel van hun vrije tijd in de buurt verblijven.

Probleem jongeren maken deel uit van het derde en tevens kleinste cluster. Zij worden vertegenwoordigd door professionele veldwerkers die in de binnenstad contacten hebben opgebouwd met (zwerf)jongeren die veelvuldig rondhangen op straat, in bars en rond het Centraal Station.

Om de anonimiteit van clubs, cafés en coffeeshops te waarborgen noemen we geen namen van horecagelegenheden als er een duidelijke link bestaat met het druggebruik aldaar. Als een club of locatie niet structureel wordt bezocht maar

dient ter impressie, krijgt de locatie een fantasienaam als bijvoorbeeld 'The Spunx' of ' & splash'. Verder is elk panellid met een nummer en de letter 'a' of 'b' gecodeerd om de verschillende netwerken aan te duiden. We hebben bewust voor deze voorzichtige benadering gekozen om panelleden en clubs anonimiteit te garanderen. Een uitzondering maken we voor grote evenementen en voor locaties die ter illustratie dienen van een sfeer of algemene trend, zonder dat op het middelengebruik wordt ingegaan.

•• panelmutaties ••

De panelmutaties kunnen onderverdeeld worden in drie categorieën: nieuwe panelleden, die een nieuwe locatie of netwerk vertegenwoordigen, vervangen panelleden die worden vervangen door anderen afkomstig uit hetzelfde of gelijksoortig netwerk, en uittredende panelleden die niet worden vervangen omdat er geen geschikte opvolger is.

nieuwe panelleden

Acht personen zijn nieuw in het panel. Zij zijn onder andere geworven na tips van andere panelleden, of op basis van eigen veldwerk benaderd.

- Vince (76a) eerste contact is gelegd op Ibiza. Vince is een zeer gewaardeerde club DJ die op diverse Amsterdamse clubavonden draait.
- Spike (77a) contact gelegd na een tip van een clubprogrammeur. Spike draait al jaren mee in de Amsterdamse R&B muzieksce­ne.
- Roos(78ab) is voorgedragen door een partyorganisator. Ze heeft goed zicht op kwalitatief hoogstaande technoparty's en bezoekt regelmatig VIP feesten.
- Bibibass (79ab) is een echte clubganger en laveert tussen de dansvloer en het vip gedeelte.
- Anders (80a) maakt deel uit van de alternatieve Amsterdamse kunst­kraakscene.
- Ria (81a) is ervaren portier van een club in de binnenstad
- ah (82a) heeft contact met buurtjongeren uit Zuid -Oost
- ared (83a) heeft contact met buurtjongeren uit Oost.

vervangen panelleden

Twee personen hebben te kennen gegeven niet meer te kunnen deelnemen en zijn vervangen door nieuwe panelleden die op dezelfde locatie werken of deel uitmaken van hetzelfde of vergelijkbare netwerk.

- Sep (45a) vertegenwoordigde een techno partynetwerk. De vriendengroep blijft heel stabiel en het gebruik heeft zich uitgekristalliseerd. Omdat hij vond dat er niets meer veranderde en ook steeds minder feesten werden bezocht,

heeft hij besloten om Paul voor te dragen. Paul vertegenwoordigd een jonger netwerk dat voornamelijk naar technofeesten gaat.

- Sam (19ab) straathoekwerker in het Centrum en de Bijlmer heeft zijn deelname als panellid overgedragen aan Lester die zijn plaats overneemt in de binnenstad.

uittredende panelleden

In totaal zijn er zes personen uit het panel getreden die niet zijn vervangen.

- Euita (61a) partyganger gaat slechts af en toe nog uit en is niet meer voldoende op de hoogte van het druggebruik in haar netwerk.
- Alex (71a) radio-dj en clubganger bezoekt regelmatig feesten en concerten maar heeft niet voldoende kijk op het druggebruik.
- Rachid (13a) jongerenwerker heeft wegens sluiting van het jongerencentrum geen contact meer met de jongerengroep.
- Dicky (59a) straathoekwerker is plotsklaps met de noorderzon vertrokken zonder zijn collegae daarover van te voren in te lichten. Er is (nog) geen vervanger gevonden.
- Chris (70a) barmedewerker van een hiphopcafé heeft weinig contact met de zwarte hiphopscene.
- Manja (42a) werkt als sieradenverkoper op megaparty's. Krijgt steeds moeilijker een vergunning waardoor ze weinig kijk meer heeft op het druggebruik op party's.

toelichting bij tabellen panelnetwerken

- Een panellid dat wordt vervangen door een vergelijkbaar panellid dat zicht heeft op dezelfde scene en/of locatie behoudt hetzelfde panelnummer en wordt aangeduid met een **V** (Als panellid voor de laatste keer deelneemt en zeer waarschijnlijk wordt vervangen dan wordt dit aangeduid met **UV**).
- Een geheel nieuw panellid dat zicht heeft op een nieuw netwerk of locatie en geen ander panellid vervangt, wordt aangeduid met een **N**.
- De kolom T geeft het nummer van de meting aan (19 en/of 20).
- Kolom andere etniciteit: Afrikaans (Afr), Antilliaans (An), Arubaans (Ar), Australisch (Aus), Aziatisch (Az), Bosnisch (Bo), Chinees (Ch), Curaçao (Cu), Diversen (Div), Engels (En), Ethiopisch (Et), Europees (Eur), Hindoestaans (Hi), Indonesisch (In), Indonesisch (Ind), Internationaal (Int), Israëliisch (Isr), Japans (Ja), Marokkaans (Ma), Noord-Afrikaans (Na); Pools (Po), Somalisch (So), Surinaams (Su), Turks (Tu), Verenigde Staten (VS).

Tabel A.1 panelnetwerken club- en partycircuit
club, café en lounge

naam	functie	code	T	setting scene	leeftijd	aant.	♀	NL	andere etniciteit
Henk	Portier	50a	19	Club-avonden	18-30	75	45%	80%	20% Su;Ma;Tu;Eur
John	Portier	57a	20	Club-avonden	25-35	50	45%	75%	20% Eur 5% Tu;Ma;Su
Jesse	Barman	48a	19	Club-Avonden	18-25	50	40%	90%	5% Su;Tu;Ma 5% Eur
Ria	Portier	81a N	19	Club-avonden	18-35	100	40%	75%	urban: 75% zwart dance: 90% wit
Mark	Clubganger	69a	19	Clubs	16-19	50	50%	90%	10% Eur
Kaya	Hip en hippie scene	73a	19 20	Horeca	25- 35	125	40%	90%	10% Eur
Leila	Journaliste: jongerenculturen uitgaansleven	34a	20	Dance, concerts, events	15-25	?	40%	90%	Urban 75% zwart Dance 95% wit
Sunny	Steward, performer, clubganger	31b	20	Clubs en hippe horeca	25-35	60	30%	70%	10% Eur en 10% Int 10% Ma;Tu;Su
Ijja	Clubprogrammeur, host en candygirl	49a	19 20	Clubs en hippe horeca	18-30	50	50%	90%	10% Eur.
Roos	VIP stapper	78a N	19 20	Viphip feesten	18-35	?	50%	90%	5% halfbloed 5% Eur.
Lizz	Clubganger, bookingsagente	72a	19 20	Clubs en hippe horeca	22-27	50	40%	90%	10% Eur.
Vince	DJ	76a N	20	Clubs en party's	18-25	100	50%	50%	50% Su; Ind; Ma; Tu
Spike	DJ	77a N	20	Clubs en party's	18-25	30	50%	10%	90% Su
Jorg	Clubganger	58a	19	Clubs en hippe feestjes	25-35	50	50%	90%	10% Su;Ma;Tu
Angel	Clubganger	65a	19 20	Clubs	25-30	50	50%	85%	15% Ma;Su;An
Zo�	Clubganger	67b	19 20	Clubs	18-22	25	40%	100%	
Nemo	Clubgangers	64a	20	Clubs	18-30	30	40%	70%	30% Ma;Hi;Su

Tabel A.1 panelnetwerken club- en partycircuit (vervolg)
club, caf en lounge

naam	functie	code	T	setting scene	leeftijd	aant.	♀	NL	andere etniciteit
Bibibas	Clubganger	79a	19	VIP loges	25-35	10	60%	90%	10% Su;Az;Ma
		N							
Bibibas	Clubganger	79b	19	Clubs	22-30	25	45%	70%	10% Su 10% Azi 10% Mar
		N							
Nigga	Go-go danser, stapper	60a	19 20	Party's en clubs	25- 30	30	40%	75%	25% Su;Ma;Tu;An
Aziz	Clubganger	50a	19	Clubs	21-28	25	40%	25%	75% Tu;Ma;Su;An

Tabel A.2 panelnetwerken club- en partycircuit
homo, priv en smartcircuit

naam	functie	code	T	setting scene	leeftijd	aant.	♀	NL	andere etniciteit
Rocky	Clubganger	66a	19 20	Gayclubs	18-32	50	5%	90%	5% Eur 5% Ma;Su;Tu
Jorg	Partyganger	58b	19	Gay party's	20-30	75	10%	60%	5% Az 5% Ma 30% Eur
Dennis	Clubganger	57b	20	Gayclubs	18-30	50	0%	50%	20% VS 20% Eur 10% Div
Rocky	Partyganger	66b	19 20	Gay party's	25-35	25	1%	70%	15% Su;An 15% VS;Eur
Joerie	Partyganger DJ	26b	19	Thuisfeestjes en psychonaut	26-30	30	40%	95%	5% Eur
Mark	Stapper	69b	19	Thuisfeestjes	17-19	35	25%	100%	
Henk	Stapper	50b	19	Horeca vrienden	28-35	10	50%	90%	10% Eur;Su;Int
Milo	Smartshop manager	04a	19 20	Smartshop en feesten	18-30	50	40%	50%	50% Eur;Int

Tabel A.3 panelnetwerken club- en partycircuit party's en events

naam	functie	code	T	setting scene	leeftijd	aant. ♀	NL	andere etniciteit	
Roos	Partyorganisator	78b N	19 20	Techno party	18-24	?	40%	85%	15% Su;Ma;Tu;Eu
Zoë	Partyganger	67a	19 20	Party's	18-21	35	40%	100%	
Paul	Partyganger	45a V	20	Techno party	17-23	20	60%	100%	
Sep	Partyganger DJ	45a UV	19	Techno party	24-30	25	40%	90%	5% Su;Ma 5% Eur
Sander	Partyganger	41a	20	(Goa)trance travellers	22-28	50 (250)	40%	70%	15% Eur 10% VS;Isr;Aus
Has	Partyganger	75a	19 20	Underground party's	20-30	100	50%	90%	10% Eur
Didi	Partyganger	74a UV	19	Goa trance	24-30	30	50%	90%	5% Eur 5% etnische mix
Anders	Kunstkrakers	80a N	20	Kraak/ Kunstscene	25-35	15	50%	80%	10% Eur 10% Int

Tabel A.4 panelnetwerken buurtjongeren en probleemjongeren

naam	functie	code	T	setting scene	leeftijd	aant. ♀	NL	andere etniciteit	
ah	Jongerenwerk	82a N	20	Buurtjeugd	18-24	100	40%	95% Su;An 5% Afr	
ared	Jongerenwerk	83a N	20	Buurtjeugd	18-23	50	20%	100% Ma	
Erik	Jeugdwerker	20a	19 20	Buurtjeugd	14-22	125	35%	25% Su 25% Ma 25% Tu	
Lester	Straathoekwerk	19a	19	CS jeugd	20-23	30	20%	10%	90% Ma;Tu;An;Na
Lester	Straathoekwerk	19b	19	Zuidoost jeugd	20-25	10	60%	0%	100% Su;An

Tabel A.5 top drie drugs club en partycircuit

		Drug 1		Drug 2		Drug 3	
		T 19	T 20	T 19	T 20	T 19	T 20
Henk	50a	coke		xtc		ghb	
ohn	57a		coke		xtc		
esse	48a	xtc		coke		amf	
Ria	81a	xtc		amf		coke	
Mark	69a	coke		xtc		ghb	
aya	73a	coke	amf	xtc	xtc	ghb	coke
Leila	34a		coke		xtc		ghb
Sunny	31b		xtc		coke		
Ijua	49a	coke	coke	xtc	xtc	ghb	ghb
Roos	78a	coke	coke	ghb	xtc	xtc	keta
Li	72a	coke	coke	xtc	amf	amf	xtc
Vince	76a N		coke		xtc		ghb
Spike	77a		xtc		ghb		
org	58a	xtc		coke			
Angel	65a	ghb	ghb	xtc	xtc	coke	coke
o	67b	xtc	xtc	coke	coke	ghb	ghb
Nemo	64a		xtc		coke		amf
ibibass	79a	coke		xtc		ghb	
ibibass	79b	xtc		coke		ghb	
Nigga	60a	xtc	xtc	coke	ghb	ghb	pop
A i	50a		coke		xtc		
Rocky	66a	coke		xtc			
org	58b	xtc		ghb		coke	
Dennis	57b		coke		xtc		
Rocky	66b	coke		xtc			ghb
oerie	26b	coke		xtc		ghb	
Mark	69b	coke					
Henk	50b	coke		xtc		ghb	
Milo	04a	pad		efed			
Roos	78b	xtc	xtc	amf	amf	coke	coke
o	67b	xtc	xtc	coke	coke	amf	ghb
Paul	45a V		coke		xtc		amf
Sep	45a	coke		xtc		amf	
Sander	41a		xtc		amf		coke
Has	75a	xtc	xtc	amf	amf	lsd	ket
Didi	74a	coke		xtc		LSD	
Anders	80a		coke		amf		xtc

Tabel A.6 top drie drugs buurtjongeren en probleemjongeren

		Drug 1		Drug 2		Drug 3	
		T 19	T 20	T 19	T 20	T 19	T 20
ah	82a		can		alcohol		coke
Fared	83a		can		alcohol		xtc
Erik	20b						
Erik	20a	can	can	coke	coke	xtc	xtc
Lester	19a	coke	coke	xtc	xtc	amf	

Tabel A.7 druggebruik club- en partycircuit

	T	ohn 57a	Henk 50a	esse 48a	Ria 81a	Mark 69a	aya 73a	Leila 34a	Sunny 31b	Ilja 49a	Roos 78a	Li 72a	Vince 76a
slaapmiddel	19												
	20												
cannabis	19												
	20												
alcohol	19												
	20												
amfetamine	19												
	20												
LSD	19			-									
trips	20												
paddo's	19			-									
	20												
GH	19												
	20												
cocaine (poeder)	19												
	20												
crack	19			-			-			-	-	-	
basecoke	20				-	-	-	-		-	-	-	-
ecstasy	19												
	20												
heroïne	19			-	-		-			-	-	-	
methadon	20				-	-	-	-		-	-	-	
poppers	19			-									
	20												
lachgas	19		-	-			-			-		-	
	20				-	-	-	-		-		-	
energydrinks	19												
	20												
ecotrip ^a	19		-	-						-		-	
	20									-		-	
energi ers ^b	19												
	20												
overig ^c	19						Ke-Vi		Ke		Ke		
	20	Vi					Ke-Vi				Ke		

cactus, salvia, dmt, yage e.d. ^a

ephedra, guarana, e.d. ^b

Ay = ayahuasca; Dm = DMT; Ke = Ketamine; MD = MDA; Vi = Viagra ^b

- = 0%; = 1 - 10%; = 11 - 25%; = 26 - 50%; = 51 - 75%; = 76 - 100%

Tabel A.7 druggebruik club- en partycircuit (vervolg)

	T	Spike 77a	org 58a	Angel 65a	oe 67b	Nemo 64a	ibibass 79a	ibibass 79b	Nigga 60a	A i 50a	Rocky 66a	org 58b	Dennis 57b
slaapmiddel	19												
	20			?									
cannabis	19												
	20												
alcohol	19												
	20												
amfetamine	19		-										
	20	-											
LSD	19		-		-		-	-		-			-
trips	20	-		-	-								
paddo's	19		-		-		-	-		-			-
	20	-		-	-								
GH	19									-			
	20												
cocaine (poeder)	19												
	20	-											
crack	19		-	-	-		-	-	-				-
basecoke	20	-		-	-				-				
ecstasy	19												
	20												
heroïne	19		-	-	-		-	-	-	-			-
methadon	20	-		-	-				-				
poppers	19		-		-		-	-		-			
	20	-			-								
lachgas	19		-	-	-		-	-	-	-			-
	20	-		-	-								
energydrinks	19												
	20												
ecotrip ^a	19		-	-	-		?	?	-	-			-
	20	-		-	-				-				
energi ers ^b	19		-				-	-	-				-
	20	-							-				
overig ^c	19												
	20			Ke		Ke							Vi

cactus, salvia, dmt, yage e.d. ^a

ephedra, guarana, e.d. ^b

Ay = ayahuasca; Dm = DMT; Ke = Ketamine; MD = MDA; Vi = Viagra ^b

- = 0%; = 1 - 10%; = 11 - 25%; = 26 - 50%; = 51 - 75%; = 76 - 100%

Tabel A.7 druggebruik club- en partycircuit (vervolg)

	T	66b Rocky	626b oerle	69b Mark	78b Roos	67a o	45a Sep	45a Paul	41a Sander	75a Has	74a Didi	80a Anders
slaapmiddel	19											
	20											
cannabis	19											
	20											
alcohol	19											
	20											
amfetamine	19											
	20											
LSD	19											
trips	20											
paddo's	19											
	20											
GH	19											
	20											?
cocaine (poeder)	19											
	20											
crack	19											
basecoke	20											
ecstasy	19											
	20											
heroïne	19											
methadon	20											
poppers	19											
	20											
lachgas	19											
	20											
energydrinks	19											
	20											
ecotrip ^a	19											
	20											
energiers ^b	19											
	20											
overig ^c	19				Ke				Dm-Md		Ke-Ay	Ke
	20								Ke			

cactus, salvia, dmt, yage e.d. ^a

ephedra, guarana, e.d. ^b

Ay = ayahuasca; Dm = DMT; Ke = Ketamine; MD = MDA; Vi = Viagra ^b

- = 0%; = 1 - 10%; = 11 - 25%; = 26 - 50%; = 51 - 75%; = 76 - 100%

Tabel A. druggebruik buurtjongeren en probleemjongeren

	T	82a ah	83a Fared	20a Erik	20b Erik	19a Lester
slaapmiddel	19					
	20					
cannabis	19					
	20					
alcohol	19					
	20					
amfetamine	19					
	20	-	-	-	-	-
LSD	19					
trips	20		-	-	-	-
paddo's	19					
	20		-			-
GH	19					
	20	-	-		-	-
cocaine (poeder)	19				-	
	20		-		-	
crack	19				-	
basecoke	20		-		-	
ecstasy	19				-	
	20				-	-
heroïne	19				-	
methadon	20	-	-	-	-	-
poppers	19				-	
	20	-		-	-	-
lachgas	19				-	
	20	-	-	-	-	-
energydrinks	19					
	20					
ecotrip ^a	19				-	-
	20	-	-		-	-
energi ers ^b	19				-	-
	20	-	-	-	-	-
overig ^c	19					
	20					

cactus, salvia, dmt, yage e.d. ^a

ephedra, guarana, e.d. ^b

Ay = ayahuasca; Dm = DMT; Ke = Ketamine; MD = MDA; Vi = Viagra ^b

- = 0%; = 1 - 10%; = 11 - 25%; = 26 - 50%; = 51 - 75%; = 76 - 100%

Tabel A.9 Amsterdamse drugsprij en 2003⁹⁴

	ecstasy prijs per pil	amfetamine prijs per gram	cocaine prijs per gram	NN-DMT prijs per gram	GH prijs per buisje	ketamine prijs per gram	viagra prijs per pil	LSD prijs per zegel	poppers prijs per flesje
Has	3	15	50					5	
Chris	5 4 (10 P)	8-10	20 (½ G)						
Didi	5-10		50	225	5			3.50	15
A i	5 0.75 (1000 P)		45-50						
Angel	5 7.50 (C) 0.80 (1000 P)	12.50	50		5 160 (L)	70	3-7.50		
aya	3-5		45-50			60			
o	3 1.50 (100 P) 0.65 (1000 P) 4200 (K)	60 (10 G)	55		75 (½ L)				
Ilja	5		55						
Nigga	5 7.50 (C) 3 (100 P)	12.50	50		5 50 (L) 200 (L)				10
Roos	5 3.50 (10 P)		50						
Li	5-6 30 (G)	10-13	50-60			50		3	
oerle	2.50		55		175 (L)	50		4	
esse	4								
Sunny	5 2.50 (50 P) 25 (G)		50						
Sander	5-7 20 (G)	10-15	40-60					3-6	
ibibass	2-3		50						
Dennis	3-5		50						
Mark	3		45 25 (½ G)						
org	4-5		50						

⁹⁴ Weergegeven zijn de prijzen in euro's per pil, gram, etc. bij afname van één standaard hoeveelheid. Wanneer afwijkende hoeveelheden worden afgenomen, staat deze tussen haakjes vermeld. P = pillen, C = capsule, G = gram, K = kilo, L = liter.

BIJLAGE B

CLUBBEZOEKERS

Tabel B.1	steekproef 2003	233
Tabel B.2	algemene kenmerken respondenten.....	233
Tabel B.3	etniciteit	234
Tabel B.4	opleiding, voornaamste bezigheid en inkomen.....	234
Tabel B.5	woonsituatie en -plaats	234

Tabel .1 steekproef 2003

	uitgezet (n = 1836)	geretourneerd (n = 414)	respondenten (n = 404)
geslacht		****	****
man	65.6%	53.4%	53.5%
vrouw	34.4%	46.6%	46.5%
leeftijd		****	****
< 25 jaar	47.6%	41.3%	41.1%
25-35 jaar	42.8%	43.7%	44.1%
> 35 jaar	9.6%	15.0%	14.9%
etniciteit		****	****
westers	83.6%	90.8%	91.3%
niet-westers	16.4%	9.2%	8.7%
subgroep			
< 25, man, w	454	15%	15%
< 25, man, nw	80	10%	9%
< 25, vrouw, w	282	31%	31%
< 25, vrouw, nw	58	12%	10%
25-35, man, w	439	21%	21%
25-35, man, nw	111	7%	7%
25-35, vrouw, w	209	35%	35%
25-35, vrouw, nw	27	26%	22%
> 35, man, w	101	37%	36%
> 35, man, nw	19	37%	37%
> 35, vrouw, w	50	32%	30%
> 35, vrouw, nw	6	17%	17%
totaal	1836	22.5%	22.0%

Tabel .2 algemene kenmerken respondenten

	TOTAAL
geslacht	
man	53.5%
vrouw	46.5%
leeftijd	
jonger dan 20 jaar	11.7%
20 tot 25 jaar	32.4%
25 tot 30 jaar	22.0%
30 jaar en ouder	34.0%
gemiddeld	27.6
mediaan	26.0
objectieve etniciteit	
westers	91.3%
niet-westers	8.7%
subjectieve etniciteit	
westers	96.8%
niet-westers	3.2%

Tabel .3 etniciteit

	geboorteland respondent	geboorteland moeder	geboorteland vader	eticiteit
Nederland	89.9%	83.9%	84.4%	78.0%
Suriname	0.7%	2.2%	2.7%	2.2%
Antillen Aruba	1.2%	0.5%	0.7%	1.2%
Marokko	0.5%	0.7%	1.2%	1.2%
Turkije	0.2%	0.2%	0.5%	0.5%
overig westers	4.0%	8.9%	7.2%	13.1%
overig niet-westers	2.7%	3.0%	3.0%	3.5%
weet niet onbekend	0.7%	0.5%	0.2%	0.2%
westers	93.8%	92.8%	91.6%	91.1%
niet-westers	5.4%	6.7%	8.2%	8.7%
onbekend	0.7%	0.5%	0.2%	0.2%

Tabel .4 opleiding, voornaamste be igheid en inkomen

	TOTAAL
opleidingsniveau	
geen, basisonderwijs	2.7%
LBO, VBO, IVBO, LTS, VMBO beroepsgericht	3.2%
MAVO, MULO, VMBO theoretisch / gemengd	8.0%
HAVO, MMS	12.0%
MBO	12.2%
VWO, HBS	22.2%
HBO, universiteit	39.4%
anders	0.2%
voornaamste be igheid	
werkend	53.0%
studerend	10.0%
beide	33.5%
geen van beide	3.5%
inkomen	
gemiddeld	€ 1375
mediaan	€ 1200

Tabel .5 woonsituatie en -plaats

	TOTAAL
woonsituatie	
alleen	47.5%
met partner	24.0%
met partner en kind(eren)	4.2%
met kind(eren)	0.7%
met ouders/verzorgers/familie	18.6%
anders	5.0%
woonplaats	
Amsterdam	65.7%
elders	34.3%

BIJLAGE C

GEBRUIK CLUBBEZOEKERS

Tabel C.1	tabak.....	237
Tabel C.2	frequentie van tabakgebruik (huidige rokers).....	237
Tabel C.3	tabakgebruik per subgroep.....	237
Tabel C.4	gemiddelde leeftijd van rokers	237
Tabel C.5	alcoholgebruik	238
Tabel C.6	frequentie van alcoholgebruik (huidige drinkers)	238
Tabel C.7	aantal glazen per keer (huidige en dagelijkse drinkers)	238
Tabel C.8	met wie wordt er meestal gedronken (huidige drinkers)	238
Tabel C.9	alcoholgebruik per subgroep.....	239
Tabel C.10	gemiddelde leeftijd van drinkers	239
Tabel C.11	te veel drinken.....	239
Tabel C.12	gebruik van energydrinks	240
Tabel C.13	gebruik van energydrinks per subgroep.....	240
Tabel C.14	gemiddelde leeftijd van gebruikers van energydrinks	240
Tabel C.15	cannabisgebruik	241
Tabel C.16	frequentie van cannabisgebruik (huidige blowers)	241
Tabel C.17	aantal joints per keer (huidige en dagelijkse blowers)	241
Tabel C.18	cannabisgebruik per subgroep.....	242
Tabel C.19	gemiddelde leeftijd van blowers.....	242
Tabel C.20	ecstasygebruik	243
Tabel C.21	ecstasygebruik per subgroep.....	243
Tabel C.22	gemiddelde leeftijd van ecstasygebruikers.....	243
Tabel C.23	cocainegebruik.....	244
Tabel C.24	cocainegebruik per subgroep	244
Tabel C.25	gemiddelde leeftijd van cocainegebruikers.....	244
Tabel C.26	amfetaminegebruik.....	245

Tabel C.27	amfetaminegebruik per subgroep	245
Tabel C.28	gemiddelde leeftijd van amfetaminegebruikers.....	245
Tabel C.29	crackgebruik.....	246
Tabel C.30	crackgebruik per subgroep	246
Tabel C.31	gemiddelde leeftijd van crackgebruikers.....	246
Tabel C.32	heroïnegebruik	247
Tabel C.33	heroïnegebruik per subgroep.....	247
Tabel C.34	gemiddelde leeftijd van heroïnegebruikers	247
Tabel C.35	LSD gebruik.....	248
Tabel C.36	LSD gebruik per subgroep	248
Tabel C.37	gemiddelde leeftijd van LSD gebruikers.....	248
Tabel C.38	paddogebruik	249
Tabel C.39	paddogebruik per subgroep.....	249
Tabel C.40	gemiddelde leeftijd van paddogebruikers.....	249
Tabel C.41	gebruik van poppers.....	250
Tabel C.42	gebruik van poppers per subgroep	250
Tabel C.43	gemiddelde leeftijd van gebruikers van poppers	250
Tabel C.44	gebruik van slaap-/kalmeringsmiddelen.....	251
Tabel C.45	gebruik van slaap-/kalmeringsmiddelen per subgroep	251
Tabel C.46	gemiddelde leeftijd van gebruikers van slaap-/kalmeringsmiddelen.....	251
Tabel C.47	GHB gebruik	252
Tabel C.48	GHB gebruik per subgroep	252
Tabel C.49	gemiddelde leeftijd van GHB gebruikers	252
Tabel C.50	ephedragebruik	253
Tabel C.51	ephedragebruik per subgroep	253
Tabel C.52	gemiddelde leeftijd van ephedragebruikers	253
Tabel C.53	viagragebruik	254
Tabel C.54	viagragebruik per subgroep.....	254
Tabel C.55	gemiddelde leeftijd van viagragebruikers.....	254
Tabel C.56	gebruik van 'nieuwe' middelen.....	255
Tabel C.57	ooit-gebruik van 'nieuwe' middelen per subgroep.....	255

Tabel C.1 tabak

	TOTAAL
ooit-gebruik	87.1%
recent gebruik	67.9%
huidig gebruik	55.2%
startleeftijd	
gemiddeld	14.5
mediaan	14.0

Tabel C.2 frequentie van tabakgebruik (huidige rokers)

	HUIDIGE ROKERS (n=222)
frequentie	
minder dan 1 sigaret per week	18.9%
minder dan 1 sigaret per dag	13.5%
1-5 sigaretten per dag	15.8%
6-10 sigaretten per dag	10.4%
11-20 sigaretten per dag	29.3%
meer dan 20 sigaretten per dag	12.2%

Tabel C.3 tabakgebruik per subgroep

	OOIT (n=352)	RECENT (n=269)	HUIDIG (n=222)	DAGELIJKSE ROKER (n=150)
geslacht			n.s.	n.s.
man	83.8%	62.7%	51.9%	34.0%
vrouw	91.0%	73.9%	59.1%	41.6%
leeftijd	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.
tot 20 jaar	77.3%	69.8%	51.2%	27.9%
20-24 jaar	90.2%	72.9%	55.4%	35.0%
25-29 jaar	84.3%	63.4%	50.6%	34.9%
30 en ouder	87.5%	63.5%	57.0%	43.3%
etniciteit	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.
westers	88.3%	68.8%	55.7%	37.3%
niet-westers	74.3%	58.8%	51.4%	41.2%
voornaamste bezigheid	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.
werkend	84.9%	65.9%	57.3%	41.9%
studerend	80.0%	69.2%	47.5%	20.0%
beide	92.5%	72.5%	54.9%	36.4%
geen van beide	85.7%	57.1%	50.0%	35.7%
woonplaats	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.
Amsterdam	89.0%	69.4%	57.4%	39.8%
elders	83.3%	65.4%	51.8%	33.6%

Tabel C.4 gemiddelde leeftijd van rokers

	OOIT-ROKER		RECENTE ROKER		HUIDIGE ROKER	
	ja	nee	ja	nee	ja	nee
gemiddelde leeftijd	27.8	26.6	27.2	28.7	27.6	27.7
verschil		n.s.		n.s.		n.s.

Tabel C.5 alcoholgebruik⁹⁵

	TOTAAL
ooit-gebruik	98.8%
recent gebruik	97.3%
huidig gebruik	95.5%
startleeftijd	
gemiddeld	13.7
mediaan	14.0

Tabel C.6 frequentie van alcoholgebruik (huidige drinkers)

	HUIDIGE DRINKERS (n=383)
frequentie	
dagelijks	11.8%
een paar keer per week	43.5%
alleen in het weekend	20.4%
af en toe; bij gelegenheden	23.8%
ik drink nooit alcohol	0.5%

Tabel C.7 aantal glazen per keer (huidige en dagelijkse drinkers)

	HUIDIGE DRINKERS (n=383)	DAGELIJKSE DRINKERS (n=45)
aantal per keer		
1 of 2 glazen	18.5%	34.1%
3 of 4 glazen	33.0%	31.8%
5 of 6 glazen	25.3%	26.3%
7 of 8 glazen	11.6%	2.3%
9 of 10 glazen	7.9%	4.5%
meer dan 10 glazen	3.7%	-
gemiddeld	5.1	3.9
mediaan	4.0	3.0

Tabel C.8 met wie wordt er meestal gedronken (huidige drinkers)

	HUIDIGE DRINKERS (n=383)
met wie	
alleen	3.7%
met partner	8.4%
met vrienden	55.5%
met partner en vrienden	32.4%

⁹⁵ Wanneer een respondent aangaf nooit te gebruiken, maar in de afgelopen maand wel een paar keer te hebben gedronken, hebben we het antwoord 'ik gebruik nooit' laten staan. Dit vanwege het feit dat er geen tijdsperiode in de vraag geformuleerd staat (het is mogelijk dat iemand die normaliter nooit drinkt, dit toevallig in de afgelopen 30 dagen wel heeft gedaan), en omdat wanneer je deze laatste vraag zou kennen, het percentage dagelijkse drinkers toeneemt, terwijl het aantal gelijk blijft.

Tabel C.9 alcoholgebruik per subgroep

	OOIT (n=399)	RECENT (n=392)	HUIDIG (n=383)	GLAZEN PER KEER	RISKANTE DRINKER (n=132)
geslacht	n.s.	n.s.	n.s.		
man	98.6%	97.2%	95.4%	5.6	41.2%
vrouw	98.9%	97.3%	95.7%	4.4	23.1%
leeftijd	n.s.	n.s.	n.s.		n.s.
tot 20 jaar	100%	97.7%	95.5%	5.1	25%
20-24 jaar	99.2%	97.5%	95.9%	6.0	37.5%
25-29 jaar	97.6%	96.4%	95.1%	5.5	32.5%
30 en ouder	98.4%	96.9%	95.3%	4.1	33.6%
etniciteit	n.s.	n.s.		n.s.	
westers	99.2%	97.8%	96.4%	5.1	34.7%
niet-westers	94.3%	91.4%	85.3%	4.5	14.3%
voornaamste be igheid	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.
werkend	98.1%	96.7%	95.2%	5.0	34.1%
studerend	100%	95.0%	90.0%	5.1	32.5%
beide	99.3%	99.3%	97.8%	5.1	31.6%
geen van beide	100%	92.9%	92.9%	6.2	35.7%
woonplaats	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	
Amsterdam	98.5%	97.3%	96.2%	5.0	36.9%
elders	99.3%	97.1%	94.1%	5.2	24.8%

Tabel C.10 gemiddelde leeftijd van drinkers

	OOIT-DRINKER		RECENTE DRINKER		HUIDIGE DRINKER	
	ja	nee	ja	nee	ja	nee
gemiddelde leeftijd	27.6	30.6	27.6	28.2	27.6	28.7
verschil		n.s.		n.s.		n.s.

Tabel C.11 te veel drinken

	TOTAAL
bij hoeveel gla en heeft iemand van jouw leeftijd te veel gedronken	
0 tot 5 glazen	7.8%
5 tot 10 glazen	33.7%
10 tot 15 glazen	27.7%
15 tot 20 glazen	19.1%
20 glazen of meer	11.7%
gemiddeld	10.9
mediaan	10

Tabel C.12 gebruik van energydrinks

	TOTAAL
ooit-gebruik	90.5%
recent gebruik	71.0%
huidig gebruik	43.7%

Tabel C.13 gebruik van energydrinks per subgroep

	OOIT (n=363)	RECENT (n=281)	HUIDIG (n=170)
geslacht	n.s.		
man	93.1%	79.0%	50.7%
vrouw	87.6%	61.5%	35.7%
leeftijd			
tot 20 jaar	100.0%	85.7%	59.5%
20-24 jaar	98.3%	79.8%	49.6%
25-29 jaar	90.2%	69.1%	43.2%
30 en ouder	79.7%	61.4%	33.9%
etniciteit	n.s.	n.s.	n.s.
westers	90.7%	71.1%	43.5%
niet-westers	91.4%	71.4%	47.1%
voornaamste be igheid		n.s.	n.s.
werkend	86.7%	68.1%	42.6%
studerend	97.4%	73.7%	57.9%
beide	95.5%	75.2%	44.3%
geen van beide	85.7%	78.6%	21.4%
woonplaats	n.s.		n.s.
Amsterdam	88.6%	67.0%	42.1%
elders	94.1%	78.2%	46.1%

Tabel C.14 gemiddelde leeftijd van gebruikers van energydrinks

	OOIT-GEbruiker		RECENT GEbruiker		HUIDIG GEbruiker	
	ja	nee	ja	nee	ja	nee
gemiddelde leeftijd	26.8	35.7	26.7	30.1	26.2	28.9
verschil						

Tabel C.15 cannabisgebruik

	TOTAAL
ooit-gebruik	82.2%
recent gebruik	56.8%
huidig gebruik	39.2%
startleeftijd	
gemiddeld	16.8
mediaan	16.0

Tabel C.16 frequentie van cannabisgebruik (huidige blowers)

	HUIDIGE BLOWERS (n=158)
frequentie	
dagelijks	19.0%
een paar keer per week	15.2%
alleen in het weekend	4.4%
af en toe; bij gelegenheden	60.1%
nooit	1.3%

Tabel C.17 aantal joints per keer (huidige en dagelijkse blowers)

	HUIDIGE BLOWERS (n=158)	DAGELIJKSE BLOWERS (n=30)
aantal per keer		
1 joint	55.4%	24.1%
2 joints	29.8%	31.0%
3 joints	5.8%	13.8%
4 joints	4.1%	13.8%
5 joints	1.7%	6.9%
meer dan 5 joints	3.3%	10.3%
gemiddeld	1.5	2.8
mediaan	1.0	2.0

Tabel C.1 cannabisgebruik per subgroep

	OOIT (n=332)	RECENT (n=226)	HUIDIG (n=158)	JOINTS PER KEER	RISKANTE BLOWER (n=42)
geslacht	n.s.	n.s.		n.s.	n.s.
man	82.4%	59.3%	44.4%	1.6	12.5%
vrouw	81.9%	53.8%	33.2%	1.3	8.0%
leeftijd	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.
tot 20 jaar	75.0%	61.9%	38.6%	1.4	6.8%
20-24 jaar	85.2%	60.5%	43.0%	4.7	13.1%
25-29 jaar	80.7%	51.8%	31.3%	4.6	6.0%
30 en ouder	82.8%	54.3%	41.4%	1.4	13.3%
etniciteit	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.
westers	82.3%	56.1%	38.7%	1.4	10.1%
niet-westers	82.9%	65.7%	45.7%	1.8	14.3%
voornaamste be igheid	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.
werkend	81.6%	54.1%	37.3%	1.5	11.8%
studerend	80.0%	57.9%	47.5%	1.4	10.0%
beide	85.1%	59.4%	37.6%	1.4	7.5%
geen van beide	64.3%	64.3%	57.1%	1.8	21.4%
woonplaats			n.s.	n.s.	n.s.
Amsterdam	85.6%	60.5%	42.4%	1.4	9.5%
elders	76.1%	49.6%	32.8%	1.7	11.7%

Tabel C.19 gemiddelde leeftijd van blowers

	Ooit-blower		Recente blower		Huidige blower	
	ja	nee	ja	ja	nee	ja
gemiddelde leeftijd	27.6	27.8	27.1	27.6	27.8	27.1
verschil		n.s.		n.s.		n.s.

Tabel C.20 ecstasygebruik

	TOTAAL
ooit-gebruik	52.7%
recent gebruik	35.9%
huidig gebruik	19.4%
startleeftijd	
gemiddeld	21.7
mediaan	20.0

Tabel C.21 ecstasygebruik per subgroep

	OOIT (n=213)	RECENT (n=144)	HUIDIG (n=77)
geslacht			
man	60.6%	40.9%	23.7%
vrouw	43.6%	30.1%	14.6%
leeftijd		n.s.	n.s.
tot 20 jaar	27.3%	25.6%	9.3%
20-24 jaar	52.5%	37.5%	19.0%
25-29 jaar	53.0%	33.7%	20.5%
30 en ouder	62.5%	40.6%	23.6%
etniciteit	n.s.	n.s.	n.s.
westers	53.3%	36.6%	20.2%
niet-westers	48.6%	29.4%	11.8%
voornaamste be igheid			n.s.
werkend	56.1%	38.2%	22.9%
studerend	35.0%	25.6%	15.4%
beide	50.7%	31.8%	14.0%
geen van beide	74.4%	64.3%	28.6%
woonplaats		n.s.	n.s.
Amsterdam	57.2%	37.3%	18.4%
elders	44.2%	33.1%	21.1%

Tabel C.22 gemiddelde leeftijd van ecstasygebruikers

	OOIT-GEBRUIKER		RECENT GEBRUIKER		HUIDIG GEBRUIKER	
	ja	nee	ja	ja	nee	ja
gemiddelde leeftijd	28.4	26.7	28.0	28.4	26.7	28.0
verschil				n.s.		n.s.

Tabel C.23 cocaïnegebruik

	TOTAAL
ooit-gebruik	39.4%
recent gebruik	25.2%
huidig gebruik	13.7%
startleeftijd	
gemiddeld	22.1
mediaan	21.0

Tabel C.24 cocaïnegebruik per subgroep

	OOIT (n=159)	RECENT (n=101)	HUIDIG (n=55)
geslacht			
man	47.2%	33.0%	17.7%
vrouw	30.3%	16.1%	9.1%
leeftijd		n.s.	n.s.
tot 20 jaar	18.2%	15.9%	6.8%
20-24 jaar	36.9%	26.1%	16.8%
25-29 jaar	36.1%	20.5%	12.0%
30 en ouder	50.8%	30.5%	14.8%
etniciteit	n.s.	n.s.	n.s.
westers	39.1%	26.0%	14.5%
niet-westers	42.9%	17.6%	5.9%
voornaamste be igheid	n.s.	n.s.	n.s.
werkend	40.6%	27.0%	14.7%
studerend	25.0%	10.3%	7.7%
beide	38.8%	24.8%	12.8%
geen van beide	64.3%	35.7%	21.4%
woonplaats			
Amsterdam	47.0%	29.5%	16.1%
elders	24.6%	16.7%	8.7%

Tabel C.25 gemiddelde leeftijd van cocaïnegebruikers

	OOIT-GEBRUIKER		RECENT GEBRUIKER		HUIDIG GEBRUIKER	
	ja	nee	ja	ja	nee	ja
gemiddelde leeftijd	29.1	26.6	28.4	27.4	27.7	27.7
verschil				n.s.		n.s.

Tabel C.26 amfetaminegebruik

	TOTAAL
ooit-gebruik	33.7%
recent gebruik	14.4%
huidig gebruik	6.7%

Tabel C.27 amfetaminegebruik per subgroep

	OOIT (n=136)	RECENT (n=58)	HUIDIG (n=27)
geslacht		n.s.	n.s.
man	38.9%	15.3%	7.0%
vrouw	27.7%	13.4%	6.4%
leeftijd	n.s.	n.s.	n.s.
tot 20 jaar	22.7%	11.6%	2.3%
20-24 jaar	31.1%	19.0%	10.7%
25-29 jaar	32.5%	9.6%	3.6%
30 en ouder	41.4%	14.8%	7.0%
etniciteit	n.s.	n.s.	n.s.
westers	33.2%	15.0%	6.8%
niet-westers	40.0%	8.6%	5.7%
voornaamste be igheid	n.s.	n.s.	n.s.
werkend	36.8%	15.2%	6.6%
studerend	22.5%	12.8%	7.7%
beide	30.6%	13.4%	6.7%
geen van beide	42.9%	14.3%	7.1%
woonplaats	n.s.	n.s.	n.s.
Amsterdam	35.6%	13.3%	5.7%
elders	29.7%	16.2%	8.8%

Tabel C.2 gemiddelde leeftijd van amfetaminegebruikers

	OOIT-GEbruiker		RECENT GEbruiker		HUIDIG GEbruiker	
	ja	nee	ja	ja	nee	ja
gemiddelde leeftijd	28.7	27.1	27.5	27.7	28.6	27.6
verschil				n.s.		n.s.

Tabel C.29 crackgebruik

	TOTAAL
ooit-gebruik	6.7%
recent gebruik	2.0%
huidig gebruik	0.7%

Tabel C.30 crackgebruik per subgroep

	OOIT (n=27)	RECENT (n=8)	HUIDIG (n=3)
geslacht	n.s.	n.s.	n.s.
man	8.4%	2.8%	0.5%
vrouw	4.8%	1.1%	1.1%
leeftijd	n.s.	n.s.	n.s.
tot 20 jaar	2.3%	0%	0%
20-24 jaar	5.7%	2.5%	0.8%
25-29 jaar	8.4%	3.6%	2.4%
30 en ouder	8.7%	0.8%	0%
etniciteit	n.s.	n.s.	n.s.
westers	6.5%	2.2%	0.8%
niet-westers	8.6%	0%	0%
voornaamste be igheid	n.s.	n.s.	n.s.
werkend	8.5%	3.3%	1.4%
studerend	2.5%	0%	0%
beide	4.5%	0.8%	0%
geen van beide	14.3%	0%	0%
woonplaats	n.s.	n.s.	n.s.
Amsterdam	6.8%	0.8%	0.4%
elders	6.5%	4.4%	1.5%

Tabel C.31 gemiddelde leeftijd van crackgebruikers

	OOIT-GEBRUIKER		RECENT GEBRUIKER		HUIDIG GEBRUIKER	
	ja	nee	ja	ja	nee	ja
gemiddelde leeftijd	29.2	27.5	27.0	27.6	25.7	27.6
verschil		n.s.		n.s.		n.s.

Tabel C.32 heroïnegebruik

	TOTAAL
ooit-gebruik	2.2%
recent gebruik	0.2%
huidig gebruik	0%

Tabel C.33 heroïnegebruik per subgroep

	OOIT (n=9)	RECENT (n=1)
geslacht	n.s.	n.s.
man	3.2%	0.5%
vrouw	1.1%	0%
leeftijd	n.s.	n.s.
tot 20 jaar	0%	0%
20-24 jaar	0.8%	0%
25-29 jaar	2.4%	1.2%
30 en ouder	4.7%	0%
etniciteit	n.s.	n.s.
westers	1.6%	0.3%
niet-westers	8.6%	0%
voornaamste be igheid	n.s.	n.s.
werkend	2.8%	0%
studerend	0%	0%
beide	1.5%	0.7%
geen van beide	7.1%	0%
woonplaats	n.s.	n.s.
Amsterdam	2.7%	0%
elders	1.4%	0.7%

Tabel C.34 gemiddelde leeftijd van heroïnegebruikers

	OOIT-GEBRUIKER		RECENT GEBRUIKER	
	ja	nee	ja	ja
gemiddelde leeftijd	33.3	27.5	28.0	27.6
verschil				n.s.

Tabel C.35 LSD gebruik

	TOTAAL
ooit-gebruik	14.1%
recent gebruik	1.7%
huidig gebruik	0.5%

Tabel C.36 LSD gebruik per subgroep

	OOIT (n=57)	RECENT (n=7)	HUIDIG (n=2)
geslacht		n.s.	n.s.
man	18.5%	2.8%	0.9%
vrouw	9.0%	0.5%	0%
leeftijd		n.s.	n.s.
tot 20 jaar	0%	0%	0%
20-24 jaar	7.4%	0.8%	0%
25-29 jaar	19.3%	1.2%	0%
30 en ouder	24.2%	3.1%	1.6%
etniciteit		n.s.	n.s.
westers	12.5%	1.6%	0.3%
niet-westers	31.4%	2.9%	2.9%
voornaamste be igheid		n.s.	n.s.
werkend	17.5%	2.4%	0.9%
studerend	7.5%	2.5%	0%
beide	9.7%	0.8%	0%
geen van beide	28.6%	0%	0%
woonplaats		n.s.	n.s.
Amsterdam	18.2%	2.3%	0.8%
elders	6.5%	0.7%	0%

Tabel C.37 gemiddelde leeftijd van LSD gebruikers

	OOIT-GEbruiker		RECENT GEbruiker		HUIDIG GEbruiker	
	ja	nee	ja	ja	nee	ja
gemiddelde leeftijd	31.2	26.9	29.9	27.6	35.0	27.6
verschil				n.s.		n.s.

Tabel C.3 paddogebruik

	TOTAAL
ooit-gebruik	33.9%
recent gebruik	10.0%
huidig gebruik	1.3%

Tabel C.39 paddogebruik per subgroep

	OOIT (n=137)	RECENT (n=40)	HUIDIG (n=5)
geslacht		n.s.	n.s.
man	40.7%	11.3%	1.9%
vrouw	26.1%	8.6%	0.5%
leeftijd		n.s.	n.s.
tot 20 jaar	13.6%	9.1%	0%
20-24 jaar	33.6%	11.9%	2.5%
25-29 jaar	41.0%	14.5%	1.2%
30 en ouder	39.8%	5.5%	0%
etniciteit	n.s.	n.s.	n.s.
westers	33.7%	9.9%	1.4%
niet-westers	37.1%	11.8%	0%
voornaamste be igheid	n.s.	n.s.	
werkend	35.4%	8.5%	0.5%
studerend	27.5%	17.5%	7.5%
beide	32.1%	9.9%	0.8%
geen van beide	50.0%	14.3%	0%
woonplaats		n.s.	n.s.
Amsterdam	37.5%	9.9%	1.1%
elders	26.8%	10.4%	1.5%

Tabel C.40 gemiddelde leeftijd van paddogebruikers

	OOIT-GEbruiker		RECENT GEbruiker		HUIDIG GEbruiker	
	ja	nee	ja	ja	nee	ja
gemiddelde leeftijd	28.9	27.0	25.9	27.9	23.2	27.8
verschil		n.s.		n.s.		n.s.

Tabel C.41 gebruik van poppers

	TOTAAL
ooit-gebruik	36.1%
recent gebruik	14.0%
huidig gebruik	6.8%

Tabel C.42 gebruik van poppers per subgroep

	OOIT (n=146)	RECENT (n=56)	HUIDIG (n=27)
geslacht			
man	50.5%	20.2%	10.3%
vrouw	19.7%	7.0%	2.7%
leeftijd			
tot 20 jaar	11.4%	2.3%	0%
20-24 jaar	28.7%	9.2%	2.5%
25-29 jaar	39.8%	12.2%	3.7%
30 en ouder	50.8%	25.8%	15.6%
ethniciteit	n.s.	n.s.	n.s.
westers	36.7%	14.0%	6.3%
niet-westers	31.4%	14.7%	11.8%
voornaamste be igheid			
werkend	39.6%	19.0%	10.0%
studerend	12.5%	5.0%	2.5%
beide	35.1%	7.6%	2.3%
geen van beide	64.3%	28.6%	14.3%
woonplaats		n.s.	
Amsterdam	40.9%	16.0%	8.8%
elders	26.1%	9.6%	2.9%

Tabel C.43 gemiddelde leeftijd van gebruikers van poppers

	OOIT-GEbruiker		RECENT GEbruiker		HUIDIG GEbruiker	
	ja	nee	ja	ja	nee	ja
gemiddelde leeftijd	29.9	26.3	31.5	27.1	34.0	27.2
verschil						

Tabel C.44 gebruik van slaap- kalmeringsmiddelen

	TOTAAL
ooit-gebruik	31.3%
recent gebruik	13.3%
huidig gebruik	6.0%

Tabel C.45 gebruik van slaap- kalmeringsmiddelen per subgroep

	OOIT (n=126)	RECENT (n=53)	HUIDIG (n=24)
geslacht	n.s.	n.s.	n.s.
man	27.9%	13.1%	6.5%
vrouw	35.1%	13.6%	5.4%
leeftijd			
tot 20 jaar	22.7%	4.9%	2.4%
20-24 jaar	27.9%	10.8%	4.2%
25-29 jaar	25.6%	12.0%	3.6%
30 en ouder	41.4%	20.5%	11.8%
eticiteit	n.s.	n.s.	n.s.
westers	31.3%	13.5%	6.1%
niet-westers	31.4%	11.8%	5.9%
voornaamste be igheid	n.s.	n.s.	n.s.
werkend	33.2%	14.2%	6.2%
studerend	32.5%	7.9%	5.3%
beide	28.4%	12.2%	5.3%
geen van beide	35.7%	28.6%	14.3%
woonplaats	n.s.	n.s.	n.s.
Amsterdam	32.3%	14.5%	5.7%
elders	29.0%	11.2%	6.7%

Tabel C.46 gemiddelde leeftijd van gebruikers van slaap- kalmeringsmiddelen

	OOIT-GEBRUIKER		RECENT GEBRUIKER		HUIDIG GEBRUIKER	
	ja	nee	ja	ja	nee	ja
gemiddelde leeftijd	29.0	27.0	30.5	27.3	33.4	27.4
verschil						

Tabel C.47 GH gebruik

	TOTAAL
ooit-gebruik	17.8%
recent gebruik	9.9%
huidig gebruik	4.2%

Tabel C.4 GH gebruik per subgroep

	OOIT (n=72)	RECENT (n=40)	HUIDIG (n=17)
geslacht			
man	24.1%	13.0%	7.0%
vrouw	10.6%	6.4%	1.1%
leeftijd		n.s.	n.s.
tot 20 jaar	9.1%	4.5%	0%
20-24 jaar	14.8%	9.1%	2.5%
25-29 jaar	14.5%	8.4%	3.6%
30 en ouder	26.6%	13.3%	7.8%
etniciteit	n.s.	n.s.	n.s.
westers	17.4%	10.6%	4.6%
niet-westers	22.9%	2.9%	0%
voornaamste be igheid	n.s.	n.s.	n.s.
werkend	18.9%	11.3%	5.7%
studerend	15.0%	7.5%	2.5%
beide	14.2%	9.0%	3.0%
geen van beide	42.9%	7.1%	0%
woonplaats	n.s.	n.s.	n.s.
Amsterdam	20.1%	10.3%	4.2%
elders	13.0%	8.7%	3.6%

Tabel C.49 gemiddelde leeftijd van GH gebruikers

	OOIT-GEBRUIKER		RECENT GEBRUIKER		HUIDIG GEBRUIKER	
	ja	nee	ja	ja	nee	ja
gemiddelde leeftijd	30.4	27.0	30.6	27.3	32.8	27.4
verschil						

Tabel C.50 ephedragebruik

	TOTAAL
ooit-gebruik	46.7%
recent gebruik	22.4%
huidig gebruik	8.3%

Tabel C.51 ephedragebruik per subgroep

	OOIT (n=188)	RECENT (n=89)	HUIDIG (n=33)
geslacht	n.s.	n.s.	n.s.
man	48.8%	24.1%	9.9%
vrouw	44.1%	20.5%	6.5%
leeftijd		n.s.	n.s.
tot 20 jaar	36.4%	18.6%	7.0%
20-24 jaar	50.4%	25.4%	11.8%
25-29 jaar	55.4%	30.5%	9.8%
30 en ouder	39.1%	15.7%	5.5%
etniciteit	n.s.	n.s.	n.s.
westers	47.1%	23.4%	8.8%
niet-westers	42.9%	12.1%	3.0%
voornaamste be igheid	n.s.	n.s.	n.s.
werkend	43.9%	21.8%	8.1%
studerend	40.0%	17.9%	5.1%
beide	53.4%	24.8%	8.5%
geen van beide	50.0%	28.6%	21.4%
woonplaats		n.s.	n.s.
Amsterdam	52.3%	24.1%	8.4%
elders	35.8%	18.7%	7.4%

Tabel C.52 gemiddelde leeftijd van ephedragebruikers

	OOIT-GEbruiker		RECENT GEbruiker		HUIDIG GEbruiker	
	ja	nee	ja	ja	nee	ja
gemiddelde leeftijd	27.1	28.1	26.7	28.0	25.8	27.9
verschil						n.s.

Tabel C.53 viagragebruik

	TOTAAL
ooit-gebruik	8.5%
recent gebruik	6.0%
huidig gebruik	4.0%

Tabel C.54 viagragebruik per subgroep

	OOIT (n=34)	RECENT (n=24)	HUDIG (n=16)
geslacht			
man	13.1%	9.9%	7.1%
vrouw	3.2%	1.6%	0.5%
leeftijd			
tot 20 jaar	0%	0%	0%
20-24 jaar	4.2%	2.5%	0.8%
25-29 jaar	6.0%	4.8%	2.4%
30 en ouder	17.2%	12.6%	9.4%
etniciteit			
westers	n.s.	n.s.	n.s.
niet-westers	17.1%	9.1%	6.1%
	7.7%	5.7%	3.8%
voornaamste be igheid			
werkend	11.8%	8.5%	6.6%
studerend	2.5%	2.5%	2.5%
beide	4.5%	2.3%	0.8%
geen van beide	14.3%	14.3%	0%
woonplaats			
	n.s.	n.s.	n.s.
Amsterdam	9.1%	6.5%	5.0%
elders	7.4%	5.1%	2.2%

Tabel C.55 gemiddelde leeftijd van viagragebruikers

	OOIT-GEbruiker		RECENT GEbruiker		HUDIG GEbruiker	
	ja	nee	ja	ja	nee	ja
gemiddelde leeftijd	34.0	27.1	33.8	27.2	35.6	27.3
verschil						

Tabel C.56 gebruik van 'nieuwe' middelen

	OOIT	HUIDIG
2C	6.5%	3%
2-CT-2	2.0%	3%
2-CT-7	1.3%	3%
ketamine	5.8%	5%
MDOH	1.5%	0%
MDA	14.1%	3.0%
M D	1.5%	0%
MDEA	11.2%	1.5%
ayahuasca	.8%	0%
DMT	2.0%	1.0%
stackers	9.4%	1.8%
herbal ecstasy	38.6%	4.8%
speciale voedingssupplementen	20.5%	7.6%

Tabel C.57 ooit-gebruik van 'nieuwe' middelen per subgroep

	SPECIALE VOEDINGSSUPPLEMENTEN (n=78)	HERBAL ECSTAS (n=154)	MDA (n=56)	MDEA (n=44)
geslacht		n.s.		
man	25.2%	40.6%	17.5%	15.3%
vrouw	15.2%	36.4%	10.2%	6.5%
leeftijd		n.s.	n.s.	n.s.
tot 20 jaar	7.5%	30.2%	4.5%	0%
20-24 jaar	17.4%	40.2%	15.0%	11.9%
25-29 jaar	14.5%	42.7%	17.1%	13.4%
30 en ouder	33.3%	36.0%	12.8%	13.0%
etniciteit	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.
westers	20.5%	39.1%	13.8%	10.9%
niet-westers	21.9%	34.3%	17.6%	15.2%
voornaamste be igheid		n.s.	n.s.	n.s.
werkend	22.7%	37.5%	14.9%	13.1%
studerend	8.1%	33.3%	17.9%	5.3%
beide	18.1%	41.8%	11.3%	8.4%
geen van beide	50.0%	42.9%	14.3%	21.4%
woonplaats	n.s.		n.s.	
Amsterdam	20.7%	44.4%	16.5%	13.3%
elders	19.7%	27.5%	9.6%	6.7%

BIJLAGE D

MEERVOUDIG GEBRUIK

Tabel D.1	gebruikerstypen (gebaseerd op gebruik afgelopen jaar).....	259
Tabel D.2	peppers	259
Tabel D.3	peppers - achtergrondkenmerken	259
Tabel D.4	psychedelica	260
Tabel D.5	psychedelica - achtergrondkenmerken	260
Tabel D.6	erectogenen	260
Tabel D.7	erectogenen - achtergrondkenmerken.....	261
Tabel D.8	natuurlijke peppers	261
Tabel D.9	natuurlijke peppers - achtergrondkenmerken	261
Tabel D.10	aneasthetica	261
Tabel D.11	aneasthetica - achtergrondkenmerken.....	262
Tabel D.12	ecstasy-achtigen	262
Tabel D.13	ecstasy-achtigen – achtergrondkenmerken	262
Tabel D.14	probleemdrugs.....	263
Tabel D.15	probleemdrugs – achtergrondkenmerken	263
Tabel D.16	slaap-/kalmeringsmiddelen en cannabis.....	263
Tabel D.17	slaap-/kalmeringsmiddelen - achtergrondkenmerken.....	263
Tabel D.18	cannabis - achtergrondkenmerken	264
Tabel D.19	correlaties.....	264
Tabel D.20	overlap tussen groepen.....	264

Tabel D.1 gebruikerstypen (gebaseerd op gebruik afgelopen jaar)

	TOTAAL
gebruikstype	
nuchteren	1.5%
drinkers	28.1%
blowers	15.3%
slikkers/snuivers ⁹⁶	55.0%

Tabel D.2 peppers

	TOTAAL n = 404	SLIKKERS/SNUIVERS n = 219
Peppers		
ecstasy (jaar)	35.9%	66.1%
cocaine (jaar)	25.2%	46.5%
amfetamine (jaar)	14.4%	26.6%
totaal	41.3%	75.8%
combinaties		
geen van de drie	59.3%	24.7%
alleen ecstasy	11.8%	21.9%
alleen cocaine	3.0%	5.6%
alleen amfetamine	1.0%	1.9%
ecstasy en cocaine	11.8%	21.9%
ecstasy en amfetamine	2.8%	5.1%
cocaine en amfetamine	1.3%	2.3%
ecstasy, cocaine en amfetamine	9.0%	16.7%

Tabel D.3 peppers - achtergrondkenmerken

	peppers gebruikers n = 166	andere clubbezoekers n = 236	verschil	andere slikkers/snuivers n = 53	verschil
geslacht					
man	61.4%	47.9%		49.1%	n s
vrouw	38.6%	52.1%		50.9%	
leeftijd					
gemiddeld (s.d.)	27.9 (7.5)	27.5 (8.2)	n s	27.9 (7.4)	n s
etniciteit					
westers	7.2%	9.4%	n s	7.5%	n s
niet-westers	92.8%	90.6%		92.5%	

⁹⁶ Middelengebruik exclusief energydrinks en nieuwe middelen.

Tabel D.4 psychedelica

	TOTAAL n = 404	SLIKKERS/SNUIVERS n = 219
psychedelica		
LSD (jaar)	1.7%	3.2%
paddo's (jaar)	10.0%	18.5%
DMT of ayahuasca (ooit)	2.3%	4.2%
totaal	11.9%	22.1%
combinaties		
geen van de drie	89.5%	80.2%
alleen LSD	0.5%	1.0%
alleen paddo's	8.5%	15.9%
alleen DMT/ayahuasca	0%	0%
LSD en paddo's	0.5%	1.0%
LSD en DMT/ayahuasca	0%	0%
paddo's en DMT/ayahuasca	0.3%	0.5%
LSD, paddo's en DMT/ayahuasca	0.8%	1.4%

Tabel D.5 psychedelica - achtergrondkenmerken

	psychedelica gebruikers n = 47	andere clubbezoekers n = 348	verschil	andere slikkers/snuivers n = 166	verschil
geslacht					
man	59.6%	52.0%	n s	57.8%	n s
vrouw	40.4%	48.0%		42.2%	
leeftijd					
gemiddeld (s.d.)	26.7 (6.7)	27.8 (8.1)	n s	28.3 (7.6)	n s
etniciteit					
niet-westers	12.8%	8.1%	n s	6.0%	n s
westers	87.2%	91.9%		94.0%	

Tabel D.6 erectogenen

	TOTAAL n = 404	SLIKKERS/SNUIVERS n = 219
erectogenen		
poppers (jaar)	14.0%	25.8%
viagra (jaar)	6.0%	11.1%
totaal	15.0%	27.6%
combinaties		
geen van beide	85.2%	72.7%
alleen poppers	8.8%	16.2%
alleen viagra	1.0%	1.9%
poppers en viagra	5.0%	9.3%

Tabel D.7 erectogenen - achtergrondkenmerken

	erectogenen gebruikers n = 53	andere clubbezoekers n = 339	verschil	andere slikkers/snuivers n = 164	verschil
geslacht					
man	75.0%	49.3%		52.2%	
vrouw	25.0%	50.7%		47.8%	
leeftijd					
gemiddeld (s.d.)	31.0 (7.8)	27.0 (7.7)		26.8 (7.1)	
etniciteit					
niet-westers	10.0%	8.0%	n s	6.4%	n s
westers	90.0%	92.0%		93.6%	

Tabel D. natuurlijke peppers

	TOTAAL n = 404	SLIKKERS/SNUIVERS n = 219
natuurlijke peppers		
ephedra (jaar)	22.4%	41.6%
herbal ecstasy (ooit)	38.6%	59.7%
stackers (ooit)	9.4%	16.1%
totaal	44.9%	71.3%

Tabel D.9 natuurlijke peppers - achtergrondkenmerken

	natuurlijke peppers gebruikers n = 154	andere clubbezoekers n = 220	verschil	andere slikkers/snuivers n = 62	verschil
geslacht					
man	58.4%	51.4%	n s	58.1%	n s
vrouw	41.6%	48.6%		41.9%	
leeftijd					
gemiddeld (s.d.)	27.3 (7.4)	28.1 (8.5)	n s	29.3 (7.3)	n s
etniciteit					
niet-westers	6.5%	10.0%	n s	9.7%	n s
westers	93.5%	90.0%		90.3%	

Tabel D.10 aneastica

	TOTAAL n = 404	SLIKKERS/SNUIVERS n = 219
aneastica		
GHB (jaar)	9.9%	18.3%
ketamine (ooit)	5.8%	9.3%
totaal	13.1%	22.7%
combinaties		
geen van beide	87.2%	77.7%
alleen GHB	7.1%	13.0%
alleen ketamine	3.0%	4.2%
GHB en ketamine	2.8%	5.1%

Tabel D.11 aneastica - achtergrondkenmerken

	aneastica gebruikers n = 49	andere clubbezoekers n = 346	verschil	andere slikkers/snuivers n = 167	verschil
geslacht					
man	69.4%	50.6%		55.1%	n s
vrouw	30.6%	49.4%		44.9%	
leeftijd					
gemiddeld (s.d.)	30.0 (9.4)	27.3 (7.7)	n s	27.3 (6.8)	n s
etniciteit					
niet-westers	4.1%	9.0%	n s	7.8%	n s
westers	95.9%	91.0%		92.2%	

Tabel D.12 ecstasy-achtigen

	TOTAAL n = 404	SLIKKERS/SNUIVERS n = 219
ecstasy-achtigen		
2CB (ooit)	6.5%	10.7%
2CT2 (ooit)	2.0%	3.7%
2CT7 (ooit)	1.3%	2.3%
MDOH (ooit)	1.5%	2.8%
MDA (ooit)	14.1%	21.9%
MBDB (ooit)	1.5%	2.8%
MDEA (ooit)	11.2%	18.0%
totaal	19.9%	31.8%
combinaties		
geen	80.1%	68.2%
één middel	9.7%	15.2%
meerdere middelen	10.2%	16.6%

Tabel D.13 ecstasy-achtigen achtergrondkenmerken

	ecstasy-achtigen gebruikers n = 67	andere clubbezoekers n = 314	verschil	andere slikkers/snuivers n = 144	verschil
geslacht					
man	68.7%	50.0%		54.2%	
vrouw	31.3%	50.0%		45.8%	
leeftijd					
gemiddeld (s.d.)	29.0 (7.6)	27.3 (8.1)	n s	27.3 (7.3)	n s
etniciteit					
niet-westers	7.5%	8.6%	n s	6.9%	n s
westers	92.5%	91.4%		93.1%	

Tabel D.14 probleemdugs

	TOTAAL n = 404	SLIKKERS/SNUIVERS n = 219
harddrugs		
heroïne (ooit)	0.2%	0.5%
crack (ooit)	2.0%	3.7%
totaal	2.2%	4.1%
combinaties		
geen van beide	97.8%	95.9%
alleen heroïne	0.2%	0.5%
alleen crack	2.0%	3.7%
heroïne en crack	0%	0%

Tabel D.15 probleemdugs achtergrondkenmerken

	probleemdugs gebruikers n = 9	andere clubbezoekers n = 392	verschil	andere slikkers/snuivers n = 208	verschil
geslacht					
man	77.8%	52.8%	n s	57.7%	n s
vrouw	22.2%	47.2%		42.3%	
leeftijd					
gemiddeld (s.d.)	27.1 (6.3)	27.6 (7.9)	n s	27.9 (7.5)	n s
etniciteit					
niet-westers	0%	8.7%	n s	7.7%	n s
westers	100%	91.3%		92.3%	

Tabel D.16 slaap- kalmeringsmiddelen en cannabis

	TOTAAL n = 404	SLIKKERS/SNUIVERS n = 219
slaap- kalmeringsmiddelen (jaar)	13.3%	24.4%
cannabis (jaar)	56.8%	75.8%

Tabel D.17 slaap -kalmeringsmiddelen - achtergrondkenmerken

	slaap- en kalmeringsmiddelen gebruikers n = 53	andere clubbezoekers n = 404	verschil	andere slikkers/snuivers n = 164	verschil
geslacht					
man	52.8%	53.9%	n s	60.4%	n s
vrouw	47.2%	46.1%		39.6%	
leeftijd					
gemiddeld (s.d.)	30.5 (8.5)	27.3 (7.7)		27.1 (7.0)	
etniciteit					
westers	7.5%	8.7%	n s	7.3%	n s
niet-westers	92.5%	91.3%		92.7%	

Tabel D.1 cannabis - achtergrondkenmerken

	cannabis gebruikers ⁹⁷ n = 163	andere slikkers/snuivers n = 52	verschil
geslacht			
man	57.7%	61.5%	n s
vrouw	42.3%	38.5%	
leeftijd			
gemiddeld (s.d.)	27.6 (7.2)	29.2 (8.4)	n s
etniciteit			
westers	1.9%	9.2%	n s
niet-westers	98.1%	90.8%	

Tabel D.19 correlaties⁹

	pepp	psyc	erec	natu	anae	ecst	slaa
pepp	-	.144	.136	.13	.279	.356	-.201
psyc	.144	-	.133	.1 9	.159	.259	.077
erec	.136	.133	-	-.005	.336	.177	.061
natu	.13	.1 9	-.005	-	.035	.249	-.030
anae	.279	.159	.336	.035	-	.276	.113
ecst	.356	.259	.177	.249	.276	-	.045
slaa	-.201	.077	.061	-.030	.113	.045	-

Tabel D.20 overlap tussen groepen⁹⁹

	pepp	psyc	erec	natu	anae	ecst	slaa
pepp	-	25.5%	31.1%	74.8%	29.3%	41.0%	19.5%
psyc	87.2%	-	39.1%	87.2%	34.8%	54.5%	30.4%
erec	85.0%	30.5%	-	70.7%	45.8%	44.8%	28.8%
natu	79.2%	27.2%	27.0%	-	22.5%	38.5%	23.0%
anae	98.0%	34.0%	55.1%	73.9%	-	55.3%	32.7%
ecst	98.5%	36.9%	39.4%	87.7%	39.4%	-	27.3%
slaa	60.4%	27.5%	32.1%	68.6%	31.4%	35.3%	-

pepp = peppers, psyc = psychedelica, erec = erectogenen, natu = natuurlijke peppers, anae = anaesthetica, prob = probleemdrugs, ecst = ecstasy-achtigen, slaa = slaap- en kalmeringsmiddelen

⁹⁷ Alleen slikkers/snuivers

⁹⁸ Correlaties gelden binnen de groep van slikkers/snuivers. Vetgedrukte correlaties zijn statistisch significant ($p \leq .05$).

⁹⁹ Weergegeven zijn de percentages van de groep in de rij, welke tevens behoort tot de groep in de kolom. Van de psychedelica-gebruikers behoort 87.2% ook tot de groep van peppers-gebruikers; van de peppers-gebruikers behoort 25.5% ook tot de groep van psychedelica-gebruikers.

BIJLAGE E

UITGAAN

Tabel E.1	uitgaan in de afgelopen maand 1995, 1998 en 2003.....	267
Tabel E.2	uitgaansgelegenheden uitgaansnacht.....	267
Tabel E.3	uitgaansnacht 1995, 1998 en 2003	268
Tabel E.4	alcohol voor en tijdens het uitgaan	268
Tabel E.5	alcohol voor en tijdens het uitgaan – per subgroep.....	269
Tabel E.6	niet-alcoholische dranken tijdens het uitgaan.....	269
Tabel E.7	niet-alcoholische dranken tijdens het uitgaan – per subgroep	269
Tabel E.8	andere middelen voor en tijdens het uitgaan	270
Tabel E.9	cannabis tijdens het uitgaan – per subgroep	270
Tabel E.10	gebruikerstypen	271
Tabel E.11	gebruikerstype – naar geslacht en etniciteit	271
Tabel E.12	gebruikerstype – naar leeftijd	271
Tabel E.13	onwel worden tijdens het uitgaan.....	271
Tabel E.14	transport na het uitgaan	271
Tabel E.15	rijden onder invloed	272
Tabel E.16	fouilleren en inbeslagname	272
Tabel E.17	fouilleren – naar geslacht en etniciteit	272
Tabel E.18	fouilleren – naar leeftijd	272
Tabel E.19	stellingen m.b.t. het uitgaansleven in Amsterdam	273

Tabel E.1 uitgaan in de afgelopen maand 1995, 1998 en 2003

	1995 n = 462	verschil met 2003	1998 n = 456	verschil met 2003	2003 n = 404
uitgaanstype		n s		n s	
thuisblijver	1.1%		1.5%		1.7%
gelegenheidsstapper	25.0%		24.6%		30.2%
vaste stapper	73.9%		73.8%		68.1%
uitgaanslocatie		n s			
Amsterdam centrum	70.5%		65.6%		71.1%
Amsterdam buiten centrum	4.6%		3.8%		5.8%
buiten Amsterdam	24.8%		30.5%		23.1%
uitgaansgelegenheden					
café / lounge ¹⁰⁰	82.2%	n s	79.1%	n s	82.9%
discotheek/club	88.4%		84.4%	n s	81.1%
bioscoop/theater	44.4%		40.7%		54.9%
coffeeshop	25.4%		18.9%		9.3%
(pop)concert	18.5%	n s	17.4%		23.7%
feestjes	59.7%	n s	51.6%		60.5%
houseparty ¹⁰¹	36.0%	n s	43.3%		36.4%
megaparty					14.6%
kleinere party's					29.3%

Tabel E.2 uitgaansgelegenheden uitgaansnacht

	18:00 – 24:00	24:00 – 06:00	06:00 – 12:00
uitgaansgelegenheden			
restaurant	16.8%	0.5%	0.2%
café / lounge ¹⁰²	31.4%	15.3%	0.5%
discotheek/club	13.4%	66.3%	1.2%
bioscoop/theater	6.9%	0.2%	0%
coffeeshop	2.7%	0.2%	0.2%
(pop)concert	6.9%	2.0%	0%
speelhal	1.0%	0%	0%
feestjes	11.9%	1.7%	2.5%
houseparty	3.7%	11.6%	0.2%
afterparty	0%	0%	1.2%
snackbar	3.2%	5.7%	0.7%

¹⁰⁰ Voor 2003 alleen café.

¹⁰¹ In 2003 onderverdeeld in megaparty en kleinere party's.

¹⁰² Voor 2003 alleen café.

Tabel E.3 uitgaansnacht 1995, 1998 en 2003

	1995 n = 462	verschil met 2003	1998 n = 456	verschil met 2003	2003 n = 404
uitgaansgelegenheden					
restaurant	11.5%		12.3%		17.1%
café / lounge ¹⁰³	39.8%	n s	34.6%	n s	39.9%
discotheek/club	74.2%	n s	77.2%		69.6%
bioscoop/theater	5.0%	n s	3.5%		7.2%
coffeeshop	7.1%		7.0%		2.7%
(pop)concert	2.2%		5.7%	n s	8.4%
speelhal	0.6%	n s	0.4%	n s	1.0%
feestjes	14.3%	n s	12.9%	n s	14.6%
houseparty	21.9%		19.7%		12.4%
afterparty	4.3%	n s	4.2%		1.2%
snackbar	10.0%		7.2%	n s	9.2%
uitgaansgeelschap					
alleen	6.8%		8.6%		8.0%
partner en vrienden	19.8%		29.6%		20.8%
vrienden	39.7%		42.4%		46.6%
partner	9.8%		7.5%		5.8%
een vriend(in)	24.0%		11.9%		18.8%
uitgave					
gemiddeld	€ 40.88	n s	€ 39.65	n s	€ 42.92
s.d.	€ 113.06		€ 35.37		€ 33.05

Tabel E.4 alcohol voor en tijdens het uitgaan

	TOTAAL
alcohol tijdens uitgaan	
gebruikt	83.7%
aantal glazen (s.d.)	6.6 (4.7)
alcohol voor uitgaan	
gebruikt	44.6%
aantal glazen (s.d.)	3.0 (2.0)
alcohol uitgaansnacht	
gebruikt	84.5%
aantal glazen (s.d.)	8.1 (5.6)
soorten alcohol	
wijn	60.1%
likeur	9.0%
gedistilleerd	49.4%
bier	71.1%
shooters ¹⁰⁴	9.0%
champagne	11.1%
kant-en-klare mixjes ¹⁰⁵	41.2%
cocktails/mixjes	45.6%

¹⁰³ Voor 2003 alleen café.

¹⁰⁴ Kleine flesjes alcohol, bijvoorbeeld Fligel, Feigling

¹⁰⁵ Bijvoorbeeld Breezer, mirnoff etc.

Tabel E.5 alcohol voor en tijdens het uitgaan per subgroep

	alcohol gedronken tijdens	aantal glazen tijdens	alcohol gedronken voor en tijdens	aantal glazen voor en tijdens
geslacht	n.s.	****	n.s.	****
man	83.3%	7.8 (5.3)	84.1%	9.3 (6.3)
vrouw	84.0%	5.4 (3.6)	84.9%	6.8 (4.4)
leeftijd	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.
jonger dan 20 jaar	86.4%	5.9 (4.9)	87.8%	7.9 (6.8)
20 tot 25 jaar	85.2%	6.6 (4.6)	86.0%	8.6 (5.9)
25 tot 30 jaar	80.7%	7.1 (3.8)	82.3%	8.0 (4.6)
30 jaar en ouder	82.8%	6.7 (5.3)	83.2%	7.9 (5.9)
etniciteit	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.
niet-westers	77.1%	5.6 (3.8)	77.1%	6.6 (4.7)
westers	84.5%	6.7 (4.8)	85.4%	8.2 (5.7)

Tabel E.6 niet-alcoholische dranken tijdens het uitgaan

	TOTAAL
frisdrank	
gebruikt	65.1%
aantal glazen (s.d.)	3.2 (2.1)
energydrinks	
gebruikt	13.4%
aantal glazen (s.d.)	1.9 (1.5)

Tabel E.7 niet-alcoholische dranken tijdens het uitgaan per subgroep

	frisdrank gedronken	aantal glazen	energydrinks gedronken	aantal glazen
geslacht	n.s.	*	n.s.	n.s.
man	61.6%	3.5 (2.1)	14.4%	2.0 (1.8)
vrouw	69.1%	2.9 (2.1)	12.2%	1.8 (1.0)
leeftijd	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.
jonger dan 20 jaar	59.1%	2.9 (2.0)	18.2%	1.8 (1.0)
20 tot 25 jaar	64.8%	3.1 (2.0)	12.3%	2.4 (2.3)
25 tot 30 jaar	68.7%	3.3 (1.7)	14.5%	1.7 (0.8)
30 jaar en ouder	64.8%	3.3 (2.5)	12.5%	1.7 (0.9)
etniciteit	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.
niet-westers	77.1	2.9 (1.6)	11.4	(0.0)
westers	64.1	3.2 (2.1)	13.6	(1.5)

Tabel E. andere middelen voor en tijdens het uitgaan

	TOTAAL
cannabis	
gebruikt tijdens	18.6%
aantal joints (s.d.) ¹⁰⁶	2.1 (1.4)
ecstasy	
gebruikt	8.2%
aantal pillen (s.d.) ¹⁰⁷	1.9 (1.3)
paddo's	
gebruikt	0%
aantal grammen (s.d.)	-
amfetamine	
gebruikt	4.5%
≥ ½ gram	22.2
cocaine	
gebruikt	3.0%
≥ ½ gram	33.3
poppers	
gebruikt	1.5%
GH	
gebruikt	1.2%
ephedra	
gebruikt	3.5%
andere middelen	
gebruikt ¹⁰⁸	4.0%
gebruik v r uitgaan	
cannabis	7.7%
andere middelen ¹⁰⁹	4.2%

Tabel E.9 cannabis tijdens het uitgaan per subgroep

	cannabis gebruikt	aantal joints
geslacht	*	n.s.
man	23.1%	1.9 (1.2)
vrouw	13.3%	2.5 (1.7)
leeftijd	n.s.	n.s.
jonger dan 20 jaar	15.9%	2.0 (1.4)
20 tot 25 jaar	19.7%	2.1 (1.3)
25 tot 30 jaar	15.7%	2.3 (1.8)
30 jaar en ouder	21.9%	2.0 (1.3)
etniciteit	n.s.	n.s.
niet-westers	28.6%	2.0 (1.3)
westers	17.7%	2.1 (1.4)

¹⁰⁶ Een respondent die een hoeveelheid van 25 joints rapporteerde is buiten beschouwing gelaten.

¹⁰⁷ Een respondent die een hoeveelheid van 37 pillen rapporteerde is buiten beschouwing gelaten.

¹⁰⁸ Gebruikte middelen die de respondenten noemen betreffen vooral tabak, koffie e.d. Daarnaast lachgas (n=1), ballonnen (n=1), en MDMA poeder (n=1).

¹⁰⁹ Gebruikte middelen: amfetamine (n=6), cocaine (n=5), ecstasy (n=4), lachgas (n=2), ephedra (n=1), poppers (n=1).

Tabel E.10 gebruikerstypen

	TOTAAL
gebruikerstype	
nuchteren	9.3%
drinkers	64.6%
blowers	12.6%
peppers	13.6%

Tabel E.11 gebruikerstype naar geslacht en etniciteit

	Man	vrouw	verschil	niet-westers	westers	verschil
gebruikerstype						
nuchteren	9.7%	11.7%		17.1%	9.8%	
drinkers	58.8%	69.1%		48.6%	65.2%	
blowers	15.3%	9.0%		25.7%	11.1%	
peppers	16.2%	10.1%		8.6%	13.9%	

Tabel E.12 gebruikerstype naar leeftijd

	jonger dan 20 jaar	20 tot 25 jaar	25 tot 30 jaar	30 jaar en ouder	verschil n s
gebruikerstype					
nuchteren	13.6%	9.0%	10.8%	10.9%	
drinkers	68.2%	63.9%	63.9%	58.6%	
blowers	13.6%	12.3%	10.8%	14.1%	
peppers	4.5%	14.8%	14.5%	16.4%	

Tabel E.13 onwel worden tijdens het uitgaan

	TOTAAL
afgelopen jaar tijdens of kort na het uitgaan in een club door alcohol- of druggebruik onwel geworden	
ja	26.8
nee	73.3

Tabel E.14 transport na het uitgaan

	TOTAAL
niet elf rijden	
lopend	12.4%
taxi	12.2%
openbaar vervoer	6.9%
meerijden auto	14.1%
meerijden anders	1.0%
totaal	46.3%
elf rijden	
fiets	41.4%
bromfiets/scooter	1.0%
motor	0.5%
auto	10.4%
totaal	53.7%

Tabel E.15 rijden onder invloed

	niet zelf gereden	fiets	auto	verschil
alcohol uitgaansnacht				
niet gedronken	17.4%	7.3%	45.2%	
1 á 2 glazen	10.9%	13.9%	31.0%	
meer dan 2 glazen	71.7%	78.8%	23.8%	
cannabis uitgaansnacht				
niet gebruikt	81.9%	79.6%	83.3%	n s
wel gebruikt	18.1%	20.4%	16.7%	
peppers uitgaansnacht				
niet gebruikt	85.1%	89.8%	78.6%	n s
wel gebruikt	14.9%	10.2%	21.4%	

Tabel E.16 fouilleren en inbeslagname

	TOTAAL
tijdens uitgaansnacht gefouilleerd bij club	
ja ¹¹⁰	49.4%
nee	50.6%

Tabel E.17 fouilleren naar geslacht en etniciteit

	mannen	vrouwen	verschil	niet-westers	westers	verschil
gefouilleerd						
ja	55.1%	42.8%		45.7%	49.9%	n s
nee	44.9%	57.2%		54.3%	50.1%	

Tabel E.1 fouilleren naar leeftijd

	jonger dan 20 jaar	20 tot 25 jaar	25 tot 30 jaar	30 jaar en ouder	verschil
gefouilleerd					
ja	74.4%	63.9%	33.7%	39.1%	
nee	25.6%	36.1%	66.3%	60.9%	

¹¹⁰ Bij drie respondenten vond inbeslagname plaats: een flesje water, een leeg waterflesje en een halve ecstasypil.

Tabel E.19 stellingen m.b.t. het uitgaansleven in Amsterdam

	TOTAAL	mannen	vrouwen	verschil
ik word tegenwoordig in het Amsterdamse uitgaansleven vaker gefouilleerd dan een jaar geleden				
				n s
ja	34.9%	37.0%	32.4%	
nee	47.8%	48.6%	46.8%	
ben nooit gefouilleerd	17.3%	14.4%	20.7%	
mijn drugs worden tegenwoordig eerder in beslag genomen dan een jaar geleden				
ja	2.2%	2.8%	1.6%	
nee	31.0%	38.4%	22.5%	
neem nooit drugs mee	66.7%	58.8%	75.9%	
ik verstop mijn drugs tegenwoordig beter dan een jaar geleden				
ja	21.6%	14.4%	6.4%	
nee	10.7%	25.1%	17.6%	
neem nooit drugs mee	67.7%	60.5%	75.9%	
je kunt tegenwoordig in clubs minder makkelijk aan drugs komen dan een jaar geleden				
ja	6.0%	7.0%	4.8%	
nee	20.2%	26.5%	12.9%	
schaf nooit drugs aan	73.8%	66.5%	82.3%	
ik gebruik tegenwoordig in clubs minder drugs dan een jaar geleden				
ja	19.6%	24.5%	13.9%	
nee	21.6%	25.0%	17.6%	
gebruik geen drugs	58.8%	50.5%	68.4%	
ik gebruik tegenwoordig in clubs andere drugs dan een jaar geleden				
ja	6.2%	7.9%	4.3%	
nee	35.2%	41.7%	27.8%	
gebruik geen drugs	58.6%	50.5%	67.9%	
ik drink tegenwoordig in clubs meer alcohol dan een jaar geleden				
				n s
ja	18.4%	17.6%	19.3%	
nee	73.9%	74.5%	73.3%	
drink geen alcohol	7.7%	7.9%	7.5%	
ik gebruik tegenwoordig vaker drugs voordat ik naar een club ga dan een jaar geleden				
ja	8.4%	10.6%	5.9%	
nee	36.2%	41.7%	29.9%	
gebruik geen drugs	55.3%	47.7%	64.2%	
ik ga tegenwoordig tijdens het uitgaan in clubs vaker tussendoor even naar buiten of naar een andere plek om drugs te gebruiken dan een jaar geleden				
ja	1.3%	1.4%	1.1%	
nee	42.1%	49.3%	33.9%	
gebruik geen drugs	56.6%	49.3%	65.1%	

BIJLAGE F

TRENDS IN GEBRUIK EN MARKT

Tabel F.1	vergelijking steekproeven 1995, 1998 en 2003.....	277
Tabel F.2	trends in gebruik van tabak.....	277
Tabel F.3	trends in gebruik van alcohol.....	278
Tabel F.4	trends in gebruik van cannabis.....	278
Tabel F.5	trends in gebruik van ecstasy.....	279
Tabel F.6	trends in gebruik van cocaïne.....	279
Tabel F.7	trends in gebruik van amfetamine.....	280
Tabel F.8	trends in gebruik van paddo's.....	280
Tabel F.9	trends in gebruik van poppers.....	281
Tabel F.10	trends in gebruik van slaap- en kalmeringsmiddelen.....	281
Tabel F.11	trends in gebruik van LSD, crack en heroïne.....	282
Tabel F.12	trends in gebruik van 'nieuwe' middelen.....	282
Tabel F.13	prijzen van ecstasy en cocaïne.....	283

Tabel F.1   **vergelijking steekproeven 1995, 1999 en 2003**

	1995 n = 462	verschil met 2003	1998 n = 456	verschil met 2003	2003 n = 404
geslacht					
man	60.5%		59.9%	n s	53.5%
vrouw	39.5%		40.1%		46.5%
leeftijd					
gemiddeld	24.8		26.1		27.6
mediaan	23		25		26
etniciteit					
westers	86.3%		81.6%		91.3%
niet-westers	13.7%		18.4%		8.7%
woonplaats					
Amsterdam	51.0%		53.8%		65.7%
elders	49.0%		46.2%		34.3%

Tabel F.2   **trends in gebruik van tabak**

		ooit	jaar	GEBRUIK : maand
jaar	1995	86.4%	74.0%	65.9%
	1999	87.4%	76.6%	67.2%
	2003	87.1%	67.9%	55.2%
regressie	jaar			
	1998 t.o.v. 1995			
	2003 t.o.v. 1998		- .470	- .505
	geslacht			
	man t.o.v. vrouw		- .289	
	leeftijd			
	ouderen t.o.v. jongeren			
	etniciteit			
	westers t.o.v. niet-westers		.647	
	woonplaats			
Amsterdam t.o.v. elders		.403		
R²		.019		

Tabel F.3 trends in gebruik van alcohol

	GEBRUIK				HOEVEELHEID	
	ooit	jaar	maand	avond	aantal glazen maand	aantal glazen avond
jaar						
1995	98.4%	95.0%	90.3%	73.8%	5.7 (4.2)	6.7 (5.6)
199	97.7%	96.4%	95.2%	81.4%	5.3 (3.7)	6.8 (5.9)
2003	98.8%	97.3%	95.5%	83.7%	5.1 (3.0)	6.6 (4.7)
regressie						
jaar						
1998 t.o.v. 1995			.934	.434		
2003 t.o.v. 1998						
geslacht						
man t.o.v. vrouw					1.571	2.482
leeftijd						
ouderen t.o.v. jongeren	-.044	-.031	-.042		-.084	
etniciteit						
westers t.o.v. niet-westers			.694			1.064
woonplaats						
Amsterdam t.o.v. elders			.515	.668	-.664	1.127
R²	.034	.014	.030	.044	.073	.055

Tabel F.4 trends in gebruik van cannabis

	GEBRUIK				HOEVEELHEID	
	ooit	jaar	maand	avond	aantal joints maand	aantal joints avond
jaar						
1995	76.0%	61.0%	48.9%	31.0%	2.0 (1.5)	2.9 (2.6)
199	85.2%	66.7%	52.2%	27.6%	2.1 (2.2)	3.5 (4.2)
2003	82.2%	56.8%	39.2%	18.6%	1.5 (1.2)	2.1 (1.4)
regressie						
jaar						
1998 t.o.v. 1995	.628	.298				
2003 t.o.v. 1998		-.475	-.569	-.535	-.1445	-.528
geslacht						
man t.o.v. vrouw			.315	.678		.720
leeftijd						
ouderen t.o.v. jongeren		-.017			-.061	-.023
etniciteit						
westers t.o.v. niet-westers						
woonplaats						
Amsterdam t.o.v. elders	.743	.498	.437	.419		
R²	.505	.030	.037	.059	.039	.059

Tabel F.5 trends in gebruik van ecstasy

	GEBRUIK				HOEVEELHEID
	ooit	jaar	maand	avond	aantal pillen avond
jaar					
1995	50.0%	41.3%	32.9%	22.3%	1.5 (0.9)
199	65.6%	54.6%	41.3%	26.5%	2.4 (3.8)
2003	52.7%	35.9%	19.4%	8.2%	1.9 (1.3)
regressie					
jaar					
1998 t.o.v. 1995	.690	.604	.409		.932
2003 t.o.v. 1998	-.640	-.841	-1.178	-.1423	
geslacht					
man t.o.v. vrouw	.502	.426	.470	.450	
leeftijd					
ouderen t.o.v. jongeren	.019		.020	.034	
eticiteit					
westers t.o.v. niet-westers	.441	.457	.487		
woonplaats					
Amsterdam t.o.v. elders	.447	.339	.287		
R²	.078	.061	.088	.098	.012

Tabel F.6 trends in gebruik van cocaïne

	GEBRUIK				HOEVEELHEID				
	ooit	jaar	maand	avond	< ¼ gram	¼-½ gram	½-¾ gram	¾-1 gram	> 1 gram
jaar									
1995	33.3%	24.5%	14.3%	6.3%	21.0%	34.5%	6.9%	17.2%	10.3%
199	47.8%	37.3%	23.5%	10.3%	51.1%	21.3%	12.8%	4.3%	10.6%
2003	39.4%	25.2%	13.7%	3.0%	25.0%	41.7%	8.3%	8.3%	16.7%
regressie									
jaar									
1998 t.o.v. 1995	.568	.620	.610	.513					
2003 t.o.v. 1998	-.418	-.605	-.662	-1.291					
geslacht									
man t.o.v. vrouw	.509	.603	.581	.992					1.111
leeftijd									
ouderen t.o.v. jongeren	.033		.018	.026					
eticiteit									
westers t.o.v. niet-westers									
woonplaats									
Amsterdam t.o.v. elders	.535	.451							
R²	.088	.061	.049	.082					.097

Tabel F.7 trends in gebruik van amfetamine

	GEBRUIK				HOEVEELHEID				
	ooit	jaar	maand	avond	< ¼ gram	¼-½ gram	½-¾ gram	¾-1 gram	> 1 gram
jaar									
1995	34.6%	20.3%	12.6%	5.2%	58.3%	37.5%	0	0	4.2%
199	45.2%	25.6%	13.3%	6.4%	57.1%	21.4%	17.9%	3.6%	0
2003	33.7%	14.4%	6.7%	4.5%	66.7%	11.1%	5.6%	5.6%	11.1%
regressie									
jaar									
1998 t.o.v. 1995	.463	.338							
2003 t.o.v. 1998	-.496	-.729	-.754						
geslacht									
man t.o.v. vrouw	.445								1.931
leeftijd									
ouderen t.o.v. jongeren	.021								-1.173
eticiteit									
westers t.o.v. niet-westers									
woonplaats									
Amsterdam t.o.v. elders				-.557					-2.612
R²	.043	.021	.018	.011					.484

Tabel F. trends in gebruik van paddo's

	GEBRUIK			
	ooit	jaar	maand	avond
jaar				
1995	28.8%	18.8%	6.1%	~
199	45.2%	28.3%	8.2%	1.4%
2003	33.9%	10.0%	1.3%	0
regressie				
jaar				
1998 t.o.v. 1995	.705	.574		
2003 t.o.v. 1998	-.564	-1.295	-2.010	
geslacht				
man t.o.v. vrouw				
leeftijd				
ouderen t.o.v. jongeren				
eticiteit				
westers t.o.v. niet-westers				
woonplaats				
Amsterdam t.o.v. elders				
R²	.076	.082	.086	~

Tabel F.9 trends in gebruik van poppers

		GEBRUIK			
		ooit	jaar	maand	avond
jaar	1995	26.8%	14.1%	6.9%	1.5%
	199	39.0%	19.0%	10.7%	2.2%
	2003	36.1%	14.0%	6.8%	1.5%
regressie	jaar				
	1998 t.o.v. 1995	.554			
	2003 t.o.v. 1998				
	geslacht				
	man t.o.v. vrouw	.924	1.178	1.474	2.010
	leeftijd				
	ouderen t.o.v. jongeren	.032	.032	.052	.036
	etniciteit				
	westers t.o.v. niet-westers				
	woonplaats				
Amsterdam t.o.v. elders	.301				
R²		.107	.084	.110	.078

Tabel F.10 trends in gebruik van slaap- en kalmeringsmiddelen

		GEBRUIK		
		ooit	jaar	maand
jaar	1995	22.5%	25.3%	31.3%
	199	10.2%	12.3%	13.3%
	2003	4.1%	4.7%	6.0%
regressie	jaar			
	1998 t.o.v. 1995			
	2003 t.o.v. 1998			
	geslacht			
	man t.o.v. vrouw			
	leeftijd			
	ouderen t.o.v. jongeren	.034	.022	.029
	etniciteit			
	westers t.o.v. niet-westers			
woonplaats				
Amsterdam t.o.v. elders				
R²		.023	.008	.014

Tabel F.11 trends in gebruik van LSD, crack en heroïne

	LSD		CRACK		HEROÏNE	
	ooit	jaar	ooit	jaar	ooit	jaar
jaar						
1995	22.7%	21.2%	11.1%	3.3%	7.1%	.5
199	9.3%	3.1%	13.1%	5.4%	5.5%	0.9%
2003	2.6%	1.3%	6.7%	2.0%	2.2%	0.2%
jaar						
1998 t.o.v. 1995	.705	.564				
2003 t.o.v. 1998	-.564	-1.295	-.717	-.982	-.924	
geslacht						
man t.o.v. vrouw	.302	.360	.426	.720		
leeftijd						
ouderen t.o.v. jongeren	.017	-.024			.039	
etniciteit						
westers t.o.v. niet-westers						
woonplaats						
Amsterdam t.o.v. elders	.656	.546				
R ²	.076	.082	.024	.036	.054	~

Tabel F.12 trends in gebruik van 'nieuwe' middelen

	OOIT GEBRUIK				
	energy drinks	herbal ecstasy	MDA	2CB	GHB
jaar					
199	81.2%	34.8%	27.2%	13.4%	10.4%
2003	90.5%	38.6%	14.1%	6.5%	17.8%
jaar					
2003 t.o.v. 1998	.205		-.158	-.163	.131
geslacht					
man t.o.v. vrouw	.600		.599	.832	.755
leeftijd					
ouderen t.o.v. jongeren	-.083				.035
etniciteit					
westers t.o.v. niet-westers				.891	
woonplaats					
Amsterdam t.o.v. elders					
R ²	.146	~	.061	.065	.077

Tabel F.13   prijs en van ecstasy en cocaïne

	TOTAAL n = 404
ecstasy of cocaïne gekocht in het afgelopen jaar	28.0%
gekocht bij thuisdealer	20.1%
ecstasy	
prijs per stuk bij 1 pil	€ 4.27
prijs per stuk bij (2 tot 1000) pillen	€ 3.08
cocaïne	
prijs per gram bij ½ gram	€ 48.78
prijs per gram bij 1 gram	€ 45.51
gekocht bij 06-dealer	9.5%
ecstasy	
prijs per stuk bij 1 pil	€ 4.47
prijs per stuk bij (3 tot 50) pillen	€ 3.89
cocaïne	
prijs per gram bij ½ gram	€ 51.43
prijs per gram bij 1 gram	€ 48.75
gekocht bij dealer in het uitgaansleven	9.7%
ecstasy	
prijs per stuk bij 1 pil	€ 5.52
prijs per stuk bij (2 tot 100) pillen	€ 5.58
cocaïne	
prijs per gram bij ½ gram	€ 51.33
prijs per gram bij 1 gram	€ 52.81

BIJLAGE G

PREVENTIE INDICATOREN

Tabel G.1	vragenstellers telefonische vragen (1992-2003)	287
Tabel G.2	telefonische vragen omgeving – naar middel (1992-2003)	287
Tabel G.3	telefonische vragen eigen problematiek – naar middel (1992-2003)	288
Tabel G.4	vragenstellers internetvragen (2000-2003)	288
Tabel G.5	thema's internetvragen (2000-2003)	288
Tabel G.6	top vijf van middelen bij internetvragen (2003)	288
Tabel G.7	top vijf van middelen bij internetvragen – naar vragensteller (2003)	289
Tabel G.8	bezoekers en vragenstellers Unity stand (2002-2003)	289
Tabel G.9	middelengebruik bezoekers Unity stand (2003)	289
Tabel G.10	ecstasymonsters aangeboden bij Jellinek Preventie	290
Tabel G.11	belangrijkste werkzame stof ecstasy monsters (1992-2003)	290
Tabel G.12	aantallen drugsmonsters uit discokluisjes (2003)	290
Tabel G.13	belangrijkste werkzame stof in drugsmonsters uit discokluisjes (2003)	291

Tabel G.1 vragenstellers telefonische vragen (1992-2003)

	OMGEVING			EIGEN PROBLEMATIEK			IN ORMATIE	TOTAAL	
	totaal	man	vrouw	totaal	man	vrouw	totaal	excl. info	incl. info
1992	241	27%	73%	140	59%	41%	-	381	-
1993	313	29%	71%	169	62%	38%	-	482	-
1994	432	30%	70%	259	62%	38%	-	691	-
1995	49	26%	74%	27	55%	45%	-	785	-
1996	655	28%	72%	639	58%	42%	465	1294	1759
1997	375	26%	72%	40	54%	46%	26	783	1069
199	279	32%	68%	379	50%	50%	166	658	824
1999	292	27%	73%	339	46%	54%	10	631	811
2000	406	27%	73%	26	55%	45%	202	692	894
2001	456	33%	67%	234	53%	47%	196	690	886
2002	317	32%	68%	171	56%	44%	143	488	631
2003	352	26%	74%	179	63%	37%	156	531	687

Tabel G.2 telefonische vragen omgeving naar middel (1992-2003)

	alcohol	medicijnen	gokken	cannabis	cocaine	opiaten	amfetamine	paddo/LSD	ecstasy	combinaties	anders ¹¹¹
1992	23%	1%	15%	13%	11%	9%	2%	2%	4%	21%	2%
1993	21%	2%	13%	12%	9%	7%	1%	2%	10%	19%	5%
1994	24%	1%	8%	15%	12%	12%	1%	1%	7%	15%	5%
1995	26%	1%	7%	14%	14%	12%	3%	1%	8%	12%	5%
1996	26%	2%	5%	15%	10%	9%	4%	2%	6%	14%	1%
1997	25%	1%	5%	15%	12%	12%	4%	2%	3%	14%	7%
199	25%	0.5%	5%	22%	17%	9%	1%	1%	3%	9%	8%
1999	32%	0.5%	5%	11%	21%	8%	1%	0%	2%	13%	8%
2000	31%	1%	6%	11%	22%	7%	0.5%	0.5%	3%	10%	6%
2001	35%	0.5%	6%	13%	17%	6%	0.5%	0.5%	2%	8%	11%
2002	31%	1%	3%	15%	19%	7%	1%	0%	3%	10%	10%
2003	29%	1%	4%	15%	20%	6%	1%	0.5%	3%	14%	9%

¹¹¹ Inclusief vragen over tabak: maximaal 1% in 2002 en 2003.

Tabel G.3 telefonische vragen eigen problematiek naar middel (1992-2003)

	alcohol	medicijnen	gokken	cannabis	cocaine	opiaten	amfetamine	paddo/LSD	ecstasy	combinaties	anders ¹¹²
1992	16%	9%	4%	17%	4%	4%	1%	6%	25%	11%	1%
1993	14%	5%	5%	17%	3%	4%	6%	5%	31%	12%	4%
1994	18%	4%	5%	10%	6%	3%	3%	3%	29%	13%	7%
1995	17%	5%	5%	15%	4%	5%	4%	5%	24%	10%	7%
1996	24%	2%	6%	12%	5%	4%	3%	5%	15%	8%	17%
1997	22%	5%	4%	14%	5%	6%	2%	4%	16%	9%	13%
199	23%	9%	4%	13%	7%	8%	2%	4%	12%	8%	11%
1999	23%	6%	4%	20%	9%	2%	3%	4%	8%	6%	15%
2000	31%	4%	5%	15%	13%	6%	0.5%	1%	9%	6%	7%
2001	28%	3%	1%	16%	17%	3%	0.5%	0.5%	13%	6%	12%
2002	30%	6%	5%	12%	10%	5%	1%	1%	9%	10%	12%
2003	39%	3%	6%	9%	11%	3%	-	1%	6%	8%	10%

Tabel G.4 vragenstellers internetvragen (2000-2003)

	zelf	omgeving	neutraal	TOTAAL
2000	204	92	690	986
2001	324	178	1061	1563
2002	283	181	935	1397
2003	208	93	832	1133

Tabel G.5 thema's internetvragen (2000-2003)

	info	gebruik	medisch	hulp	markt
2000	51%	18%	15%	12%	4%
2001	48%	18%	16%	15%	3%
2002	47%	16%	18%	17%	3%
2003	64%	2%	17%	14%	2%

Tabel G.6 top vijf van middelen bij internetvragen (2003)

	N	alleen	combi
alcohol	152	86%	14%
cannabis	133	83%	17%
ecstasy	92	70%	30%
cocaine ¹¹³	68	65%	35%
amfetamine	27	56%	44%

¹¹² Inclusief vragen over tabak: 3% in 2002 en 6% in 2003.

¹¹³ Inclusief enkele vragen over gekookte coke respectievelijk crack.

Tabel G.7 top vijf van middelen bij internetvragen naar vragensteller (2003)

	N	zelf	omgeving	neutraal
alcohol	152	35%	10%	55%
cannabis	133	35%	16%	50%
ecstasy	92	36%	10%	54%
cocaine ¹¹⁴	68	25%	35%	40%
amfetamine	27	41%	15%	44%

Tabel G. bezoekers en vragenstellers Unity stand (2002-2003)

	BEZOEKERS DIE DE VOLLEDIGE UIZ INVULDEN			VRAGENSTELLERS	
	N	gemiddelde leeftijd	percentage vrouw	N	percentage vrouw
2002				789	29%
2003	2857	22.7	28%	839	27%

Tabel G.9 middelengebruik bezoekers Unity stand (2003)

	alcohol	tabak	cannabis	ecstasy	cocaine	amfetamine	GHB	paddo's	geen van deze middelen
laatste maand									
15-18 jaar	81%	65%	52%	44%	27%	26%	7%	12%	7%
19-22 jaar	82%	62%	53%	52%	34%	25%	9%	9%	4%
23-26 jaar	77%	57%	45%	52%	41%	22%	7%	5%	4%
27 jaar en ouder	69%	52%	35%	47%	22%	17%	9%	3%	10%
TOTAAL	78%	59%	48%	50%	33%	23%	9%	8%	6%
laatste 24 uur									
man	71%	57%	43%	55%	22%	20%	4%	2%	5%
vrouw	54%	50%	19%	37%	13%	17%	4%	1%	12%
15-18 jaar	70%	61%	40%	41%	15%	20%	2%	2%	7%
19-22 jaar	66%	58%	39%	49%	20%	21%	4%	2%	6%
23-26 jaar	69%	53%	33%	57%	22%	19%	3%	2%	4%
27 jaar en ouder	60%	50%	30%	53%	16%	16%	5%	1%	9%
TOTAAL	66%	55%	37%	50%	20%	19%	4%	2%	6%

¹¹⁴ Inclusief enkele vragen over gekookte coke respectievelijk crack.

Tabel G.10 ecstasymonsters aangeboden bij Ellinek Preventie

	N	tablet	poeder	capsule	VORM vloeistof
1993 (2 ^e halfjaar)	184	88%	3%	8%	0%
1994	584	90%	4%	4%	0.5%
1995	1038	93%	4%	3%	0.5%
1996	1049	94%	5%	2%	0.5%
1997	868	92%	9%	2%	0%
1999	703	89%	9%	3%	0%
1999	481	85%	13%	1%	0.5%
2000	389	92%	5%	3%	0%
2001 ¹¹⁵	367	93%	6%	1%	0%
2002	239	89%	10%	1%	0%
2003	321	88%	9%	2%	0.5%

Tabel G.11 belangrijkste werkzame stof ecstasymonsters (1992-2003)

	MDMA	MDEA	MDA	PHENETH overig	LAMINES totaal	AM ETAMINE ¹¹⁶	OVERIG ¹¹⁷
1993 (2 ^e halfjaar)	58%	20%	3%	0.5%	81%	10%	9%
1994	63%	15%	3%	2%	82%	10%	9%
1995	66%	16%	3%	3%	87%	8%	5%
1996	76%	15%	2%	2%	94%	4%	2%
1997	56%	11%	2%	6%	75%	15%	10%
1999	87%	1%	1%	0.5%	90%	6%	4%
1999	95%	1%	2%	0%	98%	1%	1%
2000	97%	0.5%	0.5%	0%	97%	0.5%	3%
2001	94%	3%	1%	0%	97%	1%	2%
2002	94%	0%	3%	0%	97%	1%	2%
2003	98%	0.5%	0.5%	0%	98%	1%	1%

Tabel G.12 aantallen drugsmonsters uit discokluisjes (2003)

	Rembrandtplein	Leidseplein	TOTAAL
'ecstasy pillen'	2696	121	2817
'coke wikkels'	891	293	1184
vloeistoffen	313	9	322
cannabis	602	0	602
overig	789	19	808
TOTAAL	5291	442	5733

¹¹⁵ Eén kristal tot de poeders gerekend.

¹¹⁶ Inclusief amfetamine+cafeïne en amfetamine+medicijnen.

¹¹⁷ Overige stoffen, onbekend of geen.

Tabel G.13 belangrijkste werkzame stof in drugsmonsters uit discokluisjes (2003)

	tabletten (n = 282)	poeders (n = 89)	capsules (n = 12)	alle geanalyseerde monsters (n=388)
MDMA	88%	1%	17%	65%
MDEA	1%	-	-	0.5%
MDA	1%	-	-	1%
cocaïne	-	76%	-	18%
lidocaïne	0.5%	5%	-	1%
amfetamine	-	1%	-	0.5%
cafeïne	1%	-	-	2%
overig¹¹	2%	-	8%	4%
onbekend	1%	-	-	1%
geen werkzame stof	6%	8%	67%	8%

¹¹⁸ O.a. yohimbe en paracetamol.

LITERATUUR

- Abraham MD, Cohen PDA, Til R van, Langemeijer M (199)** Licit and illicit drug use in Amsterdam Developments in drug use - Amsterdam: Cedro.
- Abraham MD, Cohen PDA, Til R van, inter MAL de (1999)** Licit and illicit drug use in the etherlands . Amsterdam: Cedro/Mets.
- Abraham MD, aal HL Cohen PDA (2002)** Licit and illicit drug use in the etherlands 200 Amsterdam: Cedro / Mets & Schildt.
- Abraham MD, aal HL Cohen PDA (2003)** Licit and illicit drug use in Amsterdam to 200 Amsterdam: Cedro / Mets & Schildt.
- eltman , Riel A HP van, ijnands- leukers APG, Vriesman MF, Hengel- oot IS van den, Vries I de, Meulenbelt (1999)** martshops verzicht van producten geclaimde werking en hun medisch-toxicologische relevantie (RVM rapport 3 020) Bilthoven: RIVM.
- ouma H, van Dijk P, Niesink R (2004)** aarbericht D M 2003. Utrecht: Trimbos-instituut.
- uster MCA (2003)** revalence morbidit and mortalit among heroin users and methadone patients Amsterdam: GG&GD.
- Dijkshoorn H (2002)** Amsterdamse gezondheidsmonitor -2000 ngezonde leefgewoonten in Amsterdam. Amsterdam: Gemeentelijke Geneeskundige en Gezondheidsdienst Amsterdam.
- Herlihy G (2003)** The superpill. Mixmag, 150(3): 46-50.
- aal H orf D (2003)** Overlast door drugsverslaafden – een analyse van dijkverboden in Amsterdam. Tijdschrift voor Criminologie 45(2): 153-165
- orf D , Nabben T, Schreuders M (1996)** Antenne 5 Trends in alcohol tabak drugs en gokken bij jonge Amsterdammers. Amsterdam: De Jellinek (Jellinekreeks nr. 5).
- orf D , Nabben T, Lettink D, ouma H (1999)** Antenne Trends in alcohol tabak drugs en gokken bij jonge Amsterdammers. Amsterdam: Thela Thesis (Jellinekreeks nr. 8).
- orf D , Nabben T, enschop A (2003)** Antenne 2002 Trends in alcohol tabak en drugs bij jonge Amsterdammers. Amsterdam: Rozenberg Publishers (Jellinekreeks nr. 12).
- orf D , enschop A, runt T (2003)** illen Testen in ederland. Amsterdam: Rozenberg Publishers.
- Lamers CT (2004)** nfluence of marijuana and ecstas (mdma) on cognitive function and driving performance. Maastricht : Neuropsych Publishers.
- Nabben T, orf D (2000)** De combi-roes Amsterdam: Thela Thesis.
- Nabben T, orf D (2000b)** etamine Amsterdam: Thela Thesis.
- Nabben T, orf D (2004)** L Trendwatch Gebruikersmarkt uitgaansdrugs in ederland 2003 Amsterdam: Rozenberg Publishers.
- Nachtwacht (2003)** achtnota 2003 Amsterdam: Stichting Nachtwacht Amsterdam.
- NDM (2003)** ationale Drugmonitor aarbericht 2003 Utrecht: Trimbos-instituut.
- Mensink C, ampen van (1997)** Het Drug nformatie en Monitoring steem (D M) nader bekeken. Utrecht: Trimbos-instituut.

- O S (2003)** Amsterdam in cijfers Jaarboek 2003. Amsterdam: het Amsterdamse Bureau voor Onderzoek en Statistiek.
- Pijlman FTA, Hulst A, Niesink R M (2003)** Uitgaan en veiligheid feiten en fictie over alcohol drugs en gezondheidsverstoringen Utrecht: Trimbos-instituut.
- Sandwijk P, Esterterp I, Musterd S (1995)** Het gebruik van legale en illegale drugs in Amsterdam. Amsterdam: Instituut voor Sociale Geografie, Universiteit van Amsterdam.
- Sandwijk P, Cohen PDA, Musterd S (1991)** Licit and illicit drug use in Amsterdam. Amsterdam: Instituut voor Sociale Geografie, Universiteit van Amsterdam.
- Sandwijk P, Cohen PDA, Musterd S, Langemeijer MPS (1995)** Licit and illicit drug use in Amsterdam. Amsterdam: Instituut voor Sociale Geografie, Universiteit van Amsterdam.
- Shulgin A Shulgin A (1991)** The book of spiritual chemistry Berkeley, CA: Transform Press.
- Spruit IP (1999)** Ecstasy use and policy responses. Journal on Drug Issues 29 (3): 653-677.
- Van der Grinten GHA, Van der Grinten MCA (2002)** GGZ Monitor Amsterdam Amsterdam: GG&GD.
- Van der Grinten M, Van der Grinten D (2003)** Cannabisgebruik bij jongeren in spijbelprojecten in Amsterdam. Amsterdam: in druk.
- Van der Grinten NE (1994)** Drug use and setting The basis for controlled intoxicant use. New Haven: Yale University Press.

ACTIES EN VERANTWOORDING

anhuib lans en aap amin
(Jellinek Preventie)

Het beleid van Jellinek Preventie is onder meer gericht op het terugdringen van de vraag en het bevorderen van zo verstandig mogelijk gebruik van drank en drugs. Het bevorderen van een gezonde leefstijl, het versterken van de zelfregulering en het geven van tips over zo verantwoord mogelijk gebruik zijn manieren om dit te bereiken.

In het algemeen geldt dat interventies meer effectief zijn als ze – uitgaande van de vraag van klanten – worden ingezet op meerdere determinanten van het te beïnvloeden gedrag en als de beïnvloeding langdurig plaatsvindt via bestaande structuren in verschillende leefgebieden zoals thuis, school & werk en vrije tijd.

Geschakelde samenwerking tussen verschillende (lokale en nationale) partners vergroot de kans op succes. Het streven naar lokaal draagvlak tussen (semi)overheidsinstellingen – met het daarbij betrekken van burgers, branche organisaties en het bedrijfsleven – is voor preventie een groot goed. Dit vereist respect voor samenwerkingspartners en het (h)erkennen van expertise.

Naast samenwerking en ketenvorming zijn andere succesfactoren van gezondheidsbevordering: het ontwerpen van een mix van voorlichting, regelgeving & handhaving, alternatieven en ondersteuning; het leveren van interventies 'op maat' van de klant qua voorkennis, taal, verwachtingen, omgevingsnormen, geschatte persoonlijke effectiviteit, stadium van verandering, stadium van gebruik; en het plaatsen van behandeling als sluitstuk van gezondheidsbevordering en preventie door de organisatie van een goede aansluiting naar hulpketens.

Op basis van de gesignaleerde trends in Antenne Amsterdam 2003 zal Jellinek Preventie waar nodig haar projecten aanpassen en nieuwe activiteiten ontwikkelen. Antenne vormt een van de belangrijke impulsen bij het begin van de beleidscyclus. De huidige projecten richten zich op vier domeinen: uitgaan & de straat, school (en werk), het thuisfront en de hulpverlening. Training, consultatie, informatievoorziening, onderzoek en advisering richten zich zowel op individuen als op organisaties en beleidsmakers. Aan beïnvloeding van leefstijl en preventie van problematisch drank- en drugsgebruik bij jongeren wordt door het publiek

een zeer hoge prioriteit toegekend, zo blijkt uit opinieonderzoek. Deze verstandige lange termijn visie wordt niet altijd gedeeld. Sommigen zien liever dat de preventie-energie zich in hoofdzaak richt op (overlast veroorzakende) chronici. Het preventiepotentieel is hier uiteraard nogal beperkt.

• informatiemateriaal •

De behoefte aan informatie over genotmiddelen is onder de bevolking en vooral onder jongeren onverminderd groot. Jellinek Preventie reikt deze informatie via verschillende kanalen aan: folders, flyers en brochures, de telefonische advieslijn, advertenties en advertorials in jongerenmagazines en via Internet. De inhoudelijke stijl van het geschreven voorlichtingsmateriaal zal een simpelere opzet krijgen.

Voor jongeren zijn actieve informatiezoekers, die met traditionele voorlichting lang niet altijd geholpen zijn. Voor consumenten van drank en drugs geldt, dat zij een verantwoorde balans zoeken tussen genot en risico. We werken daarom verder aan het leveren van maatpak interventies via Internet, en zo nodig mogelijkheden tot gerichte verwijzing, in aansluiting op informatieve vragen (ketenvorming). Internet blijkt door steeds meer jongeren gebruikt te worden als informatiebron. Deze bron blijkt steeds betrouwbaarder gevonden te worden. Reden om te blijven investeren in Internet. De rubriek vraag & antwoord op Jellinek.nl wordt verder uitgebouwd, bezoekers krijgen extra hulp om hun antwoord, dat getoetst is door een kring van experts te vinden. Nieuwe thema's zijn uitgewerkt, waaronder – op veler verzoek – speciale pagina's over drugs en medicijnen en over drugs in de hersenen. Het grote aantal bezoekers is verheugend. Systematisch onderzoek naar de vraag: vinden zij wat zij zoeken en wat doen zij met die informatie wordt nu uitgevoerd. De uitdaging is om niet alleen een bron van informatie te zijn, maar ook een stimulans voor gedragsverandering. Voor het geven van laagdrempelige hulpverlening zijn zelftests en zelfhulpmodulen beschikbaar.

Met name de zelftests worden zeer frequent uitgevoerd. Op kleine schaal zijn steeds pretest-onderzoeken gedaan. Het tellen en volgordelijk volgen van page-views en herhaalde bezoeken en het stellen van evaluatievragen aan alle bezoekers zijn in een ver gevorderd stadium.

• vrije tijd •

De innovatieve activiteiten in het **uitgaanscircuit** werden geïntensiveerd. Het combineren van verschillende middelen (o.a. alcohol en GHB of cocaine) en deelname aan het verkeer onder invloed van alcohol en andere drugs zijn belangrijke thema's van Unity. Unity is een voorlichtingsproject voor en door jongeren uit de dansscene, dat actief is in clubs en met name op de grotere evene-

menten voor jongeren. Hun risicoreducerende boodschap staat ook ter beschikking op de veel bezochte website www.unitydrugs.nl. De steun van Jellinek Preventie aan deze activiteit ter bevordering van zo verantwoord mogelijk gebruik van uitgaansdrugs wordt voortgezet. Dit aanbod omvat de keten van informatie en advies tot verwijzing naar laagdrempelige hulp.

Toegesplitst op uitgaanders die recreatief of riskant drugs consumeren, is in opdracht van het landelijk Trimbos Instituut en in samenwerking met de Alkmaarse Brijderstichting en DeltaBouman in Rotterdam, een website over uitgaansdrugs in de lucht gebracht, met een bijbehorende folderserie in de vorm van bijsluiters. Na een uitgebreide pre-test in enkele regio's zal de site dit najaar landelijk gepromoot worden. Interactief worden informatie en normen aangereikt ter versterking van de zelfregulering en ter bevordering van verstandiger gebruik. Zoals met veel preventieactiviteiten worden site en folderserie wetenschappelijk geëvalueerd, in dit geval door de Universiteit van Maastricht. In enkele gevallen is samenwerking met de branche wezenlijk.

De testservice wordt voortgezet en is uitgebreid met het – via de politie – aanleveren van drugsmonsters uit de securitykluisjes van verschillende uitgaansgelegenheden rond het Leidse- en Rembrandtsplein. Deze uitbreiding heeft tot doel het overzicht van de drugsmarkt en de database van de in het laboratorium geteste drugsmonsters te vergroten. Ook is het inzicht verbeterd in de zuiverheid van de cocaïne die uitgaanders bij zich hadden.

Testende consumenten weten meer over (de risico's van) XTC en gebruiken veiliger dan niet-testers. De testservice heeft geen legitimerende werking op niet-gebruikers; de aanwezigheid van een testservice lijkt de aandacht te vestigen op mogelijke risico's van gebruik en lijkt twijfelaars eerder te bevestigen in de keuze om niet te gebruiken dan dat de testservice hen ertoe overhaalt.

Het gebruik van **cocaïne** begint zijn glans onder uitgaanders te verliezen. Voor het eerst zien wij tekenen van een ommekeer. Het gebruik uit het verleden zorgt echter nog voor de nodige problemen. Signalen van riskant en problematisch gebruik nemen dan ook nog steeds toe. Jellinek Preventie heeft voor buurtjongeren en uitgaanders een campagne in combinatie met peer support startklaar met als doel problematisch gebruik van cocaïne te voorkomen en de risico's van combigebbruik te reduceren. Antenne meldde al jaren een toename van cocaïne gebruik in de uitgaanswereld. Een deel van de groei in coke is toe te schrijven aan stevige drinkers die met coke het gevoel hebben langer met drinken door te kunnen gaan. Extra fondsen bleken echter nog niet te verwerven, reden waarom onderdelen van de geplande campagne voorlopig zo goed mogelijk zijn ondergebracht in bestaande interventies. Voor het verwerven van extra fondsen wordt een hernieuwde poging gedaan.

De aandacht voor **alcohol**, ook onder jongeren, wordt nog verder uitgebreid. Samenwerking met ondernemers en (ook landelijke) overheid staat daarbij voorop. Jellinek Preventie adviseert zowel wethouders als raadsleden van de centrale stad en stadsdelen over alcohol- (en drugs)beleid. Mede op initiatief van enkele politieke partijen en de Burgemeester is een aanscherping van handhaving, vergunningenprocedures en gemeentelijk alcoholbeleid tot stand gekomen. Jellinek Preventie voelt zich de laatste tijd steeds meer gesteund in haar jarenlange streven alcohol onder de aandacht te brengen.

Jellinek blijft cursussen Instructie Verantwoord Alcoholgebruik geven voor horecavrijwilligers in buurtcentra, sportclubs en studentenverenigingen. Jellinek Preventie is een overeenkomst aangegaan met provinciale en stedelijke sportorganisaties over de uitvoering van dit programma en blijft als steunpunt van het NIGZ de alcoholmatigingscampagne van de overheid ondersteunen.

De Jellinek heeft een alcoholconsultatieproject voor de eerste lijn. Het is een pilot met de Sociaal Psychiatrisch Verpleegkundigen van Mentrum in de eerste lijn en enkele tientallen huisartsen. Medewerkers geven consultatie aan de eerste lijn en hebben gesprekken met cliënten in de huisartsenpraktijk, dichtbij de cliënt in een vertrouwde omgeving. Daarnaast wordt er aandacht besteed aan deskundigheidsbevordering van intermediairen. Welbeschouwd omvat het project de keten nulde tot en met derde lijn. Gewerkt wordt aan de mogelijkheid een deel van de intake op meerdere locaties mogelijk te maken.

In het circuit van **coffeeshops**, **smartshops** en **clubs** bestaat een wil tot samenwerking bij ondernemers en Jellinek Preventie. Jellinek Preventie streeft er naar dat de zelfregulering van de smart- en coffeeshopbranche in elkaar grijpt met (kwaliteits)eisen die de overheid de branche stelt of kan gaan stellen. Onderzoek moet worden, of voor een aantal middelen niet geldt dat een kwaliteitsbeleid gericht op de keten van kweker of producent tot en met retailer, een betere bestrijding van problemen oplevert dan de opiumwet. Jellinek heeft bijgedragen aan de voorstellen van de PvdA tot verbetering van de achterdeur problematiek bij coffeeshops en verwacht van de landelijke politiek volgende stappen.

Onderzoek onder bezoekers van coffeeshops liet eerder zien dat het blowen enerzijds een ontspannende sociale bezigheid is. Anderzijds ondervindt een vijfde van de onderzochte huidige blowers ook negatieve gevolgen en geeft de helft aan iets te willen veranderen aan hun blowgedrag. Voor deze groep is – naast bestaande mogelijkheden – een digitale zelfhulpmodule ontworpen die zeer goed wordt bezocht.

Door de Wethouder Jeugd is eerder een aanvraag toegekend voor een peerproject voor en door allochtone jongeren die regelmatig blowen om verantwoord gebruik te bevorderen en gezondheidsrisico's te beperken. Er is een groep van 15 jongeren geworven en getraind. CIA (Cannabis Intelligence Amsterdam) is inge-

zet bij het (speciaal) voortgezet onderwijs, de jeugdhulpverlening en jeugddetentie. De wetenschappelijke evaluatie toont dat de einddoelgroep en de intermediairen (zeer) tevreden zijn over deze werkwijze. De norm over slimmer blowen wordt door de einddoelgroep begrepen en gebruikt als referentiepunt. Het ligt in de bedoeling dit project te verankeren. Dit is temeer geboden omdat uit Antenne onderzoek blijkt dat allochtone jongeren gemiddeld later met drugs beginnen en dan dikwijls geen contact met school meer hebben.

Jellinek Preventie wil campagne blijven voeren gericht op jonge (buitenlandse) **toeristen** via jeugdhotels en campings en andere plekken waar deze jongeren komen. De financiering hoort eerder thuis bij Economische Zaken en de branche zelf. De groep toeristen beschikt in eigen land doorgaans over gebrekkige, respectievelijk weinig betrouwbare informatie en is te kort in Amsterdam om via netwerken geïnformeerd en 'opgevoed' te raken. Jellinek Preventie gaf de stedelijke overheid in overweging om het leveren van door ons – in samenspraak met o.a. de VVV – gemaakte bijsluiters bij de aankoop van cannabis en smartproducten te eisen (kwaliteitsbeleid). Tot nu toe zijn in 2003 via 180 hotels 125.000 Engelstalige kaartjes over risico's bij cannabis en 125.000 over risico's bij paddo's verspreid.

Via coffeeshops worden flyers met tips over gecontroleerd gebruik van softdrugs in meerdere talen verspreid. Ook smartshops zijn een goed kanaal voor toeristeninformatie.

Voor de medewerkers van het jongerenwerk is een trainingsmodule in ontwikkeling waarin aandacht wordt besteed aan signaleren, motivering en regelgeving. Er wordt goed gebruik gemaakt van onze materialenbank, waaruit jongerenwerkers methodieken kunnen halen die gebruikt kunnen worden bij voorlichtingsavonden over genotmiddelen. Hierin staan bruikbare video's, spelmateriaal, internet sites en allerlei soorten quizen. Ook is er een training beschikbaar voor jeugd- en jongerenwerkers om jonge problematische blowers tijdens een hasj- en wietweek inzicht te geven in hun eigen blowgedrag en aan te zetten tot zelfregulering. Soortgelijke methodieken zijn bruikbaar voor problematische alcoholconsumptie. Het aanbod voor het jongerenwerk wordt steeds verder geïntegreerd met het wijkgerichte werken en met materialen en methoden die in het project Wiet Wijs hun nut bewezen hebben.

Binnen een deel van het jongerenwerk, voorlopig met name in Noord en binnenkort ook in Zuid Oost, wordt de drempel naar diensten van de Jellinek verlaagd door de aanwezigheid van een preventiewerker die ook eerste intake on the spot kan doen. Deze werker zorgt voor zogenoemde warme verwijzingen. Hij gaat met de klant mee de Jellinek in tot de klant een goed contact heeft opgebouwd met een hulpverlener.

In de komende jaren zal Jellinek Preventie adviseren over de invoering van beperkende maatregelen voor gebruik van **tabak**. Ervaring met advisering en voorlichting over andere drugs – ook op de werkplek – kan hier gebruikt worden. Jellinek heeft voor de roker die wil minderen of wil stoppen een scala van interventies in huis: van een gedragtherapeutisch zelfhelp programma op www.jellinek.nl tot 'evidence based' behandeling voor ernstig verslaafde rokers die daarvan acuut ernstige gezondheidsproblemen ondervinden. Met Stivoro en GG&GD samen worden schoolinterventies gestimuleerd.

• school •

Na jaren ervaring in het **basisonderwijs** te hebben opgedaan met het project 'Koppie, koppie' (wijkgericht schooladoptieproject samen met de politie, wordt nu met de GG&GD een interventie geboden op het terrein van alcohol en drugs, dankzij extra middelen van de gemeente.

In de eerste drie klassen van het **voortge et onderwijs** wordt in samenwerking met de GG&GD met extra middelen het project De Gezonde School en Genotmiddelen uitgevoerd. De door de Jellinek en GG&GD (afdeling EDG) gevraagde uitbreiding heeft de wethouder Zorg toegekend. Onderdeel hiervan zijn inmiddels ook de goed bezochte ouderavonden die deels ook in de eigen taal gegeven worden door medewerkers van de Jellinek. Uitbreiding naar de hogere klassen van het Voortgezet Onderwijs blijft zeer zinvol, zeker ook voor allochtone jongeren, zoals ook blijkt uit de bevindingen in de vorige Antenne. Met partners moet worden overlegd of informatie over met name hard drugs aan deze groep op een later moment gegeven kan worden, eventueel in een herhalingsronde. Met de uitbreiding van De Gezonde School en Genotmiddelen zal er ook een nieuwe 'module genotmiddelen' voor Het MBO worden ontwikkeld.

Het Regionaal Opleidings Centrum (ROC) heeft een servicepunt. Op het gebied van de leerlingenbegeleiding dat één van haar taken is, wordt samengewerkt met jeugdnet.

De afstemming tussen schoolactiviteiten, activiteiten voor jongeren in buurten en voor jongeren die uitvallen zijn verder uit te werken. Door de Wethouder Jeugd is een projectaanvraag gehonoreerd om het riskante gebruik van genotmiddelen onder spijbelaars te reduceren. Dit **cannabisproject** Wiet Wijs is in samenwerking met het Boppi, het ToP, de Werkrimte en het Schoolhuis van SAC, Amstelslad Jeugdzorg verder ontwikkeld en uitgevoerd. Ook vindt implementatie plaats binnen de Afra Boddaert/PPI, vanaf medio 2004 Altra genaamd. Op dit moment is de pilot geëvalueerd en geïmplementeerd. Op alle locaties wordt het Wiet Wijs-

materiaal gebruikt, zijn er contactpersonen en wordt doorverwezen naar Jellinek Jeugdnet. Een goed voorbeeld van ketenaanpak.

Op dit moment is een subsidie toegekend om de 'Wiet Wijs' methodiek binnen de jeugdhulpverlening te implementeren.

Tijdens het eerste jaar binnen het **tertiair onderwijs** wordt een campagne uitgevoerd, waarin meer dan 15.000 studenten aan de hand van een quiz (met de kans op een prijs) geïnformeerd worden over alcohol. Tips en vuistregels voor matig gebruik voor zichzelf en vrienden staan daarbij op het menu. De campagne bestaat ook uit informatie aan mentoren die de eerstejaars studenten begeleiden en met werkvormen die tijdens de introductiefase kunnen worden toegepast. Ook worden in de introductieperiode mondelinge colleges en lessen gegeven aan ca. 400 studenten.

• ge in •

Voor het thuisfront is in de loop der jaren een aanbod ontwikkeld ter ondersteuning van de opvoeding. Dit aanbod omvat de keten van folders en advies tot cursus en hulp. Voor ouders van pubers bestaat een algemeen aanbod (in samenwerking met Bureau Jeugdzorg en GGZ) én een alcohol- en drugsgericht aanbod. Zowel cursussen voor autochtone als allochtone ouders blijven onverkort uitgevoerd worden. Een korte cursus voor ouders die problemen hebben met hun kroost dat reeds drugs gebruikt, is in ontwikkeling. Op donderdagmiddag is er een telefonische hulplijn voor Marokkaanse Amsterdammers.

Om het thuisfront van allochtone gebruikers beter toe te rusten zijn er – naast de cursussen voor ouders in de eigen taal – cursussen voor Marokkaanse en Turkse Imams. Daarin worden zij door een Marokkaanse medewerker geholpen het onderwerp bespreekbaar te maken, leren zij op hoofdlijnen over drugs en drugsbeleid, ontvangen zij een aantal voorbeeldpreken en bezoeken zij een aantal afdelingen van de Jellinek. Ook kunnen intakegesprekken in de moskee worden gehouden.

Jellinek Preventie heeft het project '**kinderen van ouders met alcoholproblemen (OAP)**' ontwikkeld. Uit onderzoeken blijkt dat kinderen van ouders die alcohol misbruiken, een verhoogd risico lopen om in de problemen te komen. Zo hebben zij een verhoogde kans op psychische en psychiatrische problemen en meer kans om zelf een alcoholprobleem te krijgen. Er is een pilot uitgevoerd met een 'doepraatgroep' voor 8-12 jarigen. Een tweede groep is gestart. Het betreft een preventief groepsaanbod met als doel een bijdrage te leveren aan het voorkomen van psychische problemen bij kinderen als gevolg van ernstig alcoholgebruik van de ouder. Er wordt op speelse wijze onder anderen gewerkt aan de volgende subdoelen: isolement doorbreken, bevorderen van een reële kijk op zichzelf en de ouder en competentie verhogen. In de volgende fase wordt het aanbod uit-

gebreed naar de totale leeftijdsgroep (0-19 jaar). Samen wordt gewerkt met het project Drankjewel van het Trimbos Instituut, de Amsterdamse Jeugd GGZ en met Altra.

• hulpverlening •

Jellinek Preventie voert een integrale benadering uit in samenwerking met bestaande netwerken in **stadsdelen** van Amsterdam, waarvan trainingen aan diverse professionals, netwerkontwikkeling en opvoedingsondersteuning belangrijke peilers zijn. Een Jellinek- medewerker fungeert als makelaar in de buurt voor het aanbod van de organisatie.

Het Jellinek Jeugdnet heeft voor riskant gebruikende jongeren een behandelplan. In de **jeugdhulpverlening, onderwijs, jongeren werk, eugd GG , werk en scholingstrajecten, jeugdreclassering en justitie** breidt het Jellinek Jeugdnet zijn samenwerkingspartners uit. De medewerkers worden door het Jellinek Jeugdnet getraind in en geconsulteerd bij het adequaat signaleren, begeleiden en toeleiden naar jeugdnet van jongeren. Jellinek Jeugdnet heeft een eigen aanmelding om de drempel naar hulpverlening voor jongeren te verlagen.

Hoewel de signalering en toeleiding van riskant gebruikende jongeren door professionals toeneemt, is het moment van signalering een aandachtspunt. Het merendeel van de jongeren dat naar het Jeugdnet wordt toegeleid zit al in een traject bij een hulp-op-indicatie-instelling. Daar wordt riskant gebruik gesignaleerd wanneer de hulpverlening stagneert of omdat er terugval optreedt.

Meer jongeren kunnen vroegtijdig worden bereikt als riskant gebruik in het voortraject of in laagdrempelige voorzieningen wordt gesignaleerd, bijvoorbeeld bij het voordeurteam en onderwijshulpverleners van BJAA, de zorgbreedtecommissies en bij laagdrempelige voorzieningen als het jongerenwerk, veilige vindplaatsen en SSCW. Samenwerking met deze instellingen op het gebied van deskundigheidsbevordering over alcohol, drugs en gokken is dus uitdrukkelijk gewenst. Ook de werk- & scholingstrajecten van onder andere Maatwerk, CWI, RMC en de jongerenloketten zijn een vindplaats voor jongeren die (riskant) gebruiken. Het adequaat signaleren van riskant gebruik en het toeleiden naar het Jellinek Jeugdnet kan uitval uit een dergelijk traject voorkomen.

Verder gaat het project KOAP samen met Jeugdnet trainingen aanbieden aan intermediairen waarin onder andere aandacht wordt besteed aan signalering van KOAP en praten met ouders en kinderen. Overleg met de GG&GD, Jeugdzorg en GGZ laten zien dat het KOAP project ook daar voorziet in een behoefte.

Op verzoek van diverse instellingen in de stad zullen de trainingen over het gebruik van (moderne) middelen aan het personeel dat met middelengebruik van hun klanten te maken heeft, worden voortgezet.